

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANS ANALİZİ: ENTROPİ, VİKOR VE TOPSİS YÖNTEMLERİYLE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma BOSTAN

**ŞUBAT – 2021
GÜMÜŞHANE**

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANS ANALİZİ: ENTROPİ, VİKOR VE TOPSİS YÖNTEMLERİYLE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma BOSTAN

**ŞUBAT – 2021
GÜMÜŞHANE**

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANS ANALİZİ: ENTROPİ, VİKOR VE TOPSİS YÖNTEMLERİYLE
BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma BOSTAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan AYAYDIN

ŞUBAT – 2021

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Türk Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Finansal Performans Analizi: ENTROPİ, VİKOR Ve TOPSİS Yöntemleriyle Bir Uygulama” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

17/02/2021

.....

Fatma BOSTAN

ÖNSÖZ

Katılım bankaları finansal sistem içinde aracılık görevi yapmaktadır. Dini hassasiyetlerinden ötürü tasarruflarını faizli bankalarda değerlendirmek istemeyen kesimin birikimleri faizsiz fonlarda değerlendirmesi için bir alternatiftir. Katılım bankalarının bankacılık sektöründen aldıkları pay küçük olmakla birlikte her geçen yıl artmaktadır. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payını artırabilmesi için finansal performanslarının incelenmesi elzemdir. Bu doğrultuda çalışmamızın amacı Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performanslarının değerlendirilmesidir.

Yüksek lisans eğitim sürecinde, tez çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın araştırma sürecinin tüm aşamalarında, benden bilgisini ve tecrübesini esirgemeyen, çalışmama katkı sağlayan saygıdeğer danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hasan AYAYDIN’a teşekkürlerimi borç bilirim. Tez çalışmamın değerlendirilmesinde destek olan tez jürileri saygıdeğer hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir BARUT ve Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin PALA’ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans eğitim sürecinde ve çalışmamın uygulama kısmında ihtiyaç duyduğum noktalarda çalışmama her zaman destek veren değerli hocam Sayın Doç. Dr. İskender PEKER’e yardımlarından ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, özveri, sevgi ve emekleriyle beni bugünlere getiren sevgili annem Saime ÜNLÜ’ye, babam Mahmut ÜNLÜ’ye ve ailemin diğer üyelerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tanıştığımız günden itibaren her konuda beni destekleyen, yüksek lisans eğitimim süresince hoşgörüsü, sabrı, desteği ve fedakârlığı ile yanımda olan kıymetli eşim Mümin BOSTAN’a ve bu çalışma süresince zaman zaman ihmal ettiğim ve her zaman varlığı ile bana güç veren kızım Ayşe Ebrar’a en içten sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane-2021

Fatma BOSTAN

ÖZET

BOSTAN, Fatma. Türk Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Finansal Performans Analizi: ENTROPİ, VİKOR ve TOPSİS Yöntemleriyle Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (XVIII+198)

Bankacılık sektörü finansal sistem içerisinde üstlendiği aracılık rolü ile reel sektörün gelişmesine katkı sağlamakla birlikte ülke ekonomisinin önemli yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır. Katılım bankaları mevduat bankaları gibi bankacılık sektöründeki yoğun rekabet ortamında müşterilerine en iyi hizmeti sunmaya çalışırken maliyetlerini azaltmayı ve kârlarını yükseltmeyi amaçlamaktadırlar. Katılım bankalarının sürdürülebilir büyüme hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için finansal performans yönetiminin başarı ile yürütülmesi önemlidir.

Bu çalışmamızın amacı, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının 22 adet kârlılık ve maliyet rasyoları kullanılarak finansal performanslarının çok kriterli karar verme tekniklerinden ENTROPİ, TOPSİS ve VİKOR yöntemleriyle analiz edilmesidir. Uygulama aşamasında 6 ana kriter literatür araştırması sonucu en çok kullanılan aktif rasyosu, sermaye yeterliliği, likidite, bilanço yapısı, gelir-gider yapısı ve kârlılık rasyolarından belirlenmiş olup ana kriter ve alt kriter ağırlıkları ENTROPİ yöntemiyle belirlenmiştir. Kriter ağırlıkları belirlendikten sonra katılım bankalarının yıllar itibarıyla performans değerlendirmeleri TOPSİS ve VİKOR yöntemleri kullanılarak yapılmıştır.

Çalışmamızda 2017-2019 yılları arasında faaliyet gösteren 2 kamu sermayeli ve 3 özel sermayeli katılım bankalarının performansları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, ENTROPİ, Katılım Bankaları, TOPSİS ve VİKOR

ABSTRACT

BOSTAN, Fatma. Financial Performance Analysis of Participation Banks in Turkish Banking Sector: An Application Using Entropy, VIKOR and TOPSIS Methods, Master Thesis, 2021, (XVIII+198)

The banking sector, with its intermediary role in the financial system, contributes to the development of the real sector and constitutes one of the important building blocks of the country's economy. Participation banks in the banking sector such as deposit banks It aims to reduce costs and increase profits while trying to provide the best service to its customers in an intense competitive environment. It is important to successfully conduct financial performance management in order to achieve the sustainable growth targets of participation banks.

The aim of our thesis is to analyze the financial performances of participation banks operating in the Turkish banking sector by using 22 profitability and cost ratios, using entropy, TOPSIS and VIKOR methods, which are among the multi-criteria decision making techniques. In the implementation phase, 6 main criteria were determined from the most used asset ratio, capital adequacy, liquidity, balance sheet structure, income-expense structure and profitability ratios as a result of the literature research, and the main criterion and sub criterion weights were determined by the Entropy method. After determining the criterion weights, performance evaluations of participation banks by years were made using TOPSIS and VIKOR methods.

In our study, the performances of 2 state-owned and 3 private-capital participation banks operating between 2017-2019 were evaluated.

Keywords: Banking, Participation Banks, Entropy, TOPSIS and VIKOR

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK	
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLDİRİM	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XVI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK KAVRAMI VE TARİHÇESİ.....	5-16
1.1. Banka Kavramı	5
1.2. Dünya’da Bankacılığın Tarihi	6
1.3. Türkiye’de Bankacılığın Tarihi	8
1.3.1.Cumhuriyet Öncesi Dönem	8
1.3.2.Cumhuriyet Dönemi	9
1.3.3.Türk Bankacılığının Yapısı.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKACILIĞININ GELİŞİMİ	17-93
2.1. Katılım Bankacılığı Tanımı	17
2.2. Katılım Bankacılığına İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri.....	18
2.2.1. Dini Sebepler	18
2.2.2. Sosyal Sebepler	19
2.2.3 Ekonomik Sebepler	20
2.3. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerin Tarihsel Gelişimi, Yasal Yapıları, Sermaye Yapıları Ve Aktif Yapıları.....	22
2.3.1. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi.....	22
2.3.1.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	24
2.3.1.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	30
2.3.2. Katılım Bankacılığının Yasal Yapıları	35
2.3.2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Yasal Yapısı.....	35
2.3.2.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Yasal Yapısı	38
2.3.3. Katılım Bankalarının Sermaye Yapıları.....	45
2.3.3.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Sermaye Yapısı.....	45
2.3.3.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Sermaye Yapısı	46
2.3.4. Katılım Bankalarının Aktif Yapıları	47
2.3.4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Aktif Yapısı	47
2.3.4.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Aktif Yapısı.....	48
2.4. Uluslararası Katılım Bankacılığı Örgütleri	51
2.4.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB)	51
2.4.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI)	52
2.4.3. İslami Finansal Hizmetler Kurumu (IFSB)	54
2.4.4. Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)	54
2.4.5. Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)	55

2.4.6. İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (CIBAFI).....	55
2.4.7. İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA)	55
2.5. Katılım Bankacılığı Sisteminin İşleyişi.....	56
2.5.1. Katılım Bankalarının Yapısı	56
2.5.2. Katılım Bankalarının Özellikleri	60
2.5.3. Kâr Payı ve Faiz Kavramları	64
2.5.3.1. Kâr Payı İle Faiz Arasındaki Farklılıklar	65
2.6. Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri.....	66
2.6.1. Özel Cari Hesaplar	66
2.6.2. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları	68
2.7. Katılım Bankacılığı Fon Kullanırma Yöntemleri.....	71
2.7.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)	73
2.7.2. Bireysel Finansman Desteği	78
2.7.3. Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı.....	78
2.7.3.1. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârebe)	78
2.7.3.2. Sermaye-Sermaye Ortaklığı (Müşareke).....	80
2.7.3.3. Mudârebe ve Müşarekenin Farkları	82
2.7.4. Finansal Kiralama (Leasing-İcare).....	82
2.7.5. Selem.....	84
2.7.6. İstisnâ (Eser Sözleşmesi).....	85
2.7.7. Karz-ı Hasen (Borç verme)	86
2.7.8. Teverruk (Tavarruk).....	87
2.7.9. Sukuk (Kira Sertifikaları).....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ	94-104
3.1.ENTROPI Yöntemi	94
3.2.TOP SIS Yöntemi.....	98
3.3.VIKOR Yöntemi	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: ENTROPI, VIKOR VE TOPSIS YÖNTEMLERİYLE BİR UYGULAMA.....	105-166
4.1. Bankacılıkta Performans Analizi.....	105
4.2. Literatür Taraması	106
4.3. Araştırmanın Konusu	115
4.4. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	115
4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	116
4.6. Araştırmanın Örneklemi.....	117
4.7. Araştırmanın Veri Seti.....	117
4.8. Çalışmanın Kapsamı.....	117
4.9. Araştırmada Kullanılan Finansal Oranların Açıklamaları	121
4.9.1. Sermaye Yeterlilik Rasyoları.....	123
4.9.2. Bilanço Yapısı Rasyoları	126
4.9.3. Aktik Kalitesi Rasyoları.....	127
4.9.4. Likidite Yeterlilik Rasyoları	132
4.9.5. Kârlılık Rasyoları.....	134
4.9.6. Gelir-Gider yapısı Rasyoları.....	136
4.10. Uygulama	137
4.10.1. Problemin Belirlenmesi	138
4.10.2. Kriterlerin Oluşturulması.....	138
4.10.3. Araştırmada Kullanılan Alternatifler ve Kodları	139
4.10.4. Kriterlerin Ağırlıklandırılması.....	140
4.10.4.1. ENTROPI Yöntemi ile Kriterlerin Ağırlıklarının Belirlenmesi.....	140
4.10.4.1.1. Karar Matrisinin Oluşturulması.....	140
4.10.4.1.2. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması	143
4.10.4.1.3. ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(<i>EJ</i>).....	144
4.10.4.1.4. Farklılaşma Derecesinin Hesaplanması (<i>dj</i>).....	146
4.10.4.1.5. ENTROPI Ağırlığının Hesaplanması (<i>wj</i>).....	147
4.10.5. Alternatiflerin Sıralanması.....	151

4.10.5.1. TOPSIS Yöntemi	151
4.10.5.1.1. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması	152
4.10.5.1.2. Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin Oluşturulması	152
4.10.5.1.3. İdeal (A ⁺) ve Negatif İdeal (A) Çözümlerin Oluşturulması	153
4.10.5.1.4. Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması	154
4.10.5.1.5. İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması	154
4.10.5.2. VIKOR Yöntemi	158
4.10.5.2.1. Kriterlerin en iyi (<i>f_i*</i>) ve en kötü (<i>f_i-</i>) değerlerinin hesaplanması	158
4.10.5.2.2. Normalizasyon İşlemi	159
4.10.5.2.3. Ağırlıklandırma	160
4.10.5.2.4. Her bir değerlendirme birimi için <i>S_i</i> ve <i>R_i</i> Değerleri'nin Hesaplanması	161
4.10.5.2.5. Qi Değerlerinin Hesaplanması	162
4.10.5.2.6. Uzlaşık Çözüm için Alternatiflerin Sıralanması	162
4.10.5.2.7. Kabul Edilebilir Avantaj ve Kabul Edilebilir İstikrar Kümelerinin Belirlenmesi	163
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	167
KAYNAKÇA	175
ÖZGEÇMİŞ	198

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türk Bankacılık Yapısı.....	16
Tablo 2. 2019/IV Dönem Verilerine Göre Türkiye'deki Katılım Bankalarının Genel Durumu.....	29
Tablo 3. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	38
Tablo 4. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Şekilleri.....	63
Tablo 5. Kâr Payı ve Faiz Arasındaki Farklar.....	66
Tablo 6. Murabaha Ve Kredi Arasındaki Farklar	77
Tablo 7. Mudârebe ve Müşareke Arasındaki Farklılıklar	82
Tablo 8. Katılım Bankaları İçin Literatür Taraması.....	106
Tablo 9. Mevduat bankaları Literatür Taraması	111
Tablo 10. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL).....	118
Tablo 11. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL).....	119
Tablo 12. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL).....	119
Tablo 13. Vakıf Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL).....	120
Tablo 14. Ziraat Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL).....	120
Tablo 15. Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar	122
Tablo 16. Araştırmada Kullanılan Kriterler, Kodları ve Hedefler	139
Tablo 17. Araştırmada Kullanılan Bankalar	140
Tablo 18. 2017 Yılı Karar Matrisi.....	141
Tablo 19. 2018 Yılı Karar Matrisi.....	141
Tablo 20. 2019 Yılı Karar Matrisi.....	142
Tablo 21. 2017 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi	143
Tablo 22. 2018 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi	144
Tablo 23. 2019 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi	144

Tablo 24. 2017 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(Ej)	145
Tablo 25. 2018 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(Ej)	145
Tablo 26. 2019 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(Ej)	145
Tablo 27. 2017 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)	146
Tablo 28. 2018 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)	146
Tablo 29. 2019 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)	147
Tablo 30. 2017 Yılı ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(wj).....	147
Tablo 31. 2018 Yılı ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(wj).....	149
Tablo 32. 2019 Yılı ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(wj).....	150
Tablo 33. 2017 Yılı TOPSIS Karar Matrisi	151
Tablo 34. 2017 Yılı Normalize Edilmiş TOPSIS Karar Matrisi	152
Tablo 35. 2017 Yılı Ağırlık Değerleri.....	152
Tablo 36. 2017 Yılı Ağırlıklandırılmış TOPSIS Karar Matrisi	153
Tablo 37. Pozitif İdeal (A*) ve Negatif ideal (A-) Çözüm Değerleri	153
Tablo 38. Pozitif İdeal (S*) ve Negatif ideal (S-) Ayrım Ölçüleri.....	154
Tablo 39. İdeal Çözüme Yakınlık Hesaplamaları	154
Tablo 40. Bankaların TOPSIS Skorları İle Performans Sıralaması	155
Tablo 41. Yıllara Göre Performans Sıralama Tablosu.....	155
Tablo 42. 2017 Yılı Karar Matrisinin Oluşturulması.....	158
Tablo 43. En İyi (fi *)ve En Kötü (fi –) Değerlerinin Bulunması	159
Tablo 44. Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması	159
Tablo 45. Ağırlık Değerleri.....	160
Tablo 46. Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması	160
Tablo 47. Sİ ve Rİ Değerleri	161
Tablo 48. Alternatifler için Qi değerleri	162
Tablo 49. 2017 Yılı Sİ , Rİ ve Qi Değerleri Küçükten Büyüğe Sıralı Gösterimi.....	162
Tablo 50. Kabul Edilebilir Avantaj ve Kabul Edilebilir İstikrar Koşulları.....	163
Tablo 51. Farklı “v” değerleri için banka sıralamaları.....	164
Tablo 52. Bankaların Yıllara Göre VIKOR Yöntemi ile Performans Sıralama Sonuçları	165
Tablo 53. Performans Sıralama Tablosu.....	165

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Uygulama Akış Şeması..... 138

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Şube Sayısı	30
Grafik 2. Toplam Bankacılık Varlıklarına Göre İslami Bankacılık Payı(2018)	44
Grafik 3. Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı (%) (2018)	45
Grafik 4. Türkiye’de ki Katılım Bankalarının Sermaye Yapısı(Milyon TL).....	46
Grafik 5. Katılım Bankaları Fon Kullandırım (Milyon TL)	47
Grafik 6. Katılım Bankaları Aktif Gelişimleri (Milyon TL).....	47
Grafik 7. Katılım Bankacılığı Varlıklarının Gelişimi (Milyar ABD Doları).....	50
Grafik 8. Katılım Bankacılığı Varlıkları İlk Beş Ülke Sıralaması (2018) (Milyar ABD Doları).....	50
Grafik 9. Sukuk Varlıklarının Gelişimi.....	93
Grafik 10. Bankaların Yıllara Göre Sermaye Yeterlik Rasyosunun Oranı	125
Grafik 11. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Aktif Gelişimi.....	128
Grafik 12. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Toplam Kredi Büyüklükleri	129
Grafik 13. Takipteki Kredilerin Yıllara Göre Değişimi (Milyon TL)	131
Grafik 14. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Likidite Durumu ...	133
Grafik 15. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Net Karları	135

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
M.Ö.	Milâttan önce	BC	Before Christ
FED	Amerikan Merkez Bankası	FED	American Central Bank
IMF	Uluslararası Para Fonu	IMF	International Monetary Fund
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	SNPAM	Central Bank of Turkey Republic
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	SDIF	Savings Deposit Insurance Fund
TBB	Türkiye bankalar Birliği	ABT	Association of Banks of Turkey
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	İMKB	Istanbul Stock Exchange
A.Ş	Anonim Şirket	A.Ş	Incorporated Company
ÖFK	Özel Finans Kurumu	PFC	Private Finance Corporation
SWIFT	Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği	SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu		Banking Regulation and Supervision Agency
EFT	Elektronik Fon Transferi	EFT	Electronic Funds Transfer
KDV	Katma Değer Vergisi	VAT	Value-added tax
KKDF	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu	RUSF	Resource Utilization Support Fund
BSMV	Banka Sigorta ve Muamele Vergisi		Bank Insurance and Transaction Tax
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri	BAE	United Arab Emirates
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü	OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği		Participation Banks Association of Turkey
IDB	İslam Kalkınma Bankası	IDB	Islam Development Bank

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
KFH	Kuveyt Finans Kurumu	KFH	Kuwait Finance Corporation
BIMB	Bank Islam Malaysia Berhad	BIMB	Bank Islam Malaysia Berhad
SAMA	Suudi Arabistan Para Kurulu	SAMA	Saudi Arabian Monetary Agency
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi	KIK	Gulf Cooperation Council
CBI	İran Merkez Bankası	CBI	Central Bank of Iran
DESIYAB	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası	DESIYAB	State Industry and Labor Investment Bank
DIB	Dubai İslam Bankası	DIB	Dubai Islamic Bank
CBUAE	Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası	CBUAE	Central Bank of the United Arab Emirates
IFSB	İslami Finansal Hizmetler Kurulu	IFSB	İslamic Financial Services Board
AAOIFI	İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu	AAOIFI	Islamic Financial Institutions Accounting and Auditing Organization
IIFM	Uluslararası İslami Finansal Piyasa	IIFM	International Islamic Financial Market
MASB	Malezya Muhasebe Standartları Kurulu	MASB	Malaysian Accounting Standards Board
CIBAFI	İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi	CIBAFI	General Council of Islamic Banking and Financial Institutions
IIRA	İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı	IIRA	Islamic Countries International Rating Agency
ENTROPI		ENTROPI	
TOPSİS		TOPSIS	Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution
VIKOR		VIKOR	Vlse Kriterijums Optimizacija Kompromisno Resenje

GİRİŞ

Finansal piyasaların en belirgin işlevi, tasarrufların verimli şekilde işletilmesini sağlamaktır. Bankacılık sektörü, finansal sektörde fon tasarruf eden kesim ile fona ihtiyaç duyan kesim arasında aracılık görevi yapmaktadır. Finansal sektör içerisinde faaliyet gösteren katılım bankaları, dini hassasiyetleri sebebiyle faizli bir sistemde tasarruflarını değerlendirmek istemeyen fon sahiplerini ve fon ihtiyacı olanları, sundukları fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ile reel ekonomik sistemin içine çeker. Atıl olan fonların ekonomiye aktarılmasıyla tasarruf sahiplerinin birikimleri değerlendirilerek hem gelir elde edilmiş olur hem de fona ihtiyaç duyan kesimin fon ihtiyacı giderilmiş olur. Katılım bankaları varlığa dayalı olarak ve risk paylaşımını esas alarak finansal aracılık yapar. Katılım bankaları finansal kaynaklara aracılık etmede önemli bir modeldir.

Katılım bankacılığı, dünyada finans sektörünün hızla büyüyen bir parçasıdır. Katılım bankacılığı dünyada resmi olarak 1963 yılında Mısır'da ilk faizsiz bankanın kurulmasıyla başlamıştır. Katılım bankacılığının gelişimi için ön koşul sağlıklı bir yasal çerçevenin olmasıdır. Türkiye'de Özel Finans Kurum'larına faaliyet izni 16.12.1983 tarih 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile resmi olarak verilmiştir. Özel Finans Kurumları 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilerek yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Özel Finans Kurumlarının ismi 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Yasasıyla "Katılım Bankası" olarak değiştirildi. 2020 aralık ayı itibariyle Türkiye'de faaliyetlerine devam eden 3'ü özel sermayeli, 3'ü kamu sermayeli 6 katılım bankası bulunmaktadır. 10. Kalkınma planına göre 2025 yılı için katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payının % 15'lere çıkarılması hedeflenmektedir. Son yıllarda Türkiye'de katılım bankalarına kamu katılım bankalarının dahil olmasıyla birlikte katılım bankalarının bankacılık sektöründen aldıkları payda artmakta. Katılım bankacılığının Müslüman ülkelerde büyüme göstermesiyle birlikte, Müslüman olmayan ülkelerde de katılım bankacılığına olan ilgi artmıştır.

Katılım bankaları dünyada kullanılan ismiyle "İslami bankacılık" veya "faizsiz bankacılık", faizi kesin bir şekilde yasaklayan dini ilkelere ve İslam hukukuna uygun olarak kâr - zarar paylaşımını esas alan bir sistemdir. Katılım bankaları topladıkları

fonları kâr-zarar ortaklığı yöntemiyle değerlendirmekte ve bu toplanan fonlar gerçek işlemlerde kullanılmaktadır. Toplanan fonlara belli oranda bir getiri verilmemekle birlikte fon sahipleri kâra olduğu gibi zarara da ortak olmaktadır. Katılım bankacılığında İslama göre yasak olan ürün ve hizmetler için yatırımlar yapılamaz. Katılım bankacılığı sisteminde para, ahlaki ve dini ilkelere dayanarak üretim, ticaret ve hizmet faaliyetleri yoluyla yatırıma dönüşür. Katılım bankaları fon kullandırımında, fona ihtiyaç duyan müşterilerine nakit kredi vermemekte bunun yerine ihtiyaç olan ürün veya hizmetlerin peşin bedelle satıcıdan alınarak ya da belirli projede ortaklık kurularak sağlar. Yatırım sonucunda risk ve getiri banka ile sermaye kullanıcısı arasında paylaşılır. Yatırım sonuçlarında kâr garanti edilemez ve banka performansına bağlı olarak değişiklik gösterir.

Küreselleşmeyle birlikte günümüzde katılım bankalarının performans değerlendirmesi, sürdürülebilir kârlı büyüme stratejilerine katkı sağladığından daha çok önem kazanmıştır. Katılım bankaları, sürdürülebilir büyüme hedeflerini gerçekleştirmek için kârlarını maksimize etmeye ve maliyetlerini minimize etmeye çalışırken sadece kendi aralarında rekabet etmemekte aynı zamanda geleneksel bankalarla da rekabet etmektedirler. Katılım bankaları da geleneksel bankalar gibi kaynakların verimli kullanımını, işlem maliyetlerini düşürmeyi hedefleyen, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için ürün çeşitliliğini artırmak istemekle birlikte kârlarını maksimize etmeye çalışırlar. Katılım bankalarının performansları önceden belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı ile ölçülmektedir. Bu ölçüm ise bilanço ve gelir tablolarından derlenen çeşitli finansal oranlarla yapılmaktadır.

Katılım bankaları mali durumlarını etkileyen likidite, kredi, piyasa risklerinden oluşan finansal risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Katılım bankaları, yapılan yatırımlar sonucunda oluşacak kârdan pay alabileceği gibi zarar etmesi durumunda zarar riskinide üstlenir. Katılım bankalarının kârları müşterileriyle ortak olduğundan bankaların başarıları veya başarısızlıkları müşterilerini doğrudan etkilemektedir. Katılım bankalarında kâr ve zarar paylaşımından dolayı yatırımlar sonucu oluşacak kayıpların geleneksel bankalardan daha fazla olabileceğinden performans değerlendirmesinin iyi yapılması gerekmektedir. Geleneksel bankalarda müşterilerinin belli bir vadede belli bir oranda faiz gelirleri garanti edilir. Katılım bankalarında belli bir kâr payı garantisi verilmemektedir. Kâr payı yapılan yatırımlar sonucu oluşacağından fizibilite

çalışmasının özenli yapılması gerekmektedir. Katılım bankalarının kâr ve zararlarının doğru bir şekilde raporlanabilmesi için yatırımlarının ve borçlularının yakından izlenmesi gerekir.

Performans değerlendirmesi ile bir bankanın sektör içinde rekabet edebilme kabiliyeti belirlenir. Banka performanslarının değerlendirilmesi, banka yöneticileri, tasarruf sahipleri, yatırımcılar ve düzenleyiciler dahil olmak üzere tüm taraflar için önemlidir. Rekabetin bulunduğu finans sektöründe, banka performans değerlendirilmesi sonucunda fon sahiplerine ve yatırımcılara bankadan fon alıp almayacağına veya yatırım yapıp yapmayacağına dair bir fikir oluşturur. Banka yöneticileri de performans değerlendirmesi sonucu banka üretkenliği, kârlılığı, yönetim ve kaynak verimliliği konusunda öngörümlemelerde bulunur.

Bu amaç doğrultusunda çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bankacılık kavramı ve bankacılığın tarihçesinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, katılım bankacılığının gelişiminden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, çalışmada kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise çalışmada kullanılan oranlar hakkında bilgi verilmiş, literatür taraması yapılmış ve çalışmada kullanılan yöntemlerin uygulamaları verilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2017-2019 yılları arası performans analizleri değerlendirilirken bankaların diğer bankalardan daha iyi performans gösterdiği rasyolar incelenmiştir. Bankalar birbirleri ile kıyaslanarak hangisinin daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. En iyi performanstan en kötü performansa doğru sıralama yaparken çok kriterli karar verme tekniklerinden TOPSİS ve VİKOR yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Çok kriterli karar verme yöntemleri ile çelişkili kriterlere sahip karar problemlerinde alternatifler sıralanabilir ve önceliklendirilebilir. Karar verme, karar vericinin değerlerine ve tercihlerine dayalı olarak alternatiflerin belirlenmesi ve seçilmesi sürecidir. Çok kriterli karar verme yöntemlerinin uygulanması, genel olarak finansal analizin ve iş kararlarının sağlamlığını önemli ölçüde artırır. Bankalar ekonomik sistemin önemli bir parçasıdır.

Çok kriterli karar verme yöntemleriyle bankaların performans analizi yapıldığında birçok kriter yani değerlendirme faktörü analize dahil olabilir. Bankaların finansal performans analizi yapılırken çok kriterli karar verme teknikleri iki sebeple

kullanılır. Bu sebeplerden birisi bankaların finansal performansları analiz edilirken seçilen kriterlerin oranlarının farklılık göstermesi ile birlikte banka performanslarını eşit düzeyde etkilememesidir. Diğer bir sebepten performans değerlendirmesinde kullanılan oranlar tek başlarına finansal performans olarak kullanılamaz. Çok kriterli karar verme teknikleri tüm kriterlerin aynı anda değerlendirmeye dahil olduğu bütüncül bir değerlendirilmedir. Çalışmamızda 22 kriter tek bir skora indirgenerek performans sıralamaları yapılmıştır. Bankaların performanslarının analiz edilmesi, alacaklılar, yatırımcılar ve diğer ilgili taraflar için büyük önem taşımakta olup bankaların diğer bankalar arasındaki rekabet durumunu gösterir. Kriter ağırlıklarının belirlenmesinde objektif yöntemlerden biri olan ENTROPI yöntemi kullanılmış olup kişisel fikirler göz önüne alınmamıştır. Alternatiflerin sıralanmasında kullanılan TOPSIS yöntemi birçok alanda tercih edilmektedir. Kazanç maksimum yapılmak istenirken maliyet minimum olsun istenir. Nicel ve nitel veriler beraber değerlendirmeye alınabilir. TOPSIS, hesaplanması ve anlaşılması kolay olan karar verme aracıdır. VIKOR yönteminde çelişkili kriterler arasında çözüm kümesini oluşturmak için etkili bir yöntemdir. Performansın baskın olup olmadığını çözmeye çalışırlar.

Literatür taraması sonucunda katılım bankalarının performans analizlerinin yapılmasında çok kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin üçünün bir arada kullanıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalarda genellikle katılım bankaları ile geleneksel bankaların performansları değerlendirilmiştir. Sadece katılım bankalarının performans değerlendirmesi ile yapılan çalışmaların az olduğu görülmüştür. Çalışmamız Türkiye’de faaliyetlerini devam ettiren kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının performanslarının ÇKKV yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin bir arada kullanılması ile literatüre katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Çalışmada sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir gider yapısından seçilen 22 finansal oran kullanılmıştır. Belirlenen bu kriterlerin ağırlıkları nesnel bir değerlendirme olan ENTROPI yöntemiyle belirlenmiştir. Akabinde ağırlıkları oluşturulan bu kriterler TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle en iyi alternatifin tespiti için sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1.1. Banka Kavramı

Bankalar ekonominin yapı taşlarından olup, tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Zaman içerisinde banka işlemlerinin çeşitlenmesiyle “banka” tanımlamaları da çeşitlilik göstermektedir. Banka teriminin kökü İtalyanca banco kelimesinden gelmekte olup, üzerine eşya konulabilen tezgâh, masa anlamlarına gelmektedir (Kaya, 2017:3). Banko terimi günümüzde bankacılıkta sektöründe kullanılmakta olup şubelerde cari işlemlerin gerçekleştirildiği gişe sıralarına denir (Yazıcı, 2018: 1).

Banka kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu tarafından “Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş” olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

Bankalar genel anlamı olarak, piyasadaki mevduat olarak fon toplayan, toplanan fonları kredi ve diğer bankacılık işlemlerinde kullanarak faaliyetlerine devam eden, ekonomik sistem içerisinde kaydi parayı oluşturan finansal kurumlardır (Akgüç, 1987: 7). Bankacılık işlemlerini bankalar yerine getirir. Banka, en kısa şekilde ticaretini para üzerine yapan işletmeler şeklinde tanımlanabilir (İbiş vd., 2018: 59).

Ekonomik anlamda banka kavramının tanımı şöyledir: Kaydi para ve banknot gibi ödeme araçlarını ekonomiye kazandıran, sermayeyi ve nakdi sermayeyi ifade eden menkul kıymetlerle alakalı olarak ticareti uğraş edinen ve nakdi para kullanmaksızın sürdürülen diğer ödeme işlemlerini ve finansal hizmetleri yerine getiren kamu veya özel kuruluşlardır (Kaya, 2017: 4).

Bankalar para piyasasındaki etkin kuruluşlardan biridir (Eğilmez, 2019: 148). Aracı kuruluşlar olan bankalar, mevcut yasal düzenlemelerle genellikle mevduat kabul ederek ve kredi kullandırır (Gündoğdu, 2020: 20).

Aracı kurumlar, sermaye ve para piyasasına fon sağlayanlar ile fon talebinde bulunanlar arasındaki ilişkiyi oluşturan kurumlardır (Eğilmez, 2019: 338). Bankalar, fon fazlası olan kesimden kısa vadede fon toplayarak, fona ihtiyacı olan kesime uzun vadede fon sağlayarak finansal piyasalarda para akışına aracılık görevi yapmaktadır.

Tasarruf sahipleri bankalarda mevduat biriktirerek fon sağlar, bankalar ödünç verilen bu fonları fona ihtiyaç duyan kesime satar. Bu aracı rolüyle bankalar ülke ekonomilerinin gelişmesini büyük katkı sağlamaktadır. Bankalar finansal piyasalardaki aracılık görevini yerine getirirken, amaçları ticari işletmelerde olduğu gibi kârlılıklarını maksimize etmektir. Bankalar, genel olarak topladıkları mevduat ve mevduat dışı çeşitli kaynaklardan kendilerine fon sağlayıp, fona ihtiyaç duyan bireysel ve tüzel kişilere, kamusal kişilere toplanan fonları kısa, orta ve uzun vadede kredi olarak satar. Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı üzere bankalar fon toplamak ve fon kullandırmak üzere iki ayrı önemli işlevi yerine getirmektedir. Bankacılık sektöründe oluşacak bir olumsuzluk ulusal ve uluslararası seviyede ekonomiyi etkileyebilir.

1.2. Dünya’da Bankacılığın Tarihi

Bankacılığın tarihi, ticaret kadar eski olduğundan ilk çağlara kadar uzanır. İnsanların toplu halde yaşamaya başladıkları zamandan itibaren gereksinim duydukları ihtiyaçları temin etmek için çeşitli ürünleri değiştirmeye başlamaları ticaretin ve bankacılığın doğmasını sağlamıştır.

İlk çağlarda insanlar mallarını çeşitli tehlikelerden korumak için tapınaklara emanet eder ve emanet bırakılan mallar Din adamları tarafından başkalarına ödünç verilir. Daha sonra bu işlemleri hükümdarlar yapmaya başlamıştır. Zaman ilerledikçe insanlar arasında eşyalarının birbiriyle takası vasıtasıyla alışverişler gerçekleşmekteydi (Yetiz, 2009: 9).

Tarihte ilk bilinen banka faaliyetlerinin tapınaklarda ticari ilişki içinde bulunan rahipler ve çiftçiler tarafından oluşturulduğu ve ilk bankaların tapınaklar ve ilk bankacıların rahipler olduğu düşünülmektedir. Rahiplere emanet edilen ürünler, çiftçilere ödünç verilir, ürünler çiftçiler tarafından işlenerek ilave ürünlerle beraber rahiplere iade edilmekteydi. Tapınakçılar, Hristiyan Dünyasından para ve kıymetli eşyaları toplamakla görevliydi (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 35).

Bankacılık tarihi tarihte çok eskilere dayanır. Babil ve Sümerliler döneminde rahipler tarafından tapınaklarda çiftçilere nakdi borç verildiğine dair evraklar tespit edilmiştir (Yazıcı, 2018: 2). Tarihçiler ve arkeoloğlar tarafından yapılan çalışmalar sonucunda bankacılık faaliyetlerinin başlangıcının M.Ö. 3500 yıllarına dayandığına dair

bankacılık belgeleri bulunmuştur. Araştırmalara göre tespit edilen en eski banka tapınak şeklinde Sümerlerin Uruk şehrinde (Öçal ve Çokal,1999: 14).

Hammurabi Kanunları M.Ö. 2000’li yıllarda çıkarılmış olup tapınaklarda yürütülen borç verme işlemlerini, borç vadesi ve tahsil edilmesi yöntemlerini, faiz oranlarını, teminat işlemlerini düzenlemektedir (Kaya, 2017: 44). Bankacılık sistemi Sümerler döneminde gelişme göstermiştir. Eski Yunan’da bankacılık işlemleri bankerler tarafından yapılmakta olup ilk devlet bankaları kurulmuştur (Tutcuoğlu, 2010: 3).

Ortaçağ Avrupa’sında, kilisenin bankalar karşısında tutum alması ve politik istikrarsızlık bankacılık sektörünün gelişmesini engellemiştir (Ustaoğlu, 2014: 3)

Bankacılık faaliyetlerinin gelişmesi, paranın icat edilmesi, denizciliğin ve ticaretin gelişmesine paraleldir. İlk madeni para Lidyalılar tarafından M.Ö. 640’lı yıllarda keşvedilmiştir. Denizciliğin Ortaçağ’da ilerletilmesiyle yeni keşfedilen ülkelerdeki kıymetli madenlerin taşınmasında oluşan tehlike ve güven sorunları da beraberinde ortaya çıkmıştır. Nakledilecek malın parasını satıcılar peşin talep etmekte, alıcılar ise mal bedelinin veresiye olarak ödenmesini istediğinden bu süreçte paranın bulunmasında bankacılığın oluşumu ve gelişimi önem arz etmiştir (Yetiz, 2009: 9).

Paranın icat edilmesinden önce ihtiyaç duyulan mallar takas ediliyor ve ticaret gelişmemiştir. Paranın bulunması ile beraber ticaret gelişme göstermiştir. Tüccarlık yapan kesim zenginleşmiş, tefecilik başlamıştır ve yüksek tutarlarla ödünç verme işlemi yapılmıştır. Bu şekilde tefecilik yapanlara daha sonra banker denilmiştir (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 40).

1453’te İstanbul’un fethinden itibaren bankacılık büyük gelişme göstermiştir. Reform ve Rönesans dönemlerinin etkisiyle bankacılık işlemlerinde dinen yasaklanan faiz kabul edilebilir olmuş ve bankacılığın gelişimi artmıştır. Kambiyo mektubu bu dönemde ortaya çıkmış olup ciro yoluyla devredilebiliyor ve kredi halini alıyordu (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 36). Bugünkü anlamda bankalar 17. Yüzyılın başlarından itibaren kurulmuştur. İlk modern banka ve Dünyanın ilk merkez bankası olan Amsterdam Bankası 1609 yılında Hollanda’da, Venedik Bankası 1637 yılında Venedik’te ve İngiltere’de 1654 yılında merkez bankası işlevinde olan İngiltere Bankası kurulmuştur (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 35-37; Kaya, 2017: 44). Venedik bankasının kurulmasıyla Çek, senet ve banknot kullanımı başlamıştır (Yazıcı, 2015: 3). 1782’de Bank of North America’nın kurulmasıyla Amerika’da modern bankacılık başlamıştır.

Bank of The United States 1791 yılında hem merkez bankası hem de özel banka niteliğinde kurulmuştur. Banka mevduat miktarından ve fon kullandırmalarından sorumlu kamu kurumu niteliğinde işlemlerini devam ettirmiştir. 1863 yılında çıkan Bankalar Kanunu ile ulusal bankalar ve eyalet bankalarından oluşan ikili bir sistem kuruldu (Mishkin, 1986: 264-266). Fransa bankası 1800 yılında Napoleon tarafından kurulmuştur. Amerikan Merkez Bankası (FED) 1907 yılında kurularak modern bankacılık sisteminin başlatmıştır (Yazıcı, 2015: 3).

19. Yüzyılda bankalar ekonomik ve ticari faaliyetlerin düzenleyicisi konumuna gelerek faaliyet konularına göre uzmanlaşmalar oluşmaya başlamıştır.

20. yüzyılda yaşanan Büyük Buhran ekonomilere büyük zarar vermiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra bankacılık faaliyetleri düzenli merkezi ekonomilerinin bünyelerine göre oluşmaya başlamış, ‘Kalkınma bankacılığı’ devlet eliyle az gelişmiş ekonomilerin kalkınmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa Yatırım Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, kuruldu (Aydın, 2006: 22). İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzeyde parasal ilişkileri düzenlemek ve ödemeler dengesi sorunlarını çözmek amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF), kurulmuştur. ABD’nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansı, İkinci Dünya Savaşı sonrası ödemeler dengesi sıkıntıya giren ülkelere destek sağlamak için yapılabilecekleri tartışmak amacıyla toplanmıştır (Erdoğan, 2007: 2). Dünya petrol krizinin ardından borsalar çöktü ve Bretton Woods sistemi son buldu. Uluslararası Ödeme sisteminde serbest ve dalgalı kura geçiş oldu.

1.3. Türkiye’de Bankacılığın Tarihi

1.3.1.Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türkiye’de bankacılığın geçmişi 19. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. 19. Yüzyılın ortasına kadar Osmanlı Devleti’nde bankacılık hizmetlerini sarraflar ve loncalar yapmaktaydı. Bütçe açıklarını kapatmak amacıyla 1840 yılında ilk kâğıt para ‘Kaime’ çıkarıldı. Yabancı paralar karşısında dış ticaret açıklarından dolayı Kaimenin değeri hızla düşmeye başladı. 1847 yılında devlet öncülüğünde Galata bankerleri tarafından Osmanlı Devleti’nin ilk bankası olan Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası) kurulmuştur. 1854 yılındaki Kırım Savaşı yapılırken Osmanlı Devleti yurtdışından ilk borçlanmasını

yapmıştır. 1856 yılında Osmanlı Devleti'nde bankacılığın başlangıcı niteliğinde olan ve dış borçlanmayı kolaylaştırmak amacıyla İngiliz sermayeli 'Bank-ı Osmani' kuruldu (Yetiz, 2016: 6)

Osmanlı devletinin ilk ulusal bankası, Mithat Paşa tarafından çiftçilere uygun kredi sağlama amacıyla 1863 yılında Tarım Kredi Kooperatifi olarak kurulmuş ve 1888 yılında ilk devlet banka sıfatına haiz Ziraat Bankası'na dönüştürülmüştür. 1863'te ilk milli kredi kuruluşumuz olarak nitelendirilen 'Memleket Sandıkları' kurulmuş olup sonrasında kredi kullandırım aşamasında yaşanan uygunsuzluklardan dolayı adı 'Menafi Sandıkları' olarak değiştirilmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Menafi Sandığı daha sonra Ziraat Bankasına devredilmiştir (Deveci, 2019: 7). Osmanlı Devleti 1875'li yıllarda dış borçlarını ödeyemez hale geldiğinden 1881 yılında Osmanlı gelir kaynakları ve dış borçların idaresinin yapılacağı Duyun-ı Umumiye kurulmuştur. 1923 yılına kadar genellikle yabancı sermayeli bankalar kurulmuştur.

1.3.2.Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında Cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye'de 13'ü yabancı 22'si ulusal olmak üzere toplam 35 banka faaliyet göstermekteydi (Eyceyurt Batır, 2016: 7). Türkiye İktisat Kongresi 1923 yılında düzenlenmiş olup ulusal bankacılığın gerekliliği bu kongrede gündeme gelmiştir. Kongrede devlet desteğiyle ulusal banka kurulmasının gerekliliği konuşulmuştur. Bu doğrultuda 1924' ilk özel sektör bankası Türkiye İş Bankası kurulmuştur. 1925'te ise Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ilk kalkınma bankası olarak faaliyete geçmiştir (Polatoğlu, 2019: 447).

Bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etkilere sebep olan 1929-1930 Dünya Ekonomik Buhranı sonucunda faaliyetlerini durduran birçok banka olmuştur. Buhranın ardından Türkiye Devletçilik ilkesiyle hareket etmiştir (Buluş ve Kabaklarlı, 2010: 1-5).

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 1715 sayılı kanun ile 30 Haziran 1930 yılında kurularak bankacılık alanındaki en büyük ekonomik adım atılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluş amacı para basmaktır bu sebeple emisyon bankasıdır. Diğer görevleri ise bankalara ödünç para vermek, Türk parasının diğer paralara karşı değerini korumak, ekonomideki likiditesini ayarlamaktır (TBB,2008: 4-5). 2. Dünya Savaşı sonrasında ticari faaliyetler artış göstermeye başladı ve bu dönemdeki devlet politikası özel sektörün desteklenmesiyle birlikte İktisadi Girişimlerle

Sanayileşmedir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri bu dönemde kalkınma planları için kurulmuştur (Coşkun, 2012: 6)

1933-1945 yılları arasında önemli devlet bankalarının kurulmuş olması bu dönemi Kamu bankaları dönemi olarak nitelendirir. Bu dönemde özel amaçlı banka niteliğinde sermayesinde devlet sermayesi katkısı olan ve Devlet tarafından 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. Yerel yönetimlere şehir ve kasabaları düzenlemek amacıyla finansman ihtiyacını karşılama amacıyla Belediyeler Bankası, 1935'te Etibank, 1937'de deniz yolu işletmelerini kurmak amacıyla Denizbank ve 1938 yılında küçük esnaf ve zanaatkârlara kredi sağlamak amacıyla Halk Bankası kurulmuştur. Bankaların kuruluş gayeleri sanayi planlarını gerçekleştirmek için kurulacak işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaktır (TBB, 2008: 4-5). Bu dönemde kalkınma planlarındaki yatırımların devlet eliyle yapılabilmesi için sıkı bütçe politikası ve tasarruf yapılması gibi tedbirler alınmıştır (Aydın vd., 2012: 63). 1943 yılının son çeyreğinde TCMB' sına bağlı 42 banka bulunmaktadır (Aydemir, 2004: 22-23).

1945-1960 yıllarını kapsayan dönem Türk Bankacılığı açısından özel bankalar dönemi olarak değerlendirilir. 2. Dünya savaşının ardından Devletçilik politikasının benimsenmesi, sanayileşmenin artması, üretimin artması, nüfusunun ve milli gelirin artması ile birlikte Türkiye, yurt dışı yatırımcılarının yatırımları için tercih ettiği ülke haline gelmiştir. Ve ardından özel bankalara duyulan ihtiyaçta bu doğrultuda artmıştır. 1946 yılında Garanti Bankası, 1948'te Akbank, 1950'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve 1955'te Pamukbank kurulmuştur (Çankaya ve Mehmet, 2011: 13). Bu şekilde özel bankaların kurulmasıyla TCMB ekonomide daha etkin ve önemli bir hale gelmiştir. 7129 sayılı Bankalar Kanunu 1958 yılında çıkarılmıştır. Küçük bankalar ve yerel bankalar Ekonomik bunalım ve serbest rekabet şartlarının da etkisi ile tasfiye edilmiştir (Tutcuoğlu, 2010: 8).

1960-1980 Türk bankacılık sektöründe kalkınma planlarının uygulandığı planlı dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde yeni 5 Kalkınma Bankası ve 2 Ticari banka kurulmuştur (Çankaya ve Öz, 2001: 16). Bankalar tasfiye Fonu TCMB nezdinde 1960'da kurulmuş ve 1983'te TMSF'ye devri yapıldı (<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/tarihce.tr>). 1962'de TC Turizm Bankası, 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 Devlet Yatırım Bankası, 1964 Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, 1968 Türkiye Maden Bankası, 1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım

Bankası, 1977 Arap-Türk Bankası kurulan yedi bankadır (Çankaya ve Öz, 2001: 16). Planlı dönemde devlet politikası “ithal ikameci” politikadır. Faiz ve kredi limitleri devlet eliyle belirlendiğinde bankalar arası rekabet söz konusu olmamıştır. Şube bankacılığının gelişmesi, yeni banka açılmasından daha çok destek görmüştür. Bu dönemde devlet kontrolüyle bankacılık faaliyetleri yürütülmektedir (TBB,1958-2007: 11-13). Holding bankacılığı 1970 lerde gelişme göstermiştir. Bankacılık sektöründe 1960-1980 arası genel bankacılık özellikleri arasında, ticari bankaların kurulmasına belli sınırlandırmalar getirilmesi, kalkınma ve yatırım bankaları ve uzman bankalara önem verilmesi sayılabilir. Çok şubesi bulunan az sayıda büyük banka kurulması hedeflenmiştir (Kaya, 2017: 50-51). Devlet teşviklerinin etkisiyle Özel ticaret bankalarının büyük çoğunluğu bu dönemde holding bankacılığına dönüşmüştür (Keskin vd.,2008: 13).Türkiye’de bankacılık sektöründe 1980 öncesi dönemde kamu kesimi aktifti. Bankacılık sektörü TCMB ve kamu bankaları desteğiyle kontrol altında tutulmakta olup rekabetçi bir piyasa hâkim değildi (Çalık, 2016: 28)

1980 sonrasında bankacılık sektöründe liberalleşme, dışa açılma (ihracat) dönemi başlamıştır. Serbest piyasa ekonomisi içinde tasarruf birikimine önem verilerek ekonomi yapılanması sürecinde pozitif reel faiz uygulaması ve esnek döviz kuru politikaları benimsenmiştir (TBB, 2008: 14-15). Bankacılık sektöründe 1980’li yıllarda uygulanan liberal politikanın önemli faktörleri şu şekildedir; faiz oranlarının serbest bırakılması, yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermesi için yasal zeminin oluşturulması, seçici kredi politikalarının kaldırılmasıdır (Boyacıoğlu, 2003: 524). Çok sayıda yeni banka kurulması ve yurtdışında şube açma olanağının Türk bankalarına verildiği bir dönemdir (Uluyol, 2019: 77).

Sermaye piyasası araçlarının kullanımına dair düzenleme amacıyla 1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu için gerekli yasal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) 1986 yılında kurulmuştur (<https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/471/borsa-istanbul-hakkinda>, 03/07/2020). Önceki yıllarda kredi faiz oranlarına getirilen kısıtlamalara bağlı olarak piyasa faizi üzerinden çalışan ‘banker’ denilen bir yapı oluştur. Bankerlik sistemi, kredi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla gelişme göstermiştir. Banker krizi 1982 yılında meydana gelmiştir (Uluyol, 2019: 77).

İslami bankacılık 1983 yılında Türkiye’de hükümet kararıyla Merkez Bankası’na bağlı olarak Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak kabul edilmiştir. 1984 yılında Özel Finans Kurumu kararı yürürlüğe girmiştir (Presley, 2012: 11). 1980 sonrasında Türk bankacılık sektöründe uygulanan serbestleşme politikası ile katılım bankaları (İslami Bankacılık) ÖFK olarak sisteme dâhil olmuştur (Aysan, Dolgun ve Turhan, 2013: 99). İlk ÖFK olarak 1985 yılında Al Baraka Türk A.Ş. kurulmuştur.

3182 sayılı Bankalar Kanunu 1986’da yürürlüğe girmiştir; Uluslararası bankacılık standartları, Uluslararası Denetim ve Gözetim sistemi ile sisteme tanıtıldı, Mevduat Sigorta Fonu kuruldu, tek düzen hesap planı uygulanmaya başlandı, bilançolar dış denetime tabi tutuldu. Gerçek kişilere Türkiye’de döviz mevduatı açma ve döviz tutma izni verildi (Keskin, 1994: 8). 1986 yılında bankacılıkta kaynakların etkin kullanımını düzenleyebilmek için Bankalar arası Para Piyasası oluşturulmuştur. Para Piyasası aracılık yaparak, bankaların elinde atıl olan nakit fazlalığını nakite ihtiyaç duyan bankalara aktarımını sağlar. Piyasadaki likidite sorununu TCMB’sının ek emisyonla ihtiyaç duymadan kısa süreliğine çözüm oluşturur (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakki+nda/Sikca+Sorulan+Sorular/Piyasalar/>).Türkiye 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasıyla beraber serbest piyasa mekanizmasına geçmiştir (Gündoğdu, 2020: 23). Bu serbestleşme ile piyasada bankacılık sektöründe rekabet oluşmuş ve kaynak ve ürün çeşitliliği bankalarda artmıştır. Banka fonlarının bir kısmı ile devlet iç borçlanma senetleri, sermaye piyasası işlemleri, hazine bonosu işlemleri yapılmıştır (TBB, 1958-2007: 14-15). Teknolojinin gelişmesiyle Türkiye’den birçok banka Dünya Bankalar Arası Telekomünikasyon Kurumu’na (SWIFT) üye olmuştur (Gülhan, 2009: 41). 1989 yılından sonra kamu sektöründeki finansman açıklarının olmasından dolayı yüksek faiz, yüksek enflasyon sürecine girilmiştir. İç borçlanma ile bütçe açıklarının karşılanması kamu kesiminin mali kaynaklara olan talebini artırmıştır. Reel faizler yükselmiştir (Kırbaşı ve Güzveli, İstanbul Üniversitesi Açık ve uzaktan Eğitim Fakültesi: 60). “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararla” 1989 yılında Türkiye sermaye hareketlerini bütünüyle serbestleştirmiş, sermayede uluslararası giriş ve çıkışlara engel olan kısıtlar kaldırılarak yabancı para cinsinden yurt içindeki ekonomik işlemlerin yapılmasına zemin hazırlanmıştır (Karaçor ve Alptekin, 2006: 310).

Tüketici kredilerin artması, ATM'lerin gelişmesi, internet ve telefon bankacılığının yaygınlaşması ile 1990-2000'li yıllarda bireysel bankacılı ıvme kazanmıştır (Uluyol, 2019: 77). Türk bankacılık sektörü 1990'lı yıllardan itibaren asıl görevi olan finansal aracılık rolünden ziyade kamuya finansman sağlar hale gelmiştir (Öncü ve Aktağ, 2007: 249). Ekonominin makro düzeyde enflasyonist baskı altına alınması, ekonomik istikrarsızlıklar ve yüksek oranlı kamu kesimi açıkları 1994 yılında ekonomik krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (BDDK, 2002: 3-4). Türkiye'nin derece notu krizden dolayı azalmış, faiz oranları yüksek düzeyde seyir göstermiştir (TBB, 2008: 15-16). Bankacılık sistemi 1994 yılında yaşanan krizle küçülme göstermiş, güven kaybına neden olmuş ve sermayenin yurt dışına kaymasını hızlandırmıştır. Yaşanan güven kaybını düzeltebilmek amacıyla tasarruf mevduatlarına yüzde yüz devlet garantisi verilmiştir (Boyacıoğlu, 2003: 523-538). Kriz sonrası üç banka tasfiye edilmiştir (BDDK, 2002: 4). Elektronik Fon Transferi (EFT) sistemi 1992 yılında kurulmuştur.

Ekonomi 1995 yılından sonra hızla toplamaya başlamıştır. Türk parası cinsinden yatırımlar faiz oranların yüksek olmasından dolayı tercih edilmiştir, yurtdışından olan borçlanmalar vergiye dâhil edilmiştir (Yetiz,2016: 113).

1999 yılında Türkiye ekonomisinde; deprem felaketleri, Rusya ve Uzakdoğu krizleri nedeniyle ekonomik daralmalar olmuştur (BDDK, 2002: 4). 4389 sayılı kanunda Haziran 1999'da değişikliğe gidilmiştir. Bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere ve Basel Komitesi tavsiyelerine göre yeniden şekillenmiştir. Yaşarbank, Esbank, İnterbank, Yurtbank ve Egebank gibi mevduat bankalarının yönetimi tasarruf mevduat sigorta sistemine aktarılmıştır (Arabacı, 2018: 30). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), bankaların düzenli şekilde çalışmasını sağlamak, tasarruf edenlerin hak ettiklerini muhafaza etmek, kredi yöntemini etkili şartlarda idame ettirmek amacıyla mali ve idari özerkliğe sahip, banka denetimlerini yapmak üzere kamu tüzel kişisi olarak kurulmuştur (Eğilmez,2019: 339). 4389 Bankalar Kanunu ile TMSF'nin temsil ve idaresi BDDK'ta aktarılmıştır (www.tmsf.org). 1999 yılında Özel Finans Kurumları bankalar kanununa dâhil edilmiştir.

Hükümet ile Uluslararası Para Fonu arasında imzalanan Stand-by anlaşmasının temelleri 1999 yılının son dönemlerinde atılmıştır (Arabacı,2018: 31). Haziran 2000'e kadar Stand-by anlaşmasının sonucunda enflasyon oranları ve faizler düşmeye başlamış

ve fiyat istikrarını sağlamaya yönelik olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Türkiye 1194-2000 yılları arasında devam eden ekonomik sıkıntıları 2001 yılında da yaşamaya devam etmiştir (Oktar ve Dalyancı, 2010: 13).

Kasım 2000’de bankacılık sektörü; Türkiye’de kamu bankalarının yeniden yapılandırılması düzenlemelerin erkenden çıkarılmaması, mali sektör uyum kredisinin Dünya Bankası tarafından askıya alınması, enflasyonun beklenen kadar hızlı düşmemesi, kamu mal ve hizmetlerindeki zammın enflasyon oranından fazla olması gibi sebeplerden dolayı krize girilmiştir (Arabacı, 2018: 32). Piyasalarda güvensizlik hâkim olmuştur. 2000 yılında yaşanan olumsuzluklar 2001 yılında daha fazla artmıştır. 21 Şubat 2001 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti en ağır krizini yaşamış olup ‘Kara Çarşamba’ olarak tarihe geçmiştir. Bankaların kırılgan yapıda olması Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin yaşanmasındaki en temel sebeptir. Küçük ölçekli bankacılık yapısı, bankacılık sisteminin zayıf aktif yapısının olması, öz kaynak yetersizliği, sektörde kamu bankalarının ağırlığının fazla olması ve küçük ölçekli bankacılık yapısı krizlerin oluşmasındaki sistemsel zayıflıklardır (BDDK, 2001: 8).

Şubat 2001 krizi finansal sektörde başlayıp sonrasında reel sektörü etkisine alarak uzun sürmüştür. Bankacılık sektörü krizlerle faiz riski ve kur riski ile karşı karşıya kalmıştır (Toprak ve Demir, 2001: 1-26).

Ekonomideki finansal ve yapısal sorunları giderebilmek amacıyla Nisan 2001’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulamaya konulmuştur. Bu programla enflasyon oranını düşürmek, kamusal açığın azaltılması, bankacılık sektörünün iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır. TMSF’ye sermaye yeterliliği kötü durumda olan bankalar devredilmiştir (Yetiz, 2016: 113-114).

Kamu ve özel bankaların görev zararları hazine tarafından karşılanmış olup faaliyetlerine devam eden bankalar yeni bir sisteme dâhil olarak denetlenmiş, banka bilançoları yüksek enflasyona göre yeniden şekillendirilmiştir (Özdemir, 2002: 59).

Yapılandırma süreci sonrasında kısa vadeli faiz oranlarında indirim yapılmış, enflasyon oranları düşmeye başlamış ve faaliyetine devam eden bankalar kara geçmiştir. Finansal Yeniden Yapılandırma Programı, takibe düşen alacakların yapılandırılması amacıyla oluşturuldu (TBB, 2008: 20).

2003 yılında 5020 bankalar Kanunu ile TMSF özerk kurum statüsüne getirilmiştir (www.tmsf.org). 2004 yılının son çeyreğinden itibaren enflasyon düşüş

eğilimine girmiş ardından mevduat ve kredi faiz oranları düşüşe geçmiştir. Bankacılık sektörü ve ekonomi 2002-2007 yılları arasında yeniden yapılandırma dönemini yaşamıştır. Uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemeler yapılmıştır (Arabacı, 2018: 34). Yeniden yapılandırma süreci sonunda kamu banka sayısı azalmış, özel bankalarda devralma, birleşme olmuş bankacılık sektöründeki aşırı kapasite azalarak sektörde özel bankaların payı artmıştır (Dinçer, 2006: 135-6).

BDDK, 5411 sayılı Bankacılık kanunu ile 2005 tarihinde etkinlik, kapasite ve bağımsızlık kalemlerinde güçlendirilmiştir. (www,bddk.org.tr). 2005 yılında Bankacılık Kanunu'na Özel Finans Kurumları tamamen dâhil edilerek yatırım ve mevduat bankalarıyla kanunen eşit konuma getirilerek Katılım Bankası olarak isimlendirilmiştir (Tekbaş, 2013: 7).

Amerika'da 2008 yılında oluşan finansal kriz mortgage kredilerinden kaynaklı olup bankacılık sektörünü ve reel kesimi etkilemiştir. Bankacılık sektörü 2001 krizinin ardından alınan önlemlerin artırılması ve denetim sisteminin oluşturulmasıyla güçlü bir finansal yapıya dönüşmüştür. 2009 yılında 2008 krizinin etkileri azalmaya başlamıştır (TBB, 2010: 1-6). 2008 krizinden 2015 dönemine kadar bankacılık sektöründe risk yönetimi ve sermaye yeterliliği ön planda tutulmuş olup ancak rekabetin artmasıyla maliyetler ve fiyatlandırma üzerinde yoğunlaştırılmıştır (Yazıcı, 2015: 8).

Türkiye ekonomisinin büyüme performansı 2001 krizinden sonra artmıştır. 2008 ve 2009 yıllarındaki küresel finansal krizin etkisiyle büyüme performansı düşmüştür. 2010-2011 yıllarında ekonomideki büyüme devam etmiş fakat sınırlı kalmış büyüme hızı düşük seviyede seyretmiştir. Finansman olanakları 2011 yılından sonra Türkiye ekonomisi ve siyasetinde artan kırılganlıklardan dolayı daralmış ve sermaye girişlerinde duraksamalar oluşmuştur (Bahçekapılı, 2015: 112). 1987-2011 yılları arasında ülkeye giren yabancı sermaye girişleri döviz kurlarının değerlenmesine sebep olmuştur. Cari işlem açıklarının oluşmasının sebebi, döviz kurlarındaki değişime bağlı olarak ithalatın artması ve ihracatın azalmasıdır (Dinçer ve Yaşar, 2015: 63).

1.3.3. Türk Bankacılığının Yapısı

Aralık 2019 itibariyle ülkemiz sınırları içerisinde faaliyet gösteren banka sayısı 53'tür. Mevduat bankalarının sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 13 ve katılım bankalarının sayısı 6'dır. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 9'u özel

sermayeli, 21 tanesi yabancı sermayeli ve 1 tanesi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankadır.

Tablo 1. Türk Bankacılık Yapısı

	Banka Sayısı	Toplam Şube sayısı	Çalışan Sayısı
Türkiye bankacılık Sistemi	53	11.378	204.877
1.Mevduat Bankaları	34	10.137	183.659
2.Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	62	5.178
3.Katılım Bankaları	6	1179	16.040

Kaynak: www.tbb.com.tr internet sayfasından 01/10/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından derlenmiştir.

Aktif büyüklükte Türk Bankacılık Sektörünün 2019 dördüncü döneminde 4.491 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam aktif büyüklükte bankacılık kesiminden %6'lık küçük bir payı katılım bankaları alırken % 7'lik payı yatırım ve kalkınma bankaları ve %87'lik gibi büyük bir payı ise mevduat bankaları almaktadır. Kredi tarafında bankacılık kesiminde 2019 yılında düşük bir seyir izlenmiş ve 2019 yılının temmuz ve eylül arası döneminde ise bu seyir negatif olmuştur. 2019 kredi büyüklüğü bir önceki yıla göre %11, mevduat ise %26 ve öz kaynakları %17'lik artış göstermiştir. Bankacılık sektöründe 2019 yılı gecikmiş alacaklar toplamı 151 milyar TL'dir (TKK Faaliyet Raporu, 2019: 45-52). Bankacılık sektöründe 2019 yılında toplam varlıklarında %59'luk payı krediler, %16'lık payı likit varlıklar ve %15'lik payı ise menkul kıymetler oluşturmaktadır. Toplam yükümlülükleri incelediğimizde %57'lik payı mevduat, %11'lik payı ise öz kaynaklar oluşturmaktadır (Bankacılık sektör raporu, 2020: 4).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKACILIĞININ GELİŞİMİ

2.1. Katılım Bankacılığı Tanımı

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 3. Maddesine göre katılım bankaları; özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade eder (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2005).

Katılım bankacılığı, global İslami finans olarak bilinen finans sektörünün faizsiz ya da İslami bankacılık diye ifade olunan bileşenin Türkiye'deki uygulamasını temsil etmektedir (Erdem ve Tatlı, 2020: 68). Katılım bankacılığı, faiz yasağı kriterine uygun olarak mevduatın toplanması ve finansman olarak verilmesi şeklinde yapılır (Cambaz, 2018: 154).

Katılım bankacılığı, ribâ, garar ve spekülasyon niteliklerine haiz araç ve işlemleri yasaklayan muhafazakarlığı özendirilen bir sistemdir (Venardos, 2020: 247). Katılım bankaları, işlemlerini İslam hukukuna uygun olarak kâr-zarar paylaşımını esas alarak devam ettiren modern finans kurumlarıdır (Orhan, 2019: 1). Katılım bankacılığı, İslam dinince haram kabul edilen faizin dâhil olmadığı, temel prensiplerini Kur'an ve Sünnetten alan finansal sistemdir (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 15-16).

Cambaz (2018), Orhan (2019), Eryılmaz ve Yüce (2020) çalışmalarından hareketle katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini uygulayan, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp ticaret, ortaklık ve finansal kiralama vb. yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir.

Katılım bankaları toplanan fonları kâr-zarar ortaklığı olarak yatırmakta ve bu fonlar ile gerçek finansman yapmaktadır. Toplanan fonlara sabit bir gelir oranı verilmemekte mevduat sahipleri kârada zarara da ortak olmaktadır.

Katılım bankacılığının diğer isimleri literatürde faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık olarak geçmekte olup, inançlarından ötürü tasarruf kurumlarında değerlendirilmeyen tasarruflarının (altın, döviz, bina, arsa vb.) reel ekonomiye kazandırılması amacıyla kurulmaktadır (Şekeroğlu ve Özer, 2017: 16).

2.2. Katılım Bankacılığına İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri

İslam dinine göre; ekonomik sistemin faiz vermeyi ya da almayı teşvik etmesi hoş karşılanmamaktadır. Borçlu ve alacaklı arasındaki faiz ödemesi yasaklanmıştır (Çalık, 2016: 69). Dini hassasiyetleri bulunan kesimin fon birikimleri atıl vaziyette olup katılım bankaları aracılığıyla reel ekonomiye entegrasyonu sağlanma amacıyla katılım bankacılığı oluşmuştur. Katılım bankaları 1985 yılından itibaren Türkiye’de faaliyet göstermekte olup, bankacılık sektörü içinde ağırlıkları gittikçe artmaktadır (Erdem ve Tatlı, 2020: 64-65). Katılım bankacılığını oluşturan sebepleri dini, dosyal ve ekonomik sebepler olmak üzere üç başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.1. Dini Sebepler

İslam dinine göre bir Müslümanın yaşantısı ibadetlerden ibaret olmamakla beraber hayatın bütün alanlarını kapsamaktadır. Hayatın bütün alanlarını kapsayan bu bütünün içerisinde ekonomik yapıda yer almaktadır. İslamiyet’i benimseyen toplumlarda da tüm inanışlarda olduğu gibi, din, genel geçer kuralları belirleyen en ilahi güç olarak kabul edilmektedir (Ez-zerka ve En-Neccar, 2009: 113-114). Ekonomik faaliyetlerle ilgili bildirimler Kur’an’da ve sünnette açıkça yer almaktadır. Müslümanların ekonomik faaliyetleri yürütürken uymaları gereken kurallar bildirilmiştir. İslam dini faizi kesin bir şekilde yasaklamakta ve bununla ilgili birçok ayet Kur’an’da bulunmaktadır (Aktepe, 2010: 21).

Faizi kesin olarak yasaklayan Kur’an’da Bakara Suresinde şöyle buyrulur:

275. ayet-i Kerimede: “Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların. “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır...”.

276. ayet-i Kerimede: “Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır(bereketlendirir)...”.

278. ayet-i Kerimede: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz”.

279. ayet-i Kerimede: “Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Rasulüyle savaşa girdiğinizi bilin!”.

Bankacılığın ve finansal faaliyetler İslam dininin çizdiği sınırlar içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Bankacılığın en önemli kaidesi “faizsizlik” prensibidir.

Bankacılık işlemlerinin bu prensip dahilinde yürütülmesi gerekmektedir. Riba hak din olan İslam'da haram olarak belirtildiğinden buna inanan bir kesim tarafından faizle işlem yapılmamaktadır (Türkan ve Arpacık, 2017: 234). Fakat İslam dini faizi yasaklamakla birlikte ticareti helal kılmıştır. Dünyanın farklı bölgelerinde faizden dolayı sisteme dâhil olmayan tasarrufları değerlendirmek amacıyla müteşebbisler inançları doğrultusunda faizsiz sistemle çalışan alternatif bankalar oluşturmak durumunda kalmıştır (Özsoy, 2012: 70).

İslam dinini benimsemiş bazı ülkelerde faizli sistem devlet eliyle yasaklanmış bazı ülkelerde ise faizi yasaklamamakla beraber hem faizli çalışan bankalar hem de faizsiz çalışan bankalar ekonomik sistem içerisinde mevcuttur. İslami hassasiyet ve faiz yasağı katılım bankacılığının dini nedenleridir.

2.2.2. Sosyal Sebepler

Bireyler toplumu oluşturmaktadır. Sahip olunan imkânlar bireyler arasında eşit olmayıp farklı özelliklerde ve şartlarda ekonomik sınıfların oluşmasına neden olmaktadır. Toplumdaki bireylerin huzur içerisinde yaşayabilmesi, refah ve barışın sağlanabilmesi için sınıflar arasındaki farklılıkların azaltılması gerekir (Tanaydı, 2016: 8).

Az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizlik yüksek seviyelere çıkmış olup faizsiz bankacılık; gelir adaletsizliğini oluşturan nedenleri ortadan kaldırmak, sermaye ve işgücünün çatışmasını minimuma indirerek ekonomik sistem içerisinde beraber yer alması için geliştirilmiştir. Faizsiz bankacılıkta sermayedar kâra ve zarara elindeki sermayesi nispetinde katılabilmekte klasik bankacılıkta olduğu gibi sermayedara doğru kaynak aktarımı tek taraflı olmamaktadır (Mücahitöğlü, 2015: 7).

Katılım bankacılığı toplumda gelir ve servet dağılımının daha adil olmasına katkı sağlamaktadır ayrıca ekonomide öz sermaye katılımını artırmaktadır (İsmail, 2010: 2).

Üretim İslam dininde önemlidir. Toplumsal eşitliğin sağlanması İslam toplumlarının temel amaçlarından birisidir. Bu hususta, İslam toplumlarında insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak için sadaka, hayır kurumu ve vakıflar gibi uygulamalar mevcuttur (Varsak, 2017: 34).

Genellikle tüm toplumlarda sermaye maliki olan kesim güçlü olan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtiyaç sahihi bireyler paraya gereksinim duyduklarında ve ihtiyacın derecesi arttıkça bazen sermaye sahibi güçlü kişi tarafından bu kuvvet iyi olmayan şekilde dahi kullanılmaktadır. Bu şekilde sosyal barış tehlikeye girmektedir. Faizsiz bankacılık proje bazlı kendine has faaliyet göstermesi, iş hacminin oluşmasına destek oluşturmakta ve bu destekle halk içerisinde nizamın sağlanmasına yardımcı olmakta faizin kötü topluluk dağıtan etkilerini minimale indirmektedir (Doğan, 2008: 20).

Katılım bankaları, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve herkes için adil fırsatlara yol açan en uygun sermaye formülasyonu oranını ve etkin kullanımını sağlar. Öncelikle bireyin ve toplumun ahlaki ve maddi refahını sağlamayı amaçlayan değer temelli bir sistemdir (Khan ve Bhatti, 2008: 709).

Faizsiz bankacılık toplumsal bütünleşmenin ve sosyal barışın sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedir. Faizsiz bankacılığın temelinde katılım ortaklığı esas alındığı için, üretime emek ve sermaye katılmakta ve biri çalışırken diğerlerinin tüketmesi gibi bir durum ortaya çıkmamaktadır (Bulut, 2015: 23).

2.2.3. Ekonomik Sebepler

Bankacılık sektöründe katılım bankacılığı adıyla sektörü tamamlayıcı nitelikte ortaya çıkan ve bu bankacılığı oluşturan ekonomik sebepleri incelediğimizde 1970 yıllarında petrol zengini ülkelerin kazançlarının ekonomik sisteme kaydırılması, ülkenin kalkınması için Arap ülkelerindeki ekonomik kazanımlardan destek alınmak istenmesi yer almaktadır (Ustaoğlu, 2014: 17).

Katılım bankaları ekonomiye çeşitli şekillerde katkı sağlamaktadır. Reel düzene dâhil olmayan fonları sisteme dâhil ederek, tasarruf yapan kesime kâr sağlar, gelir dağılımını düzenler, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin büyümesini sağlar. Bununla birlikte kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, Kurumlar Vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödeyerek kamu maliyesine katkıları, reel sektörün doğrudan fonlanması sebebi ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyo-kültürel faaliyetlere katkıları da sayılabilir (Ece, 2011: 4).

Katılım bankaları esasen üretimi teşvik ederken enflasyonu azaltıcı etkisiyle beraber yeni istihdam alanlarının oluşmasına doğrudan veya dolaylı olarak etki

etmektedir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımına sebep olan faiz Türkiye'yi 1990'larda ciddi ekonomik sorunlara sürüklemiştir. Gecelik faizin % 6,2'lere çıktığı, üretimin riskli görüldüğü devlete borç vermenin kârlı olduğunun düşünüldüğü dönemde aslında faizlerin yüksek olmasının üretimi artırmadığı görülmüştür. Faizsiz bankacılıkta bu tür durumların yaşanması mümkün değildir. Belirli kesimler tarafından tasarruf edilen miktarlar faizli sistemde kullanılamayacağından yatırımlara dönüştürülmesi sürecinde katılım bankalarının rolü önemlidir. Ayrıca ekonomik istikrarsızlık oluştuğunda faizlerin belirlenen sürenin sonunda ödenmesi gerekmekte olup devletin sorumluluğu artmaktadır hâlbuki katılım bankaları kâr zarar ortaklık esasına dayandığından belirli bir tutarın ödenmesi söz konusu değildir bu bakımdan devletin sorumluluğunda azaltılmaktadır (TKKB, 2009: 240-241).

Gelişmekte olan ekonomilerde enflasyon yaygın olan ekonomik istikrarsızlıktır. Katılım bankaları üretimi teşvik etmekte olup enflasyonu azaltıcı ve istihdamı artırıcı etki oluşturmaktadır. Katılım bankaları özellikle petro-dolar sahibi İslam ülkelerinden fon akışını sağlamak bakımından önemli bir fonksiyon üstlenebilirler. Katılım bankacılıklarında kâr zarar ortaklığına dayalı sistem bulunduğu için, önceden garanti edilmiş bir ödeme söz konusu olmamakta ve olası bir kriz döneminde devletin yükünü hafifletmektedir (Güngör, 2015: 29-30).

Katılım bankaları ülke ekonomisine katkı sağlamakta olup katılım bankalarına gereksinim duyulmasının ekonomik sebepleri şu şekilde sıralanabilir (Aras ve Öztürk, 2011: 172):

- I. Faizsiz anlayış çerçevesinde yeni finans metotları geliştirilmesi,
- II. Faize duyarlı ve klasik bankalara mesafeli tasarruf sahiplerinin sisteme kazandırılması,
- III. Toplanan fonlar proje bazlı kullanılmakta olup kaynaklar verimli kullanılmakta,
- IV. Faizle çalışan bankalardan uzak duran kesimin elindeki atıl fonların reel ekonomiye kazandırılması,
- V. Ticaret ve üretime dayalı finansman yöntemiyle ekonomik büyümeyi sağlamaktadır.

Katılım bankaları, tasarrufları yatırımlara dönüştürme sürecinde sosyal faktörleri dikkate alarak mevduat bankalarından daha farklı yol izlemelidir. Dengeli ekonomik

kalkınmayı sağlamak amacıyla finansman ihtiyacı olan kesime uzun vadede finansman sağlamalıdır. Katılım bankaları sanayi ve tarımdan daha çok kısa vadeli ticari işlemlere yatırım yapma eğilimindedir. Bankalar tarafından bölgesel teşvikle yapılan yatırımlarda nüfusun çoğunluğunun istekleri ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde insanların daha yüksek gelir elde etmek için göç etmesi kaçınılmazdır. Bölgesel tasarruflar yatırımlara dönüştürülerek ve teşvikli yatırımlarda dengeli davranarak ülke ekonomisine katkı sağlanır (Warde, 2000: 175).

Katılım bankaları işleyişi ve fon kullandırım yöntemleri ile ekonomiyi canlandırmakta, atıl vaziyette olan tasarrufları reel ekonomiye kazandırmakta, ekonomide kayıt dışılığı azaltmakta, istihdamın ve üretimin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

2.3. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerin Tarihsel Gelişimi, Yasal Yapıları, Sermaye Yapıları Ve Aktif Yapıları

Katılım bankacılığı sisteminin ilk olarak hangi ülkede hangi zamanda oluştuğu Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi için önemlidir. Diğer İslami ülkelerde katılım bankacılarının yapısının bilinmesi Türkiye’deki gelişimine ışık tutabilir. Bu kısımda katılım bankalarının bulunduğu İslami ülkelerin yasal yapıları, sermaye yapıları ve yasal yapıları incelenecektir.

2.3.1. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

“Emanet verme ve borçlanma” bankacılığın temel faaliyetlerinden olup bu ihtiyacın “faizsiz” olarak temin edilmesi insanoğlunun varlığı kadar eskiye dayanmaktadır. Karz-ı Hasen ve yardımlaşma duygusu dışında 20. Yüzyıl, sermayenin kurumsal bir organizasyonda “faizsiz borç verilmeye” başlanılan dönemi ifade eder (Kaya, 2017: 149).

İslam dininin doğuşundan sonra Asr-ı saadet döneminde müslümanlar İslam dininin gereklerine uygun olarak ekonomik ve sosyal hayatlarını düzenlemiştir (Asutay, Aysan ve Karahan, 2013: 5).

Kur’an-ı Kerim başta olmak üzere ilahi metinlerin tümünde, ihtiyaç sahiplerine borç verilmesi karşılığında ‘faiz’ alınması, hoş görülmemiş yasaklanmış, karşılıksız verme erdeminden bahsedilmiştir. Faizsiz işlemler İslamiyet’ten önceki inançlı

toplumlarda da uygulanmaktaydı. Toplumun tarımsal faaliyetlerden ticari faaliyetlere geçişini sağlayan Medine Pazarında ticari ilişkiler İslam dininin emirlerine göre düzenlendi. Kazancın ancak emek verilerek elde edileceği, faiz ve karaborsacılığın yasak olduğu, kul hakkına riayet edilen bu pazarda Müslümanca bir ekonomi oluşmuştur (Canbaz, 2018: 192).

1950’li dönemlerde müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde faizli geleneksel bankacılık sistemi sorgulanmaya başlanmıştır (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 23). Hindistan ve Pakistan ayrılmadan önce bir kısım Müslüman faizli sisteme alternatif faizsiz bir banka modeli üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu geliştirilen sisteme göre kredi verilecek Müslümanlar’ın yapması gereken borçlarıyla beraber kazandıkları tutarların zekâtlarının belli bir döneme kadar bankaya ödenmesidir (Dikkaya ve Kutval, 2014: 36-37).

Katılım bankacılığı fikir olarak modern anlamda ilk defa Pakistanlı olduğu bilinen Muhammed Uzeyr isimli kişi tarafından 1955 yılında ortaya atılmıştır. Katılım bankacılığı 1958’de mudaraba yöntemini uygulayabilmek için küçük bir kırsal kooperatif bankasının kuruluşuna dayanmaktadır (Wilson, 2002: 1-17). Katılım bankacılığında en eski oluşum Mısır’da 1963 yılında Mit Gamr adıyla oluşmuştur (Akın, 1986: 110).

1960’lı yıllarda katılım bankacılığı Körfez ve Ortadoğu coğrafyasından dışarı çıkamamış, sunulan hizmet ve ürünler bireysel bankacılık faaliyetlerini yürütmede bile yeterli olmamıştır. 1970’li yıllarda katılım bankacılığı faaliyetini sürdüren kuruluşlar az olmakla beraber sunulan ürün ve hizmetler artırılmıştır (Özsoy, 2012: 65).

İslam kalkınma Bankası, İslami ülkelerin gelişmesini ve kendi aralarındaki işbirliğini sağlayarak kalkınmalarını sağlamak gibi temel bir misyonla 1975 yılında kurulmuştur (Zaim, 2010: 1022). 1975 yılında Dubai İslam Bankası dünyanın tam donanımlı ilk katılım bankası olarak kurulmuş bu sayede İslami prensiplerle finans işlemlerinin yapılabileceği anlaşılmıştır. “İslam İktisadı Birinci Dünya Kongresi” 1976 yılında Mekke’de düzenlendi. İslam uleması bu konferansla dünya çapında ilk defa bir araya geldi (Zaim, 2010: 125-143). Katılım bankacılığı gelişmesini sadece İslam ülkeleri ve körfez bölgesinde değil Avrupa ve Amerika bankacılık sektöründe de sürdürmektedir.

Katılım bankacılığının gelişme dönemi 1980’li yıllardan sonra olmuştur. Katılım bankaları hem coğrafi alan olarak genişlemiş hem de ürün ve hizmet çeşitliliğinde

gelişmiştir. Günümüzde katılım bankacılığı Suudi Arabistan, Mısır, İran, BAE, Bahreyn, Kuveyt, Ürdün, Sudan, Malezya, Katar, Endonezya, Bangladeş, Türkiye ve Pakistan'da önemli potansiyele sahiptir (Shah ve Niazi, 2019: 61).

2.3.1.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Kâr ve zarar ortaklığı hassasiyetine göre faaliyetlerine devam eden ve riski paylaşmayı benimsiyen bu sistem, dünyada daha çok faizsiz bankacılık (interest-free banking) ya da İslami bankacılık (islamic banking) bilinmekle beraber Türkiye’de Katılım Bankacılığı (participation banking) olarak anılmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 397).

OPEC ülkeleri’nde 1970’li yılların başında petrol fiyatlarında devamlı ve hızlı bir artış olmuş, bu gelişme Ortadoğu’daki petrol zengini ülkelerin zenginliklerini daha da arttırmalarını sağlamıştır (Özsoy, 1997: 98). Petrol ithal eden ülkemiz için bu durum olumsuz bir gelişme olmuş ve Ortadoğu ve Körfez bölgelerindeki fonları Türkiye’ye çekmek için çaba gösterilmiştir (Sırım, 2013: 189).

Türkiye’de karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin önem kazandığı, ithal ikameci politikaların izlendiği, dünyada ise neo-liberal siyasete geçişin olduğu bir düzen içinde katılım bankacılığı oluşmuştur (Albayrak vd., 2019: 123).

Katılım bankacılığı fikri Türkiye’de ilk önce teorik olarak incelenmiş olup çeşitli İslam kaynaklarına göre faizin yasak olması üzerine duruldu. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), tasarruflarını faizsiz bir şekilde değerlendirmek isteyen kesime hizmet vermek gayesiyle kâr-zarar ortaklığı ile çalışacak ilk faizsiz banka olup yönetim kurulunun aldığı kararla 1978’den sonra faizli sisteme geçme kararı almıştır (Polat, 2009: 87). DESİYAB, Türkiye’de sanayileşmenin atılması için yurt içinde ve yurt dışındaki birikimlerin değerlendirilmesini amaçlamıştır (Erdem ve Tatlı, 2020: 64).

1980’lere kadar Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi için yasal zemin yeterli değildi. Bu dönemdeki liberalleşme ve dışa açılmayla beraber Türkiye’de sermaye ve yatırımlar artırılmaya çalışılmıştır. Dünya’da katılım bankacılığının gelişimi görüldükçe Türkiye’deki yasal zemin geliştirilmeye çalışıldı. Ortadoğu ülkelerinden Türkiye’ye sermaye girişine imkân sağlamak ve faizli bir sisteme tasarruflarını yatırmayan kesimin yastık altı birikimlerinin ekonomiye kazandırmak için Özel Finans Kurumları gündeme alınmıştır. Buna istinaden Türkiye’de faizsiz bankacılık faaliyet

iznini Özel Finans Kurumu (ÖFK) adıyla 16.12.1983 tarih 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile resmi olarak almıştır (Sırım, 2013: 189).

Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi 1985 yılından sonra olmuştur. 25 Şubat 1985 tarihinde Özel Finans Kurumlarının hukuki statüsü tamamlandı (İştar, 2009: 69). Özel finans kurumları faaliyet göstermeye başladıktan sonra birtakım sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır bunlardan en önemlisi banka olarak algılanmamalarıydı. İsimlerinde banka bulunmamasından dolayı banka sıralamalarına dâhil edilemiyordu. Bu şekilde özel Finans Kurumları diğer konvansiyonel bankalar arasında haksız rekabet oluyordu. Ayrıca tasarruf sahipleri Özel Finans Kurumlarının banka olarak algılanmayışından birikimlerini yatırmada çekince gösteriyordu (Görmüş, Albayrak ve Yabancı, 2019: 33).

Türkiye’de 1985 yılında ilk özel finans kurumu olarak Albaraka Türk ve Faisal Finans kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. İkinci olarak 1989 yılında Kuveyt Türk Finans Kurumu kurulmuştur (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 12). Bu kuruluşları sırasıyla Anadolu Finans Kurumu 1991’de, İhlas Finans Kurumu 1995’te ve Asya Finans Kurumu 1996 yılında kurulmuştur (Özsoy, 2012: 83). Yerli sermaye ile kurulan en eski özel faizsiz kurum Anadolu Finans’tır.

Özel Finans Kurumları 19.12.1999 yılında 4491 sayılı kanunla mevcut çalışma prensipleri korunarak 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edilerek yasal güvenceye kavuşturuldu ve daha güçlü bir mevzuat içine alındılar (Erdem ve Tatlı, 2020: 65).

2001 mali krizinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından İhlas Finans Kurumunun faaliyetleri durduruldu. Bu durum sektörde yeni yeni tutunan Özel Finans Kurumlarının itibarını uzun yıllar boyunca zedelemiş ve fon sahipleri açısından güven sorununu oluşturmuştur. Faisal Finans aynı yıl Ülker grubunca devralınarak, Family Finans adını almıştır (Sırım, 2013: 196).

Kuveyt Türk Bahreyn’de 2002 yılında en eski yurt dışı şubesini faaliyete açmıştır. Güvence fonu, müşterilerden toplanan fonların katılım bankalarındaki güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. 4672 sayılı Kanunla katılım bankaları ile ilgili düzenlemeler yapılmış olup bunlardan birisi de Özel Finans Kurumları Birliği’nin kurulmasıdır (OFK, 2003: 30). Vakıf olan Özel Finans Kurumları Birliği

tasfiye edilerek bütün malvarlığıyla 2003 yılında Özel Finans Kurumları Birliği'ne aktarılmıştır (Albayrak vd., 2019: 124).

Özel Finans Kurumlarının ismi 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Yasasıyla "Katılım Bankası" olarak değiştirildi. Bu değişik isim olarak olmuş olup çalışma yöntemlerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ülke çağında ve Uluslararası piyasada Özel Finans Kurumu unvanının oluşturduğu sıkıntı çözülmüş ve katılım bankaları kendini daha rahat ifade edebilme olanağına kavuştu. Aynı yıl yerli sermayeli Family Finans ve Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım bankası olmuştur. 5411 sayılı yasa ile katılım bankalarındaki tasarrufların 50 bin TL'ye kadar olan tutarının garanti altına alınmasını sağlamıştır. Türkiye Katılım Bankalar Birliği uhdesindeki "Güvence Fonu" ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir (TKBB, 11: 172).

2006 yılında Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) resmi gazetede yayınlanarak kuruldu. Türkiye Finans Katılım Bankası %60'lık payını The National Commercial Bank (NCB) 2008 yılında almıştır. Neova ilk tekafül şirketi olarak 2009 yılında kuruldu. İlk özel sektör kira sertifikası ihracını Kuveyt Türk 2011 yılında gerçekleştirmiştir. En eski kamu kira sertifikasını 2012 yılında Hazine Müsteşarlığı ihraç etti. İlk faizsiz emeklilik şirketi olarak "Katılım Emeklilik" 2013 yılında Albaraka Türk ve Kuveyt Türk ortaklığıyla kuruldu. Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu 2014'te kuruldu. KT Portföy yani yatırım fonları 2015 tarihinde kuruldu (Albayrak vd., 2019: 124).

2008 krizi sanayileşmiş ülkeler ve çok sayıda gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkilenmiştir (Rose ve Spiegel, 2012: 1-2). Mali kurumların başarısızlığı, küresel ölçekte kredi piyasalarını durdurmuştur ve hükümet müdahaleleri olmuştur (Erkens vd., 2012: 299). Banka tutumları, krizin temellerini oluşturan kredi patlaması ve konut balonlarına katkı sağladı. Bankalar bu süreçte bilançolarında kredi tutmak yerine, "oluştur ve dağıt" modeline geçti. Bankalar varlıklarını daha kısa vadeli araçlarla giderek daha fazla finanse ettiler. Konut fiyatlarındaki ülke çapında düşüşe bağlı olarak mortgage temerrütlerindeki artış likidite krizine neden olmuştur (Brunnermeier, 2009: 77-100). Bu durumdan sonra ardı ardına banka iflasları yaşanmıştır. Lehman Brothers'ın başarısızlığı finansal piyasalarda güvensizlik başladı (Acar, 2012: 185). 2008 krizinde katılım bankalarının ürünleri ve çalışma prensiplerine göre daha iyi

performans gösterdiği, mali değerleri bakımından daha kârlı olduğu görülmüştür (Çağırın Kendirli, Kendirli ve Aydın, 2018: 150). 2008 küresel krizinden sonra katılım bankacılığa ilgi daha da artmıştır. Yapılan birçok uluslararası araştırmalarda katılım bankacılı sisteminin krizlerden etkilenme seviyesi konvansiyonel bankalara göre daha düşük çıkmıştır.

2015 yılında Bank Asya, temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. 2015 yılında Kamu sektörü katılım bankacılığına giriş yaptı. Beşinci katılım bankası 12 Mayıs 2015 tarihinde Ziraat Katılım Bankası A.Ş. faaliyete başladı (TBB, 2015: 13). İkinci kamu katılım bankası 17.02.2016 tarihinde Vakıf Katılım Bankası A.Ş. faaliyet izni almıştır (TBB, 2016: 20).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde, “Merkezi Danışma Kurulu” 2018 yılında kurulmuştur. Katılım bankacılığına ilişkin meslek ilke ve standartlarını belirlemek üzere kurulmuş olup katılım bankaları bu kurul kararlarına uygun faaliyet göstermektedir (www.bddk.com).

BDDK'nın 26 Şubat 2019 tarihli kararı ile Türkiye Emlak Katılım Bankası AŞ'ye faaliyet izni alarak faaliyete başladı (TBB, 2019: 31).

2019 yılı itibariyle Türkiye'de 3 özel sermayeli katılım bankası ve 3 kamu sermayeli katılım bankası olmak üzere toplamda 6 katılım bankası aktif faaliyet göstermektedir.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.: Türkiye'de faizsiz bankacılığın ilk girişimini 1984'te faaliyetlerini Türkiye'de devam ettiren yerli sanayi grubu, Ortadoğu'nun önemli gruplarından Albaraka Bankacılık Grubu ve İslam kalkınma Bankası öncülüğüyle kuruldu.1985 yılında faaliyete başlamış ve halen faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre yürütmektedir (Erdem ve Tatlı, 2020: 64). 21/12/2005 tarihinde banka unvanını almıştır(Dikkaya ve Kutval, 2014:111). 2019 Haziran itibariyle %65,99 yabancı ortakların payı, %8,77 yerli ortakların payı ve %25,23'te halka açık olan paydır (www.albaraka.com.tr, 30/12/2019). 2019 yıl sonu itibariyle 230 şubesi ve 3791 personelle hizmetine devam etmektedir (<https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> , 20/12/2020).

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.: Kuveyt merkezli Kuwait Finance House'un 1989 yılında Türkiye pazarına girmesiyle banka temelleri atıldı. 1989 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın izni ile “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.”

Özel finans kurumu olarak faaliyete başladı (Özsoy, 2012: 84). Aralık 1999'tan itibaren Bankacılık Kanunu'na tabi olmuştur. Sukuk alanında Türkiye'de öncüdür. (Dikkaya ve Kutval, 2014: 104-106). 2006 yılından itibaren şimdiki unvanıyla faaliyetlerini devam ettirmektedir. Hisselerin paylaşımı şu şekildedir: Kuveyt Finans Kurumu %62,24'üne, Vakıflar Genel Müdürlüğü %18,72'sine, Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu %9'una İslâm Kalkınma Bankası %9'una ve %1,04'lük kısmı ise diğer gerçek ve tüzel kişilere aittir (www.kuveytturk.com.tr, 15/07/2020). Aralık 2019 itibariyle 431 şube ve 5955 çalışanıyla hizmet vermektedir (https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese 29/12/2019).

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. :Anadolu Finans ve Family Finans'ın birleşmesiyle 2005 yılında kurulmuş ve faaliyetlerine Türkiye Finans katılım Bankası olarak devam etmiştir (Özsoy, 2012: 84). 2008 yılında, The National Commercial Bank (NCB) tarafından çoğunluk hissesi satın alınmıştır. Hisselerinin %67.03'ü Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank'ın (NCB)'dir (www.turkiyefinans.com.tr, 15/07/2020). Bankanın toplam şube sayısı 2019 yılı Aralık sonu itibariyle 310, toplam çalışan sayısı ise 3461 dir (https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese 29/12/2019).

Ziraat Katılım Bankası A.Ş: BDDK'nın 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş ve 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet iznini almıştır (Erdem ve Tatlı, 2020:66). Bankanın toplam şube sayısı 2019 yılı Aralık sonu itibariyle 93, toplam çalışan sayısı ise 1133 tür (www.ziraatkatilim.com.tr, 01/01/2020). Faaliyet gösterdiği ülkede ve coğrafyada katılım bankacılığını güçlendirmek, katma değer oluşturmak bankanın vizyonunu oluşturmaktadır (Ersoy ve Süner, 2018: 172). Ziraat bankası ile kamu katılım bankacılığında 2015 yılında finans sektörüne dahil olmuştur.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş: BDDK'nun 03/3/2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, ödenmiş 805milyon TL sermayesi ile 17.02.2016 tarihinde BDDK'dan faaliyet izni alarak anonim şirket olarak faaliyete başlamıştır. (https://www.vakifkatilim.com.tr , 23.05.2019). Banka toplam şube sayısı 2019 yılı Aralık sonu itibariyle 104, toplam çalışan sayısı ise 1322 dir(https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese 29/12/2019). Katılım bankacılığına dâhil

olan ikinci kamu katılım bankasıdır. Katılım bankacılığının Türkiye’de büyümesine kamu katılım bankaları ciddi destek olmaktadır.

Türkiye Emlak Katılım Bankası: İlk olarak 1926 yılında merkezi Ankara olan Emlak Ve Eytam Bankası adında kuruldu. 1946’da Emlak Ve Eytam Bankası’nın tüzel kişiliği sona erdirilerek bankacılık işlemleri durdurulmuş ve 1 Eylül 1946’da yeni Emlak Kredi Bankası’nın kuruluşu gerçekleşmiştir (Aydın, 2020: 75-81). Bugün Türkiye’nin en genç katılım bankasıdır. BDDK’dan faaliyet iznini 26/02/2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmasıyla almıştır. Ekonomik büyümeyi ve istihadamı artıracak inşaat ve diğer sektörlerde erişilebilir finansman çeşitleri için çalışmalar yapmaktadır (www.emlakkatılım.com.tr, 20/12/2020) . 2019 Aralık sonu itibariyle 11 şube ve 382 çalışanıyla hizmet vermektedir (<https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> 29/12/2019).

Tablo 2. 2019/IV Dönem Verilerine Göre Türkiye’deki Katılım Bankalarının Genel Durumu

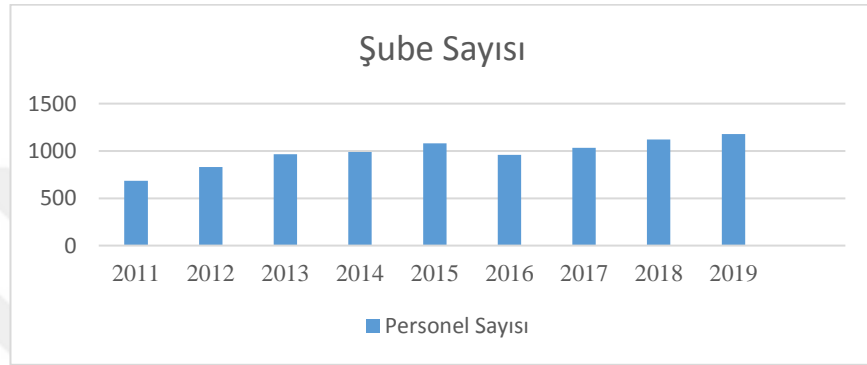
BANKA ADI	KURULUŞ YILI	PERSONEL SAYISI	ŞUBE SAYISI	TOPLAM AKTİF BİN(TL)	ÖZ VARLIK
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	1985	3.791	230	51.392.368	3.821.929
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	1989	5.955	431	104.439.345	6.821.290
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	1991	3.461	310	52.427.410	4.827.079
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	2016	1.322	104	30.348.784	1.960.693
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	2015	1.133	93	36.392.174	3.166.828
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	2019	382	11	9.282.271	1.169.173

Kaynak: www.tbb.com.tr internet sayfasından 10/03/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından derlenmiştir.

Katılım bankacılığı Türkiye’de gelişmeye devam etmektedir. 2015 yılında kamu katılım bankalarının katılım bankacılığı sektörüne girmesiyle katılım bankalarının sektörden aldıkları pay artmaktadır. Katılım bankaları bankacılık sektörünü tamamlayıcı niteliktedir. Katılım bankalarının şube sayısı ve personel sayısı her geçen yıl artmaktadır.

Grafik 1. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Şube Sayısı

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> internet sitesinden 04/06/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye’de faaliyette bulunan 2019 dördüncü dönem verilerine göre 6 katılım bankasının, 3 adedi yurt dışı olmak üzere toplam 1179 şubesi bulunmaktadır.

2.3.1.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Katılım bankacılığının en geniş olarak uygulandığı bölgeler, Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkeleridir. Küresel ölçekte katılım bankacılığın pazar payı 82 ülkeye genişlemiştir. Katılım bankacılığı Dünya’da bilinen ismiyle İslami bankacılık hızlı bir şekilde büyümesini sürdürmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri Ras el-Haymah, Abu Dabi, Dubai, Acman, Fucairah, Şarcah ve Um el-Kaiwain emirliklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri Arap Dünyasında Suudi Arabistan’dan sonra en büyük ekonomiye sahiptir. Yedi emirliğin temsilcilerinden oluşan bir federal hükümet tarafından ülke yönetilmektedir. Birleşik Arap Emirliklerinde serbest piyasa ekonomisinin hâkim olup petrol ve doğalgaz üretimi ekonomide önde gelmektedir. İslami ekonomiye son

zamanlarda oldukça büyük yatırımlar yapmıştır. Emirlikte katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık birlikte faaliyet göstermektedir. Başbakan Şeyh Muhammed 2013 yılını İslami sektörde ilerleme yılı ilan ederek dünyanın dörtte birini oluşturan Müslümanlar için ülkesinin bir merkez olma yolunda emin adımlarla ilerlediğini açıklamıştır. Dubai, Birleşik Arap Emirliklerinin en büyük ikinci emirliği olup Küresel İslam Ekonomisi zirvesine 2013 yılında ev sahipliği yapmıştır (Üçağaç, 2013: 258).

Birleşik Arap Emirlikleri İslami bir devlet olduğundan katılım bankacılığı bu sebepten hızlı bir şekilde artmaktadır. Katılım bankacılığının gelişimi doğrultusunda dini hassasiyeti olan kesim İslami ürün ve araçlara daha rahat erişebilmektedir (Osmanovica vd., 2020: 1156).

Malezya, 1957 yılında İngiltere'den bağımsızlığını aldı. Malezya'da katılım bankacılığının gelişimi güçlü ve sağlam bir yapıda olmuş ve bu oluşumda ülkenin yasal düzenlemelerinin etkisi yüksektir. Katılım bankacılığında dönüm noktası 1983 İslami Bankacılık Kanunu ile olmuştur. Ardından 1989 yılında Bankacılık ve Finansal Kurumlar Yasası çıktı. 2013 yılında ise İslami Finans Hizmeti Yasası oluşturulmuştur. Bu şekildeki yasal düzenlemeler katılım bankacılığını geliştirmektedir (Aziz vd., 2013: 844). 1980'lerin başında, hükümet yoğun bir şekilde İslami kurumları geliştirmek için bir gündem içeren bir İslamlaştırma programına girişti. Malezya'daki ilk İslami finansal kurum 1963'de Müslümanların hac amacıyla topladıkları paralarının riba olmayan bir kuruluşa tasarruf etmek ve yatırıma dönüştürmek hedefiyle kurulmuştur. Katılım bankacılığın büyümesi Merkez Bankası'nın bünyesinde güçlendi (Nor, Abdullah, Ali ve Zakaria, 2012: 2767). Dünyada ilk İslam ticaret bankası 1973-1975 döneminde Dubai İslam Bankası kuruldu. Dubai İslam bankası kurulduğu dönemde murabaha sözleşmesine dayanan finansman yapmaktaydı (Cbuae, 2014: 66). 1983'te en eski İslami bankacılık kanununun çıkmasıyla en eski İslami banka olan BIMB'nin kurulması desteklendi. Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB), faaliyetlerinin başında Sudan'daki Faysal İslam Bankası'nı ve Mısır'daki Faysal İslam Bankası'nı örnek almıştır (Asni, 2019: 313). İslami bankacılık işlemleri modelini ana kılavuz olarak aldı Merkez Bankası ilk zamanlarda BIMB'nin potansiyel kazanması amacıyla destek olmuş büyümesine zemin hazırlamıştır. Faizlerdeki artışın kâr paylarından fazla olmasıyla BIMB büyümesi devlet desteği olduğu halde yavaşladı. 1993 yılında Geleneksel Bankalara "İslami Pencere" açma izni verildi. Hizmet ve ürün çeşitliliğini artırmak,

ayrıntılı bir İslami finans kurumu oluşturmak için 2005 yılında Kuveyt Finance House, Al-Rajhi Bankası ve Katar İslam Bankası'na İslami banka açma izni verildi. Malezya'da islami bankacılığın büyüme oranı 2009 yılından sonra geleneksel banklardan daha yüksek olmuştur (Albayrak vd., 2019: 116-117). Dubai İslam Bankası, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki en iyi İslami finans kurumu konumunu güçlendirmek için Noor Bank'ın satın alınmasını 2020 yılında tamamlamıştır. Şuanda Malezya'da 16 kuruluş sadece katılım bankacılığı alanında faaliyet göstermektedir(<https://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=islamic&type=IB&fund=0&cu=0>, 08/07/2020).

Faizsiz bankacılık uluslararası alanda 1970'li yıllarda kabul görmeye başladı. Dubai İslam Bankası 1975 yılında ilk modern ticari İslam bankası olarak faaliyet başladı (Orhan, 2019: 6). Aynı yıl adında İslam ve Banka kelimeleri geçen ilk İslami finans kuruluşu olan İslam Kalkınma Bankası (IDB) Suudi Arabistan'da kuruldu (Erdem ve Tatlı, 2020: 44). 1979'da Bahreyn'deki ilk İslami banka olan Bahreyn İslam bankası kurulmuştur. Bahreyn, Körfez ülkeleri içinde uluslararası piyasada petrodolarların yatırımlara dönüştürüldüğü bir finans pazarı olmuştur. Malezya'da 1986 yılında İslami Bankacılık Kanunu oluşturuldu ve Malezya Berhard İslam Bankası kuruldu (Venerdos, 2020: 125). 1980'li yıllarda Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Katar gibi OPEC ülkelerinde cari fazlalıklar artmaya devam etmiştir. Bu dönemde çeşitli ülkelerde katılım bankaları açılmaya devam etmiş ve İran'da bu dönemde faizsiz bankacılık yapmaya başladı (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 12-24).

Bahreyn, 1971 de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bölgesel finans merkezi olarak 1976 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Yabancı sermaye ile banka kurulması mümkün olan ülkede mevzuatın basit, harç ve vergilerin düşük olması, eğitimli işgücünün bulunması yabancı bankaları ülkede yatırım yapmaya uygun ortamı oluşturmaktadır (Ağkan, 2018: 33). Bahreyn küresel çapta katılım bankacılığında ilk sıralarda yer almakla birlikte en fazla sayıda İslami kurumada ev sahipliği yapmaktadır. 1978 yılında Bahreyn İslam Bankası ilk İslami banka olarak kuruldu(Khan ve Bhatti, 2008: 711). Bahreyn'in faizsiz finans merkezi olmasında eski adı Bahreyn Para Kurumu olan yeni adı ise Bahreyn Merkez Bankası'nın önemi fazladır. Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)'nin genel merkezi Bahreyn'de bulunmaktadır. Kuveyt ve

Suudi Arabistan sadece yerel kuruluşlara izin verirken Bahreyn lke dışından bankaların kurulmasına da izin veriyor (zsoy, 2012: 78). Bahreyn en büyük İslami Finans merkezlerinden bir tanesidir (Albayrak vd., 2019: 117). Bahreyn katılım bankacılığının yayılmasında bir geçit görevi üstlenmiştir (TKBB, 2009: 85).

Suudi Arabistan'da bankacılık sektörünün gelişimi İslam dininin faizi yasaklamasından dolayı yavaş ilerlemiştir. Cidde'de 1926 yılında ilk yabancı banka kurulmuştur. İslamî finansmanın gelişmesinde etkili olan ve küresel ölçekte tanınmasına olanak sağlayan ülkelerden biri Suudi Arabistan'dır (Akkaş, 2017: 16). Ülkede sigortacılık ve bankacılık sektörünü Suudi Arabistan Para Otoritesi (SAMA) lkenin merkez bankası düzenlemektedir (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 54). Suudi Arabistan Para Kurulu, (Saudi Arabian Monetary Agency: SAMA) ABD desteği ile 1952'de kurulmuş ve merkez bankası olarak islami kurallar çerçevesinde faaliyet göstermiştir. İslami finansal kurumları ve İslami faaliyet gösteren bankaları SAMA denetlemektedir (Al-Shamrani, 2014: 28). İslami bankalarla beraber geleneksel bankalarda İslami bankacılık hizmetlerini sunmaktadır (Lone ve Alshehri, 2015: 42). Ticari bankacılık alanında İslami bankalar faaliyet gösterememekte olup hükümet tarafından ticari banka isimlerinde "İslami" isminin geçmesine izin verilmemektedir (AlMasnad, 2016: 43-44). Suudi Arabistan, körfez ülkeleri içerinde İslami bankacılıkta ilk sırada yer almaktadır. Küresel lekte "Suudi Al Rajhi Bank" Suudi Arabistan merkezli olup Dünya'da büyüklükte ikinci sıradadır (TKBB, 2013: 10). Suudi Arabistan'da 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurulması İslami bankacılığın gelişimine ivme kazandırmıştır. Suudi Arabistan İslami bankacılıkta Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) yesi ülkelerden daha fazla gelişme göstermiş ve sektörden daha fazla pay almaktadır.

İran'da hükümet tarafından 1960'da İran Merkez Bankası (CBI) kuruldu. 1979 yılında İran İslam Devrimi sonucunda bankacılık sistemi değişmiş ve tüm bankalar kamulaştırılmıştır. Tüm bankacılık sistemi faizsiz bankacılık sistemini kurmak için yeniden düzenlenmiştir (Karamelikli ve Alizadeh, 2017: 37). Devrimden sonra hükümet geleneksel bankacılığın islami bankacılığa dönüştürülmesi sürecinde önemli rol almıştır. İran İslam Meclisi tarafından faizsiz bankacılık kanunu 1983'te onaylanmıştır (Parveen ve Diğerleri, 2015: 61). İran'da İslami Finans varlıklarının %40'ına yakını bulunmakta olup dünyadaki en büyük on İslami bankadan yedisi İran'da faaliyet göstermektedir (Burtan Doğan, Kaya ve Nariek, 2017: 179). Ülkede sadece İslami

finans sisteminin olması sebebiyle dünyada en fazla islami varlık hacmine sahip ülke olarak ilk sırada yer almaktadır (Akten Çürük, 2013: 179).

Pakistan, bağımsızlığını 1947 yılında almıştır. Pakistan'da katılım bankacılığının gelişiminde merkez bankasının rolü önemlidir. 1970'li yıllara kadar katılım bankacılığı bilinmemesine karşın 1980 lerde yadsınamayacak bir potansiyele sahip olmuştur. 2004 yıllarında küresel ölçekte %10-15 arası bir orana artmıştır (Zainol, Shaari ve Ali, 2009: 157). Katılım bankacılığını bölgesel ve ulusal düzeyde başlatan ülkelerden biriside Pakistan'dır. Pakistan'da geleneksel bankacılık modelinden katılım bankacılığına geçiş için ilk çalışmalar 1980 yılında yapılmış olup devlete ait iki yatırım fonu şirketi faizsiz işlemler yapmaya başladı. Faizsiz bir sistem için yasal zeminde değişiklikler yapıldı (Shah ve Niazi, 2019: 62). Pakistan, Pakistan Devlet Bankası'nın bankacılık yönetmeliğinin kural ve düzenlemelerinde bazı değişiklikler yaptığı 1980'lerde bankacılık sistemini uygulamaya koymuştur (Khattak & Rehman, 2010: 663). Bu yıllarda Pakistan kararlı bir şekilde Pakistan, ulusal düzeyde faizsiz bankacılığı uygulamaya koymaya çalışan dünyadaki üçüncü ülke olarak kabul ediliyordu (Bankacılık sektörü incelemesi 2003-2007). Pakistan'da birçok yasa ve ilkenin amacı ribayı kaldırmaktı. 1980'lerde faizsiz finans kurumları faaliyete başlamıştır. Müslümanların artan nüfusu ve refahı nedeniyle Pakistanda islami bankacılığın oranı artmaktadır (Awan vd., 2011: 1260-1265). 1985 yılında faiz tüm finans ve bankacılık kurumlarında kaldırıldı. Ticari bankaların katılım bankacılığa geçirilmesinde başarılı olunmadığından 30 Aralık 2001 tarihinde Pakistan Devlet Bankası bankacılık sektöründe tekrar ikili sisteme geçiş yapmıştır (Khattak ve Rehman, 2010: 663, Albayrak vd., 2019: 117-118, Loghod, 2010:1). 2000 li yıllardan itibaren ülkede katılım bankacılığı modeline geçiş yapılmak istenmesine karşın ülkede bu vizyon gerçekleştirilememiştir. 2019 verilerine göre ülkede 5 adet Tam Teşekküllü İslami Banka, 17 adet İslami Banka Pencereli Geleneksel Banka hizmet vermektedir (Zafar ve Sulaiman, 2020: 66). Pakistan'da katılım bankacılığı üç şekilde yapılmaktadır. Birincisi seçenek sadece katılım bankacılığı hizmetleri sunan ve konvansiyonel şubesi olmayan tam teşekküllü İslami bankalar, İkincisi İslami bankacılık hizmetleri sunmak için bağımsız katılım bankacılığı şubeleri olan konvansiyonel bankalar üçüncü olarak katılım bankacılığı hizmetlerinin konvansiyonel şubelerde kurulan ayrı pencereler / birimler aracılığıyla sunulduğu katılım bankacılık pencereleridir. Pakistan'da geçerli

olan mevcut bankacılık kanunları hem konvansiyonel bankaları hem de katılım bankalarını kapsamaktadır. Hâlihazırda İslami bankalar için ayrı bir mevzuat bulunmamaktadır. Sadece katılım bankaları ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır (Awan vd., 2011: 1260-1265, Katılım Finans, 21: 35-36).

Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu ülkelerde katılım bankacılığı daha hızlı büyüme göstermiştir. Finansal sistem içerisinde geleneksel bankalarla beraber katılım bankalarının olduğu ülkeler Mısır, Malezya, Türkiye, Bangladeş, Ürdün, Pakistan ve Endonezya'dır. İran ve Sudan ise finansal sisteminde sadece katılım bankaları bulunmaktadır (Buğan, 2015: 18). Son yıllarda İngiltere, Hong Kong, Lüksemburg, Almanya, Singapur ve Amerika gibi müslüman olmayan ülkelerin katılım bankacılığına ilgisinin arttığı görülmektedir. Faiz hassasiyeti olan kişilerin birikimlerinin reel ekonomiye kazandırılması, fon ihtiyaçlarının karşılanması bu ilgiyi artıran faktörlerden bazılarıdır (Çetin, 2020: 158).

2019 yılı Dünya Bankası verilerine göre küresel çapta ekonomik sistemdeki büyüme 2,9 oranındayken katılım bankacılığında bu büyüme 5,2 oranında olmuştur (www.katilimbulteni.com).

2.3.2. Katılım Bankacılığının Yasal Yapıları

2.3.2.1. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Yasal Yapısı

Türkiye'de katılım bankacılığı 1983 yılından sonra yapılabilir hale gelmiştir. 1970'li yıllarda yurtdışındaki işçilerin tasarrufları ile İşçi şirketleri kurulmaya başlandı. Dini hassasiyeti bulunan işçilerin tasarrufları faizli isteme girmeden işçi şirketleri alternatifini ile bölgeleri kalkındırmak istihdamı artırmak için oluşturulan yapılardır. İşçi şirketlerinin bu hareketi katılım bankacılığının ülke çapında farkedilmesini sağlamıştır (Canbaz, 2018: 233).

İlk kez faizsiz çalışma prensipleriyle kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) 1975 yılında kuruldu. DESİYAB kârlılık ve verimlilikle çalışma kararıyla kurulmuş olup 1978 yılında faizle çalışma kararı almıştır (Kalaycı, 2003: 55). DESİYAB katılım bankacılığının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Katılım bankaları için ilk mevzuat düzenlemesi 1983 yılında yapılmıştır. Türkiye'de katılım bankaları başlangıçta "Özel Finans Kurumu" olarak anılmaktaydı. Bakanlar Kurulunun 1983 tarihli 7506 sayılı yasasına istinaden Özel Finans Kurumları

(ÖFK) Kurulması Hakkında Kararname yayınlanarak özel finans kurumlarına faaliyet izni verilmiştir. Akabinde 1984 yılında 18323 sayılı ÖFK Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Karara İlişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Tebliği ve 18348 T.C. Merkez Bankası 1 No.lu Tebliği yayınlanmıştır (<https://www.tkbb.org.tr/mevzuat-tarihcesi>). Kanundaki düzenlemelerle Türkiye’de en eski tarihe sahip özel finans kurumları faaliyete geçmiştir. 1984 yılında Faisal Finans ve Albaraka Türk Özel Finans Kurumları ilk kurulan özel finans kurumlarıdır. 1989 yılında Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu kurulmuştur. İlk üç açılan özel finans kurumları Körfez ve Arap sermaye ağırlıklıdır. 1991 yılında yerli sermaye ile kurulan ilk özel finans kurumu Anadolu Finans Kurumu’dur. 1955 yılında yerli sermayeli İhlas Finans Kurumu kurulmuştur. 1996’da Asya Özel Finans Kurumu kuruldu (Erdem ve Tatlı, 2020: 67).

1985 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulan katılım bankaları 1999 yılına kadar Kanun Hükmündeki Kararname hükümlerine bağlı olarak Türkiye’de faaliyetlerini devam ettirdi (Öngen, 2019: 28).

19/12/1999 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 4491 sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edilmiştir. Birçok banka 2001 krizinden sonra kötü yönetimden dolayı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Faisal Finans Kurumu aynı yıl Family Finansa dönüşmüştür (Özsoy, 2012: 84-85).

Aktif büyüklükte hızlı bir şekilde büyüme sergileyerek özel finans kurumları arasında ilk sırada yer alan İhlas Finans’ın faaliyeti sahip olunan fonların İhlas Şirketler Grubuna aktarılması nedeniyle BDDK tarafından durdurulmuş ve tasfiye sürecine alınmıştır (Çürük, 2013: 125). Sektörün en büyük özel finans kurumunun iflası tasarruf sahiplerinde güven kaybına neden olmuş ve sektördeki payları azalmıştır.

2001 yılında 4672 nolu Kanunla Özel Finans Kurumları Birliği kuruldu. Bu birlik bünyesinde, özel cari ve katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvencesi için "Güvence Fonu" oluşturulmuştur. (Battal, 2004: 233).

Özel finans kurumlarında toplanan fonların güvenliğini sağlama amacıyla Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde Özel Cari ve Katılma Hesapları Güvence Fonu 18/09/2002 tarih ve 24880 sayılı Yönetmelik ile yürürlüğe girdi. (<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM%20BANKALAR-MEVZUAT.pdf>). İhlas Finansın sektörde oluşturduğu olumsuz etkisi bu yönetmelikle

biraz azalmıştır. 2003 yılında Vakıf olan Özel Finans Kurumları Birliği bütünüyle tasfiye edilerek Özel Finans Kurumları Birliği'ne aktarılmıştır. (Kazak, Erkan, Yazıcıoğlu ve Okka, 2018: 42).

T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası yapılan düzenleme ile Özel finans kurumlarını düzenleme ve denetleme yetkisine sahip oldu (Arabacı, 2007: 17). 5411 sayılı Bankacılık Kanun'unun 19 Kasım 2005'te kabul edilmesiyle beraber üçüncü maddesine göre "Özel Finans Kurumu" artık "Katılım Bankası" oldu (Kaya, 2017: 173). Özel Finans Kurumları Birliğinin adı da aynı kanunla "Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)" oldu. Aynı zamanda güvence fonu TMSF devredilerek Katılım bankalarındaki hesaplar TMSF güvencesine dâhil edilmiştir (Akkuş, 2017: 20).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu 2005 yılında kabul edilmiş olup amacı, finansal piyasaların istikrarlı ve güvenli olması, kredilerin etkin bir şekilde işlemesi, fon sağlayan kesimin haklarının korunmasıdır (Bankacılık Kanunu, 2005: 9537). Bu kanunla mevduat, kalkınma ve yatırım bankası yanına katılım bankaları da eklenerek Türk Bankacılık Sistemi'nde üç tür banka tanımlanmıştır (Kaya, 2017: 174).

2008 global krizinin hemen ardından Türkiye' de katılım bankacılığı aktifi mevduat ve kredi oranında iyi bir büyüme görülmüştür (Kendirli vd., 2018: 149-150). Fakat söz konusu büyüme trendine rağmen küresel ve yerel Pazar payı incelendiğinde Türkiye'nin katılım bankacılığı alanında önemli mesafeler alması gerektiği söylenebilir.

2015 yılında Bank Asya adıyla faaliyetlerini sürdüren Asya Finans TSMF' ye devri olmuş ve 2016 tarihinde faaliyetleri durdurularak tasfiye edilmiştir (TMSF, 2016).

2019 Aralık sonu itibariyle Türkiye'de 6 katılım bankası faaliyetlerine devam etmektedir. Bu bankalar Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Emlak Katılım Bankası A.Ş.' dir (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/bankalar/64>, 20/12/2020). Faaliyetlerine devam eden bu bankalardan Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım kamu sermayeli diğerleri ise özel sermayeli katılım bankalarıdır.

Türkiye'de kamu sermayeli 3 katılım bankası ve özel sermayeli 3 Katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar;

Tablo 3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/banka-bilgileri> internet sitesinden 01/06/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından derlenmiştir.

2.3.2.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Yasal Yapısı

Orta Doğu ekonomisinde Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin etkisi fazladır. İslami bankacılık 1970’lere kadar duyulmamıştı. 1970’lerin başında ve özellikle Suudi Arabistan’ın Mekke’deki Kral Abdul Aziz Üniversitesi tarafından düzenlenen Birinci Uluslararası İslam Ekonomisi Konferansı’nda ve ilk ticari İslam Bankası, Dubai İslam Bankası’nın (DIB) Birleşik Arap Emirlikleri, Cidde, Suudi Arabistan’da uluslararası İslam Kalkınma Bankası’nın (IDB) ve birçok özel ve yarı özel ticari İslami bankanın kurulmasını takiben Mısır, Sudan, Kuveyt, Bahreyn gibi ülkelerde yayılmıştır. Katılım bankacılığı son zamanlarda ivme kazanmış ve büyümesi hızlanmıştır. Katılım bankacılığı uygulaması sadece Arap ve Müslüman ülkelerle değil tüm Dünya’da uygulanmaktadır. Bazı büyük çokuluslu

batı bankaları da dâhil olmak üzere birçok geleneksel banka katılım bankacılığı tekniklerini kullanmaya başladı (Chachi, 2005: 37-38). İslami bankacılık, dünya çapında büyüyen bir olgudur; Özellikle, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da İslami finans kurumlarının sayısı önemli ölçüde artmıştır (Loghod, 2010: 2).

Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri (GCC), İslami ve konvansiyonel bankaların yan yana faaliyet gösterdiği ikili bankacılık sistemine sahiptir. Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ülkeleri, ekonomik ve politik bir grup olarak Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Arap Emirlikleri'nin en belirgin özelliği, dış gelirleri içinde petrol üretim ağırlığının fazla olmasıdır (Loghod, 2010: 1). Birleşik Arap Emirlikleri körfez ülkelerinden biri olup 1972 yılında ülkede faizsiz banka kurulması yönünde ilk çalışmaları büyük iş adamlarından biri olan Ahmed Luta başlatmıştır. İş adamının çabaları Dubai İslam Bankasının 1975 yılında kurulması ile son bulmuştur (Şahin, 2007: 42). Dubai İslam Bankası (DIB) Dünya çapındaki İslami bankacılık uygulamasında ilk büyük İslam Bankası'dır. BAE'de Sharjah İslam Bankası, Emirates İslam Bankası, Abu Dabi İslam Bankası ve Dubai Bankası olmak üzere dört ayrı tam İslam bankası daha bulunmaktadır. İslami ürünleri İslami bir pencereden veya yan kuruluşlardan geleneksel bankalar tarafından sunulmaktadır. Orta Doğu'dan daha fazla olarak BAE'de geleneksel finans kurumları İslami temele dönüştürülmüştür. Örneğin, Dubai Bankası, Sharjah Ulusal Bankası (Sharjah İslam Bankası), Orta Doğu Bankası (Emirates İslam Bankası) ve Amlak Finance kendilerini İslami hatlara dönüştürdü. BAE'de İslami sigortacılık talepleri artmaktadır (Khan ve Bhatti, 2008: 715). BAE Merkez Bankası (CBUAE) 2016 yılında kurulduktan sonra ilk toplantısını 2018'de gerçekleştirdi (Islamic Financial Services Industry Stability Report, 2019: 13). Güneydoğu Asya ülkelerinden Endonezya, Malezya ve Singapur Orta Doğu ülkelerinden ve başka ülkelere İslami iş ve finansı çekmek için bölgelerindeki İslami bankacılık ve finansın en kapsamlı ve gelişmiş versiyonunu uygulamaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Arap dünyasındaki en yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip, Dubai'nin yüzde 6,2'lik GSYİH'sı, BAE'nin yedi emirliği arasında ilk sırada yer alıyor. Ortalama GSYİH büyümesi son on yıl içinde yüzde 4,6 gibi etkileyici bir büyüme kaydetti. Ülkede katılım bankaları geleneksel bankalardan daha hızlı bir büyüme göstermektedir (Bley ve Kuehn, 2004: 2). 2017 yılı sonunda, iyi sermayeli ve likit İslami sekiz banka, BAE'nin bankacılık sektöründeki toplam varlıkların yaklaşık%

20'sini ve toplam mevduatın% 24'ünü oluşturdu. BAE Merkez Bankası, İslami bankaları, İslami mevduat sertifikaları düzenleyerek ve iskonto penceresine benzer marjinal bir borç verme tesisi olan teminatlı murabahadan yararlanarak likiditelerini yönetme konusunda desteklemektedir. BAE'deki İslami finansın son birkaç yıldaki ilerlemesi dikkat çekmektedir. İslami bankacılık BAE'de sistematik olarak önem kazanmıştır (IFSB Zirvesi 2017: 2).

Malezya, katılım bankacılığının ikinci büyük merkezidir. 1983 yılında Bank Islam Malezya Berhad (BIMB) ilk İslam bankası Malezya'da kurulmuştur. 1983 yılında "İslami Bankacılık Yasası" parlamento tarafından Müslüman halkın tasarruflarının ekonomiye aktarılması için kabul edilmiştir. Malezya'da 2011 yılı sonu itibarıyla 22 katılım bankası hizmet vermektedir (Khiyar, 2012: 1133). Ülkede ikili bankacılık sistemi uygulanmaktadır. 1989 yılında tekaful sistemi bu ülkede doğmuş ve 2001 yılında sukuk gelişme göstermiştir. İslami bankacılık endüstrisinin likidite riski yönetimi stratejilerini geliştirmek amacıyla Malezya'da ilk İslami bankalar arası piyasa kuruldu. 1994 yılında yatırımcılar için İMB menkul kıymetlerini ve Yönetilen Fonları kuruldu ve İslami finans dünyasının ilk İslami hisse senetleri sunuldu. Malezya hükümeti katılım bankacılığını desteklemiştir (Khan ve Bhatti, 2008: 719). Özellikle sukukta (borç senedi-bono) Malezya son derece güçlü bir modeldir. Katılım bankacılığının en geniş uygulama alanı bulunduğu ülkedir. Faizsiz bankacılık konusunda olduğu gibi faizsiz sigortacılıkta da Malezya, İran'dan sonra gelmektedir (Güngör, 2015: 11). Malezya Merkez bankası katılım bankacılığı için altyapıyı geliştirmiştir. Malezya'da katılım bankaları ayrı bir kanuna ve düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Merkezi konsey, ülkede faaliyet gösteren katılım bankalarının hukuk kurallarına uygunluğunu sağlamak için kurulmuştur (Arabacı, 2007: 11).

Bahreyn katılım bankacılığında en büyük İslamî finansal kurumlar portföyüne sahip bölgedir. En fazla Katılım bankasının ve ürün çeşitliliğinin olduğu ülkelerin başındadır. Katılım bankacılığı için eğitimler ve araştırmalarda da öncü durumdadır. 1978 yılında Bahreyn İslam Bankası kuruldu. Bahreyn katılım bankaları için üs olarak kullanılmaktadır. Ülkede tam teşekküllü ticari bankalar, açık deniz bankacılık birimleri ve yatırım bankaları tarafından katılım bankacılığı faaliyetleri yürütülmektedir. İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)'nin merkezi olması da Bahreyn'e İslami Finans Kuruluşlarının merkezi olma özelliği kazandırmıştır

(Ağkan, 2018: 33). Bu kurumun amacı, finans, ahlak ve şer'î danışmanlık alanlarında bir standart oluşturmaktır (Kızılkaya, 2012: 15). Bahreyn'de birçok finans kurumu vardır bunlardan bazıları islami bankacılık sunarken bazıları ise ticari bankacılık faaliyeti sunmaktadır. Bahreyn'de tamamen islami bankacılık hizmeti sunan 7 banka, islami pencerelerle hizmete devam eden 4 banka bulunmaktadır (The Banker' s Top Islamic Financial Institutions 2016, 2016). Bahreyn küresel çapta İslami finans merkezidir. Al Baraka Bankacılık Grubu ülkedeki önemli kuruluşlardandır.

Suudi Arabistan İslami finans ve İslami bankacılık açısından dünyanın önde gelen ülkelerindedir. Suudi Arabistan Krallığı kurulduğunda ulusal para sistemi olmamakla birlikte bankacılık işlemleri yabancı banka şubeleri tarafından yürütülmekteydi. Bankacılığın gelişimi, Kuran'ın faizin yasak olmasıyla kısıtlanmıştır. 1926 yılında Cidde'de ilk yabancı banka kuruldu. Petrol gelirlerinin artmaya başlamasıyla birlikte yabancı ve yerli bankalar oluştu. Bu bankalar çoğunlukla ithalatı finanse etmek için kısa vadeli krediler, ticari ticareti ve hacılara hizmet veren işlemler yapıyordu. Hükümet, 1927'de, o zamanlar dolaşımda olan para birimlerini standartlaştırmak için bir gümüş riyal çıkardı. 1950' lere gelindiğinde, kamu harcamalarındaki hızlı artış, yabancı petrol şirketi harcamaları ve yeni oluşturulan özel bankacılık kurumlarının yapılanması kurumsal ve yasal düzenlemelere ihtiyaç oluşturdu. 1952 yılında ABD desteğiyle Arap dünyasındaki en büyük varlık bankası ve İslami Bankacılık ve finans alanında dünyadaki öncülerden biri olan ilk Suudi Arabistan bankası The National Commercial Bank, kurulmuştur. SAMA, İslam hukukunun sınırları içinde merkez bankası olarak hizmet vermek üzere tasarlandı. Finansal sistem, bir dizi çok yönlü ekonomik, değişim ve düzenleyici rollere hizmet etmeyi amaçlayan birkaç katman geliştirmiştir. SAMA, ülkenin genel para politikasını belirleyen, yabancı varlıkların yönetimi ve bütçe ve ödemeler dengesi amaçları için kısa ve orta vadeli hükümet kâğıtlarının getirilmesi ve iç likiditedeki dalgalanmaları yumuşatmak, ticari bankaları, döviz bayilerini ve para değiştiricileri düzenledi ve tüm devlet fonları için emanetçi olarak hareket etti; maliye ve ulusal ekonomi bakanı tarafından onaylanan amaçlar için fon ödedi. Suudi Arabistan Para Kurulu, (Saudi Arabian Monetary Agency: SAMA, Lone ve Alshehri, 2015: 36). 1979 da The National Commercial Bank, bir yatırım fonu kuran ilk Suudi bankası oldu ve gayrimenkul ve otomobil finansmanında yeniliklere öncülük etti. Dünyada İslami bankacılık ve finansın öncülüğünü yapmış

kurumlardandır (Lone ve Alshehri, 2015: 38). Suudi Arabistan'da diğer ülkelerden farklı olarak ulemanın faiz konusunda daha sert bir tavrı olduğundan faiz kesin olarak yasaklanmıştır. Bankalar yaptıkları işlemlerden komisyon alabilmektedir. İdari mahkemelerde faizle ilgili davalar görülmektedir. Faizsiz bankacılığın ortaya çıkması önemli bir kesim tarafından desteklenmiştir (Çobankaya, 2014: 33). Suudi Arabistan'da İslami Banka Dışı Kurumlar, İslami Yatırım Şirketleri, İslami Ticaret bankaları ve İslami Sigorta Şirketleri gibi finansal kurumlar vardır. Tam islami banka olarak 1950'de kurulan Al-rajhi Dünyanın en büyük katılım bankasıdır (Eryılmaz ve Yüce, 2020: 69).

İran, Ortadoğu'da yer almakta olup İslam cumhuriyeti tarafından 1979 yılından itibaren yönetilmektedir. İslam devriminden sonra bankacılık sistemi tamamen değişmiş ve kamulaştırılmıştır. İslam devriminden sonra ülke ekonomisini İslami öğretilere uygun olarak yeniden düzenlemek amacıyla katılım bankacılığı çalışmaları başlamıştır. 1983 yılında İran parlamentosu tarafından faizsiz bankacılık yasası çıkarılarak faizli sistem yasaklanmıştır. İran'da faizsiz bankacılık yasası ile faizsiz bankacılığın uygulanıyor olması islami göstergelerde ilk sırada yer almasını sağlamaktadır (Sürücü, 2018: 54). İran'da Katılım Bankacılığı alanında çalışmalar İslam Devriminden sonra olmuştur. 1983 yılında İran Parlamentosu tarafından faizsiz bankacılık yasası Kabul edilmiştir. Bu kanuna göre faize dayalı Bankacılık ve faiz içeren işlemler yasaklanmıştır (Özgür, 2007: 46). Küresel ölçekte İran'ın faizsiz finans varlıkları 488 milyar ABD doları ile en Büyük paya sahiptir. İran 1981 yılında tamamen faizsiz bankacılık sistemine geçiş yapmıştır (TKBB, 2018: 54). İran İslam Cumhuriyeti'nin merkez bankası "Bank Markazı Jomhourı İslamı İran" 1960 yılında kuruldu. İran Para ve Bankacılık Kanunu'nda İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankasının (CBI) en önemli amacı paranın değerini korumak ve enflasyonu kontrol etmek olduğu belirtilmektedir. CBI'nin dört ana hedefi: Ulusal para biriminin değerinin korunması, Ödemeler dengesinde dengenin sağlanması, Ticaretle ilgili işlemleri kolaylaştırmak ve Ülkenin büyüme potansiyelinin geliştirilmesini sağlamaktır. Bankaların ve kredi kuruluşlarının denetimlerinde İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası (CBI) sorumludur (<https://www.cbi.ir/page/1450.aspx>).

Kuveyt'te bankaların İslami kurallara uygun olarak faaliyet göstermesine yönelik maddeler 1968'de kabul edilen 32 Sayılı Kanunla oluşturulmuş fakat bu yasanın hükümleri ile İslam hukuku hükümleri arasında bazı uzlaşmazlıklar olmuştur. Bu

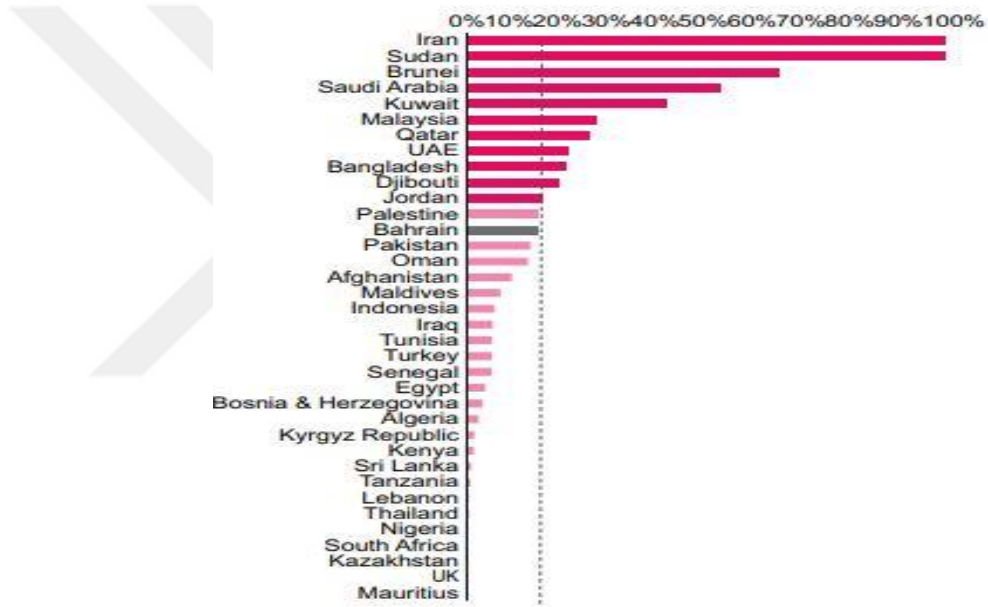
sebeple “İslami bankalar konulu 1968 tarihli 32 No’lu Kanun’un Üçüncü Kısımına özel bir bölüm eklenmesine ilişkin olarak 2003 yılına ait 30 Sayılı Kanun düzenlenmiştir”. İlgili kanuna 10. Bölüm eklenerek kapsam genişletilmiştir (Akkaş, 2017: 11). 1968 yılının 32 sayılı Kanun, Kuveyt Merkez Bankası ve Bankacılık İşletmeleri Örgütü ve değişikliklerine ilişkin mevzuat uyarınca Merkez Bankası'nın bankacılık işinin sağlıklı ilerlemesini sağlama sorumluluğu doğrultusunda ve bu tarihten bu yana Kuveyt Merkez Bankası, Kuveyt'in çeşitli bölgelerinde ve yurtdışında şube açmak için yerel banka başvurularını dikkate alan yetkili makamdır. Kuveyt Merkez Bankası, yerel İslam bankasının açmak istediklerinde uyması gereken kural ve düzenlemeleri belirlemiştir (<https://www.cbk.gov.kw/en>). Kuveyt Devleti içinde ve dışında bankacılık şubeleri. Kuveyt Finans House (KFH), İslami Finansa Uyumlu Bankacılık olarak bilinen Kuveyt'te bankacılık olgusunun öncüsü olarak kurulmuştur. KFH, 1977 yılında Kuveyt Devleti'nde kurulan ilk İslam bankasıdır ve bugün dünyanın önde gelen İslami finans kurumlarından biridir. 1978 yılında faaliyete başlamıştır. Kuveyt Finance House ilk katılım bankası olarak kurulmuştur (<https://www.kfh.com/en/home/Personal/aboutus.html>). Bankacılık sektörü Kuveyt'te yerli finans sektörünün %82'sini oluşturur. Finans sektörü içerisinde yatırım şirketlerinin payı ise %14'tür geriye kalan pay sigorta şirketleri, yatırım fonları ve döviz şirketlerine aittir. Ülkede konvansiyonel bankaların payı katılım bankalarından daha fazladır. Ülkenin merkez bankası ikili bankacılık sistemini destekleyerek gelişimine katkı sağlamaktadır (CBKW, 2015: 2).

İslami finans uygulanan ülkelerde İslami bankacılık faaliyetlerinin payı hala düşük seviyelerdedir alınması gereken çok yol vardır. İslami finans varlıkları halen KİK bölgesinde (% 42,3) ve Asya'da (% 28,2) yoğunlaşmıştır.

Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019 raporuna göre İslami bankaların toplam bankalar içerisindeki payı İran ve Sudan'da %100'dür. Suudi Arabistan ve Brunei'de %50'nin üzerinde paya sahiptir. Kuveyt İslami bankacılıkta sektörden %40'ın üzerinde bir pay almaktadır. İslami finansa Malezya, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri Bangladeş %20'nin üzerinde paya sahipken Türkiye'ninde aralarında bulunduğu diğer ülkeler %20'nin altında paya sahiptir. Aşağıdaki tabloda Koyu kırmızı renkli çubuklardaki ülkeler, İslami bankacılık varlıklarının toplam yurt içi bankacılık sektörü varlıklarında % 15'inden fazlasına sahip olma kriterlerini karşılayan ülkeleri göstermektedir. Bu ülkeler İslami bankacılık için önem arz etmektedir. Malezya'daki

İslami bankacılık, olumlu gelir ve işgücü piyasası koşullarıyla yılın ikinci çeyreğinde istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Brunei, İran ve Sudan'dan sonra İslami bankacılık varlıklarının en yüksek yurtiçi payını koruyor. Katar ve Türkiye'de katılım bankacılığındaki büyüme konvansiyonel bankalardan daha düşük olmuştur. Katar İslami bankacılık Pazar payı düşüş göstermiştir. Bahreyn'de bankacılık sektöründe İslami bankacılık payı 2018 yılı itibariyle %14,3'tür. Birleşik Arap Emirliklerinin islami varlıkları %20'yi aşmıştır (Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019, 2019: 13).

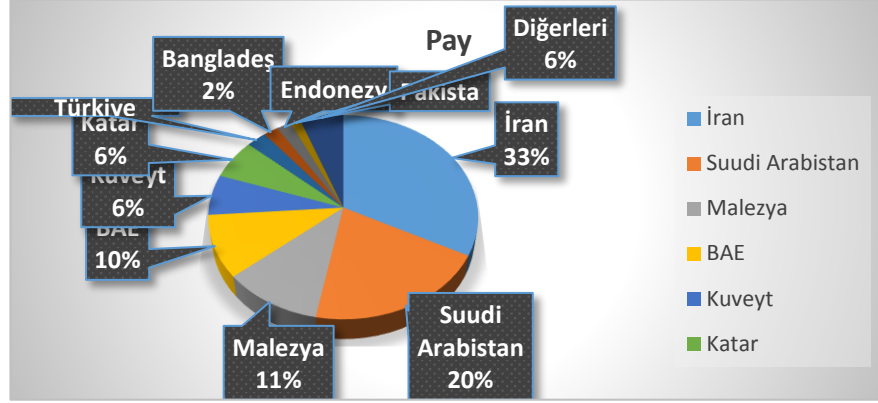
Grafik 2. Toplam Bankacılık Varlıklarına Göre İslami Bankacılık Payı(2018)

Kaynak: (Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019, 2019: 11) <https://www.ifsb.org/> adresinden 05/06/2020 tarihinde alınmıştır.

Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019 raporuna göre global faizsiz finans sistemi kapsamındaki 2018 yılı varlıkların payları incelendiğinde, %32,1 payla ilk sırada İran'ın bulunduğu görülmektedir. İkinci sırada %20,2 ile yer Suudi Arabistan, %10,8 ile Malezya üçüncü sırada yer almaktadır. Birleşik Arap Emirliklerinin payı %9,8, Kuveyt %6,3, Katar %6,2, Türkiye %2,6'dır. Bangladeş, Endonezya, Pakistan'ın payları ise %2 nin altında, Bahreyn, Sudan, Mısır, Ürdün, Umman, Brunei payları ise %1'in altındadır.

Grafik 3. Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı (%) (2018)

Kaynak: (Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019, 2019: 12) Veriler
<https://www.ifsb.org/> adresinden 10/06/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından oluşturulmuştur.

SESRIC 2019 istatistiklerine göre Sudan 37, İran 34, Bahreyn 23 ve Malezya 15 olmak en yüksek sayıda İslami bankanın sahibi ülkelerdir.

2.3.3. Katılım Bankalarının Sermaye Yapıları

Bankaların sermaye yapıları incelemek için finansal tablolara bakılır. Bu finansal tablolardan en önemli olanlar bilanço ve gelir tablolarıdır.

Bilanço, bankanın belirli bir tarihteki mali yapısını (durumunu) gösteren bir mali tablodur. Kaynaklarımızı ve bu kaynakları hangi varlıkları temin etmek için kullandığımızı gösterir. Bilançoda varlıklar kaynaklara (sermaye ve borç) eşit olmalıdır. Kaynaklar bilançonun pasifinde yer alır. Banka sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatlarıyla bankanın varlıkları üzerindeki hakları özkaynaklar grubunu oluşturur (İbiş, Çatıkkaş ve Çoban Çelikdemir, 2018: 11). Bankanın aktifinde yer alan varlıkları finanse ederken kullanılan fon kaynakları banka bilançosunun pasifinde yer alan kalemlerden elde edilir (YAZICI, 2018: 112).

2.3.3.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Sermaye Yapısı

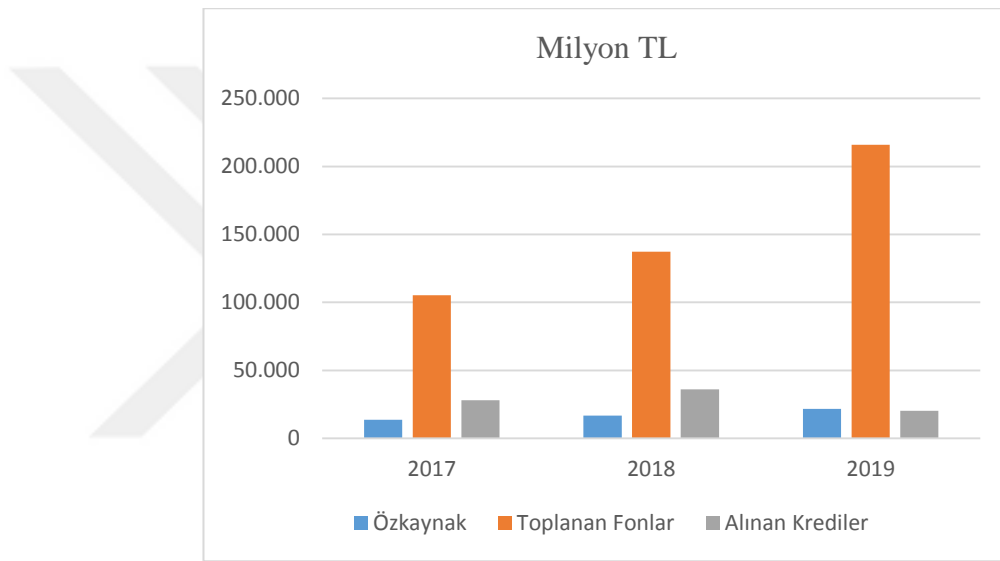
Aşağıdaki şekil Türkiye’deki katılım bankacılığı sisteminin 2017-2019 yılları arasındaki sermaye yapısını göstermektedir. Türkiye’deki katılım bankacılığı sisteminin sermaye yapısı içerisinde en önemli kalem toplanan fonlardır. Tasarruf sahiplerinin mevduatları toplanan fonları ifade etmekte ve Türkiye sermaye yapısında ilk sırada yer

almaktadır. Alınan krediler, bankalardan alınan borçlardan oluşmakta olup sermaye yapısında ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise özkaynak yer almaktadır.

Toplanan fonlar 2017 yılında 105,310 milyon TL iken 2019 yılında 215,983 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bankalara olan borçlar 2017 yılında 28,005 Milyon TL iken 2019 yılında 20,374 Milyon TL'ye düşmüştür. Özkaynaklar 2017 yılında 13,645 milyon TL iken 21,762 Milyon TL'ye yükselmiştir. 2019 yılında sermaye yapısında toplanan fonlardan sonra ikinci sırada özkaynak gelmiştir.

Grafik 4. Türkiye’de ki Katılım Bankalarının Sermaye Yapısı(Milyon TL)

Kaynak: Veriler <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden 10/03/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.3.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Sermaye Yapısı

Katılım bankalarının yükümlülükleri, başka bir deyişle fon kaynakları çeşitli olmakla birlikte en önemlileri, toplanan fonlar, özkaynaklar ve bankalararası piyasadan sağlanan borçlardır (Avcı, 2020: 47).

Katılım bankacılığı uygulanan Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Bahreyn, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar’da sermaye yapısı içerisinde en önemli kalemi toplanan fonlar oluşturmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Malezya, Suudi Arabistan’da sermaye yapısı içerisinde ikinci önemli kalem öz kaynaklar olup bunu bankalara olan

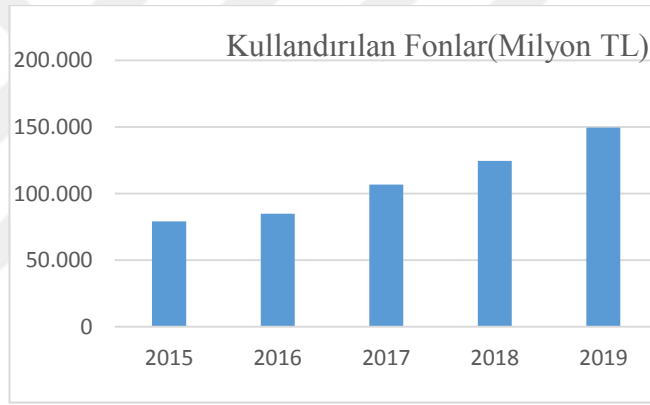
borçlar izlemektedir. İran ve Kuveyt'te sermaye yapısı içerisinde bankalardan sağlanan borçlar özkaynaklardan daha fazla tutardadır.

2.3.4. Katılım Bankalarının Aktif Yapıları

Katılım bankalarının bilançolarındaki aktif kısım bankaların fon kullanım yapısını gösterir. Katılım bankalarının aktiflerin içerisinde en önemli kalem kullanılan fonlardır. Kullanılan fonlar, banka açısından bir varlık niteliğinde olup kullanılanlar açısından kaynak niteliğindedir (Yazıcı, 2018: 112).

2.3.4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Aktif Yapısı

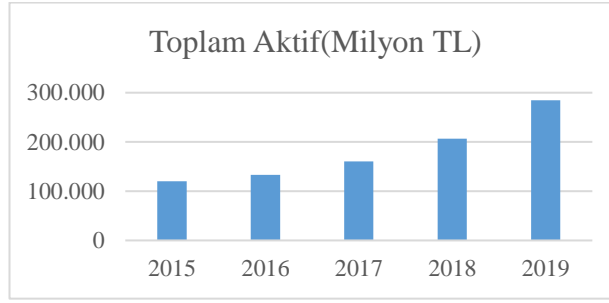
Grafik 5. Katılım Bankaları Fon Kullanım (Milyon TL)

Kaynak: Veriler <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden 10/03/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılım bankaları aktifleri içerisindeki kullanılan fonları sürekli artırmıştır. 2019 yılında kullanılan fonlar 149.475 milyon TL olup 2018 yılına göre %20 büyüme göstermiştir. Bankacılık sektöründe kullanılan fonlar 2018 yılına göre %11,1 büyüme göstermiştir. Yıllar itibariyle katılım bankalarının aktif gelişimleri aşağıdaki gibi bir seyir izlemiştir.

Grafik 6. Katılım Bankaları Aktif Gelişimleri (Milyon TL)

Kaynak: Veriler <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden 10/03/2020 tarihinde alınmış olup yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılım bankalarını toplam aktiflerini de sürekli artırmış olmasına karşın 2019 yılı itibariyle bankacılık sektöründeki payı %6,3 gibi düşük bir orandır. 2012 yılına kadar toplam aktiflerin bankacılık sektöründen aldıkları pay %5'in altında seyretmiştir. Türkiye'de faaliyetlerine devam eden katılım bankalarının aktiflerinin toplamı 2018 yılına göre %37,5 yükselerek 284,5 milyar TL olmuştur. 2019 yılsonu itibariyle Türkiye'de aktif sıralamasında 104,4 milyar TL ile ilk sırada Kuveyt Türk Katılım Bankası yer almaktadır. Türkiye Finans Katılım Bankası 52,4 milyar TL ikinci sırada yer almaktadır. Albaraka Türk Katılım Bankası 51,4 milyar TL ile üçüncü sırada, Ziraat Katılım Bankası 36,4 milyar TL ile dördüncü sırada, Vakıf Katılım Bankası 30,3 milyar TL ile beşinci sırada ve Emlak Katılım 9,2 milyar TL ile son sırada yer almaktadır (Faaliyet Raporu, 2019: 60-63).

2.3.4.2. Katılım Bankacılığı Uygulayan Bazı Ülkelerde Katılım Bankacılığının Aktif Yapısı

Katılım bankacılığı sadece İslam ülkelerinde değil dünya genelinde uygulanan bir bankacılık faaliyetidir. Dünyada Suudi Arabistan, Malezya, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Kuveyt ve Türkiye katılım bankacılığında ön sıralarda yer almaktadır. Toplanan fonların %77 lik kısmını İran, Suudi Arabistan ve Malezya oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörü İran'da İslami Finans kurallarına göre şekillendirilmiştir. 2011 yılında İran'da bankacılık sektörü 390 milyar dolar büyüklükte olup İslami bankaların en büyüklerine ev sahipliği yapmaktadır (SERPAM, 2013: 10-11). 2015

yılında İran faizsiz bankacılıkta 329 milyar ABD doları yönetilen varlık büyüklüğü ile ilk sıradadır. Malezya, 167 milyar ABD dolarlık Sukuk ve 38 milyar ABD dolarlık diğer finansal kuruluş varlıkları ön sıradadır. Suudi Arabistan ise faizsiz fonlarda ve Tekafülde sırasıyla 23 milyar ABD doları ve 12 milyar ABD dolarlık varlık hacimleri ile ilk sıradadır (TKBB, 2015: 34-35). Küreselleşen dünya ekonomisinde Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık gibi bazı Batı ülkelerinde, katılım bankaları yaygınlaşmaya başlamıştır. İşlemlerinde faize yer vermeyen katılım bankaları petrol ihraç eden Arap ülkelerinin finansal sistemlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Katılım bankaları Arap ülkelerinde güçlü mali yapısı ile ticari bankalar ile rekabet halindedir. İran'da bankaların faaliyetleri tamamen İslami kurallara göre ve devlet kontrolünde yapılmaktadır. Diğer ülkelerde geleneksel bankacılıkla beraber yapılmaktadır (Novikov vd., 2019: 138).

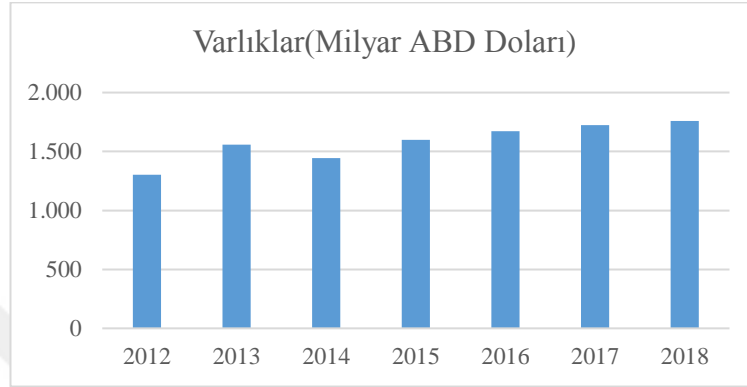
Dünya'da Katılım bankacılığı varlık toplamını incelediğimizde, İran, Suudi Arabistan ve Malezya'nın %62'lik paya sahip olduğunu görürüz (Faaliyet raporu, 2015: 34-35). Para birimi olarak ABD doları karşısında İran para birimi riyalin değer kaybetmesi ile varlıklarında azalış görülmüş olup bu azalışın daha da sürmesi beklenmektedir (Faaliyet Raporu, 2018: 50).

Suudi Arabistan katılım bankacılığında önde gelen ülkelerdendir. Katılım bankacılığının bankacılık sektöründen aldığı pay % 20'nin üzerindedir. Ülkede katılım bankalarının 2012 yılı itibariyle aktiflerinin toplamı 207 Milyar dolardır (Dikkaya ve Kutval, 2014: 85). Katılım bankalarının aktif yapısı içerisinde en önemli kalemi kullandırılan fonlar oluşturmaktadır. Ülkede kullandırılan fonlar 2015 yılında 93,587 milyar dolardır.

Malezya'da aktif yapısındaki en önemli kalem kullandırılan fonlardır. Aktifler toplamı 2012 yılında 106 milyar dolardır. 2016 yılında faizsiz finans varlıklarının toplamı 335 milyar ABD dolarıdır. Bu dönemde Malezya para birimi Ringit'teki değer düşüşü varlıkların azalmasına sebep oldu. Malezya sukuk yapan ülkeler arasında sukuk pazarının lideri konumundadır. 2017 yılında Malezya'nın toplam faizsiz finans varlıkları %16 artmıştır. 2019 yılında 214 milyar ABD doları varlık tutarlarıyla faizsiz bankacılıkta dünyada üçüncü sıradadır.

Birleşik Arap Emirlikleri, aktif yapısında en yüksek payı kullandırılan fonlar oluşturmaktadır. Kullandırılan fonlar 2015 yılında 83,425 milyar dolardır (Avcı, 2020: 55). 2018 yılı varlıkları toplamı 238 milyar dolardır.

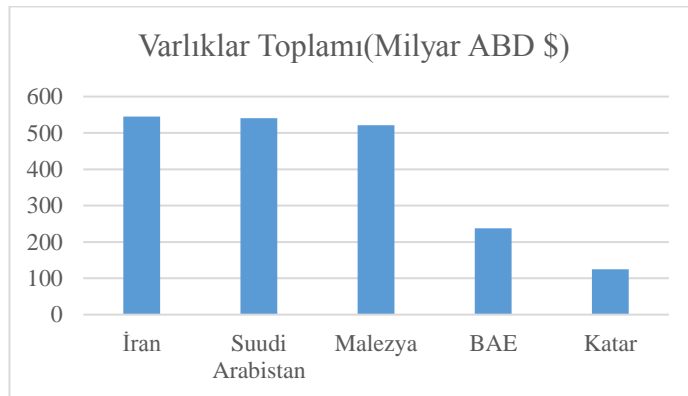
Grafik 7. Katılım Bankacılığı Varlıklarının Gelişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Islamic Finance Development Report, 2019. www.ifsb.org adresinden 05/04/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Faizsiz bankacılık varlıklarının toplamı 2012 yılında 1.304 Milyar ABD Doları, 2013 yılında 1.559 Milyar ABD Doları, 2014 yılında 1.443 Milyar ABD Doları, 2015 yılında 1.599 Milyar ABD Doları, 2016 yılında 1.673 Milyar ABD Doları, 2017 yılında 1.723 Milyar ABD Doları ve 2018 yılında 1.760 Milyar ABD Dolarıdır.

Grafik 8. Katılım Bankacılığı Varlıkları İlk Beş Ülke Sıralaması (2018) (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Islamic Finance Development Report, 2019, www.ifsb.org adresinden 05/04/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Dünya’da katılım bankacılığı sektöründe aktif büyüklükte İran (545 Milyar\$), Suudi Arabistan (541 Milyar\$) ve Malezya (521 Milyar\$) ile öncü konumundadır. Belirtilen ülkeler küresel ölçekte İslami varlıklardan %65’lik pay almaktadır. Fas, Etiyopya, Cezayir, Surinam ve Afganistan piyasaları yavaş büyümeyle birlikte pazara girmeye devam etmektedir. İngiltere ve Pakistan Pazar paylarını artırmaya çalışmaktadır. Aktif büyüklükte ilk üç sırada yer alan ülkeler toplam fonlarında % 77’sini kapsamaktadır (Sektör Raporu, 2019: 64).

Citibank, HSBC ve ABN Ambro bankaları uluslararası alanda faizsiz bankacılık yapan en büyük bankalardır. Bu bankalar konvansiyonel bankacılığın yanında faizsiz bankacılık faaliyeti de gerçekleştirmektedirler. Ancak sadece faizsiz bankacılık yapan bankaların buldukları ülkelere bakıldığında İran, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar’ın öne çıktığı görülmektedir (Yazıcı, 2017: 56).

Katılım bankacılığı küresel çapta sadece nüfusun Müslüman olduğu yerlerde değil diğer yerlerde de büyüme göstermektedir.

2.4. Uluslararası Katılım Bankacılığı Örgütleri

Katılım bankacılığının gelişmesine bağlı olarak belli standartların olmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sebeple birçok farklı ülkede uluslararası katılım bankacılığının düzenlenmesi, denetlenmesi ve belli standartların olması için birçok farklı kuruluş kurulmuştur.

2.4.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB)

1969’da Suudi Arabistan’ın Cidde şehrinde İslam konferansı kuruldu. IDB (Islamic Development Bank), İslam Konferansı Teşkilatının bir ihtisas organı olarak oluşmuştur. İslam Kalkınma Bankası’nın kurulduğu andan itibaren misyonu İslam ülkelerinin kalkınmasına destek olmak ve aralarındaki iktisadi işbirliğini gelişmesini sağlamaktır (Zaim, 2010: 1022).

Türkiye’nin de içinde bulunduğu 29 İslam ülkesi ile birlikte uluslararası düzeyde ilk İslam Bankası 20 Ekim 1975’te “İslam Kalkınma Bankası” adıyla kurulmuştur. Bankanın kuruluş amaçları, İslam topluluklarının sosyal, ekonomik yatırım projelerine kaynak sağlamak, İslam ülkelerinin kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunmak, İslam

lkeleri arasında ticaretin geliştirmesine destek olmak ve işbirliğini oluşturmaktır (Yardimcioğlu, Koğarslan ve Annaç Gv, 2016: 72-74).

İslam Kalkınma Bankası'nın misyonu, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, eğitimin teşvik edilmesi, halkın refah düzeyinin artırılması ve nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesidir (Çetin, 2018: 50).

İslam Kalkınma Bankası, ye ülkeler için sağladığı fonların yntilmesi ve ye olmayan ülkelerdeki Müslümanlara yardım amacıyla verilen fonlarda içeren özel amaçlı fonları kurmakta ve yönetmektedir. IDB, Merkezi Cidde, Suudi Arabistan'da bulunan, Fas, Malezya, Kazakistan ve Senegal'de büyük merkezlere ve Mısır, Türkiye, Endonezya, Bangladeş ve Nijerya'da aę geçidi ofislerine sahip küresel bir kurumdur. Afrika, Avrupa, Asya ve Güney Amerika kıtalarından 57 ye ülkesi bulunmaktadır. İslam Kalkınma bankası'na ye olmak için öncelikle muhtemel ye ülkenin İslam İşbirliği Teşkilatına (İİT) ye olması gerekmektedir. Ayrıca aday ülkenin, İDB'ye yapacağı sermaye katkısını ödemesi ve İKB Yönetim Kurulu tarafından kararlaştırılacak hüküm ve koşulları kabul etmeyi taahhüt etmesi de yükümlülükleri arasındadır (<https://www.isdb.org/>).

İslam Kalkınma Bankası (IDB), 40 yılı aşkın bir süredir hizmet verdiği toplulukların yaşamlarını ölçeklendirerek iyileştirmek için çalışan çok taraflı bir kalkınma bankasıdır (IDB, 2020: 58).

İslam Kalkınma Bankasının temel ekonomik desteğini ye ülkelerden topladığı fonlar oluşturur. 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası'nın ortaklarından %25'lik payı Suudi Arabistan almaktadır. İkinici sırada %12,4 ile Kuveyt ve %10 ile Libya takip etmektedir. Ülkemiz ise %7,9 lük pay almakla birlikte bankanın büyük pay sahibi kurucuları arasında yer almaktadır (Albayrak vd., 2019: 121).

2.4.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI)

İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu, 27 Mart 1991'de Bahreyn'de kâr amacı gütmeyen ve kuruluş yapısı itibarıyla özerk bir niteliği sahip olarak faaliyetlerine başlamıştır (Ersoy ve Sner, 2019: 232). Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI), islam hukuku prensiplerine Uygun olarak denetim, muhasebe, yönetişim ve etik standartlarını geliştirerek kullanıcılar için şeffaf, karşılaştırılabilir ve güvenilir muhasebe bilgileri sağlamak amacıyla

oluşturulmuştur. AAOIFI, Merkez bankaları tarafından ve 45 ülkeden 200 üye tarafından desteklenen bağımsız bir uluslararası kuruluştur. AAOIFI 26 muhasebe standardı, beş denetim standardı, yedi yönetim standardı, iki etik standart ve 45 Şeriat standardından oluşan 85 standart yayınlamıştır (Sarea & Hanefah, 2013: 132). AAOIFI kurucuları; İslam Kalkınma Bankası, Dar- al Maal al İslami, Al Rajhi Banking & Investment Corporation, Dallah Albaraka Grup, Kuwait Finance House, Bukhary Foundation gibi İslami Finans Kuruluşları arasında öne çıkan otoriter finans kuruluşlarıdır (Aktepe ve Odabaşı, 2012: 38).

Bahreyn merkezli AAOIFI, 27 Mart 1991'de amaç olarak küresel İslami finans endüstrisi için standartların geliştirilmesi ve verilmesinden sorumlu, kâr amacı olmayan, önde gelen uluslararası bir kuruluştur. Uluslararası İslami finans için Şeriat, muhasebe, denetim, etik ve yönetim alanlarında toplam 100 standart yayınlamıştır. İslami Şeriat kurallarına uygun uluslararası standartlar ve uygulamalar dikkate alınarak İslami finans kurumlarının faaliyetleri ile ilgili muhasebe, denetim, yönetim ve etik düşüncenin geliştirilmesi, eğitim seminerleri, periyodik bültenlerin yayınlanması, raporların hazırlanması, araştırma ve diğer yollarla yaygınlaştırılması, İslami finans kurumları tarafından benimsenen muhasebe politika ve prosedürlerini, muhasebe standartlarının hazırlanması ve verilmesi ve söz konusu kurumlara yorumlanması yoluyla uyumlaştırmak AAOIFI hedefleri arasındadır. AAOIFI'yi kuranlar IDB, Dar al-Mal al-Islami (Bahreyn), Al-Rajhi Banking and Investment Corporation, Bukhary Capital (Malezya), Kuwait Finance House ve Dallah Albaraka Group vardır. AAOIFI, Genel Kurul, Mütevelli Heyeti, Yürütme Komitesi ve Genel Sekreterlik ile Muhasebe Kurulu, Şeriat Kurulu ve Yönetim ve Etik Kurulu gibi teknik kurullardan oluşmaktadır. AOIFI Genel Kurulu, tüm kurucu, ortak, destekleyici ve gözlemci üyelere ve düzenleyici ve denetleyici makamlardan oluşan, AAOIFI üzerinde nihai otorite olarak görev yapar (<https://aaoifi.com/>).

Finansal muhasebe standartlarının ilki 1993 yılında olmak üzere AAOIFI'nin islami finansal kuruluşlara yönelik şer'i, muhasebe, denetim, kurumsal yönetim, etikten oluşan yayınlanmış 100 adet standartı vardır (Güçlü ve Kılıç, 2020: 84). Finans kurumları içinde merkez bankalarında bulunduğu 45 ülkede bu standartlar zorunlu ya da isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır (Ağkan,2018: 240).

2.4.3. İslami Finansal Hizmetler Kurumu (IFSB)

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) 3 Kasım 2002 tarihinde İslami finansal hizmetler endüstrisinin sağlamlığının ve istikrarının sağlanması amacıyla Malezya'da kurulmuş ve 10 Mart 2003'te faaliyete geçmiştir. İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun bugün itibariyle 57 yargı alanında faaliyet gösteren 79 düzenleyici ve denetleyici otorite, 9 uluslararası hükümetlerarası kuruluş ve 99 piyasa oyuncusundan (finans kurumları, profesyonel firmalar, endüstri birlikleri ve borsalar) oluşan 187 üyesi bulunmaktadır. IFSB kurulduğu günden bu yana, İslami finansal hizmetler endüstrisi için 32 standart, Kılavuz İlke ve Teknik Not yayınlamıştır (www.ifsb.org).

IFSB, İslami finans endüstrisinin şeffaf ve ölçülü bir şekilde gelişmesini sağlamak, İslami kurallara uygun yeni veya var olan uluslararası standartlar vasıtasıyla teşvik etmek, İslami finans ürünleri sunan kurumların etkin bir şekilde gözetimi ve düzenlenmesi için rehberlik etmek amaçları arasındadır (Güçlü ve Kılıç, 2020: 86).

Türkiye'deki katılım bankalarından Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım IFSB üyelerindedir.

2.4.4. Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)

Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM), tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir altyapı geliştirme amacıyla 2002 yılında Bahreyn, Bruney, Endonezya, Malezya ve Sudan merkez bankalarının ve İKB'nin ortak çabasıyla kurulmuştur. IIFM, ulusal ve uluslararası ticaret altyapısını, ürün yeniliğini ve bilgi akışını güçlü, şeffaf ve iyi düzenlenmiş standartlar ve yönergeler çerçevesinde düzenlemek, İslami finansal ürünlerin standartlaştırılması ve İslami sermaye piyasalarının küresel çapta gelişimini desteklemek amacıyla kurulmuştur. IIFM, İslami finans endüstrisinin sürekli ve anlamlı ilerlemesine katkı sağlamaktadır. IIFM, Uzmanlaşmış seminerler, teknik atölyeler ve standardizasyona özel endüstri danışma toplantıları düzenleyerek endüstri bilinci oluşturur ve IIFM Standartları hakkında teknik bilgiler vermektedir (<https://www.iifm.net/>).

2.4.5. Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)

Malezya Muhasebe Standartları Kurulu, Finansal Raporlama Kanunu uyarınca, fonksiyonları mali tabloların hazırlanması için muhasebe standartlarının belirlenmesi ve verilmesi olan Finansal raporlama Vakfı'nın standart belirleme organı olarak 1977 yılında Malezya'da kurulmuştur. Onaylanmış muhasebe standartları olarak yeni muhasebe standartları düzenlemek, mevcut muhasebe standartları olarak gözden geçirme, kısmen veya tamamen değiştirmek, yerine koymak, askıya almak, ertelemek, geri çekmek veya iptal etmek yetkileri arasındadır. MASB, uluslararası kullanım için tek bir finansal raporlama standardı setine katılmayı ve katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. MASB'ın hedefleri arasında finansal raporlama için kullanıcılara, hazırlayıcılara, denetçilere ve halka fayda sağlayan yüksek kaliteli muhasebe standartları geliştirmek vardır. MASB, Maliye Bakanı tarafından atanan sekiz üyeden oluşur (www.masb.org).

2.4.6. İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (CIBAFI)

CIBAFI, 2001 yılında İslam Kalkınma Bankası (IDB) kâr amacı gütmeyen ve önde gelen bir dizi İslami finans kurumu tarafından Bahreyn'de kurulmuş uluslararası özerk bir kuruluştur. CIBAFI, İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) bağlıdır. CIBAFI'nin bugün itibariyle dünya çapında 34 bölgeden 130'dan fazla üyesi bulunmaktadır. Katılım bankalarını ve küresel kurumları küresel çapta temsil eder. CIBAFI, belirli faaliyetler ve girişimler ile sektörün büyümesini artırmak, İslami finans alanında araştırmalar yapmak ve bilgi paylaşmak, üyeler arasındaki işbirliğini artırmak, mali işlemlerin İslami kurallara uygun olması gibi amaçları bulunmaktadır (www.cibafi.org).

2.4.7. İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA)

Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA), 2002 yılında Bahreyn'de İslami finans kurumlarının uluslararası düzeyde değerlendirilmesi amacıyla kurulmuş ve Temmuz 2005'te faaliyete geçmiştir. IIRA, İslam Kalkınma Bankası (IDB) İslami finansmanı desteklemek için bir altyapı kurumu olarak oluşturuldu. IIRA, İslami finans kurumları yanında her tür ihracat için derecelendirme sağlar. IIRA'nın özel ilgi gösterdiği konu, başta İslam Ülkeleri Örgütü (İİT) bölgesinde yerel sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve dünya genelinde etik finansa verdiği derecelendirmeler

yoluyla gelişmesini sağlamaktır. İslam Kalkınma Bankası (IDB) önde gelen hissedarıdır. Bahreyn, Ürdün, Sudan Merkez bankaları, BDDK tarafından tanınmaktadır (www. iirating.com).

IIRA, kredi ve yatırım riskini belirleyerek, finansal araçların ve işletmelerin risklerinin değerlendirilmesi yapılarak finansal piyasaların gelişimi desteklenir (Özsoy, 2012: 77).

2.5. Katılım Bankacılığı Sisteminin İşleyişi

Katılım bankacılığı, faizsiz bankacılık modeli olup mal ve hizmet hareketleri ile parasal işlemlerin birbirine bağlı olduğu, parasal hareketlerin mutlaka hizmet veya mala denk geldiği; müşâreke (kâra ve zarara ortaklık) veya mudârabe (emek-sermaye ortaklığı) şekline göre gelirin paylaşıldığı bir sistemdir (Özsoy vd., 2013: 188).

Katılım bankacılığını temel yapısı itibariyle parasal işlemlerde hizmet ve mal hareketlerinin birbirine sıkı sıkı bağlandığı, her para hareketinin mutlaka bir ortaklığa dayandığı veya hizmet ya da mala denk geldiği; gelirin ise kâr ve zarar ortaklığı (müşâreke) veya emek-sermaye ortaklığı (mudarebe) esasına göre bölüşüldüğü bir sistem olarak tanımlanabilir (IFSB, 2009: 1).

Katılım bankacılığı sistemi geleneksel bankacılık sisteminden farklıdır. Katılım bankacılığı sisteminin işleyişinin özünü faizsiz bankacılık kriterlerine göre fonların toplanması ve toplanan fonların katılım bankacılığı ilkelerine göre kullanılması oluşturmaktadır. Katılım bankacılığının yapısı ve özelliklerinin bilinmesiyle katılım bankacılığı işleyişi daha iyi anlaşılacaktır.

2.5.1. Katılım Bankalarının Yapısı

Kur'an ve Sünnet'te göre helal yollarla yapılan ticaretin doğru olduğu belirtilmekte olup katılım bankaları da helal yoldan kazanma ve faizden uzak kalma ilkesiyle faaliyet göstermektedir. Türkiye'de katılım bankaları adıyla bilinen kurumlar dünyada "İslamic bank" ya da "el-Benkü'l İslâmi" adıyla bilinir. Bu kurumların İslam hukuku çerçevesinde işlemlerini devam ettirmesi diğer bankalardan ayrılmasını sağlar (Aktepe, 2013: 17).

Katılım bankacılığını ifade eden faizsiz bankacılık İslam ülkeleri yanında faizli sistemlerin yer aldığı ülkelerde de uygulanmaktadır. İslam dini kaynaklarında faizi

kesin olarak yasaklamıştır. Katılım bankaları, faizli bir sistemde tasarruflarını değerlendirmekten kaçınan kesimin fonlarının faizsiz sistemle ekonomiye kazandırılmasını amaçlamaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 206, Özsoy vd., 2013, 187-192). Geleneksel bankalar gibi, İslami bir banka da, mevduat sahipleriyle kâr ve zararı paylaşması farkıyla diğer insanların parasının bir aracı ve emanetçisidir.

Tasarruf sahiplerinin tasarruflarını ödünç vermesi ile oluşacak fazlalık geleneksel bankacılıkta faiz olup katılım bankalarında ise kâr payıdır (Ata, Buğan ve Çiğdem, 2016: 17). Katılım bankaları mevduat sahiplerinin emanetçisidir. Faiz günümüzde “ödünç paranın getirisi”, “paranın zaman değeri” ve “paranın kirası” olarak tanımlanmaktadır (Aktepe, 2013: 21). Kapitalist sistemde faiz sermayenin fiyatı olarak kabul edilmiştir. Kâr ise üretim sürecinden emek veya sermayenin almış olduğu paydır. Faiz ve kâr unsuru karşılıklı değerlendirildiğinde, faizde alım satım gibi bir işlem olmamaktadır. (Güngören, 2011: 34). Faiz oranı, bankaya verilen paradan elde edilen verimi ifade etmekte olup kâr payı ise bankaya ödünç verilen paranın yatırıma çevrilmesi sonucu oluşan getiridir. Faizde risk tamamen bankaya aitken kâr payında ise risk banka ve yatırımcı arasında paylaşılmaktadır (Orhan, 2019: 81).

Kâr ile faiz birbirinden farklı kavramlardır. İslami hukukta faiz yani riba kesin yasaklardandır. Riba ilkesi, paranın gerekçesiz gelir elde etmek için kullanılmamasını ifade eder. Kâr, sermayenin emek eşliğinde, nakdi sermayeden ürüne, üründen tekrar nakdi sermayeye veya farklı bir ürüne dönüştürülmesiyle topluma istinaden oluşan değer yükselişinden, emek ile sermayenin aldığı orandır. Faiz, bütün riskleri borçluya yüklemekte olup hiçbir zaman anapara altına düşmez. Fon sahipleri tasarrufları belirli bir vadeye ve orana göre bankaya borç verir. Bankada bu sözleşmeyi kabul eder (Ustaoglu, 2014: 80). Katılım bankacılığının temel özelliği İslami hukukuna ve şeriata uygun olmasıdır. Riba şeriatta borçlunun anaparanın üstüne borç verene ödemesi gereken primi ifade eder ve bazen faiz oranı arasındaki noktayı vurgulamak için 'paranın getirisi' olarak basit terimlerle ifade edilir. Faiz geleneksel bankacılıkta önceden belirlenmiştir. İslam dinine göre riba yasak fakat üretimden, yatırımdan ve ticaretten elde edilen kazanç helaldir. Faizde oran başta belirlenmişken kârda ise önceden oran belirlenmez. Yatırımdan elde edilen kâr paylaşılır. Katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki temel farklılıklardan başında bu durum gelmektedir. Mevduat garanti edilemez. Mevduat getirisi bankanın kârı veya zararına bağlıdır. Katılım bankası

fiziksel yatırımın getirisini düşünmek zorundadır bankanın kârlılığı doğrudan reel kazanca orantılı olarak değişmektedir (Mirakhor ve Zaidi, 2007: 49).

Katılım bankaları ekonomiyi “kâr-zarar ortaklığı” yoluyla finanse eder. Katılım bankalarında “faiz yasağı” bir para politikası aracı olarak kullanılmaktadır (Kalaycı, 2013: 52). Katılım bankaları fon biriktirme ve fon verme sözleşmesini ortaklığa dayalı olarak kâr-zarar katılma özelliğine göre yaparlar. Talep sahibi yatırımcı ve ya girişimciye nakit para aktarma şeklinde işlemeyen sistem, onlara mal veya hizmet, emek veya başka bir üretim faktörü temini şeklinde çalışır (Canbaz, 2018: 153).

Katılım bankalarının krizlere karşı daha dayanıklı ve sağlam olması çalışma prensiplerine bağlıdır. Katılım bankası bilançosunun aktif tarafında %70’lik pay kredilere ait olup herhangi bir kriz durumunda kredilerin yönetimi daha kolay olduğundan krizlerden daha az etkilenirler. Katılım bankaları aşağıdaki prensipleri uymalıdır (Yılmaz, 2018: 46-47; Canbaz, 2018: 182-190; Cerovic, Nikolaj ve Maradin 2017: 241-245).

- I. Faiz yasağı; faiz Kuran’da açıkça yasaklanmıştır. Sosyal adalet ve ekonomik ve mali nedenlerle yasaklanmıştır. Faiz yasağı, istikrarlı ve sosyal adaletin olduğu bir ekonomik ortam oluşturur (Asutay, 2010: 38). Faiz yasağı katılım bankalarının gelecek zamanlardaki belirsizliklere karşı daha güvenli yapar. Kâr ve zarar müşterilere önceden bildirilemediğinden mevduat bankalarına göre ekonomik kriz durumlarında katılım bankaları daha güçlüdür. Katılım bankaları gelecekte oluşabilecek risklere karşı kendini faiz riski almayarak güvene almaktadır.
- II. Garar (belirsizlik) Yasağı; garar Arapça gharra kökünden gelmekte olup aldatmak manasına gelmektedir. Garar sözleşme hakkında amaç, fiyat, teslimat zamanı, ürünün varlığı ve teslimi konusundan ya da sonucun belirsizliğinden kaynaklanan risklerle ilgili olabilir (Paldi, 2014: 38). Garar, sonucun sözleşmede bilinmemesi anlamındadır. Malda, tutarda, vadede bilinmemelik olduğunda garar kullanılır (Bayındır, 2015: 34-35). Belirsizlik katılım bankacılığı ilkelerinde olmaması gereken bir kriterdir. Kullandırım için gerekli vade ve oran başta belirlenmektedir. Garar terimi öz olarak, bir borç ilişkisinde sözleşme konusunun meydana

gelip gelmeyeceğinin belirsiz olması, akıbetinin kapalı olması, sözleşmenin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşımasını ifade eder. Belirsizlik durumunda sözleşme taraflarından biri kazanırken diğeri kaybeder (Kamali, 2000: 151). Asimetrik bilgi üreten ve dolayısıyla aşırı belirsizliği teşvik eden faaliyetler katılım bankacılığında yasaktır (Cerovic, Nikolaj ve Maradin, 2017: 245).

- III. Risk Paylaşımı Esası; Katılım bankacılığında kâra katılım kadar zarara katılım da olmalıdır. Risk sonucu oluşan zarar iki taraf arasında paylaşılmalıdır. Katılım bankalarında kâr-zarar ortaklığı ilişkisi bulunduğundan girişimle ilgili tüm risklerin taraflar arasında paylaşılması esastır. Sözleşmelerde kâr ve zarar dağılımı müşterek yapılmaktadır.
- IV. Katılım bankalarında aşırı risk ve spekülasyon yasağı bulunmaktadır.
- V. Topluma Zararlı Ürünlerle İlgili Hizmet Yasağı; katılım bankaları haram olan ürünleri (silah, alkol, tütün, şans oyunları gibi) fonlayamaz. Bir Müslüman İslam'a göre haram sayılan mal ve hizmetler üreten bir şirketin faaliyetlerine katılamaz, o şirkete yatırım yapamaz. Yapılan işin topluma fayda sağlaması gerekir. Yapılan yatırım helal ve meşru olmalıdır. İslam, belirli nesnelere veya canlılar için koyduğu yasaklar ekonomik faaliyetler içinde sınır oluşturmaktadır.
- VI. Reel Ekonomiye Bağlılık; Katılım bankacılığı çalışma esasları doğrultusunda fon kullandırım işleminde ödemeyi müşteri hesabına yapmaz ayrıca nakit finansman veremez. Banka mudisinin ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmeti malı satandan alarak satın aldığı tutarın üstüne kârınıda koyarak mudisine satar. Katılım bankası, müşterinin ihtiyaç duyduğu üretim faktörlerinin, ödeme araçlarının ve hatta mal ve hizmetleri finanse eder ve müşterinin hemen ödeme yapması gerekmez. Müşterilere malların yanı sıra, üretimde kullanılan makine ve teçhizat, malzemeler ve diğer girdi-malların üreticiye temin eder. Katılım bankacılığının özü, bu tür mal ve hizmetlerin sağlanması ve bunlara yönelik ödemelerin daha sonraki tarihlere ertelenmesidir (Kahf vd., 1998: 3). Katılım bankalarının finansman vermesi için ortaklık, herhangi

bir alım-satım veya kiralama işleminin olması gerekmektedir. Bu yapılan kullandırım faturalanmak zorundadır. Para bir mübadele vasıtası, değer ölçüğü işlevi görmektedir.

- VII. Kâr ve zararın paylaşılması; İslam, ticari işlemlerde ona bağlı kazanç ve risklerin paylaşılmasını zorunlu tutar. İşlemin kazancı gibi, riski yani zararı da ortaklar arasında paylaşılır. Sermaye (mevduat) sahiplerinin emeksiz ve kolay kazanç sağlamaları engellenmiş ve kâr veya zarara ortak yapılmıştır.

2.5.2. Katılım Bankalarının Özellikleri

Türkiye’de bankacılık sektörüne katılım bankacılığının dâhil edilmesi 2005 yılında olmuştur. Bu sürece kadar özel finans kurumlarının gelişmesi için yasal altyapı yoktu. 2005 yılında katılım bankacılığına geçişle birlikte mevzuatın geliştirilmesi ile katılım bankaları konvansiyonel bankalarla rekabet etmeye başlamıştır (Akala, 2018: 11). Katılım bankaları bankacılık sektöründe üçüncü bir yapı olarak ortaya çıkmış ve sektörü tamamlayan bir nitelik göstermiştir (Albayrak vd., 2019: 58).

Katılım bankaları, İslami temelleri esas alan bir tür İslami finans kuruluşlarıdır. Fon sahiplerine faiz kazancı yerine ticaret kazancı olan kâr gelirini paylaşmaları bu bankaların en önemli özelliğidir (Sümer ve Onan, 2015: 298).

Katılım bankaları finans sektöründe faaliyetlerine faizsizlik ilkelerine göre devam etmekte olup, reel ekonomiyi finanse eder ve müşterilerine bankacılık hizmetleri verir. Tasarruf sahiplerinden toplanan fonlar faizsiz finans ilkeleri çerçevesinde tüketiciler ve işletmeler için leasing, murabaha ve ticaret projelerinde kullanılabilir hale getirilir. Bu işlemler sonucunda oluşan kâr ve zarar tasarruf sahipleri ile paylaşılır (Akala, 2018: 12, Albayrak vd., 2019: 57).

“Sosyal fayda” katılım bankalarının yapısal özellikleri arasında yer almakta olup küçük ölçekli işletmelere girişimleri için destek sağlayarak ekonomik sistemdeki darboğazı gidermektedir. Katılım bankaları sermaye sahipleri ve girişimciler arasındaki menfaatleri bir araya getirerek, kaynakların etkin kullanımını sağlayarak yetenekli girişimcileri üretime teşvik ederek küçük işletmelerin büyümesini sağlayacaktır (Bulut ve Er, 2012: 49-50).

Katılım Bankalarının müşterilerinden aldıkları tasarrufları belirli bir projeye göre işleme almaktadır. Kullanılan üretim faktörleri de belirlenmiş projeye göre etkili ve verimli şekilde kullanılmaktadır. Kullandırılan fonlar üretim ve ticarî alan dışına yani spekülâtif alanlara kaymadığından, kullandırılan fonların geri dönmeme riski de düşük olmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172). Varlık bazlı reel ekonomi içindeki direkt yatırımlar katılım bankalarının sosyal sorumluluğudur. Katılım bankaları, gerçek olmayan paradan ve spekülasyonlardan kaçınmaktadır (Wouters, 2007: 18).

Katılım Bankacılığı, bankacılık işlemlerini İslami esaslara uygun olarak sunmayı amaç edinen, faizin dinen haram olmasından dolayı kâr-zarar ortaklığını benimsemiş kuruluşlardır (Şimşek, Atabey ve Ateş, 2019: 71).

Katılım bankacılığı faizle çalışan bankalara alternatif olarak ortaya çıkmış ve özellikle son yirmi yılda Müslüman ülkelerdeki yerini güçlendirmiştir. Konvansiyonel bankalara ikame olarak ortaya çıkan katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri her geçen yıl daha da çeşitlendirilmektedir (Osmanovica vd. 2020: 1555).

Katılım bankaları, konvansiyonel bankalar tarafından getirilen finansal işlemleri kişi ve kurumlar için sağlarken bu işlemlerin İslami kurallara uygun olmasını gözetilen bir sistemdir. İslami kurallara uygunluk İslam hukukunda yer alan ticari sözleşmelerle (mudarabe, müşareke, murabaha, icare, selem, istisna) sağlanmaktadır (El Gamar, 2006: 2).

Katılım bankacılığında esas alınan kurallar, faiz (ribâ) yasağı, garar yasağı(aşırı belirsizlikten kaçınma), risk paylaşımı, kumar benzeri davranışlardan kaçınma ve aşırı risk alma, İslam'da haram sayılan fiil ve işlerden kaçınmak, işlemlerin gerçek bir varlığa dayalı ve sözleşme tabanlı olmasıdır. Katılım bankacılığı alanında faaliyet gösteren kurumların çoğunluğunda Şer'i danışma kurulu bulunmaktadır (Güçlü ve Kılıç, 2020: 76). 2018 yılında Türkiye'de Katılım bankacılığına ilişkin meslek ilke ve standartlarını belirlemek üzere Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) nezdinde Danışma Kurulu kuruldu (<https://tkbbdanismakurulu.org.tr>).

Katılım bankaları finans sisteminde faiz olmayan araçlarla hizmet veren bankalardır. Çalışma esasları genelde fon toplama ve fon kullandırma usulüne; özelde ise cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla biriken fonları; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemlerine göre kullandırır. Kullandırılacak fonlarda finansman verilecek müşterinin finansman karşılığında yatırım veya ticarete konu olacak bir işlem sunmaları

gerekir. Katılım bankalarının ödeme yaparken muhatapı ürün veya hizmet alınan kişi veya kurumlardır. Kısaca katılım bankaları müşterilerinin ihtiyaç duyabilecekleri bankacılık hizmetlerini sunmayı müşterilerine nakit olarak kredi vermeden sağlamaktadır. Bu sistemde “katılım” kelimesinin kullanılmasının nedeni ise kâra veya zarara ortaklığı ifade etmektedir (Doğan ve Karakaş, 2017: 3).

Geleneksel sistemle karşılaştırıldığında katılım bankacılığı sistemin iki ayrı özelliği vardır: İlk olarak, riba yasağı borcun ortadan kaldırılmasına ve nihayetinde sistemde kaldıraç yaratma fırsatlarına yol açar. İkincisi, finansal sistem riskleri ve ödülleri daha adil bir zeminde paylaşmak için tasarlanmış işlem modları yoluyla risk paylaşımını teşvik eder. Katılım bankacılığı sistemi borçsuz çalışan ve reel ekonominin finansmanı için sağlam bir bankacılık sistemi öneriyor (Iqbal and Mirakhor, 2011: 116).

Finansal kuruluşlar şeklinde de tanımlanan Katılım bankalarının mali sıkıntılarının nedenlerini belirlemek ve başarısız olma olasılığını anlayabilmek için katılım bankalarının özelliklerinin bilinmesi önem oluşturur. Katılım bankaları aşağıdakilerle ifade edilebilen finansal kuruluşlardır (Ali, 2007: 102):

- I. Faiz bazlı işlemlerden kaçınılacağını taahhüt etmek.
- II. Riba (faiz) içermeyen işlemleri teşvik etme taahhütünde bulunmak.

Katılım bankacılığı faaliyetleri açısından aşağıdaki maddeler önem oluşturmaktadır (Ali:2007: 102).

- I. Kredi kuruluşları ve kredili malların alınması mevduat toplama kurumlarını ilgilendirmez. Mevduat toplama kurumları Mudaraba yöntemiyle yatırım bankacılığı ve kâr paylaşımı ilkeleri konusunda finansmana dâhil olmaktadır.
- II. Vadeli mevduat ve yatırım katılım mevduatı olmak üzere iki tür mevduat bulunur. Yatırım hesaplarında mevduatlar belirsiz ve teminatı bulunmamaktadır. Banka kâr ve zararlarını yatırım mevduat sahipleriyle paylaşır ve belirli bir getiri söz konusu değildir. Yatırım güvenli bir şekilde yapılmaktadır. Katılım bankaları mevduat sahiplerine vadesiz hesaplarda borçlu konumdadır.

Katılım bankalarının aktif ve pasif yapılarının anlaşılabilmesi için içerdikleri kalemlerin İslami kurallar çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir (Fazlı, 2016: 45). İslami finansman yöntemleri, müşâreke ve müdârebe (doğrudan finansman sağlama

yöntemlerinin ortaklık yoluyla yapılması), ve İcâre (kiralama) veya murâbaha ve selem (satış sözleşmeleri) dolaylı finansman sağlama yöntemleri olarak ikiye ayrılır. Bu ürünlerin ortak noktası fon kullandırmada müşterinin bu fonu nerede kullanılacağını banka tarafından bilinmesi ve bu bankanın bu ticaretin içinde yer almasıdır (SERPAM, 2013: 4).

Katılım bankacılığını konvansiyonel bankalardan ayırtıran en önemli özelliklerden bir tanesi katılım bankalarının fon vermelerinin bir ürün veya hizmet alımı ve satımına yani ortaklığa veya ticarete dayanmasıdır (Özsoy, 2012: 119). Katılım bankaları fon kullandırırken müşterilerin ihtiyaç duyduğu malı satıcıdan peşin alır ve üzerine kendi kârını ekleyerek müşterisine vadeli satar. Kullanılan finansman neticesinde ödemesini müşteriye değil fatura karşılığında malın satın alındığı kişi veya kurumlara yapar. Müşteri ile banka arasında alım-satım sözleşmesi yapılır. Finansman mutlaka bir mal alımı, kiralama veya ortaklığa dayanır.

Tablo 4. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Şekilleri

Fiyat Artışı Finansman Teknikleri	Kâr-Zarar Ortaklığı İşlemleri	Ücretli İşlemler
<ul style="list-style-type: none"> • Murabaha • İcâra • İstisna • Selem 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudaraba • Müşareke 	<ul style="list-style-type: none"> • Karz-ı Hasen • Diğer İşlemler
Toplam Kâr-Zarar Ortaklığı olmayan işlemler	Toplam Kâr-Zarar Ortaklığı işlemler	

Kaynak: (Avcı, 2020: 84).

Katılım bankaları aşağıdaki üç ana fonksiyonu yerine getirmektedir (TKBB, 170).

- I. Fon toplama hizmetleri
- II. Fon kullandırma hizmetleri
- III. Genel bankacılık hizmetleri

Katılım bankaları bu fonksiyonları düzenleyici ve denetleyici kurumların (BDDK, TCMB, vb.) kontrolü altında gerçekleştirmektedir.

2.5.3. Kâr Payı ve Faiz Kavramları

Bir ürünün gelecek bir vadede ödenmesi için taksitli olarak ya da peşin bedelle satılması ile elde edilen gelire kâr, paranın ileri zamanda vadeli olarak satılması ile oluşacak gelir faiz olarak adlandırılır. Bir ürünün alım satımı, üretimi esnasında ürünün maliyeti ve fiyatı arasında oluşan fark ticaretten kaynaklı olup kâr olarak ifade edilir. İslam dininde faiz(riba) haram sayılırken ticaret ve ticaretten elde edilen kâr meşru sayılmıştır (Aktepe, 2013: 33).

Katılım bankacılığının misyonu İslama uygun ahlaki ilkeler doğrultusunda ürün ve hizmet üretiminde risk paylaşımı esas alarak üretim yapmaktır. İslami değerlerin ekonomik ilkelerle uyumlu olması önemlidir. Faiz, İslamın belirlediği yasal yollardan birisiyle elde edilmediğinden, aynı değerle değiştirilmesi mümkün olmadığından veya gönüllü olarak verilmediğinden yasaklanmıştır. Kâr ise emek ve sorumlulukla elde edilir oysa faizde bir emek yoktur. İslam, girişim sonucu oluşan kâr veya mali kazanç karşı değildir. Girişimin mali sonucu için çaba sarfedilmeli sorumluluk alınmalıdır. Sermaye emekle birleşerek bir değer artışı yani kâr oluşturur. Yatırım olmadan tasarruf, herhangi bir ek değer üretmez. Eğer birisi borç alıp tüketirse, İslam'a göre borç vereni ödüllendirmek haksızlık olur, çünkü parayla hiçbir değer katılmaz. Sermaye verimli girişimlerde kullanılırsa, finansal kazanç oluşturabilir. Yatırımcı sermaye koymasaydı kazanç mümkün olmazdı o yüzden üretim sonucu oluşan kazancın yatırımcı ile paylaşılması gerekir. Yatırım sonucu kâr değilde zarar oluşsaydı para teklikede olurdu. Bu durumda da girişimin sonucundan sabit olmayan, ancak finansal sonucun önceden belirlenmiş bir orandan sorumluluk sermaye sahibiyle paylaşılır. İslamla yatırımcıların kârı yatırımın sonucuna bağlı olarak oluşur (Schaik, 2001: 46).

Faiz ve ribâ sözlükte eş anlamlı kelimelerdir. Günümüz ekonomi biliminde para bir mal çeşidi olarak kabul ediliyor. Paranın kiralanmasının bedeli faizdir (Eğilmez, 2019: 48). Faiz kavramsal olarak çoğu kaynakta paranın kullanımı karşılığında alınan kira bedeli olarak ta tanımlanmaktadır. Dini olarak faiz Arapça'da fazlalık, artma ve çoğalma kelimelerini ifade eden riba ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Faiz İslamiyet'te, Hristiyanlık'ta ve Yahudilik'te de kesin olarak yasaklanmıştır (Şimşek, Atabey ve Ateş, 2019: 72). İslam dininde faizi veren, alan, şahitliğini yapan, yazan herkes sorumlu kabul edilmiştir (Aktepe, 2013: 28-29).

2.5.3.1. Kâr Payı İle Faiz Arasındaki Farklılıklar

İslamiyet'te toplumun finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için karşılığı alınan finansman yöntemleri ile karşılıksız finansman yöntemleri şeklinde başlıca iki yöntem kullanılmıştır. Karşılıksız finansman yöntemlerinde finansman ihtiyacı olan ya da bir mala ihtiyaç duyana iyilik yapmak amaç olup iyilik yapılan kişiden verilen mal dahil olmak üzere hiçbir şey talep edilmemektedir. Karşılık alınan finansman yöntemlerinin bir kısmında ise sadece verilen anapara geri istenmekte diğer kısmında ise ticaretten oluşan meşru kâr ya da zarara ortaklık olmaktadır (Aktepe, 2010: 53-55).

Geleneksel bankalar gibi, katılım bankalarında ana fon kaynağı mevduat sahiplerinin tasarruflarından oluşmaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde mevduat sahiplerinin mevduatlarını ödünç vermesiyle oluşacak gelirin belirlenmesi mevduat faizi oranı kullanılırken katılım bankacılığında gelirin belirlenmesinde kâr payı oranı kullanılmaktadır. Klasik bankacılıkta mevduat hesaplarına tutarlar belli bir vade ve faiz oranıyla yatmaktadır. Katılım bankaları kâr-zarar ortaklığı ile cari ve katılma hesaplarına mevduat kabul etmektedir (Ata, Buğan ve Çiğdem, 2016: 17-18).

Kârda bir alım satım olması, paranın mala akabinde tekrar maldan paraya ya da farklı bir mala dönüşümü esastır. Faizde mevduat sahibi vade sonunda alacağı fazlalık oranı bilir (Güngören, 2011: 34). Kâr elde edilmesi için sermaye sahibi üretime katılır bu üretim için önceden belirlenen sabit bir kâr payı oranı bulunmamaktadır. Üretim sonucunda kâr olabileceği gibi kayıp yani zararda olabilir (Ariss, 2010: 102).

Kâr payı ile faiz farklı ürünlerdir. Aşağıdaki tabloda farklılıklar belirtilmiştir.

Tablo 5. Kâr Payı ve Faiz Arasındaki Farklar

Kâr Payı	Faiz
<ul style="list-style-type: none"> • Vade sonunda belli olur. • Para bir değişim aracıdır. • Müşteriye ödenecek kâr payı, havuzda toplanan fonların kullanılmasından sonucunda doğan kârdan ödenir. Müşteriye ödenen kâr payı ile fon kullanan müşteriden alınan kâr arasında bire bir ilişki vardır. • Tasarruf sahiplerine ödenen kâr payı ile finansmanlardan alınan kâr payı arasında paralellik olup makas sabittir, açılıp kapanmaz. • Mevduat sahiplerine ödenecek kâr payı, banka tarafından kullanılan fonlardan oluşan kâra göre belirlenir. • Banka çok kâr elde ederse müşteriye bundan yararlanır eğer zarar elde ederse müşteriye de yansır. • Yatırımcılar kârda zararında paylaşır. • Kâr payı, bir mal veya hizmet alım-satımı ya da ortaklık ilişkisi sonucunda oluşmakta olup nakdi olarak verilen bir finansman sonucu oluşmamaktadır.	<ul style="list-style-type: none"> • Vade başında belirlenir. • Faizde para bir üründür. • Müşteriye ödenecek faiz tutarı, bankanın çeşitli kaynaklarından elde edilen gelirlerinden ödenir. Bu gelirlerin başında kredi faizleri gelir. Ancak mevduata ödenen faiz ile kredilerden alınan faiz arasında bire bir bağ yoktur. • Mevduata ödenen faiz ile kredilerden alınan faiz arasında paralellik güçlü değildir. Makas duruma göre açıklık kapanır. • Müşteriye ödenecek faiz, bankanın kârından bağımsızdır. Bankanın zararı olsa bile baştan müşteriye ödemeyi taahhüt ettiği faiz oranından tutar hesaplanarak vade sonunda müşteri hesabına yansır. Müşteri zarara ortak değildir. • Faiz bankacılıkta oluşan borç ilişkisinden kaynaklı olup bunun sonucunda oluşan fazlalıktır.

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> son erişim:04/08/2020 13:52

2.6. Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri

Bankacılık sistemi fon toplama ve fon kullandırma yöntemleriyle çalışmaktadır. Katılım bankaları konvansiyonel bankalar gibi gerçek veya tüzel kişilerin tasarruflarını toplamakta fakat konvansiyonel bankalardakinin aksine toplanan fonlara faiz getirisi olmaz. Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri İslami kurallar çerçevesinde ve faizsizlik ilkesine göre gerçekleştirilir. Katılım bankalarında fon toplanırken sabit bir getiri taahhüt etmemektedir. Katılım bankacılığında fonlar 2 farklı şekilde toplanılır. Bunlar:

- I. Özel cari hesaplar
- II. Kâr veya zarara katılma hesaplarıdır.

2.6.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesap tanımı 5411 sayılı Bankacılık Kanun'unun 3. Maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır; "Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine

herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır”(https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf). Bu hesaplara mevduat olarak yatırılan tutarlar, katılım bankalarına verilen “borç” kapsamında değerlendirilir.

Özel cari hesaplar, katılım bankalarında açılabilen, hesap sahibi talep ettiğinde kısmen veya tamamen çekilebilme özelliği olan ve hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen vadesiz fonlardan oluşan hesaplardır (Yanpar, 2015: 129). Cari hesaplar konvansiyonel bankaların vadesiz hesaplarıyla benzerlik göstermektedir.

Özel cari hesaplar, gerçek veya tüzel kişilere Türk Lirası veya döviz cinsinden açılabilir. Cari hesap sahiplerine; Çek keşide etmek, çek ve senet tahsilatları, havale ve EFT işlemleri, kredi kartı, fatura, otomatik ödeme, bağış, aidat, kira ödemesi vb. bankacılık hizmetleri sunulmaktadır (Kaya, 2017: 183). Cari hesaplar, vadesiz olarak açılan, istenildiği zaman para yatırılıp çekilebilen, karşılığında tasarruf sahibine kâr payı ödenemeyen, karz-ı hasen mantığı ile çalışan hesap türüdür (Kuveyttürk Bankacılık Okulu).

Özel cari hesaplarda herhangi bir limit söz konusu olmayıp, geri ödeme garantisi bulunmaktadır. Cari hesap banka ile hesabın sahibi olan kişi veya kuruluşlar arasında “borç” ilişkisi oluşturur. Katılım bankaları müşterilerinin cari hesaplara yatırdığı tasarrufu işletir ve kârını kendisi alır. Bu hesaplardaki paraların banka tarafından kullanımı sırasında azalması veya yok olması durumunda, katılım bankası hesap sahiplerine yok ettiği tutarı ödemekle münferit olarak sorumludur. Cari hesaplardaki tasarrufun işletilmesinden doğan kâr da zarar da yalnızca bankaya aittir (Aktepe, 2010: 72). Katılım bankaları tasarruf sahiplerince emanet edilen mevduatları risk bankada olmak kaydıyla kullanabilirler. Banka tasarruf sahibinin mevduatını korumakla yükümlüdür (Alkış, 2018: 122).

Sigortaya tabi mevduat ve katılım fonları ile tasarruf mevduatı sigorta fonunca tahsil olunacak primlere dair yönetmeliğin 25/09/2019 tarihli ve 30899 sayılı değişikliğiyle gerçek kişilerin her biri için özel cari hesaplardaki mevduatların 150 bin Türk Liralık kısmı sigorta kapsamına alınmıştır. Sigorta kapsamına sadece gerçek kişiler girmekte olup yurt içi şubelerde bulunan TL, döviz ve kıymetli maden cinsinden fonları kapsamaktadır.

Özel cari hesaplar, Türk Lirası ve döviz yanında ayrıca kıymetli maden olarakta açılabilir. İstenildiği anda tamamen veya kısmi olarak çekilebilir. Hesap sahibi açısından cari hesapların herhangi bir getirisi yoktur. Cari hesapları katılım bankası istediği şekilde kullanma hakkına sahiptir. Katılım bankalarının birçoğu gelir elde etmek ve likidite oluşturmak için bu hesapları işletmektedir. Cari hesaplar katılım bankalarının kaynak maliyetlerini azaltan ve kârlılığını artıran hesaplardır. Katılım bankalarında cari mevduatın yüksek olması istenen bir durumdur. Cari hesaplarda biriken fonların hepsi katılım bankaları tarafından kullanılamaz Merkez bankası tarafından belirlenen orana göre bu fonlardan zorunlu karşılık ayrılır. 18/7/2020 tarihli ve 31189 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2020/14 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğe göre Türk lirası yükümlülükler için vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar ve 3 aya kadar (3 ay dâhil) vadeli Türk lirası zorunlu karşılık oranları yükümlülükler için %7 ‘dir.

2.6.2. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları

Katılma hesapları 5411 sayılı Bankacılık Kanun’unda şu şekilde tanımlanmaktadır; ”Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır” (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>).

Katılma hesapları; mevduat sahibi ile katılım bankası arasında kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde getirinin paylaştırıldığı hesap türüdür. Katılım hesaplarında biriken tasarruflar hizmet, sanayi, ticari sektörde faizsiz bankacılık ilkelerine göre kullanılmaktadır. Katılma hesapları İslami Finanstan mudarebe yöntemine göre çalışmaktadır (Kuveyt Türk Bankacılık Okulu).

Katılma hesapları katılım bankalarının temel fon toplama kaynağıdır. Katılma hesabı sahibi tasarrufunu çalıştırması için bankaya vermekte ve iki taraf arasında kâr ve zarara katılma akdi gerçekleşmektedir. İslam hukukunda bu tür ortaklığın adı emek-sermaye yani mudarebedir (Aktepe, 2010: 72). Müşteri katılım hesabına para yatırdıktan sonra zorunlu karşılık ve ankes kesilir ve katılım bankası kalan tutarı fon olarak kullandırır. Elde edilen kâr veya zarar önceden belirlenen oranlarda paylaşılır. Kâr

dağıtım sistemine göre yeni birim değer oluşur. Brüt kârdan gelir vergisi kesilerek Maliye Bakanlığı'na yatırılır. Kalan net kâr müşteri hesabına yatırılır.

Kâr-zarar ortaklığı ile çalışan katılım bankalarında yatırım yapılan projenin zarar etme ihtimalide bulunmaktadır. Tasarruf sahibi katılım bankasına yatırdığı mevduatı için önceden belirlenen ve taahhüt edilen bir getiri alamaz. Katılma hesabına yatırılan tasarruf sahibin anaparası dahil olmak üzere geri alınamayabilir (Kaplan, 2020: 219). Tasarruf sahibinin talep hakkı ve katılım bankasınca ödeme yükümlülüğü birim hesap değer tutarına göre hesaplanmaktadır (Özsoy, 2012: 139).

Bu hesap türlerinde bankalarca belirlenen bir alt limit uygulaması bulunmaktadır. Müşteriler belirli dönemlerde getiri elde etmek için katılım bankalarına başvurduklarında kendilerine o dönemde dağıtılan temettü oranları hakkında en son bilgiler verilmektedir. Katılım hesapları, katılım bankalarının en önemli kredi kaynaklarıdır (Kalav, 2014: 37).

Katılma hesapları, genel olarak katılım bankaları ile müşterileri arasında kâr/zarar ortaklığı bulunan hesap türlerini ifade eder. Hesap sahibine, anapara tutarı dahil, önceden belirlenmiş ve garantili herhangi bir getiri sözü vermezler. Katılım bankalarının katılma hesaplarını diğer bankaların faizli hesaplarından ayıran en temel özelliği, belirli bir getiri taahhütlerinin olmamasıdır. Katılma hesabını katılım bankasına yatırarak açan kişi, tutar hakkında hiçbir fikre sahip olamaz.

Tasarruf sahipleri ile banka arasındaki ilişki katılma hesaplarında, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi borç alacak ilişkisi değil, kâr zarar ortaklığı ilişkisidir (Aksoy, 2019: 43). Katılım bankaları, katılım hesapları yoluyla yatırımcılarını kâr-zarara ortak eder. Sağlanan gelir faiz değil, kâr payıdır (Kalaycı, 2013: 12).

Kâr ve Zarara Katılma Hesaplarının özellikleri şunlardır (Kuveyt Türk,19 ve Özsoy, 2012: 140):

- I. Katılım bankası ile katılma hesabı açılan taraf arasındaki ilişki mudârebe (emek sermaye ortaklığıdır) sözleşmesidir. Sermayeyi getiren taraf (mûdi), elindeki tasarrufunu katılım bankasına işletmesi amacıyla teslim eder. Bu sözleşmede katılım bankası emek veren taraf, katılım bankası müşterisi ise sermayeyi temsil eder.
- II. Mudârebe sözleşmesinin tarafları katılım bankası ve katılım bankası müşterisi kurulan ortaklıktaki vade süresini belirler. Müşteri ortaklık

kurulurken anlaşılan vadeden önce tasarrufunu almak istediğinde kâr alamayacağı konusunda bilgilendirilir. Katılım bankası müşterinin sermayesini işletirken bir zarar olması durumunda ve müşterinin sermayesini vade dolum tarihinden önce çekmek istemesi durumunda banka bu tutardan zarar ettiği ölçüde zararın paylaşılmasını isteyebilir. Ortaklığın tarafı olan banka ve müşteri kârlarını artırmak için birbirlerine güven duymak ve zararlarının oluşmaması için kusur göstermemelidir.

- III. Hesaba para yatıranlara sabit bir getiri ödemesi yapılmaz anapara tamamının geri ödeneceği garanti edilemez. Katılım bankasından katılım hesabı açılan müşterinin kesin bir şekilde kâr alacağı ve bu kârın oranı müşteriye taahhüt edilemez. Açılan katılım hesabındaki sermayenin projelerde kullanılmasıyla zararında oluşabileceği sözleşme yapılma esnasında taraflar arasında açık bir şekilde görüşülmelidir. Katılım bankaları bu hesapların işletilmesini uzman kişilere gerekli özen gösterilerek yaptığından ötürü zarar etme durumu çok düşük bir ihtimaldir. Katılım bankasının amacı ticaret yaparak kâr elde etmek olduğundan bu hesaplar için gerekli duyarlılığı göstererek işletmektedir.
- IV. Katılım bankası ortaklığın sermaye tarafından aldığı tasarrufu cinsine, vadesine istinaden havuzlarına (TL, \$, €) bırakır. Banka isterse bu tasarrufları farklı havuzlarda da değerlendirebilir.
- V. Katılım bankalarının havuzlarındaki tasarruflar faizsiz ürün ve hizmetler dışında farklı bir projede değerlendirilemez. Danışma kurulları tarafından onaylanan proje konularında değerlendirilebilir. Kullanımına izin verilen projelerde değerlendirilen mevduatlar proje sonucuna göre oluşacak zarar veya kâra göre mevduatın vadesi ve türüne göre ilgili havuzlara aktarımı gerçekleşir.
- VI. Katılma hesapları sahiplerine dağıtılan kâr payı üzerinden gelir vergisi stopajı (kesinti) yapılır. Sermayedarın yani mevduat sahibinin katılım hesabına yatan parası üzerinden elde ettiği kâr gelir sayılır.
- VII. TCMB tarafından katılma hesaplarının vadesi belirlenir. Buna göre katılma hesapları: vadesi 1 aya kadar, vadesi 3 aya kadar, vadesi 6 aya kadar, vadesi 1 yıla kadar olan hesaplardır. 1 yıldan uzun vadeli hesaplar

birikimli yatırım hesabı olarak 1 aya kadar vadeli, 3 aya kadar vadeli, 6 aya kadar vadeli, 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıldan uzun vadeli olacak şekilde açılabilir. Gerçek kişilerin her biri için katılma hesapları birim hesap değerlerinin 150 bin Türk Lirasına kadar olan kısmı tasarruf Mevduat Sigorta Fonu kapsamındadır. Katılma hesaplarında biriken fonlar “birim hesap değeri”ne göre muhasebeleştirilir.

- VIII. Katılım bankalarının katılım hesaplarında biriken mevduatların projelerde kullanılması sonucu oluşacak zarar ve kâra paylaşılacak katılım oranı banka tarafından tespit edilir. Katılım bankası tarafından tek taraflı belirlenen bu oranlar uygulamaya konmadan önce Merkez Bankası’na bildirilir. Katılım bankasının zarara katılma oranı, TCMB 2006/1 Sayılı Tebliğe göre kâra katılma oranının yarısından eksik olamaz.
- IX. Katılma hesaplarının işletilmesinden dolayı katılan masraflar bankaya aittir.

2.7. Katılım Bankacılığı Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankacılığı sisteminde belli kriterlere dikkat edilerek toplanan fonlar sonrasında bu fonlar ihtiyaç duyan müşterilere uygun bir şekilde kullandırılır. Katılım bankacılığı sisteminin temelini oluşturan değerler belli olmakla birlikte sunulan ürün ve hizmet kategorisi zamanla farklılaşmakta ve ihtiyaçlara göre müşterilerine yenilikler sunmaktadır. Katılım bankacılığında kullanılan fon tekniklerinin adlarında farklılık olmasının nedeni Arapçadan gelen isimlendirme ile Türkiye mevzuatındaki isimlendirmenin farklı olmasıdır. Türk katılım bankacılığı sistemine çoğunlukla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Türkiye’de bu durumu düzenleyen kurumdur. Bazı zaman mevzuattaki bir teknik anlamsal olarak global çapta çeşitli yöntemin karşılığı olabilmektedir (TKBB, 7: 59).

Vadeli hesaplarda TL, USD, EUR hatta kıymetli maden(altın, gümüş ve platin) bazında toplanan fonlar gelir elde edebilmek için katılım bankacılığı ilkelerine uyumlu olarak finansal metotlara göre işletilmektedir. Katılım bankalarının fon kullandırmaları konvansiyonel bankalardan farklıdır. Katılım bankalarında bir mal ya da hizmet alımı finanse edilmektedir. Nakit kredi katılım bankaları tarafından verilemez.

Finansman sağlayacak katılım bankaları için fon gereksinimi olan yatırımcının, fon gereksiniminin neden kaynaklandığı, hangi yöntemle kullanılacağı ve artı değer sağlama kabiliyeti olup olmadığı önemlidir (Türkmenoğlu, 2007: 47).

Katılım bankalarının fon kullandırmadaki temel gayesi helal olan her tür ekonomik faaliyetleri finanse edebilmektir. Bu amaçla, finansmanlar mal ve hizmet satışı (ticaret) ya da ortaklığa dayalı olarak gerçekleştirilir. Yapılan finansmanların özellikleri, faizsiz olması, insanlığa faydalı, reel ve meşru bir faaliyet olmasıdır. Sermaye üretim sürecine üretim faktörlerinden biri olarak dâhil olur (Canbaz, 2018: 259).

5411 sayılı 19/10/2005 tarihli Bankacılık kanununa istinaden hazırlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 19. Maddesine göre, Bankacılık Kanunu'nun 48. Maddesinin ikinci fıkrasına göre kredi sayılacağı belirtilen finansman yöntemlerine ilişkin usul ve esaslar aşağıdaki gibidir (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10738&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>):

- I. Satım teknikleri: Finansman oluşturma gayesiyle banka müşterisinin gereksinim duyduğu nakdi ürünler ile hizmetlerin, satıcıya bedeli verilerek temin edilme sürecini ifade eder. Kâr beyanı ile satım (murabaha), kârsız satım (tebliye), pazarlık usulüyle satım (müsaveme), peşin ödemeli satım (selem), açık hesaplı satım (isticrar), kâr beyanı ile emtia satımı (teverruk) ve eser sözleşmesi (istisna) türlerinden oluşur.
- II. Kiralama teknikleri: Bir varlığın tüketilmeden kullanım hakkının finansman ihtiyacı için anlaşılan süre dâhilinde müşteriye verilmesidir. Adi, finansal, ürün, işgücü ve faaliyet kiralaması kiralama çeşitlerini oluşturmaktadır.
- III. Ortaklık teknikleri: bu teknikte kişilerin belirli veya tüm faaliyetlerinden, nitelikleri belli bir malın mülkiyetinin kazanılması sürecinde elde edilecek kâr ve zarara ortak olmak amacıyla bankanın kişi veya kurumlarla ortaklık oluşturmasıdır. Emek-sermaye ortaklığı (mudarebe), kâr-zarar ortaklığı (müşareke), yatırım ortaklığı (girişim sermayesi), mülkiyet ortaklığı, zirai ortaklıklar ortaklık türleridir.

- IV. Vekâlet teknikleri: Banka ve müşteri arasında ki vekâlet sözleşmesi ile gelir oluşturan bir proje için finansman sağlanmasıyla müşteri banka adına vekil olarak işlemleri gerçekleştirmekte ve bu finansman sonucunda oluşacak zarar tamamen bankaya ait olmakta kârın ise tamamı veya önceden tespit edilmiş belirli bir kısmını almaktadır. Adi vekâlet ve yatırım vekâleti türlerinden oluşur.
- V. Diğer teknikler: Karşılıksız ödünç (karz-ı hasen), kefalet, garanti, vaat, ödül vaadi (cuâle) türleri ile Kurulca belirlenecek diğer yöntemlerden oluşur.

Kanuna göre; Kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, kâr-zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve ortak yatırımlar kredi sayılabilecek fon kullandırma yöntemleridir.

Katılım bankacılığı literatüründe ve İslam hukukunda fonlama yöntemlerinin isimleri farklılık göstermektedir. Bu çerçevede, esasen kurumsal finansman desteği ile bireysel finansman desteği yöntemleri katılım bankacılığı terminolojisindeki murabahaya, kâr zarar ortaklığı yatırımı yöntemi katılım bankacılığındaki mudarabeye, finansal kiralama yöntemi ise katılım bankacılığındaki icaraya karşılık gelmektedir. Uluslararası literatüre uygun olarak katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri açıklanacaktır (Aksoy, 2019: 53).

2.7.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)

Murabaha, finans sektöründe katılım bankaları tarafından git gide daha fazla kullanılan satın alma sözleşmelerinden biridir. Katılım bankaları, hammadde, makine, ekipman ve dayanıklı tüketim mallarının finansmanı ve kısa vadeli ticaret finansmanı gibi çeşitli finansman türlerinin gereksinimlerini karşılamak için murabaha satışı kavramını kullanır (Ahmad, 1993: 34).

Bankacılıkta uygulanan murabaha, satın alma emriyle murabaha satışlarıdır. Nitelikleri belli olan ürünün alım niyetiyle müşteri bankada başvuruda bulunarak nitelikleri belli olan ürünün kâr tutarında oransal olarak anlaşılabilir alınmasını bankadan talep eder. Katılım bankası müşterinin sözleşmesine istinaden ürünü satıcıdan satın alarak banka müşterisine üzerine kâr tutarını da koyarak satar (Akın, 1986: 159).

Murabahada, varlığın teslimini takiben müşteriden alınacak tutara ilişkin bir kredi riski doğmaktadır. Modern finans perspektifinden bakıldığında, murabaha tesisi varlığa dayalı riskli krediye benzer (Mejia vd., 2014: 27).

Murabaha Türk katılım bankacılığı sektöründe sık kullanılan finansman ürünüdür. İslami bankacılıkta önde olan ülkelerde ise murabahanın toplam fon pazarından aldığı pay ortalaması %75 seviyelerindedir. Murabaha fon kullandırım yöntemi çağdaş murabaha diye isimlendirilip asıl alıcı, satıcı ve katılım bankası olarak üç taraf arasında gerçekleştirilir. Üç taraf arasında uygulanan murabaha sözleşmesi aşağıdaki şekilde gerçekleştirilir:

- I. Katılım bankası müşterisinin yazılı talimatı üzerine ürünü tedarik eden satıcıdan peşin bedelle satın alır. Banka bu akitte malı satın alan taraftır.
- II. Katılım bankası tarafından peşin bedelle satın alınan ürün satıcı olarak banka müşterisine üzerine masraf ve kâr payı da eklenerek satılır. Birinci maddede katılım bankası alıcı konumundayken ikinci maddede satıcı konumundadır.

Murabahanın içeriği malın veya hizmetin kârlı olarak satılmasıdır. Katılım bankası murabaha işlemini, müşterinin ihtiyacına istinaden ihtiyaç duyulan ürün veya hizmeti satıcıdan peşin bedelle alınıp alış bedelinin üzerine kâr tutarını da koyarak müşteriye gelecek vadede ödemesi üzere vadeli olarak satılması şeklinde uygular. Bu nedenle murabaha işlemi “peşin alım vadeli satım” olarak da bilinmektedir. Murabaha işlemi ile katılım bankaları müşterilerin ihtiyaç duydukları mal ve hizmet alımlarını yapabilmektedir (TKBB, 7: 62).

Vadeli ürün satma işlemi tarihsel olarak eskiye dayanmaktadır. İslam dünyasında ticaret alanında vadeli satışlar yaygın şekilde yapılmaktaydı. Yabancı ve yerli tüccarlar malların vadeli satımını kadılar önünde yapmaktaydı. Kadılar eski dönemlerde noter hizmeti görmüşlerdir. Vadeli satılın güvenliği bu şekilde sağlanmış olurdu (Özsoy, 2012: 163). İş yapmak için gerekli olan ürün ve malzemeleri yeterli nakde sahip olmadığı için alamayan işletme sahibi veya bireysel yatırımcılar murabaha yöntemi ile gerekli fon ihtiyacını faize bulaşmadan karşılamaktadır. Murabaha işleminde müşteri tarafından alım satıma konu hizmet veya malın kalitesi, miktarı ve cinsi belirlenir. Murabaha işleminde kâr marjının belirlenmesinde genel ekonomik

durum, kredi riski, işlemin tutarı ve vadesi, bankanın elindeki fon miktarı ve müşterinin pazarlık gücü birer etkindir (Gül, 2013: 14-15).

Murabaha işleminde müşteri satın alınan mal için satıcıya ne kadar kâr verdiğini bilir. Finanse edilecek ürün satan kişiden alınıyorken işlem katılım bankası adına yapıldığından banka müşterisinin bankayı vekâleten temsil yetkisi bulunur. Alınan ürün veya hizmetin belgelerinde müşterinin adının geçmesi İslami açıdan önem oluşturmamaktadır. Zira vekâlet işleminin sözlü bir şekilde yapılması İslam hukukuna göre yeterlidir. Murabahanın aşamaları aşağıdaki gibidir (Aktepe, 2013: 84, Ahmad, 1993: 36):

- I. Müşteri, katılım bankasına sermaye malları, hammadde, makine, ekipman veya dayanıklı tüketim mallarının satın alınması gibi özel gereksinimlerini finanse etme talebinde bulunur. Alınmak istenen mal müşteri tarafından bulunur. Katılım bankasından vekâlet alınmadan satıcı ile akit yapılamaz.
- II. Malı almak için katılım bankasına başvuru yapılır. Müşteri almak istediği malın özelliği, piyasa fiyatı, niteliği hakkında bankaya bilgi verir.
- III. Satın alınmak istenen malın alım satıma uygunluğu, müşterinin ödeme kabiliyetine haiz olup olmadığı katılım bankası tarafından araştırılır. Banka projenin uygulanabilirliğine ikna olmalıdır. Banka müşteriye istediği kâr marjını, taksitlerin sayısı, her taksit tutarı, her taksitin vadesi, vb. hakkında bilgilendirilir. Koşullar her iki tarafça kabul edilebilirse işleme devam edilir. Müşteri cayma hakkına sahiptir.
- IV. Alış fiyatı üzerinden alınan kâr marjının müşteri ile banka arasında karşılıklı olarak mutabık kalınması önemlidir. Alım işleminde oluşacak maliyetlerinin müşteriye bildirilmesi gerekir.
- V. Kurumsal işlemlerde katılım bankası tarafından satıcıya sipariş formu gönderilir. Müşteriye vekâlet verilir. Bireysel işlemlerde vekâlet müşteri iletişim merkezi, SMS yoluyla ya da şube personeli aracılığıyla verilir.
- VI. Malın alındığına dair evraklar bankaya ulaşınca banka ödemeyi satıcı hesabına aktarır.
- VII. Katılım bankası alınan malı müşterisine taksitli olarak satar.

Murabaha yöntemiyle mal veya hizmet almak isteyen müşterilerin bankaya başvuru işleminden sonra katılım bankaları finansmana konu ürünün faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olup olmadığını araştırmaktadır. Murabaha işlemi için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi önem oluşturmaktadır (Aktepe: 2013: 84-86, Özsoy:2012: 164)

- I. Alınip satılacak mal veya hak gerçekten var mıdır? Alım satım yapılacak işlem gerçek olmalıdır. Katılım bankaları işlemin gerçek olup olmadığını araştırır. Sahte oabilecek işlemleri reddeder.
- II. Ürün veya mal taksitle satıma uygun mudur? Para ve para benzeri olarak değerlendirilen mallar katılım bankacılığında taksitle satılamaz. Örneğin, külçe altın ve dövizin taksitle satılmaları faizli işlem olarak nitelendirilir.
- III. Malların gerçekliği tespit edildikten sonra dinen satılabilir olup olmadığı kontrol edilir. Örneğin; İçki, sigara, domuz eti, müstehcen yayınlar, kumar ve kumarhane malzemeleri vb. mal ve hizmetler için murabaha yapılamaz.
- IV. Alıcı ile satıcı kendi arasında akit yapmış mıdır? Mal ya da mali hak müşteriye geçmemesi önemli bir kriterdir. Söz konusu mal veya mali hak öncelikle katılım bankası tarafından satın alınıp sonrasında müşteriye vadeli satılacaktır. Sözleşmesi bitmiş işlemlere katılım bankası dahil olamaz. Peşinatı verilmiş, sözleşmesi imzalanmış, tapusu/ruhsatı devrolmuş, asıl faturası kesilmiş işlemlere katılım bankası dâhil olamaz.

Müşteriler murabaha işlemini katılım bankası tarafından alınan tedbirlerden dolayı daha az riskli görmekte ve tercih etmektedirler. Murabaha diğer İslami finans fon kullandırım yöntemlerine göre daha kolay uygulanmaktadır (Kuru, 2015: 17-18).

Konvansiyonel bankalardaki bireysel araç/konut kredileri yerine ve işletme ihtiyaçlarını (hammadde, makine vb.) gidermek amacıyla katılım bankalarında murabaha yöntemi kullanılır (Çürük, 2013: 50). Türkiye'deki katılım bankaları kullandığı fonların büyük bölümü peşin al vadeli sat şeklinde işleyen murabaha yöntemiyle kullandırmaktadır (Çetin, 2018: 103). Katılım bankalarında kullanılan murabaha ve konvansiyonel bankalarda kullanılan kredi arasında önemli farklar vardır (Yılmaz, 2010: 11-14).

Tablo 6. Murabaha Ve Kredi Arasındaki Farklar

Murabaha	Kredi
<ul style="list-style-type: none"> • Üç taraf vardır (alıcı, satıcı, banka). • Gerçek bir alım satım işlemi yapılır. • Murabahada bir alışveriş gerçekleşir. Ürünün alış fiyatı üzerine katılım bankası kâr payını da koyar. Kâr gelirin bir ticaret sonrası elde edilmesidir. • Alım satım işlemi sona erdiğinde finansmanda tamamlanmış olur. Sonraki süreçte müşteri vade tarihlerinde borcunu öder. • Mal ya da ürün karşılığı olan para direk satıcıya verilir. Ödeme fatura karşılığı satıcıya yapılır. Fatura kesilmesi KDV kaçakçılığını önlemektedir. • Firmanın ihtiyaçlarını giderecek kadar finansman kullanılır. Uygulanan kâr oranlarında borcun bitimine kadar bir değişiklik yapılmaz.	<ul style="list-style-type: none"> • İki taraf vardır (banka, müşteri). • Paranın ödünç olarak verilmesidir. • Kredide belirli miktar para belli zaman için kullanılır ve kullanılan zaman için faiz ödenir. • Kredide borç verme işlemi olduğundan finansman sona ermez. Müşteri bankadan aldığı para ile ihtiyacı olan ürünü ya da malı alırsa finansman olmuş olur. • Konut ya da araç kredileri dışında para müşteri hesabına geçer. Müşteri parayı bankanın krediyi verme amacı dışında kullanabilir. Müşteri bu parayı uygun olmayan yerlerde kullanabilir. • Verilen kredi firma ihtiyacından az ya da çok olabilir.

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresindeki kaynaklardan derlenerek yazar tarafından oluşturuldu.

Konvansiyonel bankalardaki faiz oranları ile katılım bankalarındaki kâr payı oranlarının birbirine yakın olması günümüzde eleştiri konusu olmaktadır. Her iki bankacılık türü aynı ekonomik sektörde aynı fon kullandırma pazarında bulunmaktadır. Sundukları ürün ve hizmetlerin tercih edilmesi amacıyla müşterilere sağlanacak getirilerin birbirine yakın olması için çaba sarf etmektedirler (Özsoy, 2012: 173). İslam hukuku açısından bakıldığında kâr sınırlaması bulunmamakta ve kâr oranının faiz tutarlarına göre şekillenmesi yasaklanmamıştır. Kâr piyasadan fazla olmayacak şekilde belli kriterlere göre belirlenebilir. Ana aktörler bankacılık sektöründe faizli bankalardır. Merkez Bankası' da faiz oranlarını belirleyebilmektedir. Bu koşullarda katılım bankalarının kâr oranlarını belirlerken piyasayı göz ardı etmesi mümkün olmamaktadır. Mal alıp sattıkları için katılım bankalarının aldıkları kâr payıdır (Aktepe, 2013: 35). Faiz ve kâr payı oranlarını bankalar değil piyasalar belirler. Katılım bankalarında finansman, ticaret yöntemiyle yapılır. Müşteri ile katılım bankasının amacı ihtiyaç duyulan malın veresiye alım satımını gerçekleştirmektir (Aktepe, 2013: 91).

2.7.2. Bireysel Finansman Desteği

Gerçek kişi alıcıların bireysel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla satıcılardan doğrudan alıdıkları mal veya hizmet bedellerinin satıcıya katılım bankası tarafından ödenmesiyle müşterinin borçlandırılması işlemidir. Katılım bankaları bireysel finansman desteği yöntemiyle, yaygın olarak konut, araç, beyaz eşya, bilgisayar, mobilya gibi ihtiyaçları finanse etmektedir (Canbaz, 2018: 264).

Limit için bireysel müşteri katılım bankasına başvurur. Banka başvuruyu inceler uygun görürse limiti onaylar. Müşteri satıcı ile ihtiyaç duyduğu ürünle ilgili bir ön akit yapar. Kâr oranı ve geri ödeme planının için müşteri ve katılım bankası mutabık kalır. Mutabakat sağlandıktan sonra katılım bankası ürünü tedarik eden satıcıya siparişini verir. Sonrasında katılım bankası tedarikçiden ürünü peşin bedelle satın alıp satıcı sıfatıyla müşterisine gelecek vadede ödemelerini yapacak şekilde satar. Müşteri ürünü bankadan teslim almış olur. Müşteri borçlanmış olduğu tutarı vadesi geldiğinde katılım bankasına öder (Albayrak vd, 2019: 179).

2.7.3. Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı

Fona ihtiyaç duyan gerçek ve tüzel kişiler ile banka arasında “kâr ve zarara katılma yatırım akdi” imzalanarak kâr-zarar ortaklığı yöntemi ile fon kullanılır. Ortaklık fon kullanan müşterilerin tüm faaliyetlerinden oluşacak kârına ve zararına dahil olma şeklinde veya müşterinin belirli bir işleminden oluşacak kârına ve zararına ortak olma ile yapılabilir. Banka fon kullanılan müşterilerin sözleşme konusu faaliyeti sonucu ortaya çıkacak kâr akitte belirlenen oranlarda müşteri ve bankaya paylaşılır. Zarar olması halinde kurum bundan en fazla o işe tahsis ettiği meblağ kadar etkilenir (Canbaz, 2018:264). Kâr-Zarar Ortaklığında baştan belirlenen bir oranda kâr verilemez. Kâr elde edilebileceği gibi zararda olabilir. Kâra ve zarara ortaklık sözleşmesi iki farklı şekilde uygulanmaktadır:

- I. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârebe),
- II. Sermaye-Sermaye Ortaklığı (Müşareke)' dir.

2.7.3.1. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârebe)

Mudârebe, darb kökünden gelen Arapça bir kelime olup “bir yandan sermaye, öte yandan emek konularak kurulan ortaklık” anlamına gelmektedir (Orhan, 2019: 9). İş

yapana yani emek sahibine “el-mudarib” sermaye sahibine “rebbü’l-mal” denir. (Akın, 1986: 63). Mudârebe sözleşmesi yatırım hesabı sahipleri adına veya kendi adına fon sağlayıcı olan katılım bankası ile işletme sahipleri veya çiftçiler, tacirler vb. içerecek şekilde diğer esnafar arasında gerçekleştirilebilir (Albayrak vd., 2019: 117-118).

Mudârebe, bir sözleşme tarafının diğer tarafın finansörü olduğu yani bir tarafın sermayedar olarak parayı (sermaye), diğer tarafın ise mudarib (girişimci) olarak emek, tecrübe, uzmanlık, yönetim ve bilgi ortaya koyduğu iş modeli olarak tanımlanmaktadır (Cerovic, Nikolaj ve Maradin, 2017: 246). Projeden elde edilen kârlar, önceden kararlaştırılmış (sabit oranlı) olarak her iki tarafça paylaşılır, ancak zarar durumunda toplam zarar banka tarafından karşılanır (Chong ve Liu, 2009: 129).

Sermaye sağlayan taraf tarafından mudârebe ile gerçekleştirilecek projenin bütün masrafları karşılanır, emeği sağlayan girişimci tarafındansa yönetim gerçekleştirilir. Mudârebede ortaklık tamamen güvene dayalıdır. Yapılan projede kâr daha evvelden anlaşılan ve belirlenen oran tutarından iki taraf arasında paylaşılır projede zararın söz konusu olması durumunda ise sermayedar tamamıyla zararı finanse eder (Yanpar, 2015: 88). İslamiyetten önceki dönemlerde dahi mudârebe işlemi yapılmaktaydı. Geçmiş dönemlerde yaşayan toplumlar içerisinde elinde büyük sermayesi bulunmasına rağmen ticari bilgi ve deneyimden yoksun kişilerin, ticari liyakata sahip olan fakat elinde yeterli sermayesi bulunmayan kişilerle bir araya gelerek oluşturdukları bir nevi ticari örgütlenme sistemi ile mudârebe yöntemi uygulanmaktaydı. Mudârebe fon kullandırım tekniği ile işlemin yapılması için iki tarafada zarar getirmemesi öngülen yapılacak projede yetenekli olduğu kanıtlanmış güven duyulan kişi veya kurumların talepleri değerlendirilir. Bu alanda başarısız olduğunda sermayedar tarafın büyük zararı oluşabilir (TKBB; 7: 72).

Mudârebenin sıhhati için gerekli şartlar aşağıdaki gibidir (Akın, 1986: 64):

- I. Sermaye sahibi ve emek sahibinin vekâlete ehliyetleri olmalıdır. Mudârebe taraflarında vekâletin verilmesi ve vekâletin kabul edilmesi iradesine sahip olmaları şartı aranır. Bu yönden mudârebe akdi iki tarafın veya bu konuda tarafları temsile yetkili olan şahısların tam ehliyete sahip olmaları zorunluluk arz eder, aksi hâlde mudârebe kurulamaz.

- II. Ortaklığa konu edilecek ürünün ya da mevduatın banka sermayesi olarak kabul edilebilecek özelliklere haiz olması gerekir. Eşya, kira ve alacak anapara olamaz.
- III. Anaparanın belirli olması ve sözleşmede bilinmesi gerekir.
- IV. Anaparanın emek sahibine teslim edilmesi şarttır.
- V. Kâr payı oranının belli olması gerekir. Tarafların kâr hisselerinin oranı mudârebe akdinin yapıldığı anda belli olması gerekir. Şirket kârı anlaşmaya göre dağıtılır. Oluşacak kârın % 20, 30 vb şekilde paylaşımı yapılır. Kâr paylaşımı konusunda kısıtlayıcı bir hüküm yoktur (Aktepe, 2013: 40).
- VI. Emek sahibinin payının kârdan verilmesi şarttır.

Mudârebe sözleşmesinin beş ana özelliği bulunmaktadır (Yanpar:2015: 88):

- I. Sermayenin bütünü sözleşme taraflarından birinden temin edilir.
- II. Sermayesini veren sözleşme tarafının faaliyetin yönetimine karışma yetkisi bulunmamaktadır.
- III. Sermayeyi sağlayan taraf zarar oluşması durumunda hepsini karşılar.
- IV. Sermayesini koyan tarafın serilen sermaye ile sorumluluğu kısıtlıdır.
- V. Sermayesini ortaya koyan taraf ortaklığın sahibi sıfatındadır. Emeğini ortaya koyan tarafın ise ortak olunan faaliyet sonucu oluşacak kârdan pay alabilir fakat sermayedar tarafın ortaya koyduğu varlıklardan pay alma hakkı yoktur.

Sermaye sahibi, mudaribin (sermaye işletmecisi) aldığı kararlara karışamaz. Ancak plansız ve düzensiz çalışma nedeniyle zarar tehlikesinin kesin olarak ortaya çıkması durumunda zararı önleyen girişimlerde bulunabilir. Hesapları normal olarak her zaman denetleyebilir (Dikkaya ve Kutval: 41). Mudarib için normal seyri içinde gereken performansı göstermek zorundadır. Mudarib, ortaklıktan kendisi için herhangi bir maaş ve ücret alamaz. Mudarib sadece kâr elde edilmesi sonucunda kârdan payını alır. Taraflar Mudârebe sözleşmesinde taraflar diledikleri anda (karşı tarafa bilgi vermek şartıyla) ortaklığı sona erdirme hakkına sahiptir (Yanpar, 2015: 89-90).

2.7.3.2. Sermaye-Sermaye Ortaklığı (Müşareke)

Müşareke, fıkıhda da kabul gören bir ortaklıktır. Müşareke hem emeğin hem de sermayenin aktif olarak ortaya konduğu bir ortaklıktır. Taraflar diğerinin çalışmasını

engellenecek herhangi bir şartı sözleşmeye koyamaz (Akın, 1986: 149). Müşareke sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin ticaret yapmak ve bu yapılan ticaretten elde edilecek kârı paylaşmak üzere kurdukları bir adi ortaklık türüdür (Yanpar, 2015: 90). Müşareke, hem sermayede hem de yönetimde ortaklığı öngörmektedir. Katılım bankası ile girişimci sermayeye ortaklaşa katkıda bulunarak projeyi yönetir. Sözleşme taraflarının faaliyete oluşturdıkları katkı oranında kâra ve zarardan paylarını alırlar (Özsoy, 2012: 178; Chong ve Liu, 2009: 129).

Bir iş girişiminde ortak olmak isteyen iki veya daha fazla tarafın finansal kaynaklara katkıda bulunduğu ve böylece işe katılım ve kabiliyetleri nispetinde kararlaştırılan herhangi bir oranda kâr paylaşımı hakkını elde ettiği, zararların ilgili sermaye katkılarıyla orantılı olarak paylaşıldığı sözleşmeye dayalı bir anlaşmadır (Cerovic, Nikolaj ve Maradin, 2017: 246). Müşareke sözleşmesi özel bir amaç ile kurulabileceği gibi genel ticaret amacıyla da kurulabilir. Ortaklık için konan sermayenin eşit olması gerekmez. Kâr oranı sermaye oranına bağlı olmaksızın taraflar arasındaki anlaşmayla tesbit edilir. Kâr hem emekle hem de sermaye ile hakedildiğinden, aktif olan ortağa sözleşmede daha fazla kâr payı öngörülebilir. Zarar ortaklara sermaye oranlarına göre paylaşılır. Müşarekede kâr dağıtım oranını sermayeyi temin eden banka ortaklarıyla serbestçe belirleyebilmektedir. Kârın önceden belirlenmesi esastır (Akın, 1986: 148-150).

Müşareke sonucu oluşacak kârdan yönetimde yetkisi olan ortağın daha fazla bir pay alabilmesi konusunda anlaşılabilir. Eğer iki taraf yönetime katılmak istemezse üçüncü kişi yönetime katılabilir. Ücretlendirmesi mudarebe yöntemine göre veya ücretli vekâlet yöntemi ile yapılır (Özsoy, 2012: 179).

Müşarekede, taraflardan birine yatırımın sonucu ne olursa olsun önceden kararlaştırılan bir kâr dağıtımını veya ödeme yapılması gibi bir düzenleme yapılamaz (Yanpar, 2015: 91). Ortaklık sözleşmesine (müşareke) göre kâr, ortaya konan sermayeye göre zarar paylaşılır. Projelerin doğrudan yatırım nitelikli olanlarında kâr-zarar tekniği ile finansman sağlanabilir. Müşarekenin aşamaları aşağıdaki gibidir (TKBB, 7: 74):

- I. Projenin başlaması için katılım bankası ile müşteri (iş ortağı) arasında bir iş ortaklığı akdi yapılarak proje başlatılır.

II. Müşteri projeye hem emek hem de sermaye sağlar katılım bankası ise sadece sermaye sağlar.

III. Proje sonunda kâr elde edilirse bu kâr ortaklık sözleşmesine göre dağıtılırken ortaya zarar çıkması durumunda ise bu zarar başlangıçta ortaya konan sermaye oranına göre dağıtılır.

2.7.3.3. Mudârebe ve Müşarekenin Farkları

Bu iki yöntem birbirine benzemesine karşın aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda farklılıklar sunulmuştur.

Tablo 7. Mudârebe ve Müşareke Arasındaki Farklılıklar

Mudârebe	Müşareke
<ul style="list-style-type: none"> Sermaye sadece yatırımcı tarafından sağlanır.	<ul style="list-style-type: none"> Sermaye tüm taraflarca sağlanır.
<ul style="list-style-type: none"> Yatırımcı yönetime katılamaz yönetim hakkı mudaribe aittir.	<ul style="list-style-type: none"> Tüm taraflar yönetime katılabilir.
<ul style="list-style-type: none"> Zarar yatırımcı(rabbü'l mâl) tarafından karşılanır. Girişimcinin zararı emek kaybıdır.	<ul style="list-style-type: none"> Zarara tüm tarafların sermayeleri oranında katlanırlar.
<ul style="list-style-type: none"> Yatırımcının sorumluluğu yatırılan sermaye ile sınırlıdır.	<ul style="list-style-type: none"> Tarafların sorumluluğunun sınırı yoktur.

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> , internet adresindeki kaynaklardan yazar tarafından derlenmiştir.

2.7.4. Finansal Kiralama (Leasing-İcare)

Finansal kiralamanın Arapça kökeni İcare olup Türkçe kiralamak anlamındadır (Canbaz, 2018: 265). Terim anlamı ise, bir varlığın belirli bir kullanım hakkının sahibi tarafından belirli bir dönemsel getiri karşılığında satıldığı kiralama sözleşmesidir. Belirli bir varlığın yararlanma hakkının belirli bir kira bedeli karşılığında anlaşılan bir dönem boyunca kiralanması için yapılan sözleşme İcaredir (Yatbaz, 2020: 81, Canbaz, 2018: 266).

Geleneksel kredi işlemlerinde paranın mülkiyeti ödünç alana geçerken, finansal kiralama işlemlerinde kredinin konusu nesneleştirilmekte ve kredi veren tarafın nesne

üzerinde devam eden mülkiyet hakkı teminat fonksiyonu görmektedir (Albayrak vd., 2019: 126).

Finansal kiralama kanununa istinaden taşınabilir veya taşınamayan malların katılım bankasınca temin edilerek banka müşterisine kiraya verilmesi yöntemidir. Kiralama döneminin sonunda malın mülkiyet hakkı bankadan müşteriye devredilir. Kiralama süresi boyunca malın bakımı, onarımı, sigorta primleri vb. sorumlulukları kiracıya aittir (Albayrak vd., 2019: 179).

İcare sözleşmesi günümüzde oldukça sık kullanılan katılım bankacılığı fon kullandırım yöntemlerinden biridir. Türkiye’de yaygın olarak kullanılan finansal kiralama; kiralama dönemi sonunda kiracının ilgili varlığı mülkiyetine geçirmesidir. Makine, ekipman mülkiyeti kiralama süresince katılım bankasındadır. Kiralanan varlığın kullanım hakkı ise kira süresince kiracıya aittir. Bir kira sözleşmesinin icare olarak nitelendirilmesi için islam Hukuku açısından bir takım kurallara uygun olması gerekir. Bunlar şu şekildedir (Yanpar, 2015: 97-98):

- I. İcare sözleşmesinde finanse edilen mal, kullanımı ile fayda oluşturan bir özellikte olmalıdır. Fayda oluşturmayan varlıklar sözleşmeye konu olamazlar.
- II. Sözleşmeye konu edilen malın sahiplik hakkı bankadadır. Borç bitince bu sahiplik müşteriye geçer.
- III. Kullanım sonucunda tükenen varlıklar icareye konu olamaz.
- IV. Kiralama süresi açıkça belirtilmelidir.
- V. Kullanıma bağlı sorumluluklar kiracıya, sahiplikten doğan yükümlülükler kiraya verene aittir.
- VI. Kiralanan varlığın ne şekilde ne amaçla kullanılacağı açık şekilde sözleşmede belirtilmelidir. Sözleşmede belirtilen kullanım amacı dışında kullanılamaz.
- VII. Kötü kullanımdan oluşan zararlardan kiracı sorumludur.
- VIII. Kira bedeli açıkça belirtilmelidir.

Katılım bankaları leasing yöntemiyle bir malı sözleşmede belirlenen bir süre için faizsizlik kriterlerine uygun olarak kiralamaktadır. Burada önemli olan husus katılım bankasına başvuran müşterinin kiralamak veya almak istediği ürün veya malı öncelikle katılım bankasının alması veya kiralamasıdır. Fon kullandırma yöntemlerinden olan

leasing bir kira akdi olup müşterilerinin ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetleri temin etmek için kullanılır. Kira süresince müşteriler ürünün faydalarından yararlanır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından finansal kiralama, “taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri etrafında, katılım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Finansal kiralama, kiralayan taraf ile satın alan taraf arasında ön satış akdi yapılarak ürünün fiyatı belirlenir bu aşamada mal müşteri tarafından satın alınmaz. Banka müşterisinin bankaya talepte bulunmasıyla banka tarafından mal satıcısından alınır. Malın faturası katılım bankasına kesilir üründe eş zamanlı olarak banka müşterisine gönderilir. Katılım bankası tarafından alınan malın tutarı peşin olarak satıcıya ödenir ve malın mülkiyet hakkı katılım bankasına geçer. Katılım bankası mülkiyetine geçen ürün veya hizmet banka müşterisine kiraya verilir. Müşteri bankadan kiraladığı ürünün taksit ödemelerini vadesi geldikçe yapar bu süreçte malın kullanımını elinde bulundurur. Malın mülkiyeti, vadesi gelen kira ödemeleri bittikten sonra banka ile müşteri arasında satış sözleşmesi ya da hibeyle istinaden müşteriye geçer (TKBB, 7: 77-81).

2.7.5. Selem

Selem, mana olarak “teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak” gibi farklı manalarda kullanılmakta olup terimsel anlamda ise özellikleri bilinen vadeli ürünün bedelinin peşin olarak satılmasıdır. Selem sözleşmesine örnek verecek olursak özellikleri belirlenmiş 1 ton cevizin ileri bir vadede peşin olarak teslimatının yapılmasını ifade eden bir sözleşme olduğunu söyleyebiliriz. Sözleşmede belirtilen ürünün teslimatı ileri bir tarihte olacağından ürünle ilgili belirsizlikler yok edilmelidir. (TKBB, 8: 13).

Selem, belirli bir vadede belirli kalitedeki bir miktar ürünün ertelenmiş teslimatı olan satın alma sözleşmesidir. Alıcı olan katılım bankaları, selem sözleşmesinin imzalanması üzerine satın alma fiyatının tamamını ödeyecektir (Mejia vd., 2014: 26).

Banka peşin ödeme yaparak gelecekte üretilecek olan malı satın alır. Fakat bu malı satmak için vadesini beklemek zorundadır (<https://www.katilimbulteni.com/en-cok-kullanilan-islami-finans-urunleri/> , 08/09/2020: 06:42).

Selem; finansman ihtiyacı olan bir kişinin İleri bir zamanda teslim edilmek üzere peşin bedelli olarak bir miktar (misli) mal satmasıdır. İslamiyet'in ilk döneminde selem yapılmaktaydı. Peygamber efendimiz bir rivayete göre şöyle buyurmuştur:”Kim bir şeyde selem akdi yaparsa; belirli ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın”. Çiftçiler günümüzde hasat vaktinden önce duyulan finansman ihtiyacını selem ile çözmektedir. Çiftçiler peşin bedelle bir miktar ürünü tüccarlara hasat vaktinden önce satmaktadırlar (Aktepe, 2010: 60-61).

Selem sürecine ancak sözleşme gerçekleştirilirken kalitesi ve niceliği belirlenebilen ürünler konu olabilir. Selem işleminin yapılabilmesi için gerekli şartlar aşağıdaki gibidir (Arzova ve Şahin, 2019: 34, TKBB, 8: 13):

- I. İslam'ın meşru kıldığı mallar seleme konu olabilir.
- II. Piyasada mevcut olan mallar seleme konu olabilir.
- III. Bedeller karşılıklı belirlenmiş olmalıdır.
- IV. Seleme konu olan malın niteliği, miktarı, teslim zamanı ve teslim yeri belirlenmiş olmalıdır.
- V. Eğer satıcı ürün tesliminden önce ölürse ya da ürünler teslim edilmeyecek derecede zarar görürse, alıcı ürün bedelini talep etme hakkına sahiptir.

Hasat döneminde elde edilecek ürünleri çiftçiler mahsul ekimi zamanında selem ile satarak gübre ve tohum ihtiyacını giderirler (Şahin, 2007: 58). Selemde, katılım bankası ile müşteri arasında anlaşmaya varılır. Banka satıcıya mal üretim siparişi verir. Mal bedelinin tümü katılım bankası tarafından satıcıya peşin ödenir ve mal mülkiyeti bankaya geçer. Malın üretiminden sonra katılım bankası malın müşteriye teslim edilmesini sağlar (Özsoy, 2012: 185).

2.7.6. İstisnâ (Eser Sözleşmesi)

Gelecek zamanda inşa edilecek veya üretilecek özellikleri belirlenmiş bir malın fiyatının ilk başta belirlenerek satın alınması işlemine İstisnâ denir. Mal bedelinin ve malın gelecekte teslimi istisnayı selemden ayırır (Özgür, 2007: 66). Ayrıca selemde ürün standarttır.

İstisna, üretimle ilgili olarak yapılan bir sözleşmedir. Belli bir ürünün üretilmesi için üreticiye sipariş verilmesini belirtmektedir. İstisnada alıcının önceden avans verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Üretim tamamlanana kadar taksitler halinde veya

üretimden sonra toplu şekilde ödeme yapılabilir. Ürün özellikleri ve fiyat önceden belirlenmelidir. Üretim başlamadan önce iki taraf haber vermek koşuluyla tek taraflı olarak sözleşmeyi sonlandırabilir (Yanpar, 2015: 98).

Günümüzde istisnâ daha çok inşaat ve ticaret finansman alanlarında kullanılmaktadır.

İstisnâ finansman aşamaları aşağıdaki gibidir (Özsoy, 2012: 187):

- I. Müşteri ile katılım bankası arasında bir akit yapılır.
- II. Katılım bankası satıcı firmaya malın üretimi için sipariş oluşturur.
- III. Katılım bankası mal bedelini satıcıya öder.
- IV. Malın üretiminin akabinde üretilen malı katılım bankası müşterisine teslimat yapar.
- V. Bu işlemde doğan borcu müşteri vade sonunda geri öder.

İstisna sözleşmesine dâhil olan ürünün her vakit imalatı yapılabilir olmalıdır. Ürünün imalat süreci başlamadan önce sözleşme iptal edilebilir (Orhan, 2019: 12).

2.7.7. Karz-ı Hasen (Borç verme)

Hukuki olarak İslamda karz, ihtiyaç sahiplerine vadesi önceden belli edilerek borç verilen tutara denir. Karz; nakit para, gümüş, altın ve misli olan şeyleri ya da selem akdi olabilen her tür malı başkasına ödünç vermek anlamına gelir (Yatbaz, 2020: 87).

Finansal anlamda zora düşmüş bir kimseye nakdi destek amacıyla talep ettiği tutarın verilerek karşılık istenmeksizin borç verilen tutarın aynı olarak iade alınması karz-ı hasendir. Bazı görüşlere göre enflasyon farkının alınması faiz sayılmamaktadır (Aktepe, 2013: 19).

Katılım bankaları ihtiyaç sahiplerine karz-ı haseni sosyal amaçlı ve üretim amaçlı olarak vermektedir (Kaya, 2017: 191). Karşılığı cari hesaplardan ya da faizsiz bankanın kendi sermayesinden temin edilen bu fonları kullanan ihtiyaç sahipleri meşru sebeplerle borçlarını ödeyemeyecek duruma düşerlerse söz konusu borç, bankanın sosyal fonundan karşılanmaktadır (Özgür, 2007: 66). Bankalar tarafından bu borçlar borçluları zorlamayacak vadelerde geri ödemeleri talep edilmektedir (Yeşilyaprak, 2011: 34).

2.7.8. Teverruk (Tavarruk)

Teverruk, katılım bankalarının başvurduğu nakit yönetim araçlarındanır. Sözlükte teverruk paralanmak, nakit oluşturmak, para bulmak, manalarına gelmektedir (Bayındır, 2015: 195-196). Teverruk, bir müşterinin likiditeye ihtiyaç duyması akabinde ötelenmiş finansman taksitleriyle bir ürünün satın alınması sonrasında bu ürünün satılarak nakde çevrilip bireysel ihtiyaçlarda kullanılması sürecidir (Ahmad vd., 2012: 95).

Faizsiz Bankacılık Standartları adlı yayında AAOIFI tarafından teverruk şu şekilde tanımlanmıştır; “pazarlık yaparak ya da satıcıya belirli bir kâr ödeyerek (murabaha) vadeli olarak mal aldıktan sonra nakit elde etmek için bu malı üçüncü bir tarafa peşin olarak satmak” (AAOIFI, 2012). Teverruk genellikle borç içerisinde bulunan kişi veya kurumun borcunu ödeyememesi durumunda daha zor duruma düşmesini engellemek amacıyla yapılır.

Teverruk kabul gören haliyle şu şekilde tanımlanmaktadır; nakit oluşturmak için vadeli olarak malın satın alınması akabinde peşin bedelle satın alınan kişi haricinde başka tarafa satılmasıdır. Vadeli olarak satın alınan ürünün fiziksel olarak teslim alınması gerekmektedir (Bayındır, 2015: 196).

Nakit oluşturma gayesiyle yapılan teverruk borç ilişkisi şeklinde gözükse bile alım-satım işlemlerinin olduğu muhakkaktır (Erdem ve Tatlı, 2020: 31). Türkiye’de katılım bankaları finansman geri ödemelerinde sıkıntı yaşadıklarında likiditesindeki istikrarı koruyabilmek için finansmanı “teverruk” tekniğini uygulayarak yeniden yapılandırmaktadır.

Sözleşme konusu altın, gümüş veya döviz olmamalıdır (Kazancı, 2018: 19). Malezya, İngiltere ve Suudi Arabistan gibi ülkeler teverruk işlemi için çeşitli metaller, tarım ürünleri kullanarak yaparlar. Teverruk TL, altın ve gümüş gibi varlıklarla yapılması teverruk işlemi geçersiz yapar (Çemberlitaş, 2019: 62).

Katılım bankacılığı içinde teverruk anlık ihtiyaç duyulan nakdin sağlanması için müşterilere sunulur (Sümer ve Onan, 2015: 301). İslam hukukçularına göre teverruk ters murabaha olarak da tanımlanmaktadır. Katılım bankacılığında teverruk tartışmalı bir yöntemdir. Bunun nedeni katılım bankacılığındaki uygulamadan kaynaklıdır. Likidite sıkıntısı içinde olan müşteri katılım bankasına başvuruda bulunur. Katılım bankası müşterinin ihtiyacını gidermek için teverruk işlemi gerçekleştirir. Katılım bankası

uluslararası emtia borsalarının birinde işlem yapmakta olan aracı bir kurumdan emtiayı bedelini peşin ödeyerek satın alır. Katılım bankası emtianın bedelini nakden ödemekte olup fiziken teslim almamaktadır. Katılım bankası tarafından alınan emtia likiditeye ihtiyaç duyan müşteriye vadeli olarak satılır. Emtia müşteriye fiziken teslim edilmemekte olup mülkiyetine geçirilir. Müşteri mülkiyetine geçen emtia emtia borsasında üçüncü bir kişiye peşin olarak satılır. Neticede taksitle katılım bankasından alınan emtia müşteri tarafından başka bir tarafa peşin satılarak nakit ihtiyacı karşılanır (Yanpar, 2015: 172-174).

2.7.9. Sukuk (Kira Sertifikaları)

Sukuk en basit tanımıyla bir varlığın mülkiyetini veya intifa hakkını temsil etmektedir. Sukuk, Orta Çağ'da Müslümanlar tarafından ticaret ve diğer ticari faaliyetlerden kaynaklanan mali yükümlülükleri temsil eden belgeler olarak, Arapça'da "sak" kelimesinin çoğulu anlamına gelen finansal sertifika anlamında kullanılırdı (Nisar, 2007: 1).

Sukuk, mevcut bir varlığın veya çeşitlendirilmiş varlık havuzunun orantılı sahipliğini temsil eder, risk ve getiri bu nakit akışı içinde sukuk sahiplerine aktarılır. Varlığa dayalı Sukuk kapsamında, sukuk sahiplerinin varlık üzerinde intifa hakkı vardır. Kira sertifikası sahipleri, ödemelerde eksiklik olması durumunda kaynak firmaya rücu edebilirler. İntifa mülkiyeti, mülkün yasal mülkiyeti başka bir kişiye ait olsa bile, kullanımı ve mülkiyeti gibi belirli mülkiyet haklarının bir kişiye ait olduğu yasal bir terimdir (Afshar vd. 2013: 45).

İslami sukuk ihraç etmenin arkasındaki temel amaç ise, sukuk sahiplerinin büyük işletmelerin kârlarını veya gelirlerini paylaşmalarıdır. Sukuk, büyük girişimleri finanse etmenin en iyi yolları arasında yer almaktadır. Sukuk alıp satmak için ikincil bir pazar oluşur. Yatırımcılar, yatırımlarından bir kısmını nakit ihtiyaçları olduğunda sukuk holdinglerine satmaları veya işletmeleri için devretmelerinde değerini orijinal yatırımlarından artı kazancından almaları mümkün olacaktır. Sukuk nakit olarak kârlı olup bankalar ve İslami finans kurumları için likidite yönetimi için avantajlı bir yoldur. Fazla likiditeyi elden çıkarmaya ihtiyaç duyduklarında kira sertifikası alabilir; likiditeye ihtiyaç duyduklarında ise kira sertifikalarını ikincil piyasaya satabilirler (Usmani, 2007: 2).

Yatırımcı sukukta sahipliğe bağlı kâr payı alır (Çürük, 2013: 71). Faiz duyarlılığından dolayı katılım bankaları finansman sağlama yöntemlerinde kısıtlamalar bulunmaktadır. Sukuk, bir varlığa sahip olma veya yararlanma hakkını ifade eder (Kaplan, 2020: 220).

AAOIFI, Mayıs 2003'te İslami finans ürününün kapısını açan "yatırım sukuku" üzerine bir standart yayınladı. Bu yayından sonra faiz hassasiyeti olan kesimin tasarrufları ve atıl fonları islami esaslara uygun olan sukuklarda değerlendirildi ayrıca bu durumda devlet ve özel şirketler fon toplayarak ihtiyaçlarını giderdiler. AAOIFI tarafından sukuk; "Sukuk, ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden; ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların temsil edildiği ya da bir projede ya da özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır" şeklinde tanımlanmıştır. AAOIFI 2008'de yayınladığı 6 ilke ile sukukun İslami esaslara uygun olma kriterlerini açıklamıştır. Bunlar (Afshar, Business ve University, 2013: 46-47) :

- I. Sukuka konu olan varlıkların tüm hak ve yükümlülükleri ile mülkiyet hakkı sukuk varlık sahiplerine ait olmalıdır.
- II. Alım satım amaçlı sukuk, alacak veya borç teşkil etmemelidir.
- III. Sukuk yöneticisinin, fiili kazançların beklenenden düşük olması durumunda sukuk sahiplerine kredi teklif etmesi caiz değildir.
- IV. Sukuk işlemini yöneten kurumun sukuk vadesi sona erdiğinde varlıkları sukuk sahiplerinden nominal değeri üzerinden satın almamalı varlıkların net değeri, piyasa değeri, gerçeğe uygun değeri veya gerçek fiyatı sırasında karşılaştırılacak fiyatı esas alınarak geri alabilir.
- V. Kiracı, kiralanan varlıkları itibari değeri üzerinden tükendiğinde satın alabilir.
- VI. İslami denetleme kurumları sukuk sürecinin uygunluğunu denetlemelidir.

Finansal işlemler İslami esaslar temel alınarak işletilen sermaye piyasalarında işlem görmekte ve finans sektörü gelişmektedir. İslami finansın finans sektöründe payını artırmasında sukuk ihracı çok önemli bir etkiye sahiptir. Sukuk konvansiyonel bankalardaki tahvile benzemekle birlikte katılım bankaları için alternatif oluşturan bir finansman tekniğidir. Sukuk yatırımları, bağımsız ve tüzel kişiler tarafından ihraç edilen

farklı bir menkul kıymet sınıfını temsil eder. Sukuk, bir borç, varlık, proje, işletme veya yatırımda kısmi mülkiyet anlamındadır. Sukukun vade tarihi bulunmakta olup sukuk sahibi vade bitiminde toplu bir ödeme ile birlikte belirlenen vade tarihlerinde düzenli gelir elde edebilir. Sukuk varlığa dayalı menkul kıymettir. Sukuk sahipleri, elinde bulundurduğu varlıkla ilgili masraflardan yükümlü olabilir (Godlewski, Ariss ve Weill, 2013: 745-761).

Devlet ve şirketler İslami menkul kıymetlerin ihracını yaparak fonlarını artırmaktadır. İhraç edilen sukuklar İslam hukukuna uygun olmalıdır. Sukuk, faiz ödemelerini içeren geleneksel menkul kıymetlere yatırım yapamayan kesimin yatırımlarının katılım bankaları, tekafül (İslami sigorta) şirketleri ve İslam hukukuna uygun fonlarda değerlendirilmesi için uygun yatırım yöntemidir. Sukuk belirli bir varlık, hizmet veya projeye belirli bir süre ilişkilidir ve getirisi net bir şekilde garanti edilemez (Wilson, 2006: 1-17).

Sukuk, bir değer mülkiyetini aldığımızı ya da varlıktan yararlanmaya hakkımızın olduğunu ifade eder. Sahip olunan malın mülkiyetiyle beraber kiralanmasından da sahibine pay verilir. Bu yönden tahvillerden ayrılmaktadır. Sukuka kaynak niteliğinde olan varlık kiralama, alım-satımın vadeli şekilde yapılması ya da ortaklığın kâra veya zarara göre yapılması şeklinde ticarete konu olur (TKBB, Yayın no 8: 72). Sukuk yönteminde yatırımcılar varlıklar üzerinde payları oranında intifa hakkına sahiptir. Bu varlıklar üzerinde belirli bir vade için gelir elde ederler (Thomas ve diğerleri, 2005: 154).

Sukuk işleminin belirli yapıma şekilleri olup bunlardan en fazla uygulananlar finansal kiralamaya dayalı sukuk, satışa dayalı sukuk, ortaklığa dayalı sukuk ve vekâlet sözleşmesine dayalı olandır. Bu çeşitlerin içerisinde en yaygın olanı kira sözleşmesine dayanarak yapılan sukuktur bir diğer adı klasik sukuktur. Kolay uygulanabilmektedir. İcara (finansal kiralama) sukuk varlıklar üzerindeki mülkiyette; payları temsil etmek üzere ihraç edilen kıymetli evrak niteliğini taşımaktadır. Varlık kiralama şirketi tarafından sukuk ihraç işlemleri yapılmaktadır. Yatırımcılar varlık kiralama şirketine gelerek bedeli karşılığında kira sertifikaları almaktadır. Varlık kiralama şirketi yatırımcılardan aldığı bedeli, kaynak kuruluşu varlığı alması için verir. Kaynak kuruluş, kiraya konu varlığın mülkiyetini varlık kiralama şirketine teslim etmektedir. Varlığın mülkiyetini alan varlık kiralama şirketi, bu varlığı kaynak kuruluşu bir sukuk adı altında

sertifikaların vadesine kadar kiralamaktadır. Kaynak kuruluş belirlenen tarihlerde düzenli kira ödemelerini varlık kiralama şirketine yapmaktadır. Varlık kiralama şirketi yatırımcılara, kaynak kuruluştan aldığı kira gelirleri ile düzenli ödemeler yapmaktadır. Varlık kiralama şirketi vade sonunda varlığı, kaynak kuruluşa normal değeri üzerinden satmaktadır. Varlık kiralama şirketi, varlığın satış bedelini almaktadır. Varlık kiralama şirketi, sukuk sahiplerine anapara ödemelerini yapmaktadır (Katılım Finans, 21: 40).

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Teşkilatı'na göre, “Sukuk, maddi varlıklar, intifa hakkı ve hizmetler veya (mülkiyetinde) belirli projelerin veya özel yatırım faaliyetlerinin mülkiyetindeki bölünmemiş hisseleri temsil eden eşit değerdeki sertifikalardır. Bu, kira sertifikasının değerinin alınmasından, aboneliğin kapatılmasından ve kira sertifikasının ihraç amacıyla alınan fonların kullanılmasından sonra geçerlidir (Abrorov, 2020: 776).

Menkul kıymetleştirilen ticari bir varlığın sertifikalar aracılığıyla satımına sukuk denir. Sertifikalardan alanlar bu ticari varlığa elindeki sertifikalar oranında ortak olurlar. Varlık geliri sertifikayı elinde bulunduranlarda olur (Aktepe, 2013: 147). Sukuk, bir varlığa sahip olma ve ondan yararlanma hakkını gösteren faizsiz bir finansman bonosudur (Türker, 2010: 6). Sukukta, sukuk alıcısı, aynı zamanda sukuğa konu olan varlığın mülkiyet hakkına da sahip olmakta ve böylece sukuk, alıcısına sukuk varlıklarının satılmasından doğacak hasılatın yanında sukuk varlıklardan elde edilen gelirlerden de pay alma hakkı tanınmaktadır (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 2-3).

Sukuk Müslüman ülkeler dışındada rağbet görmeye başlamıştır. Almanya'da Saxony Anhalt tarafından ihraç edilen 100 milyon Euro'luk sukuktan sonra, Britanya Hükümeti, Londra'nın İslami finans merkezi olarak konumunu güçlendirmek amacıyla ilk Şeriat uyumlu tahvilini ihraç etmeye çalışıyor (Al-amine, 2008: 2).

Sukuk, İslam tahvil adıyla bilinmektedir. Sukukun İslam hukukuna uygun olması için riba ve tefecilik içermemesi, yatırım yapılan ürünün gerçek varlıkla bağı olmalıdır. Modern çağın ilk sukuku 1990 yılında Malezya'da Shell MDS tarafından doğal gazı petrol ürünleri üretmek üzere dönüştüren bir orta distilat sentez (MDS) tesisini finanse etmek için bir ihracına dayanmaktadır (Lai vd., 2017: 960-962).

Geleneksek tahvillere yatırım yapamayan kesim için sukuk uygun bir yatırım aracıdır. Yatırım portföyünü çeşitlendirerek risk azaltımı için uygun bir araçtır. Risk paylaşımı ilkesi, ihraççıyı daha fazla yatırım projesi yapmaya motive eder. Menkul

kıymetler piyasasının gelişimi mali sektörler arasındaki rekabeti teşvik etmektedir (Abrorov, 2020: 776).

Sukuk ihracı, katılım bankalarının yükümlülükleri ve varlıkları arasındaki vade uyumsuzluğunu azaltmaya yardımcı olmaktadır. Diğer yandan, kısa vadeli sukuk ihraçlarının da İslam bankalarının likidite yönetimine önemli yararlar sağlaması beklenmektedir. Dolar bazlı ilk sukuk ihracı ise 2002 yılında Malezya'da yapılmıştır. (Yakar, Kandır ve Önal, 2013: 72-75).

Tahvil ile sukuk birbirinden farklıdır. Ödünç para bulmak için çıkarılan borç senedine tahvil denir. Tahvil ihraç edenin borcunu temsil etmekte olup borç alınan bir miktar paraya dayanan sertifikadır. Sukukta ise alıcının tasarruf hakkı bulunmaktadır. Belirlenen proje ya da varlık üzerinde sermaye payının satılı söz konusudur. Tahvilde ise borç senedinin satışı söz konusudur (Yılmaz, 2014: 83).

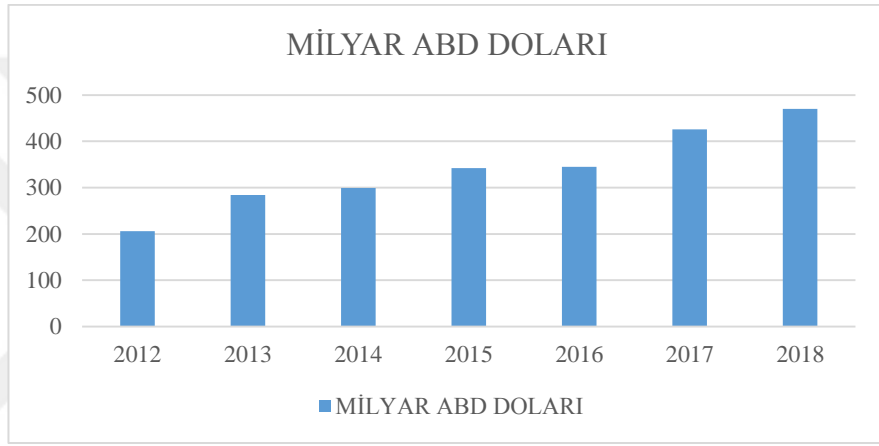
Sukuk şeriata uyumlu finansal araçların ihraç edilmesidir. Sukuk farklı bir menkul kıymet sınıfını temsil etmekte olup kurumsal ve bağımsız kurumlar tarafından ihraç edilir. Sukuk adı verilen yatırım sertifikalarının belirli vadeleri bulunmakta ve sukuk süresi boyunca düzenli bir gelir akışı elde edilir. Sukukun İslam hukukuna uygunluğu, mevcut veya iyi tanımlanmış bir varlık, hizmet veya üçüncü bir şahıs tarafından onaylanabilen ve sahipliğinin bir şekilde kaydedilebileceği bir projenin tanımlanmasına bağlıdır. Sukukta gelir kâr olarak ya da kira geliri olarak paylaşılır. Sukuk fiyatları hem ihraççının kredi değerliliğine hem de dayanak varlığın piyasa değerine göre değişebilir. Sukukta yatırım getirisi garanti edilememektedir. Sukuk belirli bir varlık, hizmet veya projeyle belirli bir süre ilişkilendirilmelidir. Sukuk, bir borç, varlık, proje, işletme veya yatırımda kısmi mülkiyet anlamına gelebilir (Christophe, Godlewski vd, 2013: 746-747).

Sukuk son yıllarda popülaritesi giderek artan bir finansal araçtır. İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetleme Organizasyonu tarafından tanımlanan ve onaylanan 14 adet sukuk çeşidi bulunmaktadır. Sukuk bir varlığa sahip olmayı ve sahip olunan maldan yararlanma hakkını ifade eder. Nakit akışıyla beraber mülkiyet hakkıda mevcuttur. Sukuk kira geliri veya kâr payı verir. Sukuk ihraçların Türkiye'deki gelişimi 2010 yılında Sermaye Piyasası Tebliği ile başlamıştır. Sukuk yerine bu tebliğde kira sertifikası kavramı kullanılmıştır (Sümer, 2020: 1-23).

Malezya sukuk ihracında 219 milyar ABD doları ile Dünya’da önde yer almaktadır. Malezya’yı 98 milyar ABD doları ile Suudi Arabistan ve 51 milyar ABD doları ile Endonezya takip etmektedir. 2018 yılında Küresel İslami Finans Varlıklarının %19’unu sukuk oluşturmaktadır.

İrlanda Menkul Kıymetler Borsası, Nasdaq Dubai, Singapur Menkul Kıymetler Borsası, Londra Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası sukuk ihraçlarının gerçekleştiği borsalardır (Sümer, 2020: 63).

Grafik 9. Sukuk Varlıklarının Gelişimi

Kaynak: : ICD - REFINITIV, Islamic Finance Development Report 2019

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ

Bu çalışma kapsamında amaçlanan faaliyetlerini Türkiye’de gösteren özel ve kamu sermayeli 5 katılım bankasının seçilen kriterler bakımından 2017-2019 yılları arasındaki performans analizinin yapılarak finansal başarı düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaçla ilgili çalışmada sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısı ana kriterleri ve bu kriterlerin alt kriter ağırlıkları Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden ENTROPI ile belirlenmiş, bankaların performans sıralaması ENTROPI ile bulunan ağırlıklar kullanılarak TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle yapılmıştır.

Seçilen kriterler doğrultusunda alternatiflerin karşılaştırıldığı TOPSIS metodunda, kriterlerin alabileceği maksimum ve minimum değerler arasındaki ideal duruma göre değerlendirme yapılma imkanı sunulmaktadır (Ayaydın vd., 2018:54, Shih vd., 2007:801-802). VIKOR yönteminde çoğunluk için maksimum grup faydası ve rakip taraf için minimum bireysel pişmanlığı sağlayan uzlaşık çözüm belirlenir (Opricovic vd., 2002:445). Çalışmanın bu bölümünde ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemleri açıklanmaktadır.

3.1.ENTROPI Yöntemi

ENTROPI kavram olarak literatüre ilk kez termodinamikte düzensizliğin ve dağınıklığın bir ölçütü olarak 1865 yılında Rudolph Clausius tarafından öne sürülmüştür. ENTROPI kavramı Claude E. Shannon tarafından 1948 yılında enformasyon teorisine uyarlanarak enformasyon ENTROPI’si haline dönüşmüştür. ENTROPI, enformasyon teorisinde rassal olan değişkenlerdeki belirsizliğin ölçüsü olarak ifade edilir (Zhang vd., 2011: 444). ENTROPI günümüzde fizik, mühendislik, matematik gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Mevcut verinin sağladığı faydalı bilginin miktarını ölçmede ENTROPI yöntemi kullanılmaktadır (Wu, 2011: 5163). ENTROPI kavramı, termodinamiğin ikinci yasası olup evrende kendi haline ve doğal imkanlara bırakılan sistemin zamanla düzensizliğe ve dağınıklığa uğrayıp bozulacağını ifade etmektedir (Zhang vd.,2011: 444).

Çok kriterli karar verme yöntemlerinde kriterlerin ağırlıklarının hesaplanması yani önem düzeylerinin belirlenmesi genellikle objektif veya sübjektif ağırlıklandırma yöntemlerinin kullanılması ile yapılmaktadır. Ağırlıklandırma işlemlerinde sübjektif yöntemin kullanılmasında karar vericilerin tercihleri ve değerlendirmeleri ön planda tutulurken, objektif ağırlıklandırma yönteminde karar vericilerin değerlendirmeleri ön planda tutulmaksızın alternatiflerin sahip olduğu nicel özellikler dikkate alınır (Işık, 2019:204). ENTROPI yöntemi, objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden biri olup karar matrisi skorlarının belirli olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Çatı vd., 2017: 204). ENTROPI çok kriterli karar verme problemlerine çözüm olarak geliştirilmiş şekliyle, minimum belirlilik veya maksimum belirsizliği açıklamak amacıyla karar matrisinde bulunan kriterlerin ağırlıklandırılmasını objektif olarak sağlayan bir yöntemdir (Çicek, 2013: 59).

Olasılık teorisi uygulanarak bilgilerin formüle edilmesiyle oluşan belirsizliğin ölçüsüne ENTROPI denir. ENTROPI yönteminde karar vericilerin şahsi düşünce ve yargıları göz önüne alınmaksızın sadece veriler üzerinden hareket edilerek kriterlerin objektif ağırlıkları karar matrisi ile bulunmaktadır. Kişisel düşüncelerin göz önüne alınmıyor olması ENTROPI yönteminin güçlü yönünü oluşturmaktadır (Işık, 2019:204). ENTROPI yönteminin kullanılmasını kolaylaştıran bir diğer etken, kriter ağırlıklarının belirlenmesinde başlangıç matrisinin olmasının yeterli olması ve kriterlerin değerlendirmesinin yapılmasına ihtiyaç duyulmamasıdır (Özdağoğlu, Yakut ve Bahar, 2017: 346).

Karar verme sürecinde kriter ağırlıklarının belirlenmesi sürecin önemli bir parçasıdır. Ortalama belirsizlik ölçüsü ne ölçüde fazla olursa belirsizlik o kadar fazla olur ve varyanslar küçülür. İdeal olan ağırlık değeri kriterlerdeki tezatlardan belirlendiğine yaslandırılır. Yani belirsizliğin az olmasını az bilgi sağlar. Alternatiflerin tümü belli bir kriter için eşit performansı sergilediklerinde ENTROPI değeri maksimum olur. Öncelikli olan kriter en fazla öneme sahip kriter olmalıdır. Kriter değerlerine göre alternatifler farklı sonuçlar ortaya çıkarır (Reddy, Kumar ve Raj, 2019: 2, Yıldırım ve Altan, 2019: 353).

ENTROPI yöntemi beş aşamadan oluşmaktadır (Dashore vd., 2013: 2183, Ural vd., 2018: 131, Gezen, 2019: 2017-218, Wang ve Lee, 2009: 8982).

1. Aşama: Karar matrisinin oluşturulması

Kriterlerden ve karar alternatiflerinden oluşan bir karar matrisi oluşturulur. Karar matrisinin normalizasyonu fayda ve maliyet yapıları göz önüne alınarak aşağıdaki denklem 1 ve denklem 2'ye göre yapılır.

$$r_{ij} = \{x_{ij} | \max_{ij}\} (i=1, \dots, m; j=1, \dots, n) \quad (1)$$

$$r_{ij} = \{x_{ij} | \min_{ij}\} (i=1, \dots, m; j=1, \dots, n) \quad (2)$$

Bu denklemlerde x_{ij} , i . Alternatifinin j kriterde gösterdiği performansı belirtmektedir. Bu ifadede n adet kriter ve m adet alternatif bulunmaktadır.

2. Aşama: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Farklı ölçü birimlerindeki aykırılıkları yok etmek için normalizasyon işlemi yapılarak P_{ij} değeri hesaplanır. Verilerin farklı ölçüm birimlerinden oluşması tutarsızlığa neden olup alternatifler arasındaki karşılaştırma işlemini engelleyebilmektedir. Bu sebeple kriterler ayrı ayrı normalize edilir. Matrisin tüm elemanları formül 3 yardımıyla kendi sütun toplamına bölünerek normalize edilmektedir.

$$P_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^m a_{ij}}; \forall j \quad (3)$$

i = alternatifler

j = kriterler

P_{ij} = normalize edilmiş değerler

3. Aşama: ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması (E_j)

E_j nin ENTROPI'si denklem (4) aracılığıyla hesaplanır.

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}]; \forall_j \quad (4)$$

$$k = (\ln(n))^{(-1)}$$

k= ENTROPI katsayısı

E_j=ENTROPI değeri

P_{ij}= Normalize edilmiş değerler

4. Aşama: Farklılaşma Derecesinin Hesaplanması (d_j)

d_j belirsizliği denklem (5) aracılığıyla hesaplanır. j kriter için ayrı ayrı hesaplanır. Bu değer hangi kriterde daha yüksekse o kriterin önemi daha fazla olmaktadır.

$$d_j = 1 - E_j; \forall_j \quad (5)$$

5. Aşama: ENTROPI Ağırlığının Hesaplanması (w_j)

j kriterinin önem derecesinin belirlenmesi için w_j ağırlık değerleri yani ENTROPI kriter ağırlıkları denklem (6) aracılığıyla hesaplanır. Yani her bir kriterin objektif ağırlığı belirlenir.

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j}; \forall_j \quad (6)$$

w_j değeri j kriterin ağırlığını göstermektedir. ENTROPI yönteminin sonucunda kriter ağırlıkları elde edilir. Her bir kriter için ayrı ayrı hesaplanan ENTROPI ağırlıklarından büyük değere sahip kriter, değerlendirme aşamasında daha önemli olduğu sonucu taşımaktadır (Çakır ve Perçin, 2013: 84). Elde edilen ENTROPI ağırlıklarının toplamı daima 1'e eşittir.

3.2.TOPSIS Yöntemi

TOPSIS tekniği, karar verme sürecinde hem pozitif-ideal hem de negatif-ideal çözümleri dikkate almakla birlikte alternatifler arasından en iyi seçimin yapılarak karar alma aşamasında TOPSIS yöntemi kullanılır (Kendirli vd., 2018: 143, Memari vd. 2019: 9). TOPSIS yöntemi Hwang and Yoon'un 1981 yılında yapmış olduğu (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) araştırmadan esinlenilerek 1992 yılında Chen and Hwang tarafından genişletilmiştir (Opricovic ve Tzeng, 2004: 448, Ustasüleyman, 2009: 37). Pozitif istenen çözüme mesafesi en yakın ve negatif ideal çözüme mesafesi en uzak olan alternatifin seçilmesi bu tekniğin temelini oluşturmaktadır (Opricovic ve Tzeng, 2002: 448, Uygurtürk ve Korkmaz, 2012: 103). TOPSIS yönteminde en iyi alternatif sadece pozitif ideal çözüme (PIS) kısa mesafede olması ile değil aynı zamanda negatif ideal çözüme (NIS) en uzak mesafede olması ile belirlenir. Özetle pozitif ideal çözümü kriterin alabileceği en iyi değer ifade ederken, negatif ideal çözümü kriterin alabileceği en kötü değer ifade eder (Cheng ve Tzeng, 2004: 1479). Bu teknikle, alternatiflerin istenen nihai pozitif çözümden negatif noktalara mesafelerini baz alarak sıralama yapılır (Ayaydın vd., 2018: 56). TOPSIS yöntemi karar vericilere yardımcı olur çözülecek sorunları düzenler ve alternatiflerin analizlerini, karşılaştırmalarını ve sıralamalarını gerçekleştirir. Buna göre uygun alternatiflerin seçimi yapılır (Shih vd., 2007: 801).

TOPSIS yönteminin uygulama adımları aşağıda ki gibidir (Opricovic ve Tzeng, 2002: 448-455, Dumanolu ve Ergül, 2010: 105-107, Timor ve Mimarbaşı, 2013: 23-25).

Adım 1: Karar Matrisinin (A) Oluşturulması

Matriste alternatifler satırlarda, kriterler ise sütunlarda yer alır. Karar matrisinin artıları sıralaması yapılacak karar noktaları satırlarda, karar verme aşamasında faydalanan değerlendirme etkenleri ise sütunlarında yer alır. A matrisi karar veren kişice oluşturulan başlangıç matrisidir. Karar matrisi aşağıdaki şekilde gösterilir:

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & \dots & a_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad (7)$$

A_{ij} matrisinde m karar noktası sayısını, n değerlendirme faktörü sayısını verir (Dumanolu ve Ergül, 2010: 105).

Adım 2: Karar Matrisinin (R) Normalize Edilmesi

Karar matrisinin normalize edilmesi, A matrisinin öğelerinden yararlanarak ve aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmıştır (Opricovic ve Tzeng, 2002: 448).

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} \quad (i=1, \dots, m ; j=1, \dots, n) \quad (8)$$

R matrisi aşağıda şekildedir.

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & \dots & r_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix} \quad (9)$$

Adım 3: Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin (V) Oluşturulması

R matrisinin her bir sütunundaki elemanlar ilgili (w_i) ağırlık değerleriyle çarpılarak V matrisi oluşturulur (Timor ve Mimarbaşı, 2013: 23-25, Olson, 2004: 722).

$$v_{ij} = \begin{bmatrix} w_{11}r_{11} & \dots & w_{nr}r_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ w_{1r}r_{m1} & \dots & w_{nr}r_{mn} \end{bmatrix} \quad (10)$$

Adım 4: İdeal (A^+) ve Negatif İdeal (A) Çözümlerin Oluşturulması

İdeal (A^+) ağırlıklı normalleştirilmiş karar matrisinin en iyi performans değerlerinden oluşurken, negatif ideal çözüm en kötü değerlerinden oluşur. Ağırlıklandırılmış matristeki (V_{ij})'ler ayrı ayrı tüm sütunlar için en yüksek ve en düşük değerler belirlenir (Zhang vd., 2011: 444-445).

$$A^+ = \{(\max v_{ij} | j \in J')(\min v_{ij} | j \in J')\} \quad (11)$$

(11) nolu ifadeden bulunan veriler $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ eşitliği ile görülebilir.

$$A^- = \{(\min v_{ij} | j \in J')(\max v_{ij} | j \in J')\} \quad (12)$$

(12) nolu denklemden hesaplanan veriler $A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$ şeklinde gösterilebilir.

Formüllerde j fayda (maksimizasyon), J' ise maliyet (maksimizasyon) değerini göstermektedir. 4. Adımdaki çözümde ideal A^+ ve negatif ideal A çözüm kümelerini

belirlemiştir. (A+) kümesi açısında V matrisinin sütunlarının hepsinde ayrı ayrı en büyük değer, (A-) kümesinde V matrisindeki tüm sütunları açısında en küçük değer belirlenmiş ve kümeler kriterlerin hedefe katkı derecesine göre sıralanmıştır (Dumanolu ve Ergül, 2010: 106, Zhang vd., 2011: 444-445).

Adım 5: Ayırım Ölçülerinin Belirlenmesi

Burada alternatiflerin pozitif ve negatif ideal çözüm kümesine olan mesafeleri (ayırımıları) ölçülmüştür. Hesaplama Öklid Uzaklığından faydalanılmıştır (Alptekin ve Şıklar, 2009: 191). Bu şekilde elde edilen karar noktaları açısından sapma değerleri “Pozitif ideal noktaya olan uzaklık” (S_i^+) ve “Negatif ideal noktaya olan uzaklık” (S_i^-) olarak ifade edilmektedir (Timor ve Mimarbaşı, 2013: 25, Pavic ve Novoselac, 2013: 6-10).

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2} \quad (13)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (14)$$

Adım 6: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Belirlenmesi

Karar noktaları için ayrı ayrı ideal çözüme göreli mesafelerinin (C_i^*) ölçülmesinde ideal ve negatif ideal ayırım ölçülerinden yararlanılmıştır. İfade edilmek istenilen ölçüt, toplam ayırım içindeki negatif idealin oranıdır. İdeal çözüme göreli yakınlık mesafesinin ölçülmesi aşağıdaki eşitlikle bulunmaktadır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^+} \quad (15)$$

C_i^+ değeri 0 ile 1 arasında (dahil) değerler almalıdır. Karar noktasının ideal çözüme yakınlığını 1'e eşit olması gösterir. C_i^+ değeri sıfıra eşit olduğu durumlarda ise karar noktasının negatif ideal çözüme olan mesafesini ifade eder.

3.3.VIKOR Yöntemi

VIKOR tekniği, Sırpça kökenden türemekle birlikte Vİsekriterijumsa Optimizacija I Kompromisno Resenje sözcüklerinin baş harflerinden meydana gelmektedir. VIKOR yöntemi, günümüzde kabul görmekte olup, çoklu kriterlerin varlığında bir seri alternatifin ideal çözüm için seçim ve sıralama endeksinin yapılmasını sağlar (Gao, Liang ve Xuan, 2019: 2).

VIKOR yönteminin özünü kriterler ve alternatifler bazında uzlaşık çözüm kümesinin belirlenmesi oluşturmakta ve uzlaşık çözüm ideal çözüme en az mesafede olandır (Chu vd., 2007: 1011-1027).

VIKOR yöntemi 1998 yılında Opricovic tarafından birbiriyle çelişen kriterlerin çözülmesi amacıyla önerilmiş olup müşterek çözüm kümesi belirlenerek ideale az mesafede olan mutabık çözümü sunmaktadır (Opricovic ve Tzeng, 2004: 447). Yöntem, alternatifleri sıralamaya ve alternatifler arasından seçim yapmaya odaklanır. Karar vericiye ideale en yakın olan uzlaşık çözüm kümesi sunar (Tayyar ve Arslan, 2013: 347). Açıklanan yöntemde nihai çözüme alternatiflerin mesafeleri mukayese edilerek kendi aralarında sıralama oluşturulur (Opricovic ve Tzeng, 2007: 515). VIKOR yöntemi, birbiri ile çelişen kriterlerin varlığında bir dizi alternatif arasından sıralama ve seçim yapmaya ve uzlaşma çözümü önermeye odaklanır (Opricovic ve Tzeng, 2007:514). Karar alma problemlerinde VIKOR yönteminin tercih edilmesinin sebeplerinden birisi; kolay anlaşılır, uygulanabilir olması ve bunun yanında gerçekçi çözümler üretmesidir (Tezergil, 2016: 361). VIKOR yönteminde uzlaşık çözüm kümesi ekseriyet için azami grup yararından ve asgari bireysel pişmanlıktan oluşan nihai çözüm kümesiyle tespit edilir (Cristóbal, 2012: 752).

Nihai çözümü belirleyenlerin düşünce farklılıkları VIKOR yöntemi ile uzlaşmaya gidilerek çözümlenebilmelidir. Belirlenen alternatifler için kriterler tek tek değerlendirilir. Ağırlıklar ile karar vericilerin tercihleri ifade edilir. Karar verici başta dâhil olmadığı VIKOR yöntemine nihai çözümü onaylamakla dâhil olur (Tezergil, 2016: 361).

VIKOR yönteminin uygulama kademeleri aşağıdaki gibidir:

Aşama 1: Kriterlerin en iyi (f_i^*) ve en kötü (f_i^-) değerlerinin hesaplanması

VIKOR tekniğinde birinci aşamasında en iyi (f_i^*) ve en kötü (f_i^-) değerleri belirlenir. Aşağıdaki kısımda yer alan formüllerde; i mukayese kriterlerini ($i=1,2,3,\dots,n$) ve j alternatifleri ($j=1,2,3,\dots,m$) belirtmektedir. Aşağıdaki eşitliklerden yararlanılarak kriterlerin her birisi için en iyi (f_i^*) ve en kötü (f_i^-) değerleri belirlenir (Opricovic ve Tzeng, 2004: 447-448, Çakır ve Perçin, 2013: 453-454).

$$f_i^* = \max_j f_{ij} \quad \text{Fayda kriteri için} \quad (16)$$

$$f_i^- = \min_j f_{ij} \quad \text{Maliyet kriteri için} \quad (17)$$

Adım 2: Normalizasyon

Normalize edilen matris aşağıdaki eşitlikle bulunur. r_{ij} i alternatifinin j kriteri için normalleştirilmiş ağırlığını gösterir. Sıradaki alternatifin kriterlerin her biri için olan değerleri bulunur (Ertuğrul ve Özçil, 2014: 273-275, Opricovic ve Tzeng, 2004: 447).

$$r_{ij} = (f_i^* - x_{ij}) / (f_i^* - f_i^-) \quad (18)$$

Adım 3: Ağırlıklandırma

Normalize edilmiş karar matrisinin ENTROPI yöntemi ile elde edilmiş olan ağırlıkları ile ağırlıklandırma ölçümü yapılmıştır.

$$v_{ij} = r_{ij} * w_i \quad (19)$$

Adım 4: S_i ve R_i Değerleri'nin Hesaplanması

Alternatifler için tek tek S_i ve R_i değerleri hesaplanır. w_i değeri ayrı kriterler için tespit edilen ağırlıkları ifade etmektedir. S_i değeri ortalama grup, R_i ise en kötü grup değerini gösterir (Çakır ve Perçin, 2013: 453-454, Zang and Wee, 2013: 4942).

$$S_i = \sum_{j=1}^n w_j (f_i^* - f_{ij}) / (f_i^* - f_i^-) \quad (20)$$

$$R_i = \max [w_j (f_i^* - f_{ij}) / (f_i^* - f_i^-)] \quad (21)$$

Adım 5: Q_i değerlerinin $i= 1,2,3,...n$ ifadesi açısından tespit edilmesi

Her bir alternatif için (22) numaralı formül yardımıyla maksimum grup faydasını gösterir Q_i değerleri bulunur (Dinçer ve Görener, 2011: 114-115, Opricovic ve Tzeng, 2007: 514-529).

$$Q_i = v(S_i - S^*) / (S^- - S^*) + (1 - v)(R_i - R^*) / (R^- - R^*) \quad (22)$$

Yukarıdaki formülde yer alan;

$S^* = \min S_i$ Çoğunluğun maksimum grup faydasını gösterir.

$S^- = \max S_i$

$R^* = \min R_i$ Karşıt görüştekilerin minimum bireysel pişmanlığını gösterir.

$R^- = \max R_i$

(v) maksimum grup faydasını sağlayacak yöntemeye verilen ağırlığı (1-v) ise bireysel pişmanlığın ağırlığını göstermektedir. Azami grup yararının sağlanması için v değerinin 0,5 ağırlığından büyük olması gerekir (Opricovic ve Tzeng, 2007: 514-527). Literatürde de v genellikle 0,5 olarak alınmaktadır (Lixin vd., 2008; Wu vd., 2010).

Adım 6: Uzlaşık Çözüm için Alternatiflerin Sıralanması

S_i, R_i ve Q_i değerlerinin küçükten büyüğe doğru sıralanarak alternatiflerin arasında 3 sıralama listesi elde edilir. Q_i değerleri alternatiflerin önem sırası için esas alınır. Q_i değeri en küçük olan alternatif en iyi alternatif olarak alınır.

Adım 7: Kabul Edilebilir Avantaj (C1) ve Kabul Edilebilir İstikrar (C2) Koşullarının Tespit Edilmesi

Minimum Q_i ağırlığına haiz alternatifin uzlaşık çözüm kümesi olması için aşağıda verilen şartları sağlayıp sağlamadığına bakılır (Opricovic ve Tzeng, 2007: 514-529).

1 . Koşul (C1): Kabul edilebilir avantaj

$$Q(A_2) - Q(A_1) \geq DQ \quad (23)$$

$$DQ = (1/J - 1) \quad (24)$$

Yukarıdaki denklemerdeki J alternatif sayısını (A_2) ise en küçük ikinci Q değerine sahip olan alternatifi göstermektedir (Opricovic ve Tzeng, 2004: 447-450).

2 . Koşul (C2): kabul edilebilir istikrar

İstenen ideal çözüm (A_1) S ve/veya R'lere istinaden oluşturulan sıralamalarda minimum birinde en yüksek değer olmalıdır. Belirttiğimiz şartlardan bir tanesi oluşmazsa uzlaşmış ortak en iyi çözüm aşağıdaki gibi olabilir:

Eğer sadece Koşul 2 sağlanamazsa, birinci sıradaki $A(1)$ ve ikinci sıradaki $A(2)$ alternatiflerinin ikisi de en iyi uzlaşmış ortak çözüm olarak saptanır.

Eğer sadece koşul 1 sağlanamazsa $A_1, A_2, \dots, A_M$ alternatifleri, A_M alternatifi en yüksek M için aşağıdaki ifadenin oluşturulmasıyla belirlenir.

$$Q(A_M) - Q(A_1) < DQ \quad (25)$$

VIKOR yönteminin sonuçları buna göre belirlenir. Minimum Q değerine sahip alternatiflerden biri Q ağırlıklarına istinaden belirlenen uzlaşık sıralamaya göre alternatiflerin en uygunudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: ENTROPİ, VİKOR VE TOPSİS YÖNTEMLERİYLE BİR UYGULAMA

4.1. Bankacılıkta Performans Analizi

Bankacılık sektörü finansal sistem içerisinde aracılık rolü ile ülke ekonomisi açısından büyük önem arz etmektedir. Reel sektörü finanse eden bankalar ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bankalar diğer ticari işletmeler gibi kâr amaçlı kurulmaktadır. Katılım bankaları da diğer bankalar gibi müşterilerine yoğun rekabet ortamı içerisinde en iyi hizmeti vermeye çalışmaktadır. Finansal sistem içerisindeki aracılık rolünü yerine getiren bankalarda yaşanan olumlu veya olumsuz gelişmelerin ülke ekonomisini etkilemesi kaçınılmazdır.

Bankalar günümüzde küreselleşmenin de etkisi ile yoğun rekabet ortamında kaynaklarını verimli kullanarak kârlılıklarını artırmayı, maliyetlerini düşürmeyi ve sürdürülebilir büyümeyi amaçlamaktadır. Bankaların başarı göstermesi ve elde edilen başarılarını devam ettirebilmesi banka performansına bağlıdır. Performans, önceden belirlenmiş olan örgüt hedeflerine, örgütün mevcut kaynaklarını en etkili şekilde kullanarak ulaşabilme kabiliyetidir (Doğan, 2013: 29). Bankaların performans analizi düzenli olarak takip edilerek; sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalite yapısı, likidite oranları, karlılığı ve gelir gider yapısı raporlanmaktadır. Yoğun rekabet ortamında bankaların başarısında sürekliliği sağlayabilmesi amacıyla performans yönetiminin yapılması gerekmektedir. Bankanın en yüksek stratejik hedeflerini belirleyerek bu hedefleri örgütün en üst kademesinden, bütün çalışanlara yayması ile stratejik sonuçlara çevirme ve maksimum sonuç alma süreci bankalarda performans yönetimi süreci olarak ifade edilir (Ayaydın vd., 2018: 51).

2013 yılında TBMM Genel Kurulunda kabul edilen 10. Kalkınma Planı kapsamında 2025 yılı için faizsiz finans sektörünün piyasa payının %15'lere çıkarılması hedeflenmektedir (Çetin, 2018: 178). Sektöre 1985 yılında “Özel Finans Kurumları” olarak giriş yapan katılım bankaları sektörden %5’lik bir pay almakta olup beklenen büyüklüğe ulaşamamıştır.

Gümümüzde katılım bankaları pazar payını artırmak için sadece katılım bankaları ile değil geleneksek bankalarla da rekabet etmektedir (Polat vd.,TKBB: 103). Bu hedef doğrultusunda katılım bankalarının performansı iyi analiz edilerek hedeflere ulaşmak için performansların artırılması gerekmektedir.

4.2. Literatür Taraması

Bankacılık sektöründe önceden yapılan çalışmalar incelendiğinde, katılım bankalarının finansal performanslarının ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin hepsinin aynı anda kullanıldığı çalışma olmadığından literatürde bu boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Bu bölümde literatür taraması neticesinde çok kriterli karar verme yöntemleri finansal performans ölçümü yapılan çalışmalar katılım bankaları ve mevduat bankaları için ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 8. Katılım Bankaları İçin Literatür Taraması

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Arslan ve Ergec	2010	Veri Zarflama Analizi	2006-2009	Belirtilen dönemlerdeki 26 konvansiyonel banka ile 4 katılım bankasının verimlilik analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 2006 yılında 3 katılım bankasının verimsiz olarak nitelendirilirken 2009 yılında 1 katılım bankası verimsiz olarak değerlendirilmiştir.
Jaffar ve Manarvi	2011	CAMEL TESTİ	2005-2009	Pakistan’da faaliyet gösteren 5 İslami banka ve 5 konvansiyonel bankanın performansı CAMEL kriterleri baz alınarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre İslami bankaların varlıklarını borçtan çok öz kaynaklarıyla finanse ettiklerinden konvansiyonel bankalara göre daha güvenilir olduğu ayrıca sermaye yeterliliği ve likidite yönetiminde daha iyi performansa gösterdiği bulunmuştur.

Tablo 8. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Yayar ve Baykara	2012	TOPSİS	2005-2011	Türkiye’de faaliyet gösteren 4 katılım bankasının belirtilen dönem aralığındaki etkinlik ve verimlilikleri TOPSİS yöntemiyle ölçülmüştür. Sonuçlara göre; en etkin banka Albaraka Türk bulunurken en verimli banka Bank Asya bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise Kuveyt Türk’ün 2011 yılında sukuk ihraç etmesiyle etkinlik ve verimliliğini artırmasıdır.
Kouser ve Saba	2012	CAMEL Oranları kullanılarak ANOVA ve SPSS		Pakistan’da bulunan geleneksel, karma ve katılım bankalarının performans analizi CAMEL oranları ile kullanılarak kıyaslanmıştır. Sonuçlara göre İslami bankaların konvansiyonel bankalara kıyasla varlık kalitesinde, sermayede ve yönetim kalitesinde iyi olduğu tespit edilmiştir.
Rozzani ve Rahman	2013	CAMELS Analizi	2008-2011	Malezya’da faaliyet gösteren İslami ve konvansiyonel bankaların performansları CAMELS kriterleri ile değerlendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre her iki banka performansları birbirine benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Bağcı ve Esmer	2014	TOPSİS Yöntemi	2005-2012	Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının performansları analiz edilmiştir. Katılım bankaları arasında en yüksek performansa sahip banka olarak Bank Asya bulunmuştur.
Altan ve Candoğan	2014	Geleneksel ve Gri İlişki Analizi	2012	Analizde Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları performans ölçümlerinin yapılmasında gri ilişki analizi ve geleneksel oran metodu kullanılmıştır. Gri İlişki Analiz sonuçları ile geleneksel performans ölçüm yöntemleri ile bulunan sonuçların farklılık gösterdiğine ulaşılmıştır.
Al-Gazzar	2014	CAMEL Analizi	2009-2013	Körfez ve Ortadoğu ülkelerinde faaliyet gösteren İslami ve konvansiyonel bankaların performanslarını CAMEL bileşenleri açısından karşılaştırılmıştır. Konvansiyonel bankaların likidite bakımından İslami bankalardan daha üstün olduğu kârlılık, yönetim kalitesi, varlık kalitesi ve sermaye yeterliliğinde ise daha kötü olduğu tespit edilmiştir.
Büyükçelebi ve Coşkun	2015	Analitik Hiyerarşi Süreci	2014	Mevduat ve katılım bankalarının ticari kredi talepleri değerlendirmesi dört ana kriter oluşturularak banka türüne göre iki model oluşturularak belirlenmiştir. Bu kriterler yönetim ve ortaklık yapısı, sektör durumu, finansal yapı ve firmanın istihbarat verileridir. Firma istihbarat bilgileri her iki banka içinde öncelikli değerlendirilen kriter olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal yapı açısından değerlendirildiğinde mevduat bankaları kaldıraç oranlarına katılım bankaları ise likidite oranlarını daha fazla önemseddiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Karapınar ve Doğan	2015	CAMELS Analizi	2006-2011	Türkiye’de bulunan katılım bankaları ile ticari bankaların performans analizi belirtilen dönem aralığı için CAMELS bileşenleri ile 28 oran kullanılarak yapılmıştır. Analiz sonucuna göre katılım bankaları ticari bankalara göre duyarlılıkta daha iyi performans sergilemişlerdir. Diğer bileşenlerde ise ticari bankaların performanslarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir.
Esmer ve Bağcı	2016	TOPSİS Yöntemi	2005-2014	Türkiye’de belirtilen dönemde faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performans analizi yapılarak bankaların yıllara göre performansları sıralanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Bank Asya belirtilen dönemdeki katılım bankaları içerisinde en kârlı banka olmuştur.
Tezergil	2016	VİKOR Yöntemi	2009-2013	Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 28 mevduat bankasının finansal performansları 9 finansal oran kullanılarak sıralanmıştır. Kriter ağırlıkları eşit alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 3 kamu bankasının araştırma zaman aralığında ilk 10 içinde yer aldığı bulunmuştur.
Elsayed vd.	2017	ENTROPİ ve TOPSİS		Suudi Arabistan’daki on iki bankanın büyüme hızı, şube sayısı, ATM sayısı, net gelir, borç verme kriterleri açısından değerlendirilmiş olup Bank Al-bilad, Al-inmaa Bank, Al Rajhi Bank ve Riyad Bank, değerlendirmede kullanılan beş kriter nedeniyle en iyi bankalar olarak bulundu.
Kendirli vd.	2018	TOPSİS	2005-2015	Türkiye’de faaliyet gösteren 13 katılım bankası ve ticari bankanın performans analizi kriz öncesi, kriz dönemi ve kriz sonrası olarak üç dönem halinde ve 28 kriter baz alınarak değerlendirilmiştir. Ticari bankalar kriz öncesi dönemde ve kriz sonrası dönemde ilk sıralarda yer alırken 2008 kriz döneminde katılım bankalarının performansının daha iyi olduğu tespit edilmiştir.
Gezen	2019	ENTROPİ ve WASPAS yöntemleri	2010-2017	Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının belirtilen dönem içerisindeki performans analizi yapılmıştır. Çalışmada kriter ağırlıkları ENTROPİ yöntemiyle belirlenmiş olup Waspas yöntemiyle de bankaların performans sıralaması yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2010-2015 yılları arasında en iyi performans sahip olduğu KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş.nin ise 2016-2017 yıllarında performans değerlemesinde ilk sırada yer aldığı bulunmuştur.

Tablo 8. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Karakaya	2019	Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (BAHS) TOPSİS	2018	Türkiye’de faaliyet gösteren beş katılım bankasının performansı; sermaye, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kazanç, likidite ve piyasa risk duyarlılığı ana kriterlerinden oluşmak üzere toplam 18 finansal oran kullanılarak belirtilen yöntemlerle analiz edilmiştir. CAMELS bileşenlerinden oluşturulan Kriterlerin ağırlıkları bulanık analitik hiyerarşi yöntemiyle belirlenmiş ve TOPSİS yöntemiyle de performans sıralaması yapılmıştır. Öz kaynak kârlılığı, aktif kârlılığı, takipteki krediler en yüksek ağırlığa sahip kriterler olduğu belirlenmiştir. TOPSİS sıralama sonucuna göre performans sıralamasında ilk sırada Kuveyt Türk son sırada ise Albaraka Türk’ün olduğu bulunmuştur.
Batır	2019	CAMELS Analizi	2015-2017	Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren kamu sermayeli ve özel sermayeli katılım bankalarının belirtilen dönem aralığında performansları CAMELS analizi ile 20 adet rasyo ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sektöre sonradan dâhil olan kamu katılım bankalarının daha başarılı performans gösterdikleri tespit edilmiştir.
Hoque vd.	2019	Oran analizi	2012-2016	Bangladeş’te faaliyet gösteren 5 islami banka ile 5 konvansiyonel bankanın kârlılık, likidite ve ödeme gücü açısından performansları analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre konvansiyonel bankaların performansları islami banka performanslarından daha iyi olduğu tespit edildi.
Kartal	2020	VİKOR Yöntemi	2017-2018	Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının kâr ve maliyet kriterlerine göre performans analizi yapılmıştır. Çalışmada 9 adet performans kriterinden 2 sinin minimum olması hedeflenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 2017 yılında Ziraat Katılım Bankasının 2018 yılında ise Kuveyt Türk Katılım bankasının en iyi performans gösterdiği tespit edilmiştir.
Tetik ve Şahin	2020	TOPSİS Yöntemi	2011-2019	Türkiye’de faaliyet gösteren yedi katılım bankasının finansal performansları belirlenen yedi adet oran kullanılarak TOPSİS yöntemiyle analiz edilmiştir. Bankaların yıllar itibariyle en başarılı olanları tespit edilmiştir. Sonuçlara göre en yüksek finansal performansı Türkiye Finans’ın gösterdiği bulunmuştur.

Tablo 8. (Devamı)

Karavardar ve Çilek	2020	Multi-MOORA	2016-2018	Faaliyetlerini Türkiye’de devam ettiren beş katılım bankasının finansal analizleri dokuz finansal oran kullanılarak ölçüldü. Araştırma sonucuna göre finansal verimliliği en fazla olan banka Vakıf Katılım Bankası olduğu bulundu.
Ibrahim	2020	Panel modelleme yaklaşımı	2003-2015	Malezya’daki 16 İslami bankanın verimliliğini, kârlılığını ve riskini 21 konvansiyonel banka ile karşılaştırıldı. Sonuçta Malezya’daki İslami bankaların geleneksel emsallerine göre daha az kârlı olduğunu ve İslami bankacılık penetrasyonunun daha düşük banka kârlılığı ile ilişkili olduğunu tespit edildi.
Ledhem ve Mekidiche	2020	Dinamik panel sistemi GMM	2014-2018	Malezya, Endonezya, Brunei, Türkiye ve Suudi Arabistan’daki 37 İslami bankanın finansal performansı ile tüm ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı içsel büyüme modeli çerçevesinde incelemektedir. CAMELS değişkenleri kullanıldı. Araştırma sonucunda İslami finansın finansal performansının içsel ekonomik büyümeyi etkileyen tek önemli faktörünün özkaynak kârlılığı (ROE) yoluyla kârlılık olduğunu gösterdi.

Katılım bankacılığı gelişmesini sürdürerek bankacılık sektöründen aldığı payı her geçen yıl yükseltmektedir. Katılım bankaları ile ilgili çalışmalar son zamanlarda daha fazla yapılmaktadır. Yukarıdaki tabloda araştırmacılar tarafından katılım bankaları ya da Dünyada bilinen ismiyle islami bankacılıkla ilgili yapılan çalışmalar özetlenmiştir. 11 yıllık süre zarfında yapılan literatür taramasına göre katılım bankaları kârlılık, likidite, aktif kalitesi, risk, sermaye yeterliliği gibi oranlar için çalışmalara konu olmuştur. Araştırmalar sonucunda genel olarak katılım bankalarının sermaye yönetimi ve likiditeyi konvansiyonel bankalara göre daha iyi yönettiği tespit edildi. Çalışmalarda genellikle katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar mukayese edilmiş olup konvansiyonel bankaların katılım bankalarına göre daha verimli olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda çok kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin bir arada kullanıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmamızda katılım bankalarının performans analizinde, bankanın gelişimini ve diğer bankalarla rekabetini etkileyen birçok finansal oran kullanıldı. Bu çalışmada hem ÇKKV yöntemlerinin kullanılması hemde Türkiye’de kamu sermayeli katılım bankalarının sektöre girmesiyle özel sermayeli katılım bankalarına etkisinin araştırılması ile literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Tablo 9. Mevduat bankaları Literatür Taraması

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Barr ve diğerleri	1999	Veri Zarflama Analizi(DEA)	1984-1998	ABD ticari bankaların 15 yıllık bir süre için üretken verimliliğini ve performansını ölçmek için girdi odaklı DEA modeli uygulanıyor. Verimlilik ve sağlamlık arasında yakın ilişki olduğu bulunmuştur. Verimliliğin faiz geliri ile pozitif ilişkili olduğu ve CAMELS puanları ile verimlilik puanları arasında anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.
İç ve Yurdakul	2000	AHP		Çalışmada Firmaların nicel ve nitel verileri aynı çalışmada kullanılarak sonuç genel kredi puanı ile değerlendirilmiştir.
Hunjak ve Jakovcevic	2001	AHP Yöntemine Dayalı Bir Model	1999	Hırvat Bankalarının performansları nicel ve nitel verilerin aynı modelde kullanılmasıyla değerlendirilmiştir. Banka performansını ölçmede çalışılan modelin uygun olduğu sonucuna varılmıştır.
Grigorian ve Manole	2002	Veri Zarflama Analizi(DEA)	2002	Çeşitli geçiş ülkelerindeki banka verileri ile ticari bankaların verimliliği tahmin edilmeye çalışılmıştır. Analize ülkeler ve finansal kurumlar arasındaki verimlilik farklarını makroekonomik, kurumsal ve ihtiyati faktörler dâhil edilerek açıklanmıştır.
Albayrak ve Erkut	2005	AHP prensiplerine göre oluşturulan AHPM(Analitik Hiyerarşi Performans Modeli)	2002	Faaliyetlerini Türkiye’de gösteren aktif büyüklükte en iyi bankaların performans analizi yapılmıştır. Bankacılık sektöründe performans değerlemesi yapılırken finansal kriterler(risk, kârlılık, sosyal kriterler) yanında sosyal kriterlerde(müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi) aynı modele dâhil edilerek incelenmiştir. Kârlılık kriteri risk kriterine göre banka performansını belirlemede daha önemli olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca banka performans analizi yapılırken finansal rasyolar gerekli olmakla beraber tek başına yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Taşkın	2011	Panel veri analizi	1995-2009	Çalışmanın amacı belirtilen dönem içerisinde Türkiye’de faaliyette bulunan tüm ticari bankaların performanslarına etki eden içsel ve dışsal etkenlerin tespit edilmesidir. Net faiz marjı, aktif ve özkaynak kârlılıkları performans ölçütü olarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre mikro faktörlerin banka performansını etkilediğine ulaşılmıştır. Ayrıca banka yöneticilerinin banka performansında önemli etkisi olduğu ifade edilmektedir.
Uçkun ve Girginer	2011	Gri İlişki Analizi (GİA)	2008	Türkiye’de faaliyette bulunan 10 özel banka ve 3 kamu bankasının performans analizi likidite, sermaye yeterliliği, kârlılık ve aktif kalitesinden oluşan dört kategoride ve toplamda 14 finansal oran kullanılarak Gri İlişki Analizi ile tespit edilmiştir. Finansal bakımdan incelendiğinde kamu bankaları için kârlılık en önemli değer olduğu ve aktif kalitesi oranlarının ise özel bankalar için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 9. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Diñer ve Görener	2011	AHP ve VİKOR	2002-2008	Türkiye’de faaliyette bulunan özel sermayeli, kamu sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların performans analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Performanslar değerlendirilirken kriterlerin ağırlıkları AHP yöntemi ile belirlenmiş olup VİKOR yöntemiyle de performanslar ölçülmüştür. Sonuçlara göre yabancı sermayeli bankalar 2002, 2003 ve 2008 yıllarında diğer bankalardan başarılı olmuştur. Kamu bankaları ise 2004 ve 2007 yılları aralığında daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.
Altan, Yusufazari ve Bedük	2014	Camel	2005-2012	Türkiye’de faaliyet gösteren 15 özel ve kamu bankasının performansları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre kamu sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaların performanslarında önemli farklılıklar bulunmuştur.
Bağcı ve Rençber	2014	Promethee	2006-2012	Promethee yöntemi kullanılarak 3 kamu bankası ile 10 özel banka arasında kârlılık karşılaştırması yapılmıştır. Kamu bankalarının özel bankalardan daha kârlı olduğu tespit edilmiş olup Halk bankasının en kârlı kamu bankası ve Denizbank’ın ise en kârlı özel banka olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Çağıl ve Mukhtarov	2014	CAMELS Yöntemi	2007-2010	Azerbaycan’da faaliyette bulunan yerli ve yabancı sermayeli bankaların performansları değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre yabancı sermayeli bankalar yerli sermayeli bankalara göre daha iyi performans göstermiştir. Likidite durumu, kârlılık, sermaye yeterliliği ve yönetim kalitesinde yabancı sermayeli bankalar yerli sermayeli bankalardan daha iyi performansa sahiptir. Aktif kalitesi ve piyasa duyarlılığı konularında ise yerli sermayeli bankalar daha iyi performans sergilediği görülmüştür.
Güneysu vd.	2015	Analitik Hiyerarşi Sureci (AHS) Gri İlişkisel Analiz (GİA) yöntemi	2010-2014	Türkiye’de faaliyet gösteren 31 ticari bankaların belirtilen dönem içerisindeki performanslarını AHS ve GİA yöntemleriyle değerlendirmektedir. Finansal oranların ağırlıkları AHS ile belirlenmiş olup ana kriterlerden kârlılığın en fazla öneme sahip olduğu bulunmuştur. AHS ile bulunan ağırlıklardan sonra GİA ile bankaların performans sıralaması yapılmıştır. Kamu sermayeli ticari bankaların performanslarının özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalara göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir.
Acar, Erkoç ve Yılmaz		Veri Zarflama Analizi	2009-2013	Faaliyetlerini Türkiye’de gösteren yerli ve yabancı özel bankalar ile kamu ve katılım bankalarının, banka şube sayısı, toplam aktifleri ve personel sayısı analize girdi olarak kullanılmış olup toplanan mevduat ve kâr ise analizde çıktı olarak dahil edilerek etkinlik analizi yapılmıştır. En etkin banka analiz sonucuna göre kamu bankaları olmuştur.

Tablo 9. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Altay ve Olkan	2015	Metodoloji oran ve trend analizinden	2009-2013	Faaliyetlerini KKTC’de gösteren 9 ticari bankanın performansları aktif büyüklüklerine göre değerlendirilmiştir. Yerel banka ve şube kıyaslaması da yapılmış olup yerel bankalara göre şube bankaları performansları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Çalışkan ve Eren	2016	AHP ve PROMETHEE	2010-2014	Türkiye’de faaliyette bulunan 17 kamu ve özel sermayeli bankanın finansal performansları değerlendirilmiştir. Sıralamalar ağırlıklı ve ağırlıksız yapılmış olup farklılıklar göstermektedir. Aynı çalışmada hem nicel hem de nitel faktörler aynı anda değerlendirilmiştir. Kriterlerin ağırlıklandırılmasıyla yapılan değerlendirmede subjektif kararların daha etkili olduğu bulunmuştur.
Kandemir ve Karataş	2016	Gri ilişkisel analiz, TOPSİS ve VİKOR	2004-2014	BİST’te işlem gören mevduat bankalarından 12 sinin belirtilen dönem aralığında performans analizi 18 finansal oran kullanılarak üç farklı ÇKKV yöntemleri ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre kamu bankalarının performanslarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir.
Tezergil	2016	VİKOR	2009-2013	Türkiye’de faaliyet gösteren 28 mevduat bankasının belirtilen dönemdeki performansları VİKOR yöntemi ile sıralanmıştır.
Kandemir ve Karataş	2016	Gri ilişkisel analiz, TOPSİS ve VİKOR analiz yöntemleri	2004-2014	Borsa İstanbul’da faaliyet gören 12 mevduat bankasının belirtilen dönem içerisindeki finansal performansları incelenmiştir. Gri İlişkisel Analiz yöntemi sonucuna göre Şekerbank en düşük finansal performansa Vakıfbank ise en yüksek finansal performansa sahip banka bulunmuştur. TOPSİS analizi sonucunda en düşük performansa sahip banka Şekerbank en yüksek performans sergileyen banka ise Vakıfbank çıkmıştır. VİKOR yöntemi sonuçlarında en düşük finansal performans sergileyen banka Tekstil Bank en yüksek finansal performans Denizbank olarak belirlenmiştir.
Ural vd.	2017	ENTROPİ ve WASPAS yöntemleri	2012-2016	Türkiye’de faaliyette bulunan üç adet kamu bankasının belirtilen dönem aralığındaki performans analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre Türkiye Vakıflar Bankası 2012-2013 yıllarında performansta ilk sırada yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. 2014-2016 yılları arasında en iyi performansa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akçakanat vd.	2017	ENTROPİ ve WASPAS yöntemleri	2016	Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar aktif büyüklüklerine göre gruplara ayrılarak performans değerlendirmesi yapılmıştır. Küçük, orta ve büyük ölçekli bankalar etkinlik ve verimlilikleri farklı olduğundan kendi içlerinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kriter ağırlıkları ENTROPİ yöntemi ile belirlenmiş olup banka performans sıralama ise WASPAS yöntemi ile yapılmıştır.

Tablo 9. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Ural vd.	2017	ENTROPİ ve WASPAS yöntemleri	2012-2016	Türkiye’de faaliyette bulunan kamu sermayeli üç bankanın belirtilen dönem aralığındaki performans değerlemesi yapılmıştır. Türkiye Vakıflar Bankası 2012-2013 yıllarında en iyi performansı göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. 2014-2016 en iyi performansa sahip kamu sermayeli banka olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Elsayed, Dawood ve Karthikeyan	2017	ENTROPİ ve TOPSİS		12 banka arasından Bank Al-bilad, Al-inmaa Bank, Al Rajhi Bank ve Riyad Bank’ın büyüme oranı, şube sayısı, ATM sayısı, net gelir ve borç verme kriterleri ile en iyi bankalar olduğu bulunmuştur.
Akçakanat vd.	2017	ENTROPİ ve WASPAS	2016	Türkiye’de faaliyet gösteren küçük, orta ve büyük ölçekli bankaların performanslarını etkileyen; toplam mevduat, toplam aktifler, toplam krediler, personel sayısı, toplam özkaynak, şube sayısı şeklinde altı kriterin ağırlıkları tespit edilmeye çalışılmış bulunan kriter ağırlıkları ile bankaların performans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre şube sayısı küçük, orta ve büyük ölçekli bankalar için en önemli kriter olduğu bulunmuştur.
Altumur vd.	2018	CAMELS performans analizi	2006-2016	2017 yılınca türkiyede faaliyetlerini sürdüren aktif büyüklükte en büyük 10 yabancı bankanın performans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre 2006-2009 yılları arası kriz sebebiyle performanslarında düşüş görülmektedir.2009-2011 yılları arasında finansal performanslarının arttığı bulunmuştur. Genel olarak 2006 ve 2016 yılları arasında CAMELS analiz sonuçlarına göre banka performanslarının iyileştiği görülmektedir.
Topak ve Çanakçıoğlu	2019	ENTROPİ ve COPRAS Yöntemi	2017	Türkiye’de aktif büyüklükte en büyük 11 mevduat bankasının 2017 yılı için finansal performans analizi yapılmıştır. Analize girdi olarak mevduat, şube sayısı, personel sayısı, özkaynak, personel giderleri dahil edilmiş olup çıktı olarak özkaynak kârlılık oranı, krediler, aktif kârlılık oranı ve net faaliyet kârı dahil edilmiştir. ENTROPİ yöntemiyle kriterlerin ağırlıkları belirlenmiştir. COPRAS yöntemiyle de bankaların performans sıralaması yapılmıştır. Analiz sonucunda 2017 yılında en iyi performansı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. sergilemiştir.
Işık	2019	ENTROPİ ve Aras Yöntemi	2008-2017	Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının performansları 8 değerlendirme kriteri kullanılarak ölçülmüştür. Kriter ağırlıkları ENTROPİ yöntemiyle belirlenmiş olup faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı en önemli performans kriteri olduğu belirlenmiştir. Kiter ağırlıklandırması ENTROPİ yöntemiyle yapıldıktan sonra Aras yöntemiyle performanslar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak 2010 yılı mevduat bankacılığının performansının en yüksek olduğu yıl, 2015 yılı ise performansın en düşük olduğu yıl olarak bulunmuştur.

Tablo 9. (Devamı)

Yazarlar)	Yıl	Model	Dönem	Sonuç
Uslu	2019	CAMELS analiz yöntemi	2010-2016	Türkiye’de kurulmuş 12 yabancı sermayeli bankanın performansı CAMELS sistemi ile değerlendirilmiştir. 23 finansal oranın kullanıldığı çalışmada belirtilen dönem içerisinde incelenen bankaların bir çoğunda likidite ve riske duyarlılığın arttığı; aktif yeterliliği, sermaye yeterliliği, yönetim kalitesi ve kârlılık performanslarının ise azaldığı tespit edilmiştir. Deutsche Bank, Citibank ve Turkland Bank performansı en fazla yükselen bankalar olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda yapılan literatür taramasına göre konvansiyonel bankaların performansları çeşitli modeller yoluyla etkinlik ve kârlılığa göre değerlendirilmiştir. Genel olarak çalışmalar da sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim etkinliği, kâr, likidite ve risk gibi finansal oranlar kullanıldı. Çalışma sonuçlarına göre banka performanslarını etkileyen en önemli faktörün kârlılık olduğu bulunmuş olup kamu sermayeli bankaların özel sermayeli bankalara göre daha etkin olduğu tespit edildi.

4.3.Araştırmanın Konusu

Türk bankacılık sektöründeki kamu ve özel sermayeli katılım bankalarının 2017-2019 dönem aralığındaki finansal performanslarının Çok Kriterli Karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılarak analiz edilmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Katılım bankacılığı son yıllarda Dünya ekonomisinde ve Türkiye ekonomisinde hızlı bir büyüme göstermektedir. Bankacılık sektöründen pay alan katılım bankalarının rekabet ortamında başarılarının devam edebilmesi için performans değerlemesinin yapılması büyük önem arz etmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte günümüzde katılım bankalarının performans değerlendirmesi, sürdürülebilir kârlı büyüme stratejilerine katkı sağladığından dolayı daha çok önem kazanmıştır. Katılım bankalarının performansları önceden belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı ile ölçülmektedir. Bu ölçüm ise bilanço ve gelir tablolarından derlenen çeşitli finansal oranlarla yapılmaktadır. Katılım bankalarında kâr ve zarar paylaşımından dolayı yatırımlar sonucu oluşacak kayıpların geleneksel

bankalardan daha fazla olabileceğinden performans değerlendirmesinin iyi yapılması gerekmektedir. Performans değerlendirmesi ile bir bankanın sektör içinde rekabet edebilme kabiliyeti belirlenir. Banka performanslarının değerlendirilmesi, banka yöneticileri, tasarruf sahipleri, yatırımcılar ve düzenleyiciler dâhil olmak üzere tüm taraflar için önemlidir.

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli 5 katılım bankasının seçilen kriterler bakımından 2017-2019 yılları arasındaki performans analizinin yapılarak yıllar itibariyle katılım bankaları arasında daha yüksek performansa sahip olanları tespit etmektir. Öncelikli olarak çalışmada banka performanslarını ölçmede kullanılacak rasyolar belirlenecektir. Rasyolar belirlendikten sonra Çok Kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI yöntemi ile seçilen kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesi, hangi yıl hangi bankanın daha yüksek performans sergilediği TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle tespit edilmesi, akabinde bulunan verilere göre bankaların performans sıralamasının yapılmasıdır. Kamu Katılım bankalarının ve özel katılım bankalarının birbirlerine olan güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi konusunda literatüre katkı sağlayacağı görüşüdeyiz.

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada 2017-2019 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ele alınmıştır. 25 Şubat 2019 tarihi itibari ile Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi faaliyet izni alması ile sektöre giriş yapmıştır. Türkiye Emlak Katılım bankasının sektöre girmesi ile Türkiye’de faaliyet gösteren 3 kamu katılım bankası ve 3 özel katılım bankası bulunmaktadır. Türkiye Emlak Katılım Bankasının Katılım bankacılığı sektörüne 2019 yılı itibariyle girmesinden kaynaklı olarak verileri yetersizdir. Emlak Katılım bankasının araştırma örneğine dâhil edilmemesi araştırmanın kısıtıdır.

Ayrıca katılım bankacılığına girişi yakın tarihe dayanan Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankasının sektör öncülerinden olan belli bir büyüklüğe ulaşan Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları ile aynı havuzda değerlendirilmesi de çalışmanın kısıtıdır.

4.6. Araştırmanın Örnekleme

Çalışmanın evrenini Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli katılım bankaları oluşturmaktadır.

Çalışma örnekleme 2017-2019 yıllarında Türkiye’de faaliyet gösteren kamu katılım bankaları (Ziraat Katılım, Vakıf Katılım) ile özel katılım bankalarının (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans) finansal verileri kullanılarak oluşturulmuştur. 2019 yılında faaliyete başlayan Emlak Katılım bankasının 2017-2018 yıllarında verisi bulunmadığından araştırma örnekleme dâhil edilememiştir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının performans analizinin yapılabilmesi amacıyla bu çalışmada Çok Kriterli Karar verme Yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma; sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısı olmak üzere altı ana kriter ve 22 alt kriterden oluşmaktadır. ENTROPI yöntemi ile 22 finansal performans kriterlerinin ağırlıkları belirlenmiştir. ENTROPİ yöntemi ile belirlenen ağırlıkların TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinde kullanılarak beş katılım bankasının finansal performans analizi yapılmıştır.

4.7. Araştırmanın Veri Seti

Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım bankalarının performans değerlendirmesi yapılırken hangi kriterlerin araştırmaya dâhil edileceğine karar verilmesi çalışmanın önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Literatürde bankaların performans analizi yapılırken kullanılan pek çok oran bulunmaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal performans değerlendirmesini amaçlayan bu çalışmanın veri seti; bankaların bilanço ve gelir tablosu oranlarından oluşan finansal verilerden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan rasyolar, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve ilgili katılım bankalarının kendi internet sitelerinden elde edilmiştir.

4.8. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren beş katılım bankası araştırmanın örnekleme oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında değerlendirilen katılım bankaları Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası

A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi A.Ş. , Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi A.Ş. Araştırma kapsamında değerlendirilen katılım bankalarıdır. Çalışma kapsamındaki bankaların 2017-2019 yılları itibariyle finansal büyüklüklerini gösterir tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL)

	2017/4	2018/4	2019/4
Toplanan Fonlar(TL/YP)	25.309.840	28.623.473	39.769.408
Kullandırılan Fonlar	24.680.290	25.553.233	30.880.921
Takipteki Alacaklar (Net)	513.108	1.888.547	2.221.723
Toplam Aktif	36.229.077	42.223.652	51.392.368
Öz Kaynaklar	2.481.506	3.261.451	3.821.929
Net Kâr	237.093	133.968	63.429
Personel Sayısı	3899	3988	3791
Şube Sayısı	220	230	230

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 02/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturuldu.

Albaraka Türk Katılım Bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal bilgileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL)

	2017/4	2018/4	2019/4
Toplanan Fonlar(TL/YP)	39.857.400	53.986.278	85.494.387
Kullandırılan Fonlar	37.923.358	46.619.267	57.925.969
Takipteki Alacaklar (Net)	47.183	1.179.767	2.043.674
Toplam Aktif	57.123.095	74.232.325	104.439.345
Öz Kaynaklar	4.591.151	5.438.553	6.821.290
Net Kâr	673.991	869.812	1.109.838
Personel Sayısı	5749	5871	5955
Şube Sayısı	399	415	431

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 02/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturuldu.

Kuveyt Türk Katılım Bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal bilgileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 12. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL)

	2017/4	2018/4	2019/4
Toplanan Fonlar(TL/YP)	22.030.496	26.862.479	39.974.514
Kullandırılan Fonlar	26.071.453	29.653.165	33.272.689
Takipteki Alacaklar (Net)	412.000	1.732.682	2.666.352
Toplam Aktif	39.080.897	47.052.484	52.427.410
Öz Kaynaklar	4.060.598	4.323.181	4.827.079
Net Kâr	375.360	444.750	378.174
Personel Sayısı	3767	3661	3461
Şube Sayısı	289	306	310

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 02/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturuldu.

Türkiye Finans Katılım Bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal bilgileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 13. Vakıf Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL)

	2017/4	2018/4	2019/4
Toplanan Fonlar(TL/YP)	10.088.414	15.182.406	22.953.215
Kullandırılan Fonlar	9.671.218	13.443.573	18.770.501
Takipteki Alacaklar (Net)	3.179	245.988	571.074
Toplam Aktif	13.210.145	20.955.512	30.348.784
Öz Kaynaklar	1.107.885	1.527.226	1.960.693
Net Kâr	138.132	325.397	324.887
Personel Sayısı	724	1092	1322
Şube Sayısı	63	91	104

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 02/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturuldu.

Vakıf Katılım Bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal bilgileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 14. Ziraat Katılım Bankası 2017-2019 Yılları Arası Başlıca Finansal Büyüklükler (Bin TL)

	2017/4	2018/4	2019/4
Toplanan Fonlar(TL/YP)	10.024.595	15.151.098	25.457.245
Kullandırılan Fonlar	11.730.935	17.707.664	29.565.030
Takipteki Alacaklar (Net)	16.753	240.160	675.282
Toplam Aktif	14.350.143	22.188.803	36.392.174
Öz Kaynaklar	1.403.681	2.218.584	3.166.828
Net Kâr	158.902	322.665	516.735
Personel Sayısı	892	1042	1133
Şube sayısı	63	80	93

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 02/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturuldu.

Ziraat Katılım Bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal bilgileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır.

4.9.Araştırmada Kullanılan Finansal Oranların Açıklamaları

Çalışmada kullanılan kriterler literatürde yer alan oranlar ve akademisyen görüşleri baz alınarak oluşturulmuştur.

Çalışmada sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısından oluşan 6 ana kriter belirlenmiş olup her ana kriter kendi içinde 3-5 arasında alt kritere ayrılmaktadır. Çalışma toplam 22 alt kriterden oluşmaktadır. Sermaye Yeterliliği rasyosunun içerisindeki 3 alt kriter; Öz kaynaklar/(Kredi+ Piyasa+ Operasyonel Riske Esas Tutar), Öz kaynaklar/ Toplam Aktifler ve (Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler'dir. Bilanço Yapısı içerisindeki 4 alt kriter; TP Aktifler/ Toplam Aktifler, YP Aktifler/YP Pasifler, TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar ve Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler'dir. Aktif Kalitesi içerisindeki 4 alt kriter; Toplam Krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler, Toplam Krediler ve Alacaklar/Toplam Toplanan Fonlar, Takipteki Krediler (Brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar ve Özel Karşılıklar/Takipteki Krediler (Brüt)'dür. Likidite içinde bulunan 3 alt kriter; Likit Aktifler/Toplam Aktifler, Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler ve TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler'dir. Kârlılık içinde ki 3 alt kriter; Net Dönem Kârı (Zararı)/Toplam Aktifler, Net Dönem Kârı (Zararı)/Öz Kaynaklar, Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr (Zarar)/Toplam Aktifler'dir. Gelir-Gider Yapısı içinde değerlendirilen 5 alt kriter; Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktifler, Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri (Giderleri), Kâr payı Dışı Gelirler (Net)/Toplam Aktifler, Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler ve Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri'dir.

Bu kapsamda aktif kalitesi ana kriterinin altında bulunan Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar alt kriteri ve Gelir-Gider Yapısı ana kriteri altında yer alan Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler maliyet yönlü kriter olarak ele alınmış olup diğer kriterler fayda yönlü kriterler olarak ele alınmıştır.

Tablo 15. Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar

	Kod	Değişken Adı	Hesaplanma	Referanslar
Sermaye Yeterlilik Rasyoları	SY1	Standart Sermaye Yeterlilik Oranı	Öz kaynaklar/(Kredi+ Piyasa+ Operasyonel Riske Esas Tutar)	Aydın ve Başkır(2013), Ayaydın vd.(2018), Esmer ve Bağcı (2016), Yayar ve Baykara(2012), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
	SY2	Sermaye Yapısı	Öz kaynaklar/ Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Aydın ve Başkır(2013), Bağcı ve Esmer, Gündoğdu(2018), Yayar ve Baykara(2012), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
	SY3	Sermaye Yapısı	(Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler	Altan ve Candoğan(2014), Ayaydın vd.(2018), Aydın ve Başkır(2013), Yayar ve Baykara(2012), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
Bilanço Yapısı rasyoları	BY1	Bilanço Yapısı	TP Aktifler/ Toplam Aktifler	Esmer ve Bağcı (2016), Gündoğdu(2018), Kendirli vd.(2018).
	BY2	Bilanço Yapısı	YP Aktifler/YP Pasifler	Kendirli vd.(2018), Karaçor vd.(2017), Uslu(2019).
	BY3	Bilanço Yapısı	TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar	Ayaydın vd.(2018), Gündoğdu(2018), Kendirli vd.(2018).
	BY4	Bilanço Yapısı	Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler	Gündoğdu(2018), Kendirli vd.(2018).
Aktif Kalitesi Rasyoları	AK1	Aktif Kalitesi	Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Altan ve Candoğan(2014), Yayar ve Baykara(2012), Parlakkaya ve Çürük(2011), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
	AK2	Aktif Kalitesi	Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Toplanan Fonlar	Al-Gazzar(2014), Gezen(2019), Yayar ve Baykara(2012), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012), Uslu(2019).
	AK3	Aktif Kalitesi	Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar	Ayaydın vd.(2018), Altan ve Candoğan(2014), Esmer ve Bağcı (2016), Gündoğdu(2018), Yayar ve Baykara(2012), Parlakkaya ve Çürük(2011), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
	AK4	Aktif Kalitesi	Özel Karşılıklar/Takipteki Krediler(Brüt)	Gündoğdu(2018), Gezen(2019), Yayar ve Baykara(2012), Parlakkaya ve Çürük(2011), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
Likidite rasyoları	L1	Likidite Oranı	Likit Aktifler/Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Altan ve Candoğan(2014), Parlakkaya ve Çürük(2011), Kouser ve Saba(2012), Jaffar ve Manarvi(2011).
	L2	Likidite Oranı	Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	Parlakkaya ve Çürük(2011), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
	L3	Likidite Oranı	TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Al-Gazzar(2014), Parlakkaya ve Çürük(2011), Jaffar ve Manarvi(2011), Kouser ve Saba(2012).
Kârlılık Rasyoları	K1	Aktif Kârlılık Oranı	Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Altan ve Candoğan(2014), Al-Gazzar(2014), Ayaydın vd.(2019), Esmer ve Bağcı(2016), Avcı(2020),Bağcı(2013),Parlakkaya ve Çürük(2011), Rozzani ve Rahman(2013).
	K2	Özsermaye Kârlılık Oranı	Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz kaynaklar	Ayaydın vd.(2017), Avcı(2020), Altan ve Candoğan(2014), Esmer ve Bağcı (2016), Bağcı(2013), Parlakkaya ve Çürük(2011), Rozzani ve Rahman(2013).

Tablo 15.(Devamı)

	Kod	Değişken Adı	Hesaplanma	Referanslar
	K3	Kârlılık	Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr(Zarar)/Toplam Aktifler	Ayaydın vd.(2018), Avcı(2020), Esmer ve Bağcı (2016), Parlakkaya ve Çürük(2011), Rozzani ve Rahman(2013), Karaçor vd.(2017).
Gelir-Gider Yapısı rasyoları	GG1	Gelir-Gider Oranı	Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr payı Geliri/Toplam Aktifler	Kendirli vd.(2018),Gündoğdu(2018).
	GG2	Gelir-Gider Oranı	Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr payı Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri(Giderleri)	Kendirli vd.(2018), Dinçer ve Görener(2011), Uslu(2019).
	GG3	Gelir-Gider Oranı	Kâr payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler	Kendirli vd.(2018), Esmer ve Bağcı (2016).
	GG4	Gelir-Gider Oranı	Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler	Reis vd.(2016), Dinçer ve Görener(2011), Işık(2019).
	GG5	Gelir-Gider Oranı	Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri	Reis vd.(2016), Özhan vd.(2019).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturuldu.

4.9.1. Sermaye Yeterlilik Rasyoları

Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) mevcut öz kaynaklar ile bankanın alabileceği potansiyel risk tutarlarının ölçüldüğü en önemli rasyodur. Bu rasyo özkaynakların düzeyi ile bankanın faaliyetleri arasındaki ilişkinin de ölçülmesini sağlar. Basel düzenlemelerine göre %8 oranında olan SYR'nin tutturulması, raporlanması ve idame ettirilmesi gerekmektedir (Çetin, 2018:170). Bankaların karşı karşıya kaldıkları piyasa riski, kredi riski ve operasyonel riski karşılamak için ne kadar öz kaynak bulundurmaları gerektiğini gösteren rasyolar sermaye yeterlilik oranını ifade eder (Eğilmez, 2019: 376).

1980'li yıllardan bu yana küresel bankacılık sektöründe bankaların sermaye yeterliliğinin sağlanmasına ilişkin Basel Komitesi çalışmaları devam etmektedir. Sermaye yeterliliğini doğru bir şekilde ölçmek için Basel I, Basel II ve Basel III düzenlemeleri geliştirilmiştir. Sermaye yeterliliği hesaplamalarının amacı, üstlenilen risklerin ne ölçüde öz kaynaklar ile karşılanabildiğinin ölçülebilmesi ve dengenin sağlanabilmesidir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), sermaye yeterliliği konusunda uluslararası düzenlemeleri Türkiye'de uygulamaktadır. Basel I Kriterleri

1989 yılında kabul edilmiş olup Türkiye’de 1992’de tam olarak uygulama bulmuştur. Ülkemiz 2006’dan itibaren Basel II uygulamalarına geçiş yapmıştır. Basel II ile piyasa ve operasyonel riske esas tutarda orana dâhil edilmiştir. Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel II düzenlemeleri, 01.07.2012 itibariyle “kesin” uygulama sürecine geçilmiş olup, nihai Basel II düzenlemeleri 28 Haziran 2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (<https://www.bddk.org.tr/Sss-Kategori/Basel-Duzenlemeleri/2>). Türk bankacılık sisteminde de SYR’nin %8 oranında hesaplanması, off shore şubesi bulunan bankaların ve yeni şube açmak isteyen bankaların da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından alınan karar uyarınca, ”Hedef Rasyo” diye tabir edilen %12 oranını tutturması gerekmektedir. Katılım bankalarının ve konvansiyonel bankaların sermaye yeterlik rasyosunun %12 olması beklenmektedir (Çetin, 2018: 171).

Bankaların sermaye ve özkaynaklarının yeterlilik düzeylerini sürekli kontrol edip analiz edilmesi amacıyla kullanılan ve hesaplanan temel iki oran bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Standart Sermaye Yeterlilik Oranı” ikincisi ise “Özkaynakların Toplam Aktiflere Oranı” hesaplamasıdır (Öçal ve Çolak, 2016: 31). Sermaye yeterlik rasyosunun yüksek olması güçlü sermaye yapısının göstergesidir.

Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)

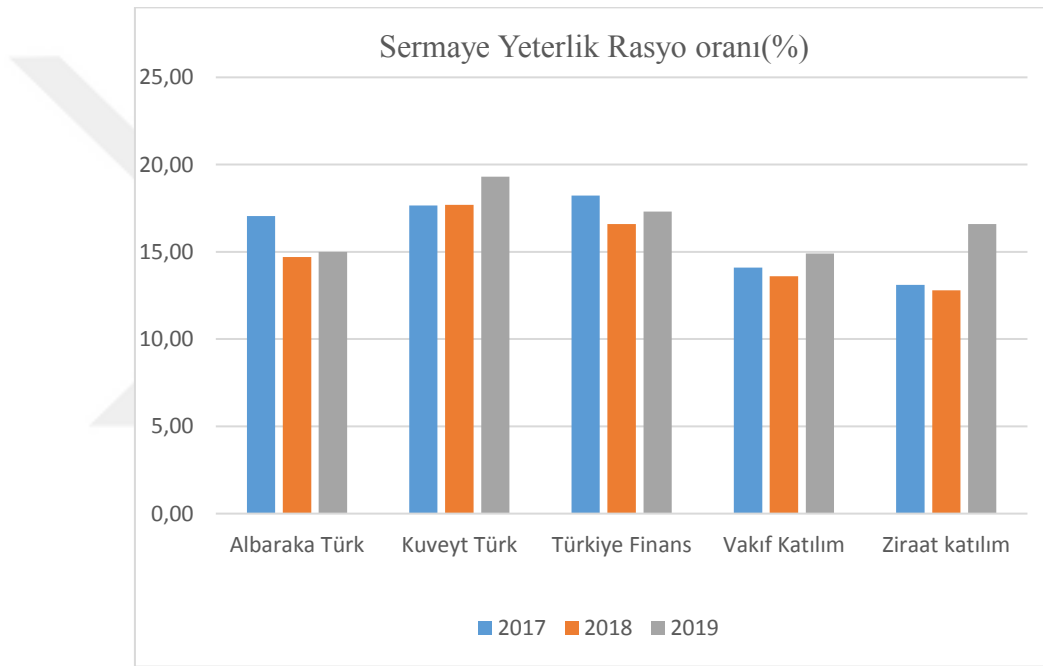
Bu rasyo Sermaye yeterliliği standart rasyosu olarak da adlandırılır. Sermaye yeterlilik rasyosu, özkaynakların risk ağırlık varlıklara oranından oluşmaktadır.

Bankaların faaliyetleri esnasında kredi, piyasa ve operasyonel risklerin neden olabileceği zararların, ne kadarlık bir kısmının bankanın kendi özkaynakları tarafından karşılanabileceğini gösterir (Aydın ve Başkır, 2013: 33). Kredi riski; Banka müşterilerinin kredi kullanımı yaparken kabul ettikleri sözleşme şartlarını kısmen veya tamamen yerine getirmemesinden dolayı bankanın maruz kaldığı riske denir (Yazıcı, 2018: 100). Basel II ile operasyonel risk için de sermaye yükümlülüğü getirilmiştir. Bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, sistemler, insanlar ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama durumu operasyonel risk olarak adlandırılır (Kaya, 2017: 393-394). Sermaye yeterlilik rasyosunun Basel II prosedürlerine göre minimum %8 oranında olma zorunluluğu vardır. Türk bankacılık sektörünün kriz süreçlerinde sermaye sıkıntısı çekmemesinde %8 olarak kabul edilen

sermaye yeterlilik oranına ek olarak 2006 yılında asgari %12'lik hedef oran belirlemesi etkili olmuştur (BBDK, 2010: 12). Sermaye yeterlilik rasyosunun yüksek olması, risk ağırlıklı varlıklarına karşılık özsermayenin yeterliliğini gösterdiğinden bankacılık performansı için olumludur.

Katılım bankaları sermaye yeterlik rasyoları incelendiğinde beş katılım bankasının sermaye yeterlik rasyosu %12'nin üstünde olmakla birlikte 2017-2019 yılları arasında Kuveyt Türk Katılım bankasının en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 10. Bankaların Yıllara Göre Sermaye Yeterlik Rasyosunun Oranı

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> , 08/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sermaye yeterliliği rasyosu; Sektörün sermayesinin risk ağırlıklı varlıklarına oranını göstermekte olup bankacılık sektöründe 2017 yılında %15,57 seviyesinden 2018 yılında %17,27'ye ve 2019 yılında %18,4'e yükselmiştir.

Özkaynaklar / Toplam Aktifler

Bankanın kaynaklarının yüzde kaçının bankanın sahipleri tarafından sağlandığını gösteren bir rasyodur. Özkaynak rasyosu olarak da adlandırılan bu rasyo, özellikle uzun vadeli kredi kullandıran kreditorler için işletmenin mali gücünü gösterir

(Yazıcı, 2018: 112-116). Özkaynak rasyosu, bankaların faaliyetlerini yeterli sermaye ile yürütüp yürütmediğini göstermesi açısından önemli olup bu oranın yüksek olması güçlü özkaynak yapısına işaret ettiğinden banka performansı açısından olumludur. Aynı zamanda bankaların dış kaynaklara olan bağımlılığını azaltması ve yüksek kâra ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Taşkın, 2017: 294).

(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler

Bu rasyo, bankanın serbest özkaynaklarının aktiflerini karşılama gücünü göstermektedir. Özkaynaklardan duran aktiflerin çıkarılmasıyla bankanın daha likit özsermayesine ulaşılır (Kurt ve Köse, 2017: 302). Duran aktifler; İştirakler, bağlı ortaklıklar, birlikte kontrol edilen ortaklıklar, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, satış amaçlı elde tutulan ve durdurulan faaliyetlere ilişkin duran varlıklar, (takipteki krediler-özel karşılıklar)'dan oluşmaktadır. Bu oranın yüksek olması güçlü sermaye yapısını gösterdiğinden banka performansı açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir (https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/819/Turkiye_Bankacilik_Sistemi-Mart_2017.pdf adresinden 04/05/2020 tarihinde erişildi).

4.9.2. Bilanço Yapısı Rasyoları

Bilanço yapısını gösteren rasyolar, bankaların aktiflerini ve pasiferini oluşturan kalemlerin yapısı hakkında bilgi edinmemizi sağlayan rasyolardır. Aktif-pasif yönetiminde kâr payı oranlarındaki veya likidite durumundaki değişikliklerden dolayı bankanın karşı karşıya bulunduğu banka bilançosundaki uyumsuzluğu ifade etmektedir (Risk Yönetimi, 2019: 107).

TP Aktifler/Toplam Aktifler

Bu oran toplam aktifler içinde bankanın TL cinsinden aktiflerinin payını göstermektedir. Piyasanın güncel durumu ile değişiklik göstermesine karşın genel olarak Türkiye'deki bankalar TP kredi kullandığı için bu oranın yüksek olması banka performansı için olumlu değerlendirilebilir.

YP Aktifler/YP Pasifler

Bu oran bankanın yabancı para cinsinden pasiflerinin yabancı para cinsinden aktifleriyle karşılama düzeyini göstermektedir. Yabancı para pasiflerin artması ile krediye dönüşümü de aynı oranda arttığında banka için riskli bir durumu beraberinde getirebilir. Mevduat sahiplerine yabancı para borçlanıldığından bu durumda yabancı para pozisyonu alınması gerekebilir.

TP Krediler ve Alacaklar/Toplam krediler ve Alacaklar

Bu oran toplam kredilerin içerisindeki Türk Parası cinsinden kredilerin oranını gösterir.

Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler

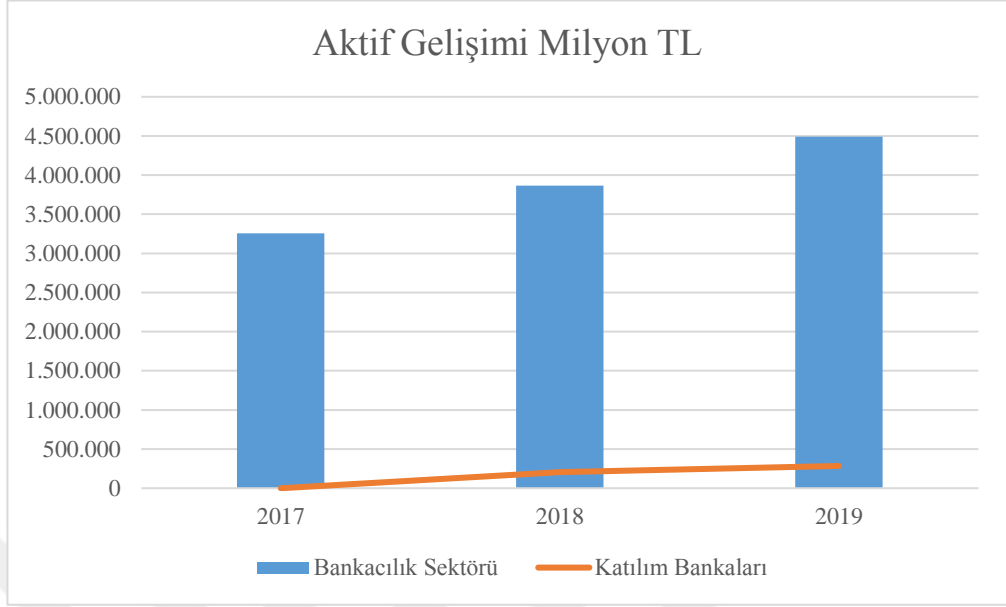
Aktiflerin mevduat ile finanse edilebilme düzeyini gösterir. Kullanılan kredilerin yüzdesel olarak ne kadarını mevduat müşterilerinden toplandığını, ne kadarının diğer bankalardan karşılandığı ile ilgili bir rasyodur.

4.9.3. Aktik Kalitesi Rasyoları

Bankaların aktif kalitesi incelenirken varlıklarının çeşitleri ve verdikleri krediler üzerinde durulmaktadır. Verilen kredilerin banka aktifleri içinde payı fazla olduğunda aktif kalitesini değerlendirmeye yönelik ölçütlerin çoğunun kredi kalitesini değerlendirmeye yönelik olduğu söylenebilmektedir (Çelik, 2004: 102). Bu oran bankada varlıkların ne kadar verimli kullanıldığını ölçmektedir.

Bankacılıkta en önemli risk kredi riski olup, kredi kullanan kurum ya da bireylerin aldıkları krediyi vaktinde düzenli veya tam ödememesi durumunda bankanın maruz kaldığı risk olarak tanımlanmaktadır (Yaslıdağ, 2007: 98). Bankalarda etkin bir kredi riski yönetiminin olmaması sorunlu kredilerin artmasına neden olmakta ve bankaların bilançolarını, kârlılıklarını, aktif kalitelerini ve sermaye yeterliliği rasyolarını olumsuz yönde etkilemektedir (Şahbaz ve İnkaya, 2014: 70). Bilanço pasifindeki yükümlülüklerin riskini azaltıcı olması ve aktifteki kredilerin teminatını artırması ile katılım bankacılığı aktif kalitesini artırmaktadır.

Grafik 11. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Aktif Gelişimi

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katirim-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf> adresinden 15/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye'nin 2017 yılında 57,1 milyar TL ile en büyük aktif toplamına sahip katılım bankası Kuveyt Türk olmuştur. İkinci sırada 39,1 milyar TL ile Türkiye Finans Katılım üçüncü sırada ise 36,2 milyar TL ile Albaraka Türk yer almaktadır. Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım'ın aktif büyüklüğü sırasıyla 14,4 milyar TL ve 13,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (<https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese>). Aktif büyüklükte bankacılık sektörü 2018 yılında bir önceki yıla göre %18,7 oranında artış göstermiştir. Aktif büyüklükte bankacılık sektörü 2019 yılında bir önceki yıla oranla %16 büyüme göstermiş olup katılım bankaları ise %37,5 büyüme göstermiştir. Katılım bankalarının aktif büyüme oranı bankacılık sektörünün üzerinde seyretmiştir. Katılım bankalarının aktif büyüklükte bankacılık sektöründen aldıkları pay 2017 yılında %4,91, 2018 yılında %5,35 ve 2019 yılında %6,33'tür.

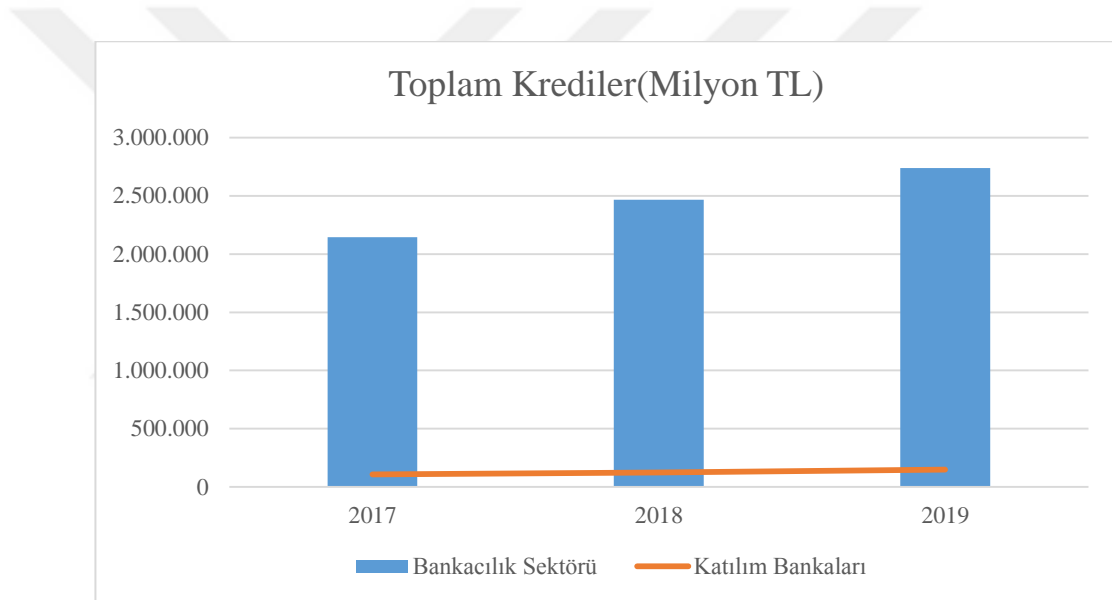
Toplam Krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler

Bu oran aktifler içindeki kredi hacmini gösterir. Bankalar piyasalarda mevduat toplayıp, kredi kullanılmakla aracılık faaliyeti yerine getirir. Bu oranın yüksek olması kredi verme işleminin başarılı olduğunu göstermektedir. Kredilerin toplam aktiflerin içerisindeki payının yüksek olması banka için riskte oluşturabilir. Bu sebepten kredi

teminatlarının durumu bu noktada önem arz etmektedir. Bankaların kredi hacmini büyütmek istemediği dönemler olabilir bu dönemlerde toplam kredilerin payı daha da düşebilir.

Açıklaması yapılan oranın yüksek olması aktifin kaliteli olduğu anlamına gelir. Bu orana ilişkin genel ölçütler tartışılabilir olmakla beraber, Krediler/Toplam Aktifler oranının % 50'nin altına düşmemesi, %65'ide aşmamasının uygun olacağı söylenebilir (Çankaya ve Öz, 2001: 39).

Grafik 12. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Toplam Kredi Büyüklükleri

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> adresinden 15/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisinde kullanılan fon için aldıkları pay; 2017 yılında %5, 2018 yılında %5,1, 2019 yılında %5,5'tir. Bankacılık sektöründe; krediler 2017 yılında yıllık bazda %21, 2018 yılında %14 ve 2019 yılında %11 oranında artmıştır. Katılım bankaları kredileri; 2017 yılında %25, 2018 yılında %16 ve 2019 yılında %20 oranında artırmıştır. Kullanılan fonda katılım bankaları bankacılık sektörünün üstünde bir büyüme göstermiştir.

2017 yılında mevduat oranı artmış aynı zamanda mevduatın krediye dönüşümü de %100'ün üzerinde seyretmiştir. Türk Parası mevduat oranı 2017 yılına göre azalmış Yabancı Para mevduatın oranı kurdaki artışa bağlı olarak artmıştır.

2018 yılında bir önceki yıla göre kredilerin toplam aktifler içindeki payı azalırken nakit rezervlerin payında ise artış olmuştur. Nakit rezervlerdeki artış Ağustos 2018’te yaşanan kur atağından sonra finansal koşullardaki sıkılaşma sonucu kredi artış hızlarının sert şekilde düşmesi ve bankaların likit varlıklarını artırmayı tercih etmeleri etkili olmuştur (TKBB faaliyet raporu, 2018: 41). 2018 yılında mevduatın artmasına karşın mevduatın krediye dönüşüm oranı azalmıştır.

2019 yılında döviz kurlarındaki hareket, yıl içinde yaşanan iç ve dış kaynaklı dalgalanmalar, baz etkisi nedeniyle kredilerde düşüş yaşanmıştır. Kredilerin toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Kredilerin azalması ile birlikte menkul kıymetlerde artış olmuştur.

Toplam Krediler ve Alacaklar/Toplam Toplanan Fonlar

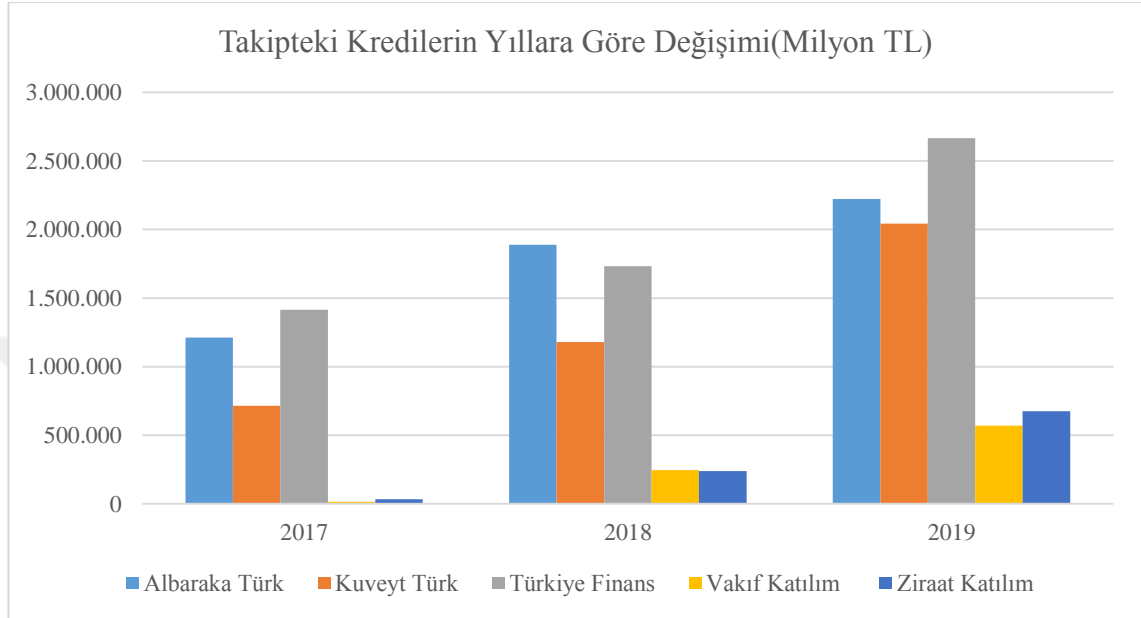
Bu oran bankaların topladıkları mevduatı krediye dönüştürme performansını ifade eder (Şahin, 2011: 148). Toplanan fonların ne kadarının krediye dönüştüğünü gösterir. Genel olarak bankaların ana faaliyet alanı fon kullandırmak olduğundan oranın yüksek olması genişlemeye işaret etmektedir.

Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar

Aktifler içinde ki donuk kredilerin oranını verir. Bu oran bankaların aktif kalitesini etkilemektedir. Bankanın kullandığı kredilerin yüzdesel olarak ne kadarının geri ödemesinde sorun yaşandığını gösterir. Bankaların alacaklarını tahsil konusunda yaşadıkları sıkıntılar ve buna bağlı olarak takibe düşmüş alacaklar bankalar açısından kredi riskine neden olmaktadır. BDDK tarafından tahsili gecikmiş alacaklara ilişkin sınıflandırma düzenlenmektedir ve takibi farklı kategorilerde yapılmaktadır (Albayrak ve Eren, 2020: 37). Alacaklarını zamanında tahsil edemeyen bankalarda, gecikmeler 30 günü geçtiği zaman krediler yakın izlemeye alınır ve ayrılan genel karşılık oranları artar. Bu gecikme 90 günü geçince takip hesaplarına aktarılır ve bu alacaklar için özel karşılık ayrılır. Kredinin takip hesaplarına aktarılması katılım bankası bilançosundaki kredi hesaplarını azaltarak bu krediler için ayrılan özel karşılıklar için kâr payı dışı giderleri artıracaktır. Takipteki kredilerin payının artması aktif kalitesini, sermaye yeterliliğini, net faiz marjını likidite ve kârlılığı olumsuz etkileyecektir (Selimler, 2015: 169). Bu oranın yüksek olması bankanın kredi riskindeki başarısızlığı ve kârlılığını

azalttığını gösterir. Çalışmamızda banka performansını olumsuz etkilediğinden negatif olarak değerlendirilmiştir.

Grafik 13. Takipteki Kredilerin Yıllara Göre Değişimi (Milyon TL)

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> dan adresinden 17/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 9 Finansal Araçlar” standardı 1 Ocak 2018 tarihinde yeni düzenleme olarak yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklikten dolayı finansal raporlara en çok etki edecek olan gerçekleşmiş kredi zararları modelinden beklenen kredi zararları modeline geçilmesidir. TFRS 9 düzenlemesine göre krediler değer düşüklüğüne uğramamış olsa bile zarar karşılığı ayrılmaktadır (Karaarslan ve Gülhan, 2020: 113-114). Yeni düzenlemeyle birlikte kredi sınıflandırmalarında değişiklik oluşmuş ve bu değişiklik bankacılık sektöründe takipteki kredilerin göreceli artmasına neden olmuştur (TKBB Yıllık Faaliyet Raporları,2018: 15). Yukarıdaki grafikte takipteki alacakların 2018 yılındaki artışı TFRS 9 uygulamasından kaynaklıdır.

2017 yılında bankacılık sektöründe tahsili gecikmiş alacakların oranı %9,9, 2018 yılında %51 ve 2019 yılında %56 oranında artmıştır. Katılım bankalarının takipteki kredileri(brüt) 2017 yılında %4, 2018 yılında %48,9 ve 2019 yılında %53,7 oranında artmıştır. Belirtilen dönemlerde katılım bankalarının takipteki kredilerin artış oranı sektör ortalamasına yakın seyretmiştir.

Katılım bankalarını kendi aralarında değerlendirdiğimizde takipteki kredilerdeki artış hızı en fazla; 2017 yılında Türkiye Finans'ta, 2018 yılında Albaraka Türk ve 2019 yılında Türkiye Finans'ta olduğu görülmektedir. Kamu katılım bankalarının takipteki kredilerinin yıllar itibariyle hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Özel Karşılıklar/Takipteki Krediler(Brüt)

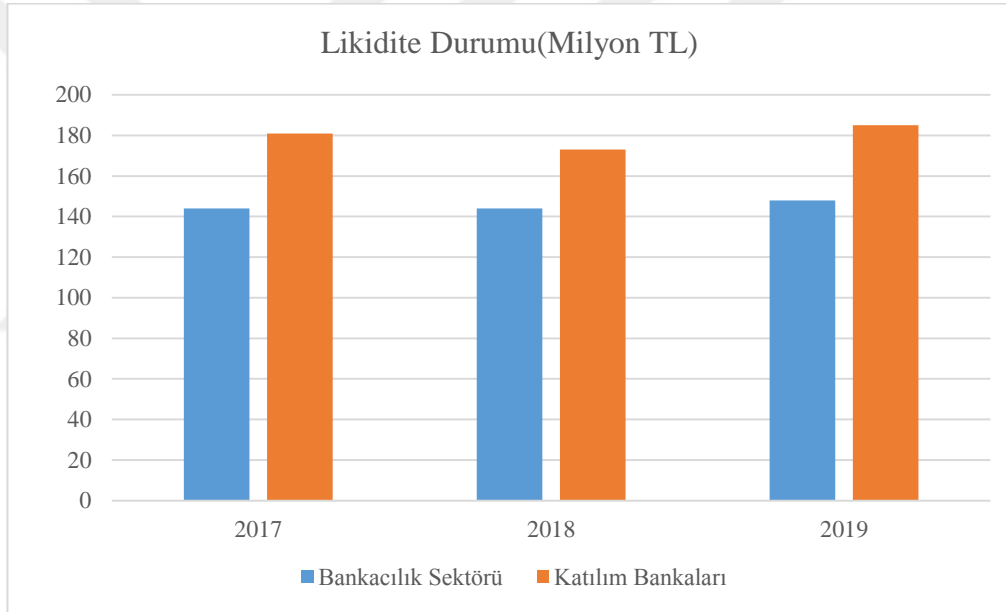
“Karşılıklar tebliği” hükümlerince bankalarının ayırmak zorunda olduğu özel karşılıkların takipteki(donuk) kredilere oranıdır. Banka varlıkları arasında yer alan kredilerle ilgili olarak ayrılacak karşılıkla (kredi karşılıkları) ilişkin politika ve uygulamalar, Resmi Gazete'nin 22.06.2016 tarihli nüshasında yayımlanan “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” de düzenlenmiştir. Bankanın kullandırmış olduğu kredi ödemesinde sıkıntılar yaşandığında takipteki kredilerin oranı artmaktadır. Takibe düşen kredide artış olması bankaların likiditesini etkileyen bir kalemdir. Özel karşılıklar, tahsilinde gecikme meydana gelmiş olan kredilerin (donuk krediler) her biri için ayrı hesaplanır. Takipteki kredilerin banka için değeri düştükçe ayrılan karşılık miktarı artırılır. Kredi, değerini tamamen yitirdiğinde de karşılık oranı yüzde yüze ulaşmış olur (Sevilengül, 2020: 30).

4.9.4. Likidite Yeterlilik Rasyoları

Bankanın likiditesi, hem vadesi gelen taahhütlerini ve nakit çıkışlarını karşılayabilme hem de yeni işlemlere girebilme yeteneği olarak tanımlanabilir (Kaya, 2017: 389). Likidite yönetimi; Piyasadaki talebe göre kredi ve fon ihtiyaçlarının bankalar tarafından karşılanabilme gücüdür. Likidite yeterlilik rasyolarının hesaplanmasındaki amaç bankaların varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki likidite dengesinin izlenmesi ve değerlendirilmesidir. Likidite, bir finansal ürünün, bir menkul değer ya da gayrimenkulün nakde çevrilebilme kolaylığını ifade eder (Eğilmez, 2019: 248). Likidite, işletme aktiflerinin kısa süre içerisinde ve az seviyede değer kaybına uğrayarak nakde çevrilebilme yeteneğidir. Bankalar likidite yeterlik oranlamasını yaparak bilançosunun aktif ve pasifi arasındaki dengeyi de oluşturmaktadır. Bu oranın hesaplanması kısa süreli borçların ödenebilme gücü ve sermayenin yeterliliği konularında bilgi vermektedir. Bankalar, kârlılık ve faaliyetlerini devam ettirmek, kriz

dönemlerinde ayakta kalmak için likiditelerini güçlü ve yeterli düzeyde tutmalıdır. Likidite yönetiminde başarılı olamayan bankalar likidite riski ile karşı karşıya gelmektedir. Likidite riskinin piyasa likidite riski ve fonlama likidite riski türleri vardır. Varlığın işlem gördüğü piyasadaki likidite yetersizliğinden dolayı normal değerinden aşağı bir değerle nakde çevrilebilmesi durumu piyasa likiditesi riskinden kaynaklıdır. Fonlama likiditesi riski, vadesinde bir ödemeyi yapmak için yeterli nakdin sağlanamamasıdır (Akhisar, 2019: 53). Genel olarak likidite rasyoları bankaların kısa vadede borç ödeme kapasitesini gösterir (Kaya,2017: 400)

Grafik 14. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Yıllara Göre Likidite Durumu

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> adresinden 16/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Yukarıdaki grafikte gösterildiği gibi katılım bankalarının likidite oranları 2017-2019 dönem aralığında bankacılık sektörünün üstünde seyretmektedir.

Likit Aktifler/Toplam Aktifler

Bu oran bankaların toplam aktiflerinin içerisindeki likit değerlerinin payını gösterir. Bu oranın yüksek olması bankadan zamansız çekilebilecek mevduatların ve plansız artan kredi taleplerinin karşılanması oranını yükseltir. Bu oran hem aktif kalitesi

hem de likidite ile ilgilidir. Likit aktiflerin oranının toplam aktifler içerisindeki payının yüksek olması bankanın kaynaklarını verimli kullandığını gösterdiğinden banka performansı için olumludur.

Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler

Bankanın yükümlülüklerini yerine getirme gücünü bu oran göstermektedir. Bankaların kısa vadeli yükümlülüklerine karşı likit pozisyonu ile alakalıdır. Piyasalarda olan konjonktür hareketlerinde bankalar likit aktiflerini nakde dönüştürerek durumunu koruyabilmektedir. Bankanın likit oranının yüksek olması riski düşürdüğünden banka performansı için olumludur.

TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler

Bu oran bankanın toplam aktiflerinin içerisindeki Türk Parası cinsinden likit aktiflerinin payını göstermektedir.

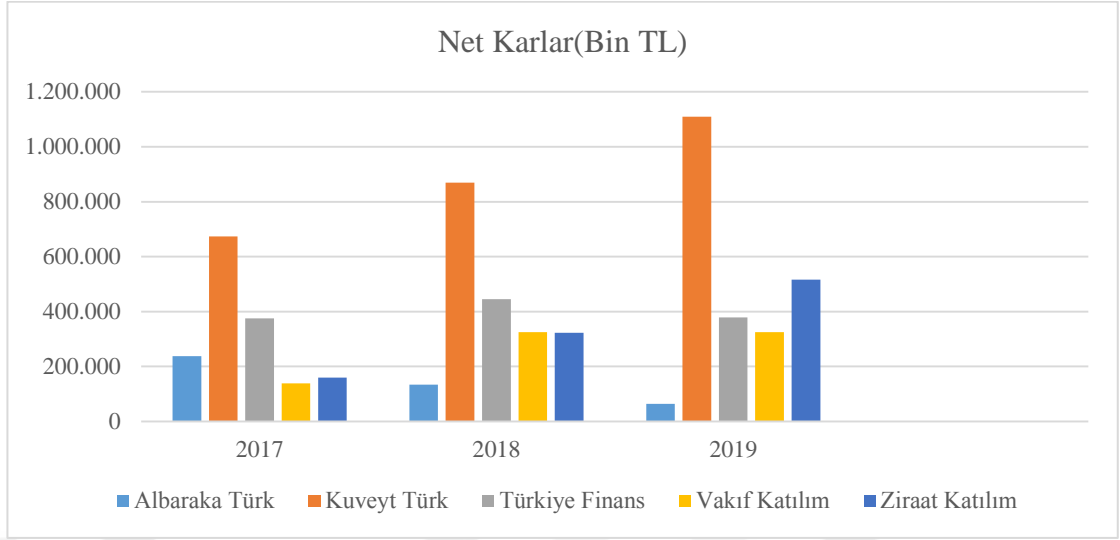
4.9.5. Kârlılık Rasyoları

Bankalar ve katılım bankaları finans kesiminin en önemli parçalarıdır. Bankaların reel kesim ve ekonomik kesim üzerindeki en güçlü yanı mevduat ve kredi hacmidir (Eğilmez, 2020: 140)

Bankalar kurulduğu andan itibaren finansal sistem içerisindeki aracılık rolünü yerine getirirken kâr elde edebilmek için hedeflerini belirler. Bankaların uzun vadede varlıklarını devam ettirebilmek için kârlılık ve verimliliği amaç edinmiştir. Bankaların dönemsel olarak performanslarındaki başarısı kârlılığın göstergesidir. Bankaların kârlılığını ölçmek için bilanço ve gelir tablolarından yararlanır.

Çalışmamızda incelenen katılım bankaları kârlılık kalemlerini artırmak için alternatif yatırım araçları ile yüksek kârlar elde ettiği görülmektedir.

Grafik 15. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Net Kârları

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar-dan-adresinden> 18/03/2020 tarihinde erişilerek yazar tarafından derlenmiştir.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde Albaraka Türk'ün net kârını her yıl düşürdüğü, Türkiye Finans'ın 2019 yılında kârını azalttığı diğer üç katılım bankasının net kârlarını her yıl artırdığı görülmektedir.

2017-2019 yılları arasında katılım bankaları arasında en fazla net kârı Kuveyt Türk katılım bankası elde etmiştir. 2017 yılında katılım bankaları içinde en az kâr elde eden banka Vakıf katılım olurken 2018 ve 2019 yıllarında ise Albaraka Türk katılım bankası olmuştur (<https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese>).

Yıllar bazında net kârları incelediğimizde 2017 yılsonuna göre net kârını en çok artıran banka Vakıf Katılım bankası, 2018 yılsonuna göre net kârını en çok artıran banka ise Ziraat Katılım olmuştur (TKBB faaliyet raporlar, 2017-2018-2019).

Katılım bankaları net kârı belirtilen dönemlerde bankacılık sektörünün üzerinde gerçekleşmiştir. Katılım bankaları 2019 yılı net kârını, bankacılık sektörünün üstünde bir performansla %34 oranında artırdı. Bankacılık sektörü içinde katılım bankalarının net kâr oranı 2017 yılsonu itibariyle %3,2, 2018 yılsonu itibariyle %4 ve 2019 yılsonunda %4,9'dur.

Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifler

Bankanın aktif kârlılığını gösterir. Bankanın varlıklarının kâr oluşturma başarısını bu oran gösterir. Kârlılık arttıkça bu oran artar.

Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz Kaynaklar

Özsermaye üzerindeki kârlılığı gösterir. Banka kârlılığı için önemli bir kalemdir.

Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr(Zarar)/Toplam Aktifler

Bu oran bankanın toplam aktiflerin içerisindeki faaliyetlerden elde edilen kârı göstermektedir. Banka performansı için olumludur.

4.9.6. Gelir-Gider yapısı Rasyoları

Bankaların gelir-gider yapısı; bankaların belirli bir dönemdeki gelirleri ile bu gelirlerin oluşturulması sırasında katlanılan maliyetlerin ve giderlerin, kârın analiz edilebildiği rasyolardır (Yazıcı, 2018: 114).

Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktifler

Toplam aktiflerin özel karşılıklar sonrası net kâr payı gelirlerinden karşılama düzeyini gösterir. Kâr payı gelirlerinden kâr payı giderlerinin ve özel karşılıkların çıkarılması ile özel karşılıklar sonrası net kâr payı geliri bulunmaktadır. Bu oranın yüksek olması banka performansı için olumludur.

Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri

Bu oran Toplam faaliyet gelirleri içinde özel karşılıklar sonrası net kâr payı gelirinin payını göstermektedir. Oranın yüksek olması banka performansı için olumludur. Net kâr payından özel karşılıkların çıkarılmasıyla özel karşılıklar sonrası net kâr payı oranı bulunmuştur.

Kâr Payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler

Bankanın toplam aktiflerinin içindeki kâr payı dışındaki gelirlerinin oranını gösterir. Genel kapsamda bankanın ücret ve komisyon gelirlerini ifade eder. Bankaların

kredi haricindeki gelirlerinin toplam aktiflerdeki payını ifade etmektedir. Banka performansı için bu oranın yüksek olması olumludur.

Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler

Diğer faaliyet giderleri; kıdem tazminatı karşılıkları, banka sosyal yardım sandığı varlık açıkları karşılığı, maddi duran varlık değer kaybı giderleri, maddi duran varlık amortisman giderleri, maddi olmayan duran varlık amortisman giderleri, elden çıkarılacak kıymetler değer kaybı giderleri, satış amaçlı elde tutulan ve durdurulan faaliyetlere ilişkin duran varlıklar değer kayıp giderleri ve diğer işletme giderlerinden oluşmaktadır (Kaya, 2017:383-408). Bu oran toplam aktiflerin içindeki diğer faaliyet giderlerinin oranını göstermektedir. Oranın yüksek olması banka performansı için olumsuz değerlendirilir.

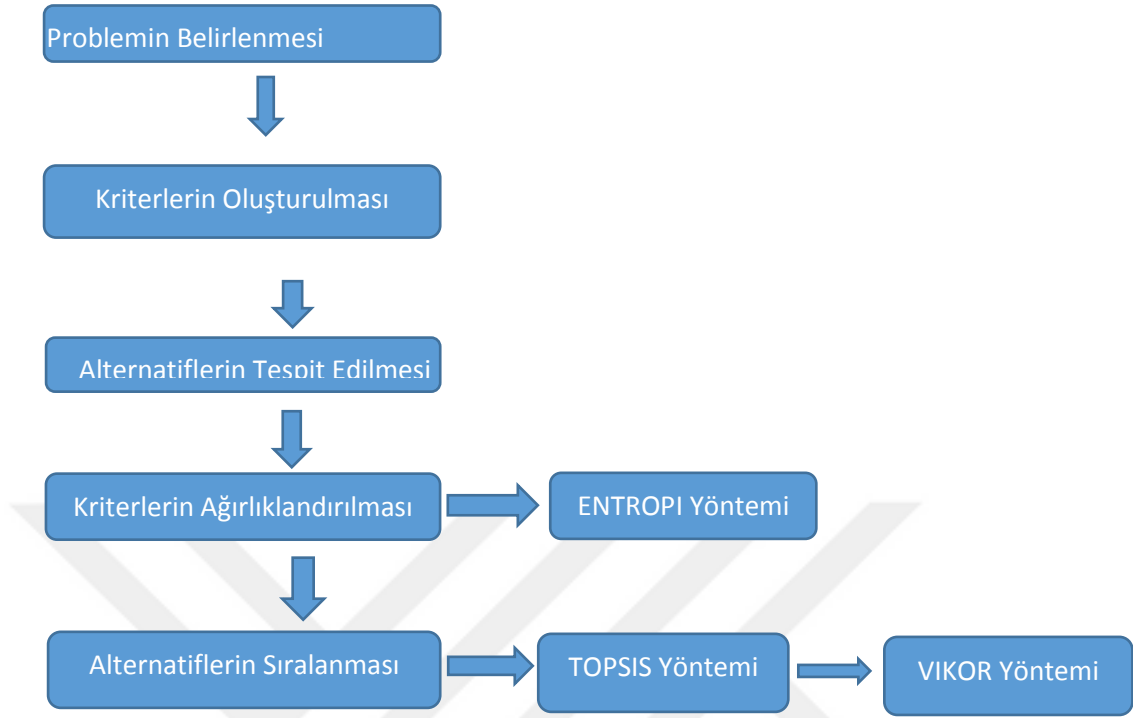
Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri

Bu oran personel giderlerinin diğer faaliyet giderleri içindeki payını göstermektedir. Çalışanları adına banka Sosyal Güvenlik Kurumu'na yasa ile belirlenmiş oranda katkı payı öder. Bu ödenen katkı payları tahakkuk ettikleri dönemde personel giderleri hesabına yansımaktadır. Bu oran bankanın gider yapısına ilişkin bilgi vermektedir.

4.10. Uygulama

Çalışmanın uygulama kısmı aşağıdaki şemaya uygun yapılmıştır.

Şekil 1. Uygulama Akış Şeması

4.10.1. Problemin Belirlenmesi

Çözülmesi amaçlanan problemin belirlenmesi uygulama bölümünün ilk aşamasını oluşturur. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının finansal performansının çok kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle analiz edilmesidir.

4.10.2. Kriterlerin Oluşturulması

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaların mali performansını değerlendirirken hangi kriterler göz önünde bulundurularak seçileceğine karar verilmesidir. Burada kriterler; literatür araştırması ve akademisyen görüşleri ile belirlenmiştir. Bu kriterler banka performans analizleri yapılırken akademik çalışmalarda yaygın olarak kullanılan kriterlerdir.

Tablo 16. Araştırmada Kullanılan Kriterler, Kodları ve Hedefler

Ana Kriterler	Alt Kriterler(Oranlar)	Kod	Hedef
Sermaye Yeterliliği	Öz kaynaklar/(Kredi+ Piyasa+ Operasyonel Riske Esas Tutar)	SY1	max
	Öz kaynaklar/ Toplam Aktifler	SY2	max
	(Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler	SY3	max
Bilanço Yapısı	TP Aktifler/ Toplam Aktifler	BY1	max
	YP Aktifler/YP Pasifler	BY2	max
	TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar	BY3	max
	Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler	BY4	max
Aktif Kalitesi	Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler	AK1	max
	Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Toplanan Fonlar	AK2	max
	Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar	AK3	min
	Özel Karşılıklar/Takipteki Krediler(Brüt)	AK4	max
Likidite	Likit Aktifler/Toplam Aktifler	L1	max
	Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	L2	max
	TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler	L3	max
Kârlılık	Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifler	K1	max
	Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz kaynaklar	K2	max
	Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr(Zarar)/Toplam Aktifler	K3	max
Gelir-Gider Yapısı	Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr payı Geliri/Toplam Aktifler	GG1	max
	Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr payı Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri	GG2	max
	Kâr payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler	GG3	max
	Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler	GG4	min
	Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri	GG5	max

Kaynak: Veriler Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin internet sayfasından yazar tarafından derlenmiştir.(www.tkbb.org.tr)

4.10.3. Araştırmada Kullanılan Alternatifler ve Kodları

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarından belirtilen dönem aralığında verisi bulunan katılım bankaları tercih edilmiştir.

Tablo 17. Araştırmada Kullanılan Bankalar

Alternatifler		Kodlar
Özel Sermayeli Katılım Bankaları	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	B1
	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	B2
	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	B3
Kamu Sermayeli Katılım Bankaları	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	B4
	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	B5

Kaynak: www.tkbb.org.tr

4.10.4. Kriterlerin Ağırlıklandırılması

4.10.4.1. ENTROPI Yöntemi ile Kriterlerin Ağırlıklarının Belirlenmesi

Araştırmanın bu bölümünde katılım bankalarının performans değerlendirmesinin yapılabilmesi için öncelikle nesnel bir ağırlıklandırma yöntemi olarak literatürde birçok araştırmacı tarafından önerilen ENTROPI yöntemi kullanılarak araştırmada değerlendirmeye alınan kriterler ağırlıklandırılacaktır.

4.10.4.1.1.Karar Matrisinin Oluşturulması

Aşağıdaki tablolarda ENTROPI yönteminin başlangıç aşamasında 5 katılım bankasının 2017, 2018 ve 2019 yıllarındaki karar matrisleri bulunmaktadır. Fayda ve maliyet kriterlerine göre metodoloji kısmında belirtilen formül(1) ve formül(2) yardımıyla max ve min değerler bulunmuştur.

Tablo 18. 2017 Yılı Karar Matrisi

2017 YILI KARAR MATRİSİ																						
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	17,06	6,84	3,41	64,94	68,89	74,97	69,86	67,50	96,62	4,95	57,68	26,53	39,15	8,43	0,65	9,55	0,79	2,22	50,95	0,87	2,30	53,14
B2	17,66	8,03	6,12	62,03	73,84	82,85	69,77	63,09	90,42	1,98	93,39	30,07	46,16	5,07	1,17	14,68	1,48	2,36	47,34	1,25	2,13	54,34
B3	18,22	10,39	1,26	69,37	57,80	83,92	56,37	64,83	115,01	5,58	70,88	25,93	45,30	5,94	0,96	9,24	1,17	2,22	45,48	1,18	2,24	46,99
B4	14,09	8,38	7,67	76,57	84,13	89,61	76,36	72,56	95,01	0,16	79,40	25,83	39,87	10,36	1,04	12,46	1,28	1,29	37,55	1,48	1,49	43,28
B5	13,10	9,78	8,86	76,72	62,68	84,88	69,85	79,26	113,46	0,30	51,91	17,04	26,92	5,75	1,10	11,32	1,39	2,45	72,37	0,31	1,37	44,02
Toplam	80,13	43,42	27,32	349,63	347,34	416,23	342,21	347,24	510,52	12,97	353,26	125,40	197,40	35,55	4,92	57,25	6,11	10,54	253,69	5,09	9,53	241,77
min	13,10	6,84	1,26	62,03	57,80	74,97	56,37	63,09	90,42	5,58	51,91	17,04	26,92	5,07	0,65	9,24	0,79	1,29	37,55	0,31	2,30	43,28
max	18,22	10,39	8,86	76,72	84,13	89,61	76,36	79,26	115,01	0,16	93,39	30,07	46,16	10,36	1,17	14,68	1,48	2,45	72,37	1,48	1,37	54,34
fark	5,12	3,55	7,60	14,69	26,33	14,64	19,99	16,17	24,59	-5,42	41,48	13,03	19,24	5,29	0,52	5,44	0,69	1,16	34,82	1,17	-0,93	11,06

Tablo 19. 2018 Yılı Karar Matrisi

2018 YILI KARAR MATRİSİ																						
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	14,70	7,72	0,05	51,41	48,59	61,01	67,79	62,02	91,48	7,21	0,05	29,02	44,44	5,79	0,32	4,11	0,40	1,04	31,20	2,17	0,85	0,86
B2	17,68	7,33	0,06	50,53	49,47	67,67	72,73	61,79	84,96	2,57	0,71	23,23	39,64	2,01	1,17	15,99	1,52	1,61	31,40	1,97	0,88	1,15
B3	16,61	9,19	0,06	57,69	42,31	73,27	57,09	63,39	111,03	5,81	0,70	21,33	34,58	0,93	0,95	10,29	1,21	1,69	37,30	1,77	1,32	0,90
B4	13,60	7,29	0,06	53,62	46,38	65,09	72,45	64,36	88,84	1,82	0,53	26,39	40,87	4,50	1,55	21,31	1,98	2,23	58,50	1,64	0,11	0,85
B5	13,06	10,00	0,10	65,06	34,95	70,83	68,28	79,95	117,08	1,35	0,87	12,60	23,90	1,53	1,45	14,54	1,87	2,56	67,00	0,90	0,36	0,71
Toplam	75,65	41,53	0,33	278,31	221,70	337,87	338,34	331,51	493,39	18,76	2,86	112,57	183,43	14,76	5,44	66,24	6,98	9,12	225,40	8,45	3,52	4,46
min	13,06	7,29	0,05	50,53	34,95	61,01	57,09	61,79	84,96	7,21	0,05	12,60	23,90	0,93	0,32	4,11	0,40	1,04	31,20	0,90	1,32	0,71
max	17,68	10,00	0,10	65,06	49,47	73,27	72,73	79,95	117,08	1,35	0,87	29,02	44,44	5,79	1,55	21,31	1,98	2,56	67,00	2,17	0,11	1,15
fark	4,62	2,71	0,05	14,53	14,52	12,26	15,64	18,16	32,12	-5,86	0,82	16,42	20,54	4,86	1,23	17,20	1,58	1,52	35,80	1,27	-1,21	0,44

Tablo 20. 2019 Yılı Karar Matrisi

2019 YILI KARAR MATRİSİ																						
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	15,00	7,40	0,04	47,30	95,40	49,70	77,40	60,10	78,00	7,19	0,43	0,33	0,41	0,10	0,00	0,02	0,00	0,00	- 0,28	0,01	0,01	1,50
B2	19,32	6,50	0,05	38,90	108,60	56,80	81,90	55,50	68,00	3,53	0,75	0,41	0,50	0,05	0,01	0,16	0,01	0,01	1,39	0,00	0,01	1,13
B3	17,26	9,20	0,06	46,10	98,40	57,20	76,20	63,50	83,00	8,01	0,54	0,34	0,41	0,04	0,01	0,08	0,01	0,01	1,04	0,00	0,01	0,90
B4	14,88	6,50	0,05	44,30	116,10	55,00	75,60	61,80	82,00	3,04	0,66	0,35	0,41	0,07	0,01	0,17	0,02	0,01	0,68	0,00	0,01	1,02
B5	16,61	8,70	0,08	57,10	96,30	60,50	70,00	81,20	116,00	2,28	0,85	0,17	0,25	0,06	0,01	0,16	0,02	0,01	1,13	0,00	0,01	0,76
Toplam	83,07	38,30	0,28	233,70	514,80	279,20	381,10	322,10	427,00	24,05	3,23	1,60	1,98	0,32	0,04	0,59	0,06	0,04	3,96	0,02	0,04	5,31
min	14,88	6,50	0,04	38,90	95,40	49,70	70,00	55,50	68,00	8,01	0,43	0,17	0,25	0,04	0,00	0,02	0,00	0,00	- 0,28	0,00	0,01	0,76
max	19,32	9,20	0,08	57,10	116,10	60,50	81,90	81,20	116,00	2,28	0,85	0,41	0,50	0,10	0,01	0,17	0,02	0,01	1,39	0,01	0,01	1,50
fark	4,44	2,70	0,04	18,20	20,70	10,80	11,90	25,70	48,00	- 5,73	0,42	0,24	0,25	0,06	0,01	0,15	0,02	0,01	1,66	0,00	- 0,00	0,74

Araştırma kapsamında katılım bankalarının performans kriterleri olarak ele alınan; Öz kaynaklar/(Kredi+ Piyasa+ Operasyonel Riske Esas Tutar) (SY1), Öz kaynaklar/ Toplam Aktifler (SY2) , (Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler (SY3), TP Aktifler/ Toplam Aktifler (BY1), YP Aktifler/YP Pasifler (BY2), TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar (BY3), Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler (BY4), Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Aktifler (AK1), Toplam krediler ve Alacaklar/Toplam Toplanan Fonlar (AK2), Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar (AK3), Özel Karşılıklar/Takipteki Krediler (AK4), Likit Aktifler/Toplam Aktifler (L1), Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler (L2), TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler (L3), Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifler (K1), Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz kaynaklar (K2), Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr(Zararı)/Toplam Aktifler (K3), Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktifler (GG1), Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri(Giderleri) (GG2), Kâr Payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler (GG3), Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler (GG4),

Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri (GG5) fayda ya da maliyet yönlü olmaları dikkate alınarak farklı şekillerde normalize edilmiştir. Çalışmada kullanılan (AK3) ve (GG4) kriterleri maliyet yönlü, diğer kriterler ise fayda yönlü olarak değerlendirilmiştir.

4.10.4.1.2. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Araştırma metodolojisinin açıklandığı bölümde belirtilen (3) nolu formülle matrisin tüm elemanları kendi sütun toplamlarına bölünerek kriterlere ilişkin normalize edilmiş değerler hesaplanmıştır. Normalizasyon işlemine ilişkin sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 21. 2017 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi

	NORMALİZE EDİLMİŞ KARAR MATRİSİ																					
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	-0,329	-0,291	-0,260	-0,313	-0,321	-0,309	-0,324	-0,318	-0,315	-0,368	-0,296	-0,329	-0,321	-0,341	-0,267	-0,299	-0,264	-0,328	-0,322	-0,302	-0,343	-0,333
B2	-0,333	-0,312	-0,335	-0,307	-0,329	-0,321	-0,324	-0,310	-0,307	-0,287	-0,352	-0,342	-0,340	-0,278	-0,342	-0,349	-0,343	-0,335	-0,313	-0,345	-0,335	-0,336
B3	-0,337	-0,342	-0,142	-0,321	-0,298	-0,323	-0,297	-0,313	-0,336	-0,363	-0,322	-0,326	-0,338	-0,299	-0,319	-0,294	-0,317	-0,328	-0,308	-0,339	-0,340	-0,318
B4	-0,306	-0,317	-0,357	-0,333	-0,343	-0,331	-0,335	-0,327	-0,313	-0,054	-0,336	-0,325	-0,323	-0,359	-0,329	-0,332	-0,327	-0,257	-0,283	-0,359	-0,290	-0,308
B5	-0,296	-0,336	-0,365	-0,333	-0,309	-0,324	-0,324	-0,337	-0,334	-0,087	-0,282	-0,271	-0,272	-0,295	-0,335	-0,320	-0,337	-0,339	-0,358	-0,170	-0,279	-0,310
Toplam	-1,601	-1,599	-1,459	-1,606	-1,601	-1,608	-1,605	-1,606	-1,605	-1,159	-1,587	-1,594	-1,593	-1,572	-1,591	-1,594	-1,589	-1,588	-1,584	-1,515	-1,587	-1,605

Metodoloji bölümünde belirtilen denklem (3) aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 22. 2018 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi

	NORMALİZE EDİLMİŞ KARAR MATRİSİ																					
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	-0,318	-0,313	-0,286	-0,312	-0,333	-0,309	-0,322	-0,314	-0,312	-0,368	-0,068	-0,349	-0,343	-0,367	-0,167	-0,172	-0,164	-0,247	-0,274	-0,349	-0,343	-0,317
B2	-0,340	-0,306	-0,310	-0,310	-0,335	-0,322	-0,330	-0,313	-0,303	-0,272	-0,346	-0,326	-0,331	-0,272	-0,331	-0,343	-0,332	-0,306	-0,275	-0,339	-0,347	-0,349
B3	-0,333	-0,334	-0,310	-0,326	-0,316	-0,331	-0,300	-0,316	-0,336	-0,363	-0,345	-0,315	-0,315	-0,174	-0,305	-0,289	-0,304	-0,312	-0,298	-0,327	-0,368	-0,322
B4	-0,309	-0,305	-0,310	-0,317	-0,327	-0,317	-0,330	-0,318	-0,309	-0,226	-0,312	-0,340	-0,335	-0,362	-0,358	-0,365	-0,357	-0,344	-0,350	-0,318	-0,108	-0,316
B5	-0,303	-0,343	-0,362	-0,340	-0,291	-0,328	-0,323	-0,343	-0,341	-0,189	-0,362	-0,245	-0,266	-0,235	-0,352	-0,333	-0,353	-0,357	-0,361	-0,239	-0,233	-0,292
Toplam	-1,603	-1,601	-1,578	-1,605	-1,602	-1,607	-1,606	-1,604	-1,601	-1,419	-1,433	-1,576	-1,589	-1,410	-1,512	-1,503	-1,510	-1,566	-1,557	-1,573	-1,399	-1,597

Metodoloji bölümünde belirtilen denklem (3) aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 23. 2019 Yılı Normalize Edilmiş Karar Matrisi

	NORMALİZE EDİLMİŞ KARAR MATRİSİ																					
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	-0,309	-0,318	-0,278	-0,323	-0,312	-0,307	-0,324	-0,313	-0,311	-0,361	-0,267	-0,326	-0,326	-0,363	-0,086	-0,115	-0,115	-0,086	-0,186	-0,364	-0,325	-0,357
B2	-0,339	-0,301	-0,308	-0,298	-0,328	-0,324	-0,330	-0,303	-0,293	-0,282	-0,339	-0,349	-0,348	-0,290	-0,347	-0,354	-0,341	-0,347	-0,367	-0,328	-0,325	-0,329
B3	-0,326	-0,343	-0,330	-0,320	-0,316	-0,325	-0,322	-0,320	-0,318	-0,366	-0,300	-0,329	-0,326	-0,260	-0,292	-0,271	-0,287	-0,292	-0,351	-0,291	-0,347	-0,301
B4	-0,308	-0,301	-0,308	-0,315	-0,336	-0,320	-0,321	-0,317	-0,317	-0,261	-0,325	-0,332	-0,326	-0,332	-0,347	-0,359	-0,348	-0,347	-0,303	-0,291	-0,310	-0,316
B5	-0,322	-0,337	-0,358	-0,344	-0,314	-0,331	-0,311	-0,347	-0,354	-0,223	-0,351	-0,238	-0,261	-0,314	-0,364	-0,354	-0,365	-0,364	-0,358	-0,291	-0,292	-0,279
Toplam	-1,605	-1,599	-1,581	-1,602	-1,606	-1,607	-1,608	-1,601	-1,592	-1,494	-1,582	-1,574	-1,587	-1,560	-1,436	-1,452	-1,456	-1,436	-1,566	-1,566	-1,598	-1,583

Metodoloji bölümünde belirtilen denklem (3) aracılığıyla hesaplanmıştır.

4.10.4.1.3. ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(E_j)

Formül (4) yardımıyla 2017-2019 zaman aralığına her bir değişken için hesaplanan ENTROPI katsayısı (e_j) değerleri aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 24. 2017 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(E_j)

KRİTERLERİN ENTROPI DEĞERLERİNİN BULUNMASI(E _j)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,995	0,993	0,906	0,998	0,995	0,999	0,997	0,998	0,997	0,720	0,986	0,990	0,990	0,977	0,989	0,991	0,987	0,986	0,984	0,941	0,986	0,997

E_j nin ENTROPI'si, metodoloji bölümünde belirtilen formül (4) aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 25. 2018 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(E_j)

KRİTERLERİN ENTROPI DEĞERLERİNİN BULUNMASI(E _j)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,996	0,995	0,980	0,997	0,995	0,999	0,998	0,997	0,995	0,881	0,890	0,979	0,987	0,876	0,940	0,934	0,938	0,973	0,967	0,977	0,869	0,992

E_j nin ENTROPI' si, metodoloji bölümünde belirtilen formül (4) aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tablo 26. 2019 Yılı İçin Kriterlerin ENTROPI Değerlerinin Bulunması(E_j)

KRİTERLERİN ENTROPI DEĞERLERİNİN BULUNMASI(E _j)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,997	0,993	0,983	0,995	0,998	0,999	0,999	0,994	0,989	0,928	0,983	0,978	0,986	0,969	0,892	0,902	0,905	0,892	0,973	0,973	0,993	0,983

E_j nin ENTROPI' si, metodoloji bölümünde belirtilen formül (4) aracılığıyla hesaplanmıştır.

4.10.4.1.4. Farklılaşma Derecesinin Hesaplanması (d_j)

(5) nolu formül yardımıyla 2017-2019 zaman aralığına her bir değişken için hesaplanan farklılaşma derecesi (d_j) değerleri aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. (d_j) değeri hangi kriterde daha yüksekse o kriterin önemi daha fazla olmaktadır.

Tablo 27. 2017 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)

BELİRSİZLİK DEĞERLERİNİN BULUNMASI(dj)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,005	0,007	0,094	0,002	0,005	0,001	0,003	0,002	0,003	0,280	0,014	0,010	0,010	0,023	0,011	0,009	0,013	0,014	0,016	0,059	0,014	0,003

Dj'nin değeri metodoloji bölümünde belirtilen formül (5) aracılığıyla hesaplanmıştır. 2017 yılında farklılaşma derecesi en yüksek AK3 kriterinde çıkmıştır. 2017 yılı için kriterlerin belirsizlik değerleri toplamı 0,597'ye eşittir.

Tablo 28. 2018 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)

BELİRSİZLİK DEĞERLERİNİN BULUNMASI(dj)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,004	0,005	0,020	0,003	0,005	0,001	0,002	0,003	0,005	0,119	0,110	0,021	0,013	0,124	0,060	0,066	0,062	0,027	0,033	0,023	0,131	0,008

Dj'nin değeri metodoloji bölümünde belirtilen formül (5) aracılığıyla hesaplanmıştır. 2018 yılında bu değer en yüksek GG4 kriterinde çıkmıştır. 2018 yılı için kriterlerin belirsizlik değerleri toplamı 0,844'e eşittir.

Tablo 29. 2019 Yılı İçin Belirsizlik Değerlerinin Bulunması(Dj)

BELİRSİZLİK DEĞERLERİNİN BULUNMASI(dj)																					
SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
0,003	0,007	0,017	0,005	0,002	0,001	0,001	0,006	0,011	0,072	0,017	0,022	0,014	0,031	0,108	0,098	0,095	0,108	0,027	0,027	0,007	0,017

Dj'nin değeri metodoloji bölümünde belirtilen formül (5) aracılığıyla hesaplanmıştır. 2019 yılında bu değer en yüksek K1 ve GG1 kriterlerinde çıkmıştır. 2019 yılı için kriterlerin belirsizlik değerleri toplamı 0,694'e eşittir.

4.10.4.1.5. ENTROPİ Ağırlığının Hesaplanması (w_j)

(6) nolu formül yardımıyla 2017-2019 zaman aralığına her bir değişken için hesaplanan (w_j) değerleri aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 30. 2017 Yılı ENTROPİ Değerlerinin Hesaplanması(w_j)

	KRİTERLERİN AĞIRLIK DEĞERLERİNİN BULUNMASI																					
	SERMAYE YETERLİLİĞİ			BİLANÇO YAPISI				AKTİF KALİTESİ				LİKİDİTE			KARLILIK			GELİR-GİDER YAPISI				
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
wj	0,009	0,011	0,157	0,004	0,009	0,002	0,005	0,004	0,005	0,469	0,023	0,016	0,017	0,039	0,019	0,016	0,022	0,023	0,026	0,098	0,023	0,005
Sıralama	12	11	2	14	12	15	13	14	13	1	6	10	9	4	8	10	7	6	5	3	6	13
	0,177			0,019				0,501				0,072			0,056			0,175				

Her bir kriterin objektif ağırlığı metodoloji bölümünde belirtilen formül (6) aracılığıyla hesaplanmıştır.

ENTROPI yönteminin son aşamasında hesaplanan (w_j) değerleri çalışmamızda kullanılan kriterlerin ağırlıklarını göstermektedir. 2017 yılı için tüm kriterlerin ağırlıkları toplamı 1'e eşit çıkmıştır. 2017 yılı için yukarıdaki tablodaki sonuçlar incelendiğinde en yüksek w_j değerinin 0,469 ağırlık değerine sahip aktif kalitesi ana kriteri altında bulunan Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacakları belirten (AK3)'dur. 0,157 ağırlık değeriyle (Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler'i ifade eden (SY3) ikinci önemli kriterdir. 0,098 ağırlık değeriyle Kâr Payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler'i belirten (GG3) kriteri ise üçüncü önemli kriterimizdir. 0,023 ağırlık değerini alan (AK4), (GG1) ve (GG4) kriterleri eşit öneme sahiptir. (L1) ve (K2) kriterleri 0,016 değeri ile eşit öneme sahiptir. (SY1) ve (BY2) aldıkları eşit ağırlık değeriyle kriterler içinde aynı öneme sahiptir. (BY4), (AK2) ve (GG5) ağırlık değerlerinin eşit çıkması ile eşit öneme sahiptir. (AK1) ve (BY1) kriterlerinin de ağırlıkları eşit çıkmıştır. TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacakları ifade eden (BY3) kriteri ise 0,002 ağırlık değeri ile en düşük öneme sahip kriter niteliğindedir.

ENTROPI yöntemi sonucunda elde edilen ana kriter ağırlıkları değerlendirildiğinde katılım bankalarının performans değerlendirmesinde en önemli kriterin 0,501 ağırlık değeri ile aktif kalitesi olduğu görülmektedir. Bu değer bankanın kullandığı kredilerin ne kadarının geri ödemesinde sorun yaşandığını göstermektedir. Sermaye yeterliliği ana kriteri 0,177 değerle ikinci sırada yer almaktadır. Gelir-gider yapısı 0,175 ağırlık değeri ile üçüncü sırada yer almaktadır. Likidite ana kriteri 0,072 değerle dördüncü sırada yer almaktadır. Kârlılık ana kriteri 0,056 değeri ile beşinci sırada yer almakta olup bilanço yapısı 0,019 değeriyle son sırada yer almaktadır.

Tablo 31. 2018 Yılı ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(w_j)

	KRİTERLERİN AĞIRLIK DEĞERLERİNİN BULUNMASI																					
	SERMAYE YETERLİLİĞİ			BİLANÇO YAPISI				AKTİF KALİTESİ				LİKİDİTE			KARLILIK			GELİR-GİDER YAPISI				
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
w_j	0,005	0,006	0,023	0,003	0,005	0,001	0,003	0,004	0,006	0,140	0,130	0,025	0,015	0,147	0,072	0,079	0,073	0,032	0,039	0,027	0,155	0,009
Sıralama	16	15	12	18	16	19	18	17	15	3	4	11	13	2	7	5	6	9	8	10	1	14
	0,035			0,013				0,281				0,187			0,224			0,261				

Her bir kriterin objektif ağırlığı metodoloji bölümünde belirtilen formül (6) aracılığıyla hesaplanmıştır.

2018 yılı (w_j) değerleri kriter ağırlıklarını göstermektedir. 2018 yılı için 22 kriterin ağırlık toplamı 1'e eşittir. Yukarıdaki tabloya göre 2018 yılı için en önemli kriter 0,155 ağırlık değeri ile (GG4)'i ifade eden Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler'dir. Toplam aktifler içerisinde diğer faaliyet giderlerinin oranını gösteren bu rasyonun düşük çıkması istenen bir durumdur. Çalışmamızda maliyet yönlü bir orandır. İkinci önemli kriter 0,147 değeriyle TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler'i ifade eden (L3)'tür. 2018 yılı için en önemli 3 kriter gelir-gider yapısı, likidite ve aktif kalitesi ana kriterleri içinde yer almaktadır. (SY2) ve (AK2) kriterleri 0,006 değeriyle eşit ağırlığa sahiptir. 0,005 değeriyle (SY1) ve (BY2) kriterleride eşit ağırlıktadır. TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacakları ifade eden (BY3) kriteri 0,001 ağırlık değeri ile en az öneme sahip kriterdir.

2018 yılı için ana kriterlerin değerleri incelendiğinde en önemli ana kriterin 0,281 ağırlık değerine sahip aktif kalitesi olduğu belirlenmiştir. İkinci önemli kriter 0,261 değeriyle gelir-gider yapısıdır. Üçüncü önemli kriter 0,224 ağırlık değeri ile kârlılıktır. Bilanço yapısı ana kriteri 0,013 değeriyle 2018 yılı için en az önemli ana kriter olarak son sırada yer almaktadır.

Tablo 32. 2019 Yılı ENTROPI Değerlerinin Hesaplanması(w_j)

	KRİTERLERİN AĞIRLIK DEĞERLERİNİN BULUNMASI																					
	SERMAYE YETERLİLİĞİ			BİLANÇO YAPISI				AKTİF KALİTESİ				LİKİDİTE			KARLILIK			GELİR-GİDER YAPISI				
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
w_j	0,004	0,009	0,025	0,007	0,003	0,002	0,001	0,008	0,015	0,104	0,025	0,031	0,020	0,044	0,155	0,141	0,137	0,155	0,039	0,039	0,010	0,024
Sıralama	16	13	8	15	17	18	19	14	11	4	8	7	10	5	1	2	3	1	6	6	12	9
	0,039			0,013				0,152				0,096			0,434			0,267				

Her bir kriterin objektif ağırlığı metodoloji bölümünde belirtilen formül (6) aracılığıyla hesaplanmıştır.

2019 yılı için kriterlerin ağırlıklarını gösteren (w_j) değerleri yukarıdaki tabloda yer almaktadır. 0,155 ağırlık değerini alan Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifleri ifade eden (K1) ve Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktifleri ifade eden (GG1) eşit öneme sahip olarak ilk sırada yer almaktadır. 0,141 ağırlık değeriyle Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz kaynakları ifade eden (K2) en fazla öneme sahip ikinci sırada yer almaktadır. En önemli üç kriter 2019 yılı için kârlılık ana kriterinin altında bulunmaktadır. En az öneme sahip kriter ise en son sırada yer alan Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifleri ifade eden (BY4)'dir.

2019 yılı için ana kriterlere bakıldığında 0,434 ağırlık değeriyle kârlılık ilk sırada yer almaktadır. 0,267 ağırlık değeriyle ikinci sırada gelir-gider ana kriteri yer almaktadır. En az öneme sahip ana kriter 0,013 ağırlık değeriyle bilanço yapısıdır.

4.10.5. Alternatiflerin Sıralanması

4.10.5.1. TOPSIS Yöntemi

TOPSİS yöntemi ile alternatiflerin belirli kriterler doğrultusunda sıralaması yapılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde daha önce ENTROPI uygulaması sonucu elde edilen ağırlıklar kullanılarak, bankaların finansal performans sıralaması yapılmıştır. TOPSIS hesaplaması bir önceki bölümde aktarılan adımlar izlenerek yapılmıştır. Bu yöntemde sadece 2017 yılına ilişkin çözüm gösterilecek olup 2018 ve 2019 yıllarına ilişkin çözüm aşamaları benzer olduğundan sadece 2017 yılı tablolarına yer verilecektir.

4.9.5.1.1. Karar Matrisinin Oluşturulması

Tablo 33. 2017 Yılı TOPSIS Karar Matrisi

2017 YILI KARAR MATRİSİ																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	17,06	6,84	3,41	64,94	68,89	74,97	69,86	67,50	96,62	4,95	57,68	26,53	39,15	8,43	0,65	9,55	0,79	2,22	50,95	0,87	2,30	53,14
B2	17,66	8,03	6,12	62,03	73,84	82,85	69,77	63,09	90,42	1,98	93,39	30,07	46,16	5,07	1,17	14,68	1,48	2,36	47,34	1,25	2,13	54,34
B3	18,22	10,39	1,26	69,37	57,80	83,92	56,37	64,83	115,01	5,58	70,88	25,93	45,30	5,94	0,96	9,24	1,17	2,22	45,48	1,18	2,24	46,99
B4	14,09	8,38	7,67	76,57	84,13	89,61	76,36	72,56	95,01	0,16	79,40	25,83	39,87	10,36	1,04	12,46	1,28	1,29	37,55	1,48	1,49	43,28
B5	13,10	9,78	8,86	76,72	62,68	84,88	69,85	79,26	113,46	0,30	51,91	17,04	26,92	5,75	1,10	11,32	1,39	2,45	72,37	0,31	1,37	44,02
Kareler Toplamı	1305,03	385,09	188,00	24626,04	24545,66	34761,76	23635,72	24286,63	52638,57	59,67	26071,66	3237,96	8029,86	272,45	5,00	675,48	7,75	23,09	13552,83	6,00	18,94	11795,67
Karekök	36,125	19,624	13,711	156,927	156,671	186,445	153,739	155,842	229,431	7,725	161,467	56,903	89,609	16,506	2,237	25,990	2,785	4,806	116,417	2,449	4,352	108,608

4.10.5.1.1. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Tablo 34. 2017 Yılı Normalize Edilmiş TOPSIS Karar Matrisi

NORMALİZE EDİLMİŞ KARAR MATRİSİ																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	0,472	0,349	0,249	0,414	0,440	0,402	0,454	0,433	0,421	0,641	0,357	0,466	0,437	0,511	0,291	0,367	0,284	0,462	0,438	0,355	0,528	0,489
B2	0,489	0,409	0,446	0,395	0,471	0,444	0,454	0,405	0,394	0,256	0,578	0,528	0,515	0,307	0,523	0,565	0,531	0,491	0,407	0,510	0,489	0,500
B3	0,504	0,529	0,092	0,442	0,369	0,450	0,367	0,416	0,501	0,722	0,439	0,456	0,506	0,360	0,429	0,356	0,420	0,462	0,391	0,482	0,515	0,433
B4	0,390	0,427	0,559	0,488	0,537	0,481	0,497	0,466	0,414	0,021	0,492	0,454	0,445	0,628	0,465	0,479	0,460	0,268	0,323	0,604	0,342	0,398
B5	0,363	0,498	0,646	0,489	0,400	0,455	0,454	0,509	0,495	0,039	0,321	0,299	0,300	0,348	0,492	0,436	0,499	0,510	0,622	0,127	0,315	0,405

Her bir değer sütun toplamının kareköküne bölünerek normalize işlemi yapılmıştır. Metodoloji bölümünde yer alan (8) nolu formül kullanılarak hesaplanmıştır.

4.10.5.1.2. Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisi normalize edildikten sonra, elde edilen matris, ENTROPI yönteminde hesaplanan ağırlıklar ile Tablo 35'deki normalize karar matrisi ile çarpılarak, Tablo 36'da görülen ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilmiştir.

Tablo 35. 2017 Yılı Ağırlık Değerleri

AĞIRLIK DEĞERLERİ																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
w	0,009	0,011	0,157	0,004	0,009	0,002	0,005	0,004	0,005	0,469	0,023	0,016	0,017	0,039	0,02	0,016	0,022	0,023	0,026	0,098	0,023	0,005

Ağırlıklar ENTROPI yöntemiyle bulunmuştur.

Tablo 36. 2017 Yılı Ağırlıklandırılmış TOPSIS Karar Matrisi

AĞIRLIKLANDIRILMIŞ KARAR MATRİSİ																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	0,004	0,004	0,039	0,002	0,004	0,001	0,002	0,002	0,002	0,301	0,008	0,007	0,007	0,020	0,006	0,006	0,006	0,011	0,011	0,035	0,012	0,002
B2	0,004	0,005	0,070	0,002	0,004	0,001	0,002	0,002	0,002	0,120	0,013	0,008	0,009	0,012	0,010	0,009	0,012	0,011	0,011	0,050	0,011	0,003
B3	0,005	0,006	0,014	0,002	0,003	0,001	0,002	0,002	0,003	0,339	0,010	0,007	0,009	0,014	0,008	0,006	0,009	0,011	0,010	0,047	0,012	0,002
B4	0,004	0,005	0,088	0,002	0,005	0,001	0,002	0,002	0,002	0,010	0,011	0,007	0,008	0,024	0,009	0,008	0,010	0,006	0,008	0,059	0,008	0,002
B5	0,003	0,005	0,101	0,002	0,004	0,001	0,002	0,002	0,002	0,018	0,007	0,005	0,005	0,014	0,009	0,007	0,011	0,012	0,016	0,012	0,007	0,002

4.10.5.1.3. İdeal (A⁺) ve Negatif İdeal (A) Çözümlerin Oluşturulması

Ağırlıklandırılmış normalize karar matrisinin ardından Tablo 37’de görülen pozitif ideal (A*) ve negatif ideal (A-) çözüm setleri oluşturulmuştur.

Tablo 37. Pozitif İdeal (A*) ve Negatif ideal (A-) Çözüm Değerleri

İdeal(A*) ve Negatif İdeal (A-) Çözüm Değerleri																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
A*	0,005	0,006	0,101	0,002	0,005	0,001	0,002	0,002	0,003	0,010	0,013	0,008	0,009	0,024	0,010	0,009	0,012	0,012	0,016	0,059	0,007	0,003
A-	0,003	0,004	0,014	0,002	0,003	0,001	0,002	0,002	0,002	0,339	0,007	0,005	0,005	0,012	0,006	0,006	0,006	0,006	0,008	0,012	0,012	0,002

Her sütuna ait maksimum değer pozitif ideal çözüm değerinde(A*), her sütuna ait minimum değerler ise negatif ideal çözümde(A-) yer almaktadır.

4.10.5.1.4. Ayrım Ölçülerinin Hesaplanması

Pozitif ideal ve negatif ideal çözüm değerlerinin hesaplanmasından sonra pozitif ideal (S*) ve negatif ideal (S-) ayırım ölçüleri oluşturulmaktadır. Pozitif İdeal (S*) ve negatif ideal (S-) ayırım ölçüleri Tablo 38’de gösterilmektedir. Aşağıdaki tabloda yer alan pozitif ideal çözüm ve negatif ideal çözüm değerleri metodoloji kısmında belirtilen (13) ve (14) nolu formüllerle bulunmuştur.

Tablo 38. Pozitif İdeal (S*) ve Negatif ideal (S-) Ayrım Ölçüleri

	Si +	Si -
B1	0,299	0,052
B2	0,116	0,229
B3	0,341	0,036
B4	0,017	0,341
B5	0,050	0,332

4.10.5.1.5. İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

Yukarıda bulunan ayırım ölçüleri kullanılarak ideal çözüme göreceli yakınlık değerlerinin hesaplanması yapılmaktadır. İdeal çözüme yakınlık hesaplaması (15) nolu formül kullanılarak tespit edilmiş ve banka performans sıralamaları yapılmıştır.

Tablo 39. İdeal Çözüme Yakınlık Hesaplamaları

İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması		
Alternatifler	Yakınlık Değerleri(Ci+)	Sıralama
B1	0,148	4
B2	0,664	3
B3	0,095	5
B4	0,952	1
B5	0,870	2

TOPSIS yöntemi ile bulunmuş bankaların finansal performans puanları yukarıda ki tabloda gösterilmektedir. Bulunan sonuçlar negatif ideal çözüm noktası ve pozitif ideal çözüm noktasına göre yorumlanır. TOPSIS çözüm skoru 0,50’nin altında seyreden banka negatif ideal çözüme yaklaşmaktadır. 0,50’nin üstünde seyreden her skor bankayı pozitif ideal çözüme yaklaştırmaktadır. Bulunan finansal performans puanları 0 ile 1

arasında yer almakta olup puan 0'a yaklaştıkça finansal performansı düşük; 1'e yaklaştıkça finansal performansı yüksek olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki tablolarda 2017-2019 yılları aralığındaki TOPSIS skorları ve bu skorlara göre bankaların sıralaması gösterilmiştir.

Tablo 40. Bankaların TOPSIS Skorları İle Performans Sıralaması

2017		2018		2019	
BANKALAR	Cİ+	BANKALAR	Cİ+	BANKALAR	Cİ+
VAKIF KATILIM	0,952	VAKIF KATILIM	0,801	ZİRAAT KATILIM	0,883
ZİRAAT KATILIM	0,87	ZİRAAT KATILIM	0,635	VAKIF KATILIM	0,775
KUVEYT TÜRK	0,664	KUVEYT TÜRK	0,516	KUVEYT TÜRK	0,763
ALBARAKATÜRK	0,148	ALBARAKATÜRK	0,41	TÜRKİYE FİNANS	0,416
TÜRKİYE FİNANS	0,095	TÜRKİYE FİNANS	0,309	ALBARAKATÜRK	0,126

Tablo 41. Yıllara Göre Performans Sıralama Tablosu

SIRALAMALAR			
BANKALAR	2017	2018	2019
ALBARAKATÜRK	4	4	5
KUVEYT TÜRK	3	3	3
TÜRKİYE FİNANS	5	5	4
VAKIF KATILIM	1	1	2
ZİRAAT KATILIM	2	2	1

TOPSIS yöntemi ile yapılan sıralama sonuçlarına göre 2017 yılı performans değerlendirmesinde en yüksek puana sahip banka Vakıf Katılım Bankası A.Ş'dir. 2. Sırada Ziraat Katılım Bankası A.Ş. üçüncü sırada Kuveyt Türk Katılım bankası A.Ş. yer almaktadır. En düşük puanla Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. son sırada yer almaktadır. TOPSIS yönteminde 22 kriterin aynı anda değerlendirilmesiyle birlikte 2017 yılında en yüksek ağırlığa sahip ana kriter aktif kalitesidir. Bankaların toplam aktiflerinin içindeki toplanan fonların oranı eşittir. Türkiye Finans ve Albaraka Türk'ün sermaye yapısı diğer bankalardan daha zayıftır. Aktif kalitesi ana kriterinin altında yer alan (AK3) kriteri Toplam krediler içerisinde takipteki kredilerin payını gösterir. Takipteki kredi oranı en düşük olan banka Vakıf Katılım finansal performansta ilk

sırada yer almaktadır. Takipteki kredi oranı en yüksek olan Türkiye Finans ise finansal performansta en düşük sırada yer almaktadır. Kamu katılım bankalarının takipteki kredilerinin diğer bankalara göre düşük olması kuruluş yıllarının yakın tarih olmasından kaynaklıdır. Kuruluşları eskiye dayanan Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans takipteki kredileri yönetebilme konusunda kıyaslandığında Kuveyt Türk diğerlerine göre daha başarılıdır. Kamu katılım bankalarının diğer bankalara göre aktif kalitesini ve bilanço yapısını daha iyi yöneterek daha iyi performans sergilediği görülmektedir.

2018 yılı performans değerlendirmesinde en yüksek puana sahip banka Vakıf Katılım Bankası A.Ş'dir. İkinci sırada 0,635 baz puanla Ziraat Katılım, üçüncü sırada 0,516 baz puanla Kuveyt Türk yer almaktadır. Diğer iki bankanın not skorları ise 0,50'nin altında seyrederek negatif ideal çözüm içerisinde yer almaktadır. TOPSIS ile belirlenen kriterler çerçevesinde yapılan sıralama sonucuna göre Türkiye Finans en düşük performans gösteren banka çıkmıştır. Kriter ağırlıkları 2018 yılında en yüksek aktif kalitesi ve gelir-gider yapısı ana kriterlerindedir. Bu iki ana kriteri en iyi yöneten bankanın daha iyi performans sergilediği görülmektedir. En yüksek ağırlığa sahip kriter diğer faaliyet giderlerinin toplam aktifler içindeki payını gösteren (GG4) kriteridir. Bu oranın düşük olması istenen bir durumdur. Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler'e oranı en yüksek Türkiye Finans Katılım Bankası'nda olduğu görülmektedir. Aktif kalitesini en iyi yöneten banka Ziraat Katılım'dır. Takipteki kredilerin oranı en yüksek olan banka ise Albaraka Türk olup aktif kalitesinde ve gelir gider yapısında diğer bankalara oranla başarısız olduğu söylenebilir. Sermaye yeterliliği, bilanço yapısında tüm katılım bankaları başarılıdır. Likidite oranının en yüksek olduğu banka Albaraka Türk'tür. 2018 yılında en yüksek kâr Kuveyt Türk'e ait olup Net kârını 2017 sonuna göre en çok artıran banka ise Vakıf Katılım olmuştur. Finansal performans sıralamasında Türkiye Finans'ın beşinci sırada yer almasının nedenlerine baktığımızda toplam aktiflerinin içinde diğer faaliyet giderlerinin fazla olması ve aktiflerinin içinde TP likit aktiflerinin payının diğer bankalara göre daha düşük olması gösterilebilir. Kamu katılım bankaları ve Kuveyt Türk Katılım Bankası aktif kalitesinde, kârlılıkta ve gelir-gider yapısında diğer iki bankadan daha iyi performans göstermiştir.

2019 yılı performans değerlendirmesinde 0,883 skor notla ilk sırada yer alan banka Ziraat Katılım'dır. Vakıf Katılım ve Kuveyt Türk'ün skor notları birbirine yakın olup ikisi de 0,50'nin üstünde not almıştır. 0,50'nin altında skor nota sahip iki banka

Türkiye Finans ve Albaraka Türk olduğu belirlenmiştir. Toplam aktifler içerisinde net dönem kârını gösteren (K1) kriteri ile net kârın toplam aktifleri karşılama düzeyini gösteren (GG1) kriteri eşit öneme sahiptir. Ziraat Katılım Bankası'nın toplam aktifleri içinde net dönem kârı en yüksek olan bankadır. K1 kriterinde Kuveyt Türk ve Vakıf Katılım ise eşit skora sahiptir. Albaraka Türk Katılım Bankası diğer dört bankaya göre bu oranı iyi yönetemediği tespit edilmiştir. Sermaye yeterlilik rasyosu ve özkaynak rasyosu katılım bankalarında yüksek olup birbirine yakın oranlardadır. Albaraka Türk sermaye yapısı olarak diğerlerine göre daha düşük seviyededir. Takipteki kredi oranları en yüksek olan katılım bankası Türkiye Finans'ın aktif kalitesindeki performansının düşük olduğu görünmektedir. 2019 yılında en yüksek kâr eden banka Kuveyt Türk olmasına karşın Net kârını 2018 sonuna göre en çok artıran banka ise Ziraat Katılım olmuştur.

4.10.5.2. VIKOR Yöntemi

VIKOR Yönteminin kullanılmasının amacı; finansal performansı en iyi alternatifin tespit edilmesidir. Bu sebeple ağırlıkları hesaplanan kriter değerleri kullanılarak beş katılım bankasından oluşan alternatiflerinden uzlaşık çözüme ulaşılmaya çalışılmıştır. Hesaplamalar 2017-2019 periyodunda her yıl için ayrı ayrı yapılmış olup bu yöntemde sadece 2017 yılına ilişkin tablolar gösterilecek olup 2018 ve 2019 yıllarına ilişkin çözüm aşamaları benzer olduğundan bu yıllara ait tablolar gösterilmeyecektir.

Tablo 42. 2017 Yılı Karar Matrisinin Oluşturulması

KARAR MATRİSİNİN OLUŞTURULMASI																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	17,06	6,84	3,41	64,94	68,89	74,97	69,86	67,50	96,62	4,95	57,68	26,53	39,15	8,43	0,65	9,55	0,79	2,22	50,95	0,87	2,30	53,14
B2	17,66	8,03	6,12	62,03	73,84	82,85	69,77	63,09	90,42	1,98	93,39	30,07	46,16	5,07	1,17	14,68	1,48	2,36	47,34	1,25	2,13	54,34
B3	18,22	10,39	1,26	69,37	57,80	83,92	56,37	64,83	115,01	5,58	70,88	25,93	45,30	5,94	0,96	9,24	1,17	2,22	45,48	1,18	2,24	46,99
B4	14,09	8,38	7,67	76,57	84,13	89,61	76,36	72,56	95,01	0,16	79,40	25,83	39,87	10,36	1,04	12,46	1,28	1,29	37,55	1,48	1,49	43,28
B5	13,10	9,78	8,86	76,72	62,68	84,88	69,85	79,26	113,46	0,30	51,91	17,04	26,92	5,75	1,10	11,32	1,39	2,45	72,37	0,31	1,37	44,02

4.10.5.2.1. Kriterlerin en iyi (f_i^*) ve en kötü (f_i^-) değerlerinin hesaplanması

Kriterlerin fayda/ maliyet artışına göre metodoloji kısmında belirtilen (16) nolu formülle en iyi (f_i^*) değeri, (17) nolu formülle (f_i^-) değerleri bulunmuştur.

Tablo 43. En İyi (f_i^*) ve En Kötü (f_i^-) Değerlerinin Bulunması

EN İYİ VE EN KÖTÜ DEĞERLERİN BULUNMASI																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
f_i^*	18,22	10,39	8,86	76,72	84,13	89,61	76,36	79,26	115,01	0,16	93,39	30,07	46,16	10,36	1,17	14,68	1,48	2,45	72,37	1,48	1,37	54,34
f_i^-	13,10	6,84	1,26	62,03	57,80	74,97	56,37	63,09	90,42	5,58	51,91	17,04	26,92	5,07	0,65	9,24	0,79	1,29	37,55	0,31	2,30	43,28

4.10.5.2.2. Normalizasyon İşlemi

Normalize edilen karar matrisi metodoloji kısmındaki formül (18) yardımıyla bulunur.

Tablo 44. Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması

NORMALİZE KARAR MATRİSİ																						
2017	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	0,23	1,00	0,72	0,80	0,58	1,00	0,33	0,73	0,75	0,88	0,86	0,27	0,36	0,36	1,00	0,94	1,00	0,20	0,62	0,52	1,00	0,11
B2	0,11	0,66	0,36	1,00	0,39	0,46	0,33	1,00	1,00	0,34	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,08	0,72	0,20	0,82	0,00
B3	0,00	0,00	1,00	0,50	1,00	0,39	1,00	0,89	0,00	1,00	0,54	0,32	0,04	0,84	0,40	1,00	0,45	0,20	0,77	0,26	0,94	0,66
B4	0,81	0,57	0,16	0,01	0,00	0,00	0,00	0,41	0,81	0,00	0,34	0,33	0,33	0,00	0,25	0,41	0,29	1,00	1,00	0,00	0,13	1,00
B5	1,00	0,17	0,00	0,00	0,81	0,32	0,33	0,00	0,06	0,03	1,00	1,00	1,00	0,87	0,13	0,62	0,13	0,00	0,00	1,00	0,00	0,93

(18) nolu formülden yararlanarak normalizasyon işlemi yapılmıştır.

4.10.5.2.3. Ağırlıklandırma

Normalize edilmiş karar matrisinin ENTROPI yöntemi ile elde edilmiş olan ağırlıkları ile ağırlıklandırma işlemi yapılmıştır.

Tablo 45. Ağırlık Değerleri

AĞIRLIK DEĞERLERİ																						
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
w	0,009	0,011	0,157	0,004	0,009	0,002	0,005	0,004	0,005	0,469	0,023	0,016	0,017	0,039	0,019	0,016	0,022	0,023	0,026	0,098	0,023	0,005

Kriter ağırlıkları(w) ENTROPI yöntemiyle bulunmuştur. Kriter ağırlıkları toplamı 1'e eşittir.

Tablo 46. Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması

AĞIRLIKLIL KARAR MATRİSİ																						
	SY1	SY2	SY3	BY1	BY2	BY3	BY4	AK1	AK2	AK3	AK4	L1	L2	L3	K1	K2	K3	GG1	GG2	GG3	GG4	GG5
B1	0,002	0,011	0,113	0,003	0,005	0,002	0,002	0,003	0,004	0,414	0,020	0,004	0,006	0,014	0,019	0,015	0,022	0,005	0,016	0,051	0,023	0,001
B2	0,001	0,007	0,057	0,004	0,004	0,001	0,002	0,004	0,005	0,157	0,000	0,000	0,000	0,039	0,000	0,000	0,000	0,002	0,019	0,019	0,019	0,000
B3	0,000	0,000	0,157	0,002	0,009	0,001	0,005	0,004	0,000	0,469	0,012	0,005	0,001	0,033	0,008	0,016	0,010	0,005	0,020	0,025	0,022	0,003
B4	0,007	0,006	0,025	0,000	0,000	0,000	0,000	0,002	0,004	0,000	0,008	0,005	0,006	0,000	0,005	0,007	0,006	0,023	0,026	0,000	0,003	0,005
B5	0,009	0,002	0,000	0,000	0,007	0,001	0,002	0,000	0,000	0,012	0,023	0,016	0,017	0,034	0,003	0,010	0,003	0,000	0,000	0,098	0,000	0,005

Ağırlıklı karar matrisi, normalize karar matrisindeki her bir sütundaki değer kriter ağırlıkları ile çarpılarak oluşturulmuştur.

4.10.5.2.4. Her bir değerlendirme birimi için S_i ve R_i Değerleri'nin Hesaplanması

Tablo 47. S_i ve R_i Değerleri

S _i ve R _i DEĞERLERİ							
	S _i	SIRALAMA	R _i	SIRALAMA			
B1	0,755	4	0,414	4		S _i +	0,137
B2	0,339	3	0,157	3		S _i -	0,805
B3	0,805	5	0,469	5			
B4	0,137	1	0,026	1		R _i +	0,026
B5	0,241	2	0,098	2		R _i -	0,469

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinde her bir alternatif için; S_i değerleri sütun toplamlarından R_i değerleri ise sütunun maksimum değerinden oluşur. (S_i^+) değeri alternatiflerin S_i değerlerinden en küçük olanı, (S_i^-) değeri ise en büyük değeri gösterir. (R_i^+) değeri alternatiflerin R_i değerlerinden en küçük değeri gösterirken (R_i^-) değeri en büyük değeri göstermektedir. S_i ve R_i Değerleri (20) ve (21) nolu formüller kullanılarak hesaplanmıştır.

4.10.5.2.5. Qi Değerlerinin Hesaplanması

Ortalama q ağırlıkları için Qi değerleri aşağıdaki gibi hesaplanmıştır. Çalışmada $v=0,5$ alınmıştır.

Tablo 48. Alternatifler için Qi değerleri

	B1	B2	B3	B4	B5
Si	0,755	0,339	0,805	0,137	0,241
Ri	0,414	0,157	0,469	0,026	0,098
Qi=0,00	0,877	0,297	1,000	0,000	0,163
Qi=0,25	0,889	0,298	1,000	0,000	0,161
Qi=0,50	0,900	0,300	1,000	0,000	0,159
Qi=0,75	-0,015	0,735	-0,139	0,358	-0,168
Qi=1	-0,205	-0,205	-0,205	-0,205	-0,205

4.10.5.2.6. Uzlaşık Çözüm için Alternatiflerin Sıralanması

S_i , R_i ve Q_i değerleri sıralanır. Q_i değerinin en küçüğüne sahip değerlendirme birimi, alternatif grubu içerisindeki en iyi seçenek olarak ifade edilir. S_i , R_i ve Q_i değerleri aşağıdaki tabloda küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Sonucun geçerliliği için iki koşul sağlanıp sağlanmadığının sınaması yapılarak performans sıralamaları ve uzlaşık çözüm kümeleri oluşturuldu.

Tablo 49. 2017 Yılı S_i , R_i ve Q_i Değerleri Küçükten Büyüğe Sıralı Gösterimi

BANKALAR	Si DEĞERLERİ	BANKALAR	Ri DEĞERLERİ	BANKALAR	Qi DEĞERLERİ
B4	0,137	B4	0,026	B4	0,000
B5	0,241	B5	0,098	B5	0,159
B2	0,339	B2	0,157	B2	0,300
B1	0,755	B1	0,414	B1	0,900
B3	0,805	B3	0,469	B3	1,000

4.10.5.2.7. Kabul Edilebilir Avantaj ve Kabul Edilebilir İstikrar Kümelerinin Belirlenmesi

Kabul edilebilir istikrar grubunu oluşturmak için (23) numaralı formüldeki DQ değeri 5 alternatif için 0,250 olarak ($1/(5-1)$) hesaplanmıştır. Formülde yer alan (B_1) en küçük Q değerine sahip en iyi alternatifi (B_2) ise en küçük ikinci Q değerine sahip olan ikinci en iyi alternatifi göstermektedir.

Q ölçüsüne göre küçükten büyüğe doğru sıralanmasında ilk sırada yer alan (minimum Q değerine sahip) B4 alternatifi aşağıdaki iki koşulu da sağlıyorsa, uzlaşmış ortak en iyi çözüm olarak önerilir.

Tablo 50. Kabul Edilebilir Avantaj ve Kabul Edilebilir İstikrar Koşulları

1 . Koşul (C1): Kabul edilebilir avantaj	
Q(B₂)	0,159
Q(B₁)	0,000
Q(B₂)-Q(B₁)	0,159
DQ	0,250
Koşul 1=Q(A₂)-Q(A₁)≥DQ	Sağlanmıyor
2 . Koşul (C2): Karar vermede kabul edilebilir istikrar	
Q(B₁)	0,000
Min(S_i)	0,137
Min(R_i)	0,026
S_i veya R_i değerlerinde 1. Sırada yer alan alternatif	Sağlanıyor

1. koşul en iyi ve en iyiye en yakın alternatif arasında ciddi bir fark olduğunu ifade eder (Tezergil, 2016: 364). Çalışmamızda en iyi alternatif ve ikinci en iyi alternatif arasında yüksek farklılık olmadığından iki banka arasında finansal performans olarak belirgin farklılık bulunmamaktadır.

En iyi Q değerine sahip B₁ alternatifi S_I ve R_I değerlerinde küçükten büyüğe yapılan sıralamada minimum değere sahip en iyi alternatiftir.

Tablo 51. Farklı “v” değerleri için banka sıralamaları

v=0		v=0,25		v=0,50		v=0,75		v=1	
Sıralama	Qi	Sıralama	Qi	Sıralama	Qi	Sıralama	Qi	Sıralama	Qi
B4	0	B4	0	B4	0	B5	-0,168	B4	-0,205
B5	0,163	B5	0,161	B5	0,159	B3	-0,139	B5	-0,205
B2	0,297	B2	0,298	B2	0,3	B1	-0,015	B2	-0,205
B1	0,877	B1	0,889	B1	0,9	B4	0,358	B1	-0,205
B3	1	B3	1	B3	1	B2	0,735	B3	-0,205

2017 yılı için VIKOR yönteminin sonuçlarına bakıldığında koşul 1 yani kabul edilebilir avantaj koşulu sağlanamamış, koşul 2 kabul edilebilir istikrar koşulu sağlanmıştır. Kabul edilebilir avantaj koşulu sağlanmadığından uzlaşımış ortak en iyi çözüm kümesi aşağıdaki koşulun sağlanması ile oluşturulabilir. Koşul sağlanmadığında uzlaşımış ortak en iyi çözüm kümesine ulaşılamaz. Kabul edilebilir avantaj koşulunun sağlanamaması en iyi Qi değeri ile ikinci en iyi Qi değeri arasında yüksek farklılık olmadığı ifade etmektedir.

1 . Koşul (C1): Kabul edilebilir avantaj sağlanamıyorsa;

$Q(B_5)$	1
$Q(B_1)$	0,000
$Q(B_5)-Q(B_1)$	1
DQ	0,250
$Q(B_5)-Q(B_1)<DQ$	Sağlanmıyor

Yukarıdaki koşulda sağlanmadığından 2017 yılı için katılım bankaları performansları birbirinden çok fazla farklılaşmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 52. Bankaların Yıllara Göre VIKOR Yöntemi ile Performans Sıralama Sonuçları

2017		2018		2019	
Qi	BANKALAR	Qi	BANKALAR	Qi	BANKALAR
0	VAKIF KATILIM	0	VAKIF KATILIM	0	ZİRAAT KATILIM
0,159	ZİRAAT KATILIM	0,47	ZİRAAT KATILIM	0,097	VAKIF KATILIM
0,3	KUVEYT TÜRK	0,55	KUVEYT TÜRK	0,098	KUVEYT TÜRK
0,9	ALBARAKA TÜRK	0,93	ALBARAKA TÜRK	0,631	TÜRKİYE FİNANS
1	TÜRKİYE FİNANS	0,96	TÜRKİYE FİNANS	1	ALBARAKA TÜRK

Tablo 53. Performans Sıralama Tablosu

BANKALAR	2017	2018	2019
ALBARAKATÜRK	4	4	5
KUVEYT TÜRK	3	3	3
TÜRKİYE FİNANS	5	5	4
VAKIF KATILIM	1	1	2
ZİRAAT KATILIM	2	2	1

Qi sonuçları incelendiğinde en iyi finansal performans gösteren banka 2017 ve 2018 yıllarında Vakıf Katılım Bankası 2019 yılında ise Ziraat Katılım Bankası olduğu tespit edilmiştir. Ziraat ve Vakıf Katılım bankalarının 2017-2019 yılları arasında performans olarak hep ilk iki sıralamasında olduğu, üçüncü sırada ise Kuveyt Türk Katılım bankasının olduğu görülmektedir.

Çalışma kriterleri ekseninde Kamu katılım bankaları finansal performans sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadır. Uzlaşık çözüm kümeleri yukarıdaki tabloda sunulmuş olup buna göre bu küme kabul edilebilir avantaj ve/veya kabul edilebilir istikrara sahip bankalardan oluşmaktadır. 2017 yılındaki sıralamada Uzlaşık çözüm kümesinde ilk sırada yer alan Vakıf Katılım Bankası kabul edilebilir istikrar koşulunu sağlamakta olup kabul edilebilir avantaj koşulunu sağlamamaktadır.

2017 yılında uzlaşık çözüm kümesinde yer alan Albaraka Türk sadece kabul edilebilir avantaj koşulunu sağlamaktadır. 2018 yılında Vakıf Katılım en iyi Qi değerine

sahip banka olup kabul edilebilir avantaj ve istikrar koşullarını sağlamaktadır. Her iki koşulu da sağladığından Vakıf katılım baskın bir çözüm olduğunu söyleyebiliriz. 2018 yılı için belirtilen finansal oranlar kapsamında oluşan sıralamada 1. Sırada Vakıf Katılım en iyi performansa sahip banka 5. Sırada yer alan Türkiye Finans ise en düşük performansa sahip bankadır. İkinci en iyi alternatif olan Ziraat Katılım ile üçüncü en iyi alternatif Kuveyt Türk'ün performanslarının birbirine yakındır.

2019 yılında en iyi uzlaşık çözümde Ziraat Katılım Bankası kabul edilebilir avantaj ve kabul edilebilir istikrar koşulunu sağlamıştır. Her iki koşulu da sağladığından Ziraat Katılım baskın bir çözümdür. Performans sıralamasında en iyi performansı Ziraat Katılım Bankası diğer bankalara göre en kötü performansı ise Albaraka Türk göstermiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme ile birlikte finansal sistemdeki kurumların başında yer alan bankaların, yoğun rekabet ortamında kârlılık ve başarılarını devam ettirebilmesi ve sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak stratejiler geliştirebilmesi için finansal performanslarının ölçülmesi önemlidir. Bankanın belirli bir dönem içerisinde göstermiş olduğu performansının ölçülebilmesi için genellikle bilanço ve gelir tablolarından oluşturulan finansal oranlar kullanılmaktadır. Bankacılık sektörü içerisinde yer alan ve İslami finans usullerine göre hizmet vererek piyasadaki atıl fonların ekonomiye kazandırılmasında aracılık yapan katılım bankalarının da sürdürülebilir büyüme ve sektör payının artırılması gibi hedefleri vardır. Belirlenen hedeflere ulaşabilmeleri için finansal performansları takip edilerek iyi analiz edilmelidir. Son yıllarda faaliyete başlayan kamu katılım bankalarının sisteme dâhil olmasıyla birlikte sektördeki payları hızlı bir şekilde artmakta ve kendi aralarındaki rekabette artmaktadır. Katılım bankaları, bilanço aktifindeki kredilerin emniyetini ve buna bağlı olarak aktif kalitesini artırması ile Türk bankacılık sektörünün güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye'deki katılım bankalarının seçilen finansal rasyolarla performanslarını değerlendirme amacıyla yapılan bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren beş katılım bankasının 2017-2019 yılları arasındaki finansal verileri kullanılmıştır. Ocak 2020 itibariyle Türkiye'de 6 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Ancak Emlak Katılım A.Ş. 2019 yılında faaliyete başladığından dolayı analize dâhil edilmemiştir.

Çalışmamızda katılım bankalarının finansal performansların karşılaştırılabilmesi için çok kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan 22 adet performans kriterinin ağırlıklandırılmasında ENTROPI yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının yıllara ilişkin performans değerlendirmesi için TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılmıştır. 22 finansal oranın kriter olarak kullanıldığı çalışmada her kriterin ideal çözüme eşit etki yapmadığı göz önünde bulundurularak objektif analiz elde etmek amacıyla banka düzeyinde finansal kriterlerin önem düzeyi (kriter ağırlıkları)

ENTROPI yöntemiyle belirlenmiştir. Bankaların performanslarının analizinde kriter bazında değil, tüm kriterler açısından bir bütün olarak yapılmıştır.

ENTROPI ile elde edilen kriter ağırlıkları yıllar bazında değerlendirildiğinde; 2017 yılında Takipteki Krediler(brüt)/Toplam Krediler ve Alacaklar en önemli performans kriteri olduğu, TP krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar kriteri ise en önemsiz performans kriteri olduğu belirlenmiştir. İkinci önemli kriter (Öz kaynaklar-Duran Aktifler)/ Toplam Aktifler'dir. Üçüncü önemli kriter Kâr Payı Dışı Gelirler(net)/Toplam Aktifler'dir. Özel karşılıklar/Takipteki Krediler, Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr Payı Geliri/Toplam Aktifler ve Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler kriterleri eşit öneme sahiptir. Sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısı ana kriter ağırlıkları değerlendirildiğinde en önemli performans ana kriterinin aktif kalitesi olduğu görülmektedir. Aktif kalitesi kriteri bankanın kullandığı kredilerin ne kadarının geri ödemesinde sorun yaşandığını göstermektedir. Bilanço yapısı ana kriterinin en az öneme sahip performans kriteri olduğu bulunmuştur. 2018 yılı ENTROPI ağırlıklarına ilişkin elde edilen sonuçlara göre gelir gider yapısı içinde bulunan Diğer Faaliyet Giderleri/Toplam Aktifler en önemli performans kriteridir. Bu kriter bankanın toplam aktifleri içerisindeki diğer faaliyet giderlerini göstermekte olup maliyetin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bu oranın yüksek olması banka performansı için olumsuz bir durumdur. İkinci önemli kriter likidite oranıyla ilgili olan TP Likit Aktifler/Toplam Aktifler'dir. Ağırlığı en düşük performans kriteri olan TP Krediler ve Alacaklar/Toplam Krediler ve Alacaklar ise en düşük öneme sahiptir. Ana kriterlerin ağırlıkları değerlendirildiğinde en önemli kriterin aktif kalitesi olduğu belirlenmiştir. Ağırlığı en yüksek ikinci oransa gelir-gider yapısı bu oranı kârlılık oranı takip etmektedir. En az öneme sahip ana kriter bilanço yapısıdır. 2019 yılı ENTROPI ağırlıklarına ilişkin elde edilen sonuçlara göre Net Dönem Kârı(Zararı)/Toplam Aktifler ve Özel Karşılıklar Sonrası Net Kâr payı Geliri/Toplam Aktifler eşit öneme sahip olup en önemli performans kriterleridir. İkinci önemli kriter ise Net Dönem Kârı(Zararı)/Öz kaynaklar'dır. En önemli üç kriter kârlılık ana kriterinin içinde yer almaktadır. En az öneme sahip en düşük ağırlığa sahip kriter ise Toplam Toplanan Fonlar/Toplam Aktifler'dir. Ana kriterler içerisinde Kârlılık en önemli kriterdir. En düşük değeri alan bilanço yapısı en önemsiz ana kriterdir. Üç yıllık zaman aralığında ana kriterler içinde en düşük öneme sahip kriter bilanço yapısıdır. 2017 ve

2018 yıllarında finansal performans belirlenmesinde en önemli performans ana kriteri aktif kalitesi, 2019 yılında kârlılıktır.

TOPSIS yöntemi ile bankaların finansal performans sıralaması; pozitif ideal ve negatif ideal çözüm noktalarına göre yapılmaktadır. Bankaların finansal performans puanları 0 ile 1 arasında yer almakta olup skor puan 0'a yaklaştıkça finansal performansı düşük; skor puan 1'e yaklaştıkça finansal performansı yüksek olarak kabul edilmektedir. 0,50'nin altındaki not bankayı negatif ideale yaklaştırmakta 0,50'nin üstündeki not ise bankayı pozitif ideale daha yakın bankalar arasına taşımaktadır. Çalışma kapsamındaki 5 katılım bankasının performanslarını yıllar bazında incelediğimizde; 2017 yılında Vakıf Katılım ilk sırada, Ziraat Katılım ikinci sırada, Kuveyt Türk üçüncü sırada, Albaraka Türk dördüncü sırada ve Türkiye Finans en son sırada yer almaktadır. İlk sırada yer alan Vakıf Katılım'ın finansal performansı en yüksek banka olduğu tespit edilmiştir. Albaraka Türk ve Türkiye Finans'ın, finansal performansının diğer katılım bankalarına göre düşük olduğu, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım ve Kuveyt Türk'ün finansal performansının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Albaraka Türk ve Türkiye Finans diğer üç bankaya göre kötü bir performans sergilemiştir. Sıralamada kriter ağırlıkları önem arz etmekte olup en yüksek kriter ağırlığı aktif kalitesi altında yer alan Toplam krediler içerisinde takipteki kredilerdir. Kamu katılım bankalarının kuruluşunun yakın tarihte olması ve buna bağlı olarak takipteki kredi oranlarının düşük seyretmesi finansal performansta ilk sırada yer almasında etkili olan bir faktördür. Türkiye Finans'ın katılım bankaları içinde en düşük performans sergilemesinde etkili olan kalem toplam kredilerinin içindeki takipteki kredi oranının yüksek olmasıdır. 2017 yılında en çok kâr elde eden banka Kuveyt Türk olmasına karşın önceki yıla göre kârlılığını en çok artıran banka Vakıf Katılım'dır. 2017 yılında en fazla kârı Kuveyt Türk, en az kârı ise Albaraka Türk yapmıştır. Sıralamada ilk sırada yer alan Vakıf Katılım ile ikinci sırada yer alan Ziraat Katılım arasında büyük farklılıklar olmadığından finansal performanslarının birbirine yakın olduğunu söyleyebiliriz. Kamu katılım bankalarının gelir-gider yapısını ve bilanço yapısını yönetmede diğer katılım bankalarından daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. 2018 yılı performans skorlarına baktığımızda en yüksek performansı Vakıf Katılım en düşük performansı ise Türkiye Finans göstermiştir. Bankaların finansal performansını etkileyen en önemli finansal oranlar gelir-gider yapısı ve aktif kalitesidir. Bu finansal

oranlarda başarılı olan bankaların aynı zamanda performans olarak diğer bankalardan daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Aktif kalitesini en iyi yöneten banka Ziraat Katılımdır. Takipteki kredilerin oranı en yüksek olan banka ise Albaraka Türk olup aktif kalitesinde ve gelir gider yapısında diğer bankalara oranla başarısız olduğu söylenebilir. Sermaye yeterliliği, bilanço yapısında tüm katılım bankalarının performansları birbirine yakın seyretmiştir. Likidite oranının en yüksek olduğu banka Albaraka Türk'tür. 2018 yılında en yüksek kâr Kuveyt Türk'e ait olup Net kârını 2017 sonuna göre en çok artıran banka ise Vakıf Katılım olmuştur. Performans sıralamasında son sırada yer alan Türkiye Finansın diğer faaliyet giderlerinin diğer bankalara oranla daha yüksek olduğu ve toplam aktifleri içerisinde Türk Parası likit aktiflerinin oranının diğer bankalara kıyasla çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Albaraka Türk'ün finansal performansını düşüren en önemli finansal oranlara baktığımızda kârlılığındaki daralma ile birlikte takipteki kredilerinin toplam krediler içindeki oranının diğer bankalara göre yüksek seyretmesi ve bunlar için ayrılan özel karşılıkların daha düşük seyretmesi gösterilebilir. Üçüncü sırada yer alan Kuveyt Türk sermaye yeterlik rasyosunda diğer bankalara kıyasla daha yüksek başarı göstermiş olup aktif kalitesi, gelir gider yapısı ve kârlılıkta başarısının kamu katılım bankalarına yakın olduğu bulunmuştur. 2019 yılı performans skorlarına baktığımızda en yüksek performansın Ziraat Katılım'da en düşük performansın ise Albaraka Türk'te olduğu tespit edilmiştir. Vakıf Katılım ve Kuveyt Türk birbirine yakın performans sergilemiştir. 0,50'nin altında skor nota sahip iki bankanın Türkiye Finans ve Albaraka Türk olduğu belirlenmiş olup bu iki bankanın performanslarının diğer bankalara göre daha düşük seyrettiği bulunmuştur. Toplam aktifler içerisinde net dönem kârını gösteren kriter ile net kârın toplam aktifleri karşılama düzeyini gösteren kriter eşit öneme sahiptir. Toplam aktifleri içinde net dönem kârı en yüksek olan banka Ziraat Katılım Bankası'dır. Vakıf Katılım ve Kuveyt Türk'te toplam aktifleri içinde net dönem kârını artırarak eşdeğer bir başarı göstermiştir. Albaraka Türk Katılım Bankası diğer dört bankaya göre kârlılık oranı iyi yönetememekle beraber finansal performansta 5. sırada yer almaktadır. Albaraka Türk'ün likit özsermayesi düşük olmasıyla sermaye yapısı diğer bankalara göre daha zayıftır. Takipteki krediler için ayrılan özel karşılıklarda diğer bankalara göre daha düşük seviyededir. Türkiye Finans'ın, verilen kredilerin azalması ve takipteki kredi

oranlarının artması ile aktif kalitesi düşmüştür. Kârlılık, gelir gider yapısı ve likiditede de sıralamada önde bulunan bankalardan daha az başarı sağlamıştır.

TOPSIS çözümüne göre yapılan analizler sonucunda 2017 ve 2018 yıllarında en iyi performansı Vakıf Katılım 2019 yılında ise Ziraat Katılım göstermiştir. Tüm yıllar analiz edildiğinde en iyi finansal performans puanlarının kamu katılım bankalarına ait olduğu üçüncü sırada ise Kuveyt Türk Katılım Bankası yer almaktadır. Katılım bankaları içinde en düşük finansal performans sergileyen bankalar Albaraka Türk ve Türkiye Finans'tır. TOPSIS analiz sonucunda bankaların finansal performans sıralamaları yıllar itibariyle çok değişiklik göstermediğinden tutarlı olduğu belirlenmiştir. Vakıf Katılım En iyi finansal performansa sahip kamu sermayeli katılım bankası, Kuveyt Türk en iyi finansal performansa sahip özel sermayeli katılım bankasıdır. TOPSIS yöntemiye belirlenen finansal oranlar değerlendirilerek oluşturulan sıralamada en alt sırada yer alan bankaların başarısız olduğu söylenemez katılım bankaları kendi aralarında değerlendirilerek performans sıralaması yapılmıştır.

VIKOR yöntemi kullanılarak 22 finansal oran çerçevesinde yapılan finansal performans sıralama sonuçlarına göre 2017 ve 2018 yıllarında en iyi finansal performan Vakıf Katılım'a aittir. 2019 yılında seçili oranlar kapsamında en iyi performans gösteren banka ise Ziraat Katılım Bankasıdır. Kamu katılım bankalarının incelenen dönemlerde sıralamada ilk iki içerisinde yer alması beklenen bir durumdur zira her iki bankanın kuruluşu yakın tarihe dayandığından uzun vadede verilen kredilerin geri ödemesinde sıkıntılı bir durum yaşandığında bu durumun mali tablolara yansımaları ilerleyen yıllarda olacaktır. İncelenen dönem aralığındaki sıralamalarda Kamu katılım bankalarını özel sermayeli, sektörde köklü bir geçmişe sahip olan Kuveyt Türk Katılım Bankası izlemektedir. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye Finans 2017 ve 2018 yıllarında en düşük finansal performans gösteren bankadır. 2019 yılında ise en düşük performans sergileyen banka Albaraka Türk'tür. İdeal çözüme en yakın uygun çözümü verecek küme incelendiğinde 2017 yılında Vakıf Katılım kabul edilebilir istikrar koşulunu sağlamakta olup kabul edilebilir avantaj koşulunu sağlamamaktadır. 2018 yılı için belirtilen finansal oranlar kapsamında oluşan sıralamada 1. Sırada Vakıf Katılım en iyi performansa sahip banka, 5. Sırada yer alan Türkiye Finans'ın en düşük performans gösteren banka olduğu bulunmuştur. İkinci en iyi finansal performans gösteren banka Ziraat Katılım ile üçüncü en iyi performans sergileyen Kuveyt Türk'ün değerleri

birbirine yakındır. Vakıf Katılım kabul edilebilir avantaj ve istikrar koşullarını sağlamakta olup baskın bir çözüm olmaktadır. 2019 yılında en iyi uzlaşık çözümde Ziraat Katılım Bankası kabul edilebilir avantaj ve kabul edilebilir istikrar koşulunu sağlayarak performans sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Aktif büyüklükte ve mevduatta en yüksek büyümeyi Ziraat Katılım göstermiş olup sıralamasını önceki yıla göre yükseltmiştir. Yıllar itibariyle finansal oranları incelenen bankaların içinde kamu katılım bankalarının en iyi performansa sahip olmasında; kredi riskinin düşük olmasına bağlı olarak aktif kalitesinin iyi yönetmesi, net dönem kârlılığının yüksek olması ile özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı oranlarındaki artışın olması en etkili kriterlerdir. Katılım bankalarının takipteki kredi oranlarında artış olmakta ilerleyen yıllarda bu oranın mali tablolara yansımalarıyla sıralamaların değişebileceği öngörülmektedir. Yıllar itibariyle sıralamada üçüncü sırada yer alan Kuveyt Türk'ün takipteki alacakları iyi yönettiği görülmektedir. Kamu katılım bankalarının Toplanan fonlar ve kullanılan fonlarda diğer katılım bankalarından daha fazla büyüme göstermiştir. Toplam aktif büyüklüğü en fazla olan katılım bankası Kuveyt Türk olmasına karşın aktif büyüklükte en fazla büyümeyi kamu katılım bankaları, en düşük büyümeyi ise Albaraka Türk göstermiştir.

TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılarak belirlenen finansal oranlar kapsamında bankaların finansal performans sıralamaları birbiri ile tutarlı olduğu sonucuna varılmıştır. Katılım bankalarının sektördeki durumları değerlendirildiğinde genel olarak elde edilen sonuçlar ile tutarlı olduğu gözlenmiştir. 2017 yılı Türk bankacılık sektörü için başarılı bir yıl olmuştur. 2018 yılında küresel ekonomiden kaynaklı olarak özellikle döviz kurlarındaki hareketlilikten ve ekonomideki yavaşlamadan Türk bankacılık sektörü etkilenmiştir. Kredi faiz oranları arttı, kredi kullandırmaları azalmış ve kredilerin takibe dönüşüm oranı artmıştır. Bu hareketlilikten katılım bankaları da etkilenmesine karşın sektörün üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Özellikle faiz oranlarının artması katılım bankalarının performanslarını olumsuz etkilemiştir. 2019 yılında katılım bankaları sektörün üzerinde bir büyüme trendi göstermiştir. Katılım bankalarının aktifinin büyümesinde etkili olan kalemler pasif taraftaki mevduatın artması ve aktif taraftaki finansal varlıklar ve menkul kıymetlerdeki artıştır. Kredi büyümelerinde ilk sıralarda kamu katılım bankaları yer almıştır. Kamu katılım bankaları dışarda tutulduğunda Kuveyt Türk en yüksek kredi

büyümesi sergileyen banka olmuştur. Katılım bankalarının performanslarında etkili olan kalemlerden biriside mevduatların krediye dönüşüm hızı olup genel olarak bankaların bu kalemde başarılı oldukları söylenemez. 2019 yılında Dönem Net Kârını en fazla daraltan bankanın performans sıralasında sonlarda yer alan Albaraka Türk olduğu tespit edilmiştir. Kâr payı geliri, alınan ücret ve komisyon, Operasyonel gider (personel, diğer faaliyet giderleri) rasyolarında en fazla artışı kamu katılım bankaları göstermiştir.

Literatür taraması sonucunda katılım bankalarının performans analizinde çok kriterli karar verme yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin bir arada kullanıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmamızda katılım bankalarının performans analizinde, bankanın gelişimini ve diğer bankalarla rekabetini etkileyen 22 finansal oran kullanıldı. Bu çalışmada hem ÇKKV yöntemlerinden ENTROPI, TOPSIS ve VIKOR yöntemlerinin kullanılması hemde Türkiye’de kamu sermayeli katılım bankalarının sektöre girmesiyle özel sermayeli katılım bankalarına etkisinin araştırılması ile literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

TOPSIS ve VIKOR yöntemleri aracılığıyla yapılan değerlendirmede seçilen kriterlerin, kriter ağırlıklarının ve değerlendirme dönemlerinin değişmesi ile finansal performans sıralamasının değişebileceği unutulmamalıdır. Finansal performans sıralamaları hassas ağırlıklarla yapılmış olup finansal oranlardaki veya ağırlıklardaki küçük bir değişiklik sıralamayı etkilemektedir. Kriter ağırlıkları değiştirildiğinde sıralamaların değiştiği tespit edilmiştir. Katılım bankalarının finansal performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR ile finansal performanslarının sıralamasında en alt sırada yer alan bankaların finansal performansının kötü olduğu anlamına gelmemektedir. Zira belirlenen dönemlerde katılım bankaları sektörün üzerinde bir büyüme performansı sergilemiştir. Katılım bankacılığı sektörü genel itibariyle bankacılık sektör ortalaması üzerinde büyüme göstermesine karşın sektörden aldıkları pay düşüktür.

40 yıla dayanan bir geçmişe sahip olan katılım bankalarının 2025 yılı için hedeflenen %15 lik orana ulaşabilmesi için finansal performansların artırılmasında gidilecek çok yolu olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının Türkiye’deki bankacılık sektöründeki payı ve global İslami finans sektöründeki payı düşüktür. Türkiye’de kamunun katılım bankacılığına olan desteğinin artması ve katılım bankalarının sunmuş oldukları ürün ve hizmet çeşitliliği arttıkça küresel İslami bankacılıktaki payının

artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de katılım bankalarının fon kullandırım yöntemlerinden murabahanın payı yüksektir. Katılım bankacılığı açısından murabaha yönteminin uygulanması daha kolaydır. Kâr zarar ortaklığı yatırımlarından müşarekenin (sermaye-sermaye ortaklığı) payı yükseltilebilir. Küresel çapta islami finansta müşareke yöntemi tercih edilen ve kârlılığın fazla olduğu bir yöntemdir. Bunun yanında selem gibi tarımsal üretimin artırılmasına destek olabilecek yöntemlerin geliştirilmesinin ekonomiyi canlandıracağını tahmin etmekteyiz.

Katılım bankaları ekonomik sistemde gerçek işlemleri finanse etmekte olup kâr-zarar paylaşımı ile kârın sözleşme tarafları arasında adil paylaşılmasını sağlamaktadır. Katılım bankaları ekonomik istikrarsızlığın olduğu kriz dönemlerinde güçlü sermaye ve likidite yapıları ile süreci mevduat bankalarından daha iyi şekilde yönetmektedirler. Katılım bankalarının sermaye yeterlilik rasyoları ve likidite rasyoları bankacılık sektörünün üzerindedir. Güçlü sermaye yapıları ile kriz dönemlerinde ekonomik sistemdeki aracılık görevini yerine getirerek üretime destek olmaktadır.

Çalışmamızda katılım bankalarının finansal performansları belirlenen oranlarla değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalar için bu finansal oranların adedi artırılabilir veya finansal oranlar değiştirilebilir. Ayrıca yoğun rekabet içerisinde çalışan bankaların performans sıralamasında finansal oranlarla beraber hizmet kalitesi, dijitalleşme, personel memnuniyeti gibi finansal olmayan oranlarla analiz zenginleştirilebilir. Çalışmada kullanılan yöntemlerle kamu katılım bankalarının daha iyi finansal performans sergilediği tespit edilmiş olup, bankaların finansal performansını yükseltmede kamu desteğinin etkisinin olup olmadığı varsa ne oranda büyümeyi etkilediği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2019). About AAOIFI. 04/07/2020 tarihinde <http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en> adresinden erişildi.
- AAOIFI. 05/06/2020 tarihinde <http://aaoifi.com/our-history/?lang=en> adresinden erişildi.
- AAOIFI. 20/06/2020 tarihinde <http://aaoifi.com/standard/accounting-standards/?lang=en> adresinden erişildi.
- Abrorov, S. (2020). The importance of sukuk in the development of economy: as an example of its impact on the income of the malaysian population. *Journal of Critical Reviews*, 7(2), 776-779.
- Acar, Boyacıoğlu, M.(2003). 1980 sonrası Türk bankacılık sektöründeki gelişmeler, krizlerin sektör üzerindeki etkileri ve iyileştirici önlemler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 524.
- Acar, O. (2012). 2001 krizi sonrası yeniden yapılandırılan türk bankacılığı'nın 2008 küresel krizinden olumsuz etkilenen ülkelerden ayrışması üzerine bir model önerisi. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) (2012), Faizsiz Bankacılık Standartları. 18 Nisan 2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Afshar, T., Business, S. ve University, W. (2013). Compare and Contrast Sukuk (Islamic Bonds) with Conventional Bonds, Are they Compatible? *The Journal of Global Business Management* Volume. 9(1). 44-52.
- Ağkan, F. (2018). AAOIFI standartları ve Türkiye katılım bankalarında uygulanabilirliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 235–245.
- Ağkan, F. (2018). Katılım bankalarında muhasebe sistemi ve islami mali kuruluşlar muhasebe ve denetleme kurumunun (AAOIFI) Türkiye'deki finans kurumlarına etkileri: Türkiye Bahreyn karşılaştırması. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 33.

- Ahmad, A. (1993). Contemporary practices of islamic financing techniques. Islamic Research And Training Institute, Islamic Economic Studies, 34-36.
- Ahmad, L. F. Ve Alshehri, S. (2015). Growth and potential of islamic banking in gcc: the saudi arabia experience. Journal of Islamic Banking and Finance, 3(1), 35-43.
- Ahmad, E., R., Yahaya, S. ve Harashid, Md. (2012). Suhubuhat on matter of bai'alinah and tawarruq. International journal of business and technopreneurship, 2(1), 85-101.
- Akala, I.(2018). Comparing Financial Performances of Conventional and Participation Banks: Case of Turkey (2005 – 2015). International Journal of Inspiration & Resilience Economy, 2(1), 11-17.
- Akın, C. (1986). Faizsiz bankacılık ve kalkınma. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Akkaş, E. (2017). Körfez ülkelerinde islam iktisadi ve finansının güncel durumu. İKAM Raporları. 5 Haziran 2020 tarihinde <https://ikam.org.tr/images/pdf/korfez-ulkelerinde-islam-iktisadi-finansinin-guncel-durumu-pdf-ikam.pdf> adresinden erişildi.
- Akten, Çürük, S. (2013). İslami finansın Türkiye'deki gelişimi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Aktepe, İ. E. (2010). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve bankacılık. İstanbul: TKBB Yayınları. 07/06/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Aktepe, İ. E. (2013). Sorularla katılım bankacılığı. 2 Şubat 2020 tarihinde, <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Aktepe, İ. E. (2017). Katılım finans. 12 Nisan 2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Aktepe, İ. E. Ve Odabaşı, M. (2012). Faizsiz bankacılık standartları. 12 Nisan 2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Albaraka Türk. 20/09/2020 tarihinde <https://www.albaraka.com.tr/albarakayit-taniyin.aspx> adresinden erişildi.
- Albayrak, A. Vd. (2019). Yaşayan ve gelişen katılım bankacılığı. TKBB Yayınları. İstanbul.

- Ali, S. S. ve Ahmad, A. (2006). Financial distress and bank failure: relevance for islamic banks. 102.
- Alkış, A. (2018). İslam hukukunda katılım bankacılığı fon toplama ve kullandırma yöntemleri. Al-farabi uluslararası sosyal bilimler dergisi. 2(3). 120-130.
- AlMasnad, A. (2016). Unclaimed money in saudi banks", submitted to the faculty of indiana university maurer school of law, bloomington in partial fulfillment of the requirements for the degree: doctor of juridical science (SJD).
- Alp, İ., Öztel, A., ve Köse, M. S. (2015). ENTROPI tabanlı maut yöntemi ile kurumsal sürdürülebilirlik performansı ölçümü: bir vaka çalışması. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(2), 65-81.
- Al-amine, M. (2008). sukuk market: innovations and challenges. Islamic Economic Studies, 15(2),1-22.
- Al-Shamrani, A. S. (2014). İslamic financial contracting forms in saudi arabia: law and practice. (A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy), Brunel Law School, Brunel University.
- Altan, A., Yusufazari, H. Ve Bedük, A. (2014). Performance analysis of banks in turkey using camel approach. International Academic Conference, 21-32.
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi (2000-2016). Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2(3), 25-42.
- Arabacı, N. (2007). Katılım bankalarının türkiye’de bankacılık sektöründeki, yeri, işleyişi ve performans analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Aras, O. N. Ve Öztürk, M. (2011). Reel ekonomiye katkıları bakımından katılım bankalarının kullandığı fonların analizi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 172.
- Ariss, R.T. (2010). İslami ve geleneksel bankacılıkta rekabet koşulları: Küresel bir bakış açısı. Financial Economics Dergisi, 19(3), 101-108.
- Arzova, S. B. Ve Şahin, B. Ş. (2019). Tarımın finansmanında selem yöntemi ve muhasebe kayıtları. Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi. 3(7), 34.

- Asutay, M. (2010). Islamic Banking and Finance and Its Role in the GCC-EU Relationship: Principles, Developments and the Bridge Role of Islamic Finance. 33-45.
- Ata, A. H., Buğan, M. F. ve Çiğdem, Ş. (2016). Kâr payı oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1), 17-28.
- Atar, A. (2017). Başlangıcından günümüze dünyada ve Türkiye’de islâmi bankacılığın genel durumu. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(4), 1029-1062.
- Avcı, Tunahan. (2020). Katılım bankacılığı sektörünün gelişimi ve işleyişi: ülkeler bazında finansal analizler. Ankara: Gazi Kitabevi. 1-242.
- Awan vd., (2011). Health-related Quality of Life Assessment in Patients with Hepatitis: A Case of Pakistan. Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business, 3(1), 1260-1265.
- Aydın, D. Ve Başkır, M.B. (2013). Bankaların 2012 Yılı Sermaye Yeterlilik Rasyolarına Göre Kümeleme Analizi Ve Çok Boyutlu Ölçekleme Sonucu Sınıflandırılma Yapıları. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 1(5-6),33.
- Ayaydın, H., Savaş, D. ve Pala, F.(2017). Gri ilişkisel analiz yöntemiyle türk lojistik firmalarında performans ölçümü/ performance measurement in turkish logistics industry with grade relative analysis method. Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 8(21), 76-94. (Yayın No: 3917177).
- Ayaydın, H. Çam, A. V., Pala, F ve Sarı, Ş. (2018). Türk bankacılık sektöründe performans değerlendirmesi: AHS ve Topsis yöntemleri uygulaması. Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 7(13), 51-64. (Yayın No: 4604106).
- Ayaydın, H., Pala, F. Ve Sarı, Ş.(2019). Borsa İstanbul’da işlem gören turizm firmalarının finansal performanslarının değerlendirilmesi: ahs ve vikor yöntemleri, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), 311-320.
- Ayçin, E. (2018). Bist menkul kıymet yatırım ortaklıkları endeksinde (xyort) yer alan işletmelerin finansal performanslarının ENTROPI ve gri ilişkisel analiz

- bütünleşik yaklaşımı ile değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33(2), 595-622.
- Aydemir, N. (2004). Düünden bugüne Türkiye’de bankacılık. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aydın, B. (2019). En çok kullanılan islami finans ürünleri. 08/09/2020 tarihinde <https://www.katilimbulteni.com/en-cok-kullanilan-islami-finans-urunleri/> adresinden erişildi.
- Aydın, S. (2019). Konut sorununa devletin müdahale aracı olarak Emlak Bankası. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 17(66),74-107.
- Aydın, D. (2013). Bankaların 2012 yılı sermaye yeterlilik rasyolarına göre kümeleme analizi ve çok boyutlu ölçekleme sonucu sınıflandırılma yapıları. BSAD Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 1(5-6), 29-47.
- Aydın, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. 22 Nisan 2020 tarihinde <http://kdm.anadolu.edu.tr/e-kitaplar.html> adresinden erişildi.
- Aydın, N. Vd. (2012). Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş. 22 Nisan 2020 tarihinde <http://kdm.anadolu.edu.tr/e-kitaplar.html> adresinden erişildi.
- Aziz vd., (2019). The influence of employer value proposition in talent demand towards talent shortage in the Malaysian Islamic banking institutions: A SEM approach. Management Science Letters, 843–850.
- Bağcı, H. (2013). Ticari bankalar ile katılım bankalarının kârlılık performanslarının TOPSIS yöntemi ile karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu. 28/03/2020 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Kurulus/9> adresinden erişildi.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2001), Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı. 25/05/2020 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Duyurular/Bankacilik-sektoru-yeniden-yapilandirma-programi/9> adresinden erişildi.
- Bankacılık Sektör Raporları. (2020). Bankalarımız 2019. (2020). 5 Haziran 2020 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7678/Bankalarimiz_2019.pdf adresinden erişildi.

- Bankalar Arası Para Piyasası. 15 Aralık 2020 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Sikca+Sorulan+Sorular/Piyasalar/> adresinden erişildi.
- BDDK, (2002). Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı. 25/05/2020 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Duyurular/Bankacilik-sektoru-yeniden-yapilandirma-programi/9> adresinden erişildi.
- BDDK. 03/02/2020 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Duyurular-Kategori/Diger-Duyurular/4> adresinden erişildi.
- Bley, J. Ve Kuehn, K. (2004). conventional versus islamic finance: student knowledge and perception in the united arab emirates. Jorg Bley and Kermit Kuehn *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(4). 2.
- Borsa İstanbul. 15 Aralık 2020 tarihinde <https://www.borsaistanbul.com/tr/> adresinden erişildi.
- Boyacıoğlu, Acar, M. (2003). 1980 sonrası türk bankacılık sektöründeki gelişmeler, krizlerin sektör üzerindeki etkileri ve iyileştirici önlemler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 523-538.
- Bulut, H. İ. Ve Er, B. (2012). Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi. 8 Nisan 2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Buluş, A. Ve Kabaklarlı, E. (2010). 1929 ekonomik buhranı ile son dönem global krizin karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 15/12/2020 tarihinde <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/14822/Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.
- Burtan, Doğan, Kaya, M. Ve Narççek, N. (2017). Dünya bankacılık sektöründe islami bankacılık sisteminin gelişimi, çalışma prensipleri ve türkiye’de islam bankacılığı üzerine bir analiz. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(48), 175-190.
- Brunnermeier, M. (2009). Deciphering the Liquidity and Credit Crunch 2007–2008. *Journal of Economic Perspectives*, 23(1), 77-100).
- Büyükakın, F. Önyılmaz, O. (2012). Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7, 1-16.
- Canbaz, M. (2018). Katılım bankacılığı. İstanbul: Beta yayınları(2. Baskı).

- CBKW. (2015). Financial Stability Report 2015. 10/08/2020 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/en/tcmb+en/main+menu/publications/reports/financial+stability+report> adresinden erişildi.
- CBUAE. (2014). Financial Stability Report 2014.10/08/2020 tarihinde <https://www.centralbank.ae/sites/default/files/2018-09/FinancialStabilityReport-2014.pdf> adresinden erişildi.
- Ceylan, A. Ve Korkmaz, T. (2013). İşletmelerde Finansal Yönetim (13. Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi, 206.
- Cerović, L., Nikolaj, S.S. ve Maradin, D. (2017). Comparative analysis of conventional and ıslamic banking: importance of market regulation. EKON. MISAO I PRAKSA DBK. GOD XXVI. BR. 1. (241-263).
- Chachi, A., Iqbal, M. Ve Molyneux, P. (2005). Thirty years of ıslamic banking: history, performance and prospects palgrave macmillan, london. Yönetim Dergisi, 190.
- Chong, B., S., ve Liu, M. H. (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based? Pacitic-Basin Finance Journal. 17(1).125-144.
- CIBAFI. 04/07/2020 tarihinde <https://www.cibafi.org/CIBAFIMembers> adresinden erişildi.
- Coşkun, M. N. Vd. (2012). Türkiye’ de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi. 23/05/2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=> adresinden erişildi.
- Cristobal, J. R. S. (2012). contractor selection using multicriteria decisionmaking methods. Journal Of Construction Engineering and Management, 138(6), 751-758.
- Çağırın, H. K., Kendirli, S. ve Aydın, Y. (2019). Küresel kriz çerçevesinde katılım bankalarının ve ticari bankaların mali performanslarının TOPSIS yöntemiyle analizi. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 33(1).
- Çakır, S. ve Perçin, S. (2013). AB Ülkeleri’nde bütünleşik ENTROPI ağırlık-TOPSIS yöntemiyle ar-ge performansının ölçülmesi. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32(1), 77-95.

- Çalık, Bildirici, E. (2016). Geleneksel bankalar ile katılım bankalarının finansal performanslarının basel III kriterleri açısından kıyaslanması. (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van.
- Çankaya, F. Ve Öz, M. (2001). Türkiye’de kamu bankalarının özelleştirilmesi. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 16.
- Çankaya, F. Ve Öz, M. (2001). Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi: Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 39.10/09/2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=> adresinden erişildi.
- Çelik, P. (2004). Bankaların risk derecelendirmesi. (TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara, 102.
- Çemberlitaş, İ. (2019). AAOIFI ve UFRS’YE göre tevarruk uygulaması, muhasebeleştirilmesi ve raporlanması. (Doktora tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya. 62.
- Çetin, A. (2018). Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama. 5 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=> adresinden erişildi.
- Çetin, A. (2020). Türkiye’de finansal tabana yayılmanın artırılmasında katılım bankacılığının rolü ve önemi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 16(16), 155-171.
- Çobankaya, F. T. (2014). Katılım bankalarının türkiye’deki farkındalık düzeyinin tespiti: batı akdeniz bölgesinde bir araştırma. (Yüksek Lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Dashore, K. Vd. (2013). product evaluation using entropy and multi criteria decision making methods. International Journal of Engineering Trends and Technology (IJETT), 4(5), 2183.
- Deveci, M. (2019). Türk bankacılık sektöründe mobil bankacılığın bireysel krediler açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Dikkaya, M. Kutval, Y. (2014). Katılım bankacılığı Türkiye örneği. Ankara: Savaş yayınları.
- Dinçer, A. (2006). Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler. Ankara: DPT, 2607, 135-6.
- Dinçer, H. Ve Görener, A. (2011). Analitik hiyerarşi süreci ve VIKOR tekniği ile dinamik performans analizi: bankacılık sektöründe bir uygulama. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(19), 109-127.
- Doğan, İ. Ç. (2013). Katılım bankaları performans analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Doğan, İ. Ve Karakaş, H. (2017). Katılım Bankacılığı, (Ed. Ferudun Kaya). İstanbul: Beta Yayıncılık, 3.
- Ece, N. (2011). Dünya’da ve Türk bankacılık sektöründe islam bankalarının gelişimi. Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 25, 1-17.
- Eğilmez, M. (2019). Ekonominin Temelleri. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, M. (2019). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- El-Gamal, M. A. (2006). İslamic finance: law, economics, and practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2.
- Elsayed, A., Dawood, S. ve Karthikeyan, R. (2017). Evaluating Alternatives through the Application of TOPSIS Method with Entropy Weight. International Journal of Engineering Trends and Technology. 46(2).60-66.
- Erdoğan, S. ve Gedikli, A. Suudi Arabistan’da islami bankacılık 24/09/2020 tarihinde https://www.isefe.org/dosyalar/arsiv/2018_2/ISEFE18-AUTUMN-TAM.pdf#page=114 adresinden erişildi.
- Erkens, D., Hung, M. Ve Matos, P. (2012). Corporate governance in the 2007–2008 financial crisis: Evidence from financial institutions worldwide. Journal of Corporate Finance, 18(2), 389-411.
- Erdem, M. Ve Tatlı, H. (2020). Teorik ve pratik bakımdan Dünya’da ve Türkiye’de islami finans. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Ersoy, M. Ve Süner, M. (2019). AAOIFI Standartlarının Türkiye’deki Katılım Bankalarına Olası Etkileri. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 226-245.

- Ersoy, M. Ve Süner, A. (2018). Türkiye’de katılım bankacılığı ve katılım bankacılığında kamu girişimi. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 40(2), 67-80.
- Eyceyurt, Batır, T. (2016). Türkiye’de katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların kârlılık belirleyicileri ve etkinlik yönünden karşılaştırılmaları. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstisüsü. Erzurum.
- Fazlı, A. (2016). Katılım Bankalarında Aktif-Pasif Yönetiminin Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir. 45.
- Finansal yenilik ve Açılımları İle Katılım bankacılığı. (2009). 18 Temmuz 2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Gao, S., Liang, R. Ve Xuan, T. (2019). VIKOR method for ranking concrete bridge repair projects with target-based criteria. Results in Engineering, 3, 2.
- Godlewski, C., Ariss, R. Ve Weill, L. (2013). Sukuk vs. conventional bonds: A stock market perspective. Journal of Comparative Economics.41, 745-761.
- Godlewski, J. C. Vd. (2013). Sukuk vs. conventional bonds: A stock market perspective. Journal of Comparative Economics, 41, 746-747.
- Güçlü, F. Ve Kılıç, M. (2020). İslami finansın dünyadaki gelişimi ve islami finansa yön veren uluslararası kuruluşlar üzerine bir inceleme. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 16(1).
- Gül, M. E. (2013). Faizsiz bankacılıkta risklere karşı aktif ve pasif yönetimi: Türkiye katılım bankaları üzerine bir uygulama.(Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri. 14-16.
- Gülhan, Ü. (2009). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 41.
- Gündoğdu, A. (2020). Herkese göre finans. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Güngör, K. (2015). Malezya’daki faizsiz bankacılık modelinin Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine bir analiz. Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi, 55, 10-15.
- Güngören, M. (2011). Katılım bankalarında menkul kıymet ihracının (seküritizasyon) yapısal farklılık gösteren finansal piyasalarda uyum modellemesi: sukuk

örneği. (Doktora tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 34.

Hoque, M., Hossain, P. Ve Bappy, N. M. (2019). Financial performance analysis of selected banks in bangladesh: a study on islamic and conventional banks.

Ibrahim, M. (2020). Islamic banking and bank performance in malaysia: an empirical analysis. Journal of Islamic Monetary Economics and Finance, 6(3), 487-502.

ISDB. 14/12/2020 tarihinde <https://www.isdb.org/> adresinden erişildi.

IFSB. 04/07/2020 tarihinde <https://www.ifsb.org/published.php> adresinden erişildi.

IIFM. 04/07/2020 tarihinde <https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile/> adresinden erişildi.

IIRA, 04/05/2020 tarihinde [www. iirating.com](http://www.iirating.com) adresinden ulaşılmıştır.

Iqbal, Z. Ve Mirakhor, A. (2011). An introduction to islamic finance: theory and practice. Second Edition, 116.

Islamic Financial Services Industry Stability Report. (2019).11-15. 29/09/2020 tarihinde https://www.google.com/search?sxsrf=ALeKk00_lMeFwdSIWZMn34URfTp7vTx0-g%3A1607894953725&source=hp&ei=qYfWX-HyKND8kwX0kb2wCQ&q=Islam%C4%B1c+F%C4%B1nanc%C4%B1al+Serv%C4%B1ces+Industry+Stab%C4%B1l%C4%B1ty+Report.+%282019%29&oq=Islam%C4%B1c+F%C4%B1nanc%C4%B1al+Serv%C4%B1ces+Industry+Stab%C4%B1l%C4%B1ty+Report.+%282019%29&gs_lcp=CgZwc3ktYWIQAzIGCAAQFhAeOgcIIxDqAhAnOgkIIxDqAhAnEBNQhg9Yhg9gxRJoAXAAeACAAccBiAHHAZIBAzAuMZgBAKABAqABAaoBB2d3cy13aXqwAQo&sclient=psy-ab&ved=0ahUKEwih67K888vtAhVQ_qQKHfRID5YQ4dUDCAc&uact=5 adresinden erişildi.

Islamic Finance Development Report, 29/09/2020 tarihinde <https://knks.go.id/storage/upload/1575958543-IFDI%20REPORT%202019%20-%20Reduced.pdf> adresinden erişildi.

Islamic Financial Services Industry Stability Report, 2019.

Islamic Financial Servies Board. (2009). Guiding Principles on Conduct of Business for Institutions Offering Islamic Financial Services. Islamic Financial Services Board.1.

- Ismail, A. G. (2010). The Theory of Islamic Banking: Look Back to Original Idea. Working Paper in Islamic Economics and Finance No. 1011. 1-5.
- Işık, Ö. (2019). ENTROPI ve TOPSIS yöntemleriyle finansal performans ile pay senedi getirileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 12(1), 204.
- İbiş. C., Çatıkkaş, Ö. Ve Çelikdemir, Özgür, N. (2018). Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar. 3 Mart 2020 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7534/Kitap-Banka_Muhasebesi_s.new.pdf adresinden erişildi.
- İFSB. 04/07/2020 tarihinde <https://www.ifsb.org/sec01.php> adresinden erişildi.
- İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası(CBI). 03/02/2020 tarihinde <https://www.cbi.ir/page/1450.aspx> adresinden erişildi.
- İSDB. 20/05/2020 tarihinde <https://www.isdb.org/who-we-are/about-isdb>
- İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) .20/06/2020 tarihinde <https://www.ifsb.org/sec03.php>. Adresinden erişildi.
- İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB). 20/06/2020 tarihinde <https://www.ifsb.org/sec03.php#REPORTS> adresinden erişildi.
- İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA). 04/07/2020 tarihinde <http://iirating.com/corprofile.aspx> adresinden erişildi.
- İştar, E. (2009). Katılım bankacılığı tarihi. (Yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 69.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım bankacılığı: mali kesimde nasıl bir seçenek? Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9(19), 12-52.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım bankacılığı: mali kesimde nasıl bir seçenek? Int. Journal of Management Economics and Business, 9(19), 51-73.
- Kamali, M. H. (2000). Islamic Commercial Law. Cambridge: Islamic Texts Society.151.
- Kaplan, H. E. (2020). funding and fund utilization methods of participation banks. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. (4).219-220.
- Karaçor, Z. Ve Alptekin, V. (2006). 1980 sonrası istikrar politikaları ışığında türkiye ekonomisinin trend analizi yardımıyla değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11, 310.

- Karamelikli, H. Ve Alizadeh, N. (2017). İran islami bankacılık sistemi üzerine bir değerlendirme. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 2(11), 36-58.
- Karavardari A. Ve Çilek, A. (2020). Türkiye’de katılım bankalarının finansal performansının analizi. Maliye ve Finans Yazıları, 99-118.
- Katılım bankacılığı nedir? Nasıl Çalışır? TKBB Yayınları.05.06.2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Katılım bülteni.05/06/2020 tarihinde <https://www.katilimbulteni.com/islam-ekonomisi-ekonomik-buyumeyi-ikiye-katladi/> adresinden erişilmiştir.
- Katılım Finans Dergisi. (2017). TKBB Yayınları. Sayı (1) 24/09/2020 tarihinde [https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Kat%20Finans%20Dergisi%201.%20Say%20\(3\).pdf](https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Kat%20Finans%20Dergisi%201.%20Say%20(3).pdf) adresinden erişildi.
- Katılım finans. (2019). TKBB yayınları. Sayı(12). 24/09/2020 tarihinde <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finans-Sayi-12.pdf> adresinden erişildi.
- Katılım Finans. (2020). TKBB Yayınları, sayı no(21). 35-40.
- Kaya, F. (2017).Bankacılık Giriş ve İlkeleri(5. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kazak, H., Erkan, H. , Yazıcıoğlu, İ.E. ve Okka, O. (2018). İslami finans açısından katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinin gelişimi ve bugünkü durumu: Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları açısından 2018 yılı itibariyle durum analizi. Human Society and Education in the Changing World, 34-49.
- Keskin, E. (1994). Türkiye Ekonomisi ve Bankacılık Sistemi 1993. İstanbul: Finans Dünyası 35, 8.
- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M. Ve Erdönmez, P. (2008). 50.Yılında Türkiye’de Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007. 21/09/2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=> adresinden erişildi.
- Khaf, M. Ausaf A. and Sami, H.(1998). “Islamic Banking and Development: an Alternative Banking Concept?” Islamic Research and Training Institute (Islamic Development Bank, Jeddah). 1-15.

- Khan, M. M. Ve Bhatti, M. I. (2008). Islamic banking and finance: on its way to globalization. *Managerial Finance*, 34(10), 708-725.
- Khattak, N. A. Ve Rehman, A. (2010). Customer satisfaction and awareness of Islamic banking system in Pakistan. *African Journal of Business Management* Vol. 4(5), 662-671.
- Khiyar, A. (2012). Malaysia: 30 Years of Islamic Banking Experience (1983-2012). *International Business & Economics Research Journal*, 11(10), 1133-1145.
- Kızılkaya, N. (2012). Modern dönemde faizsiz bankacılık ve fikhî işleyişi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 20, 135-150.
- Kuru, H. (2015). Geçmişte ve günümüzde finansman yöntemi olarak murabaha. *Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul*, 17-18.
- Kurt, G. Ve Köse, A. (2017). Türkiye’de bankaların finansal oranları ile hisse senedi getirisi arasındaki panel nedensellik ilişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), 302-312.
- Kuveyt Merkez Bankası 04/03/2020 tarihinde <https://www.cbk.gov.kw/en> adresinden erişildi.
- Kuveyt Türk. 20/09/2020 tarihinde <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> adresinden erişildi.
- Kuweyt Finance hause. 20/06/2020 tarihinde <https://www.kfh.com/en/home/Personal/aboutus.html> adresinden erişildi.
- Lai, J. , Rethel, L. Ve Steiner, K. (2017). Küresel finansal yayılmaya yönelik dinamik zorlukların kavramsallaştırılması: İslami finans ve sukuk aşılması. *Uluslararası Politik Ekonomi Dergisi*, 24(6), 958-979.
- Ledhem, M. A. Ve Mekidiche, M. (2020). Economic growth and financial performance of Islamic banks: a CAMELS approach. *İslami ekonomi çalışmaları*, 28(1), 47-61.
- Loghod, H. (2010). Do Islamic Banks Perform Better than Conventional Banks? Evidence from Gulf Cooperation Council countries. *Journal of Management*. 1-27.

- Lone, F. A. Ve Alshehri, A. (2015). Growth and Potential of Islamic Banking in GCC: The Saudi Arabia Experience. *Journal of Islamic Banking and Finance*, 3(1), 35-43.
- Management Economics & Business*, 13(1), 199-222.
- MASB, 04/07/2020 tarihinde <http://www.masb.org.my/pages.php?id=2> adresinden erişildi.
- Memari, A. Vd. (2019). Sustainable supplier selection: A multi-criteria intuitionistic fuzzy TOPSİS method. *Journal of Manufacturing Systems*. 50(19), 9-24.
- Mevzuat 06/02/2020 tarihinde <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM%20BANKALAR-MEVZUAT.pdf>) adresinden erişildi.
- Mevzuat.05/08/2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10738&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden erişildi.
- Mejia, A., L., Aljabrin, S., Norat, M ve Song, L. (2014). Regulation and Supervision of Islamic Banks. *IMF Working Paper*.14(219),1-30.
- Mirakhor, A. Ve Zaidi, I.(2007). Profit-and-loss sharing contracts in Islamic finance. *Handbook of Islamic Banking*. 49-63.
- Mishkin, F. (1986). *The Economics Of Money, Banking And Financial Markets*, New York: Little and Brown, 264-266.
- Nisar, S. (2007). Islamic bonds (sukuk): its introduction and application. Accessed on 8 August, 2011 at www.financeislamic.com.
- Nor, M. R. M., Abdullah. Vd. (2012). Historical development of Islamic institutions: A case of Malaysian government. *African Journal of Business Management*, 6(8), 2766-2772.
- Novikov, V. Vd., (2019). Islamic Banking in the Global Financial System: Current Situation and Global Environment. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 110, 138-143.
- Odabaşı, M. katılım bankaları tarafından uygulanan murabaha finansmanına yönelik bazı eleştirilere cevaplar. 06/08/2020 tarihinde <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM%20BANKALAR-MURABAHA%20-%20MURABAHA%20-%20C4%B0%20C5%9ELEMELER%20-%20C4%B0.pdf> adresinden erişildi.

- Oktar, S. ve Dalyancı, L. (2010). Finansal kriz teorileri ve türkiye ekonomisinde 1990 sonrası finansal krizler. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2, 1-22.
- Olson, D.L. (2004). Comparison of Weights in TOPSIS Models. Mathematical and Computer Modelling, 721-727.
- Osmanovica, N., Kb, P. Ve Stojanovic, I. (2020). Impacts of Islamic Banking System on Economic Growth of UAE. Talent Development & Excellence, 12 (3), 1555-1566.
- Orhan, Z. H. (2019). Katılım Bankacılığında Risk kâr-zarar ortaklığı ensrümanlarının analizi. İktisat yayınları. Ankara.
- Opricovic, S., Tzeng, G.H., 2002. Multicriteria planning of post-earthquake sustainable reconstruction. The Journal of Computer-Aided Civil and Infrastructure Engineering 17 (3), 211–220.
- Opricovic, S. ve Tzeng, G.H. (2004). Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS. European Journal of Operational Research, 445-455.
- Opricovic, S. ve Tzeng, G.H. (2007). Extended VIKOR method in comparison with outranking methods. European Journal of Operational Research, 514-529).
- Öçal, T. Ve Çolak, F. (2016). Para ve Banka. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 31.
- Öncü, S. ve Aktaş, R. (2007). Yeniden yapılandırma döneminde türk bankacılık sektöründe verimlilik değişimi, Yönetim ve Ekonomi, 14 (1), 249.
- Öngen, H. B. (2019). Katılım bankacılığının türk bankacılık sektörü içindeki payının seçilmiş göstergelere göre değerlendirilmesi. Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 4(1).
- Özdağoğlu, A., Yakut, E., ve Bahar, S. (2017). Machine selection in a dairy product company with entropy and saw method integration. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32(1), 341-359.
- Özgür, E. (2007). Katılım bankalarının finansal etkinliği ve mevduat bankaları ile rekabet edebilirliği. (Doktora Tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, İ., Görmez, B. Ve Mekik, S. (2013). Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik. Yönetim ve ekonomi, 20(1), 187-206.

- Özsoy, Ş. (2012). Sağlam bankacılık modeli ile Katılım bankacılığına giriş. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Özsoy, Ş. Ve Sayar, Y. Kobi'ler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı. 20/06/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Özulucan, A. Ve Deran A. (2009). Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 85-108.
- Özkan, T. (2019). Türk Bankacılık Sisteminde Veri Zarflama Tekniği İle Banka Etkinliğinin Ölçülmesi. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(3), 1511-1529.
- Öztürk Karaçor, Z., Mangır, F., Kodaz, Ş.S. ve Kartal, M. (2017). Kamusal ve Özel Sermayeli Bankaların CAMELS Performans Analizi: Türkiye Örneği. Özgün Araştırma Makalesi, 4(2), 47-65.
- Pavic, Z. Ve Novoselac, V. (2013). Notes on TOPSIS Method. International Journal of Research in Engineering and Science, 1(2), 5-12.
- Paldi, C. (2014). Understanding Riba and Gharar in Islamic Finance. Journal of Islamic Banking and Finance, 35-42.
- Parlakkaya, R. ve Çürük, Akten, S. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. Ege Akademik Bakış Dergisi, 11(3). 397-405.
- Polat, vd. Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar –II. 08/09/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Polatoğlu, M. G. (2019). Atatürk dönemi'nde maden ve enerji alanında kurulan ve sonraki dönem türkiye sanayisine katkı sağlayan bir iktisadî devlet teşekkülü: Etibank. Tarih Araştırmaları Dergisi, 38(66), 444-478.
- Rakamlarla Bankacılık Sektörü. (2019). Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. 07/09/2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/kitaplar/55?year=> adresinden erişildi.
- Reis, Ş.G., Kılıç, Y. ve Buğan, M. F. (2016). Banka Kârlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 72, 21-36.

- Reddy, A. S., Kumar, P. R. Ve Raj, P. A. (2019). Entropy-based fuzzy TOPSIS framework for selection of a sustainable building material. *International Journal Of Construction Management*.
- Resmi Gazete. 07/05/2020 tarihinde www.resmigazete.gov.tr. Adresinden erişildi.
- Risk Yönetimi. (2019). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları, 107.
- Rose, A. Ve Spiegel, M. (2012). Cross-country causes and consequences of the 2008 crisis: Early warning. *Japan and the World Economy*, 24(1),1-16.
- Sarea, A. M., ve Hanefah, M. M. (2013a). Adoption of AAOIFI accounting standards by Islamic banks of Bahrain. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 132.
- Saudi Arabian Monetary Authority, 04/05/2020 tarihinde <http://www.sama.gov.sa/ar-sa/Pages/default.aspx> adresinden erişildi.
- Schaik, D. V. (2001). Islamic Banking. *The Arab Bank REVIEW*, 3(1), 45-52.
- Sektör raporları. (2019). 2018 Yılında bankacılık sektörü. 03/04/2020 tarihinde <https://verisistemi.tbb.org.tr/> adresinden erişildi.
- Sektör raporları. (2019). 2019 yıllık sektör raporları. TKBB Yayınları. 03/04/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Sektör raporları. (2020). 2019 Yılında Bankacılık Sektörü. 03/04/2020 tarihinde <https://verisistemi.tbb.org.tr/> adresinden erişildi.
- Sektör raporu. (2016). Katılım Bankaları 2016 Sektör Raporu. 03/04/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Selimler, H. (2015). Sorunlu kredilerin analizi, banka finansal tablo ve oranlarına etkisinin değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(12), 131-172.
- Sevilengül, O. (2020). Muhasebede karşılıklar. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(1), 21-37.
- Shah, B.A. ve Niazi, G. (2019). The Journey of Islamic Banking in Pakistan. *Journal Of Islamic Banking and Finance*, 36(1), 60-71.
- Shih, H., Shyur, H. ve Lee, S. (2007). An extension of TOPSIS for group decision making. *Matematiksel ve bilgisayar modelleme*,45(7-8), 801-813.

- Sırım, V. (2013). Türkiye’de faizsiz bankacılık sektörünün son 10 yılı ve beklentiler. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2(3), 184-199.
- Sümer, E. (2020). isedak ve uluslararası kalkınma işbirliği genel müdürlüğü Nisan 2020. sukukun dünyada ve türkiye’de gelişimi. (Uzmanlık Tezi).
- Sümer, G. Ve Onan, F. (2016). Dünya’da faizsiz bankacılığın doğuşu, türkiyedeki katılım bankacılığının gelişimi süreci ve konvansiyonel bankacılıktan farkları. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(3), 296-308.
- Sürücü, Ş. (2018). İslami finans: Malezya ve Türkiye karşılaştırması. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 54.
- Şahbaz, N. Ve İnkaya, A. (2014). Türk bankacılık sektöründe sorunlu krediler ve makro ekonomik etkileri. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1 (1), 69-82.
- Şahin, E. (2007). Türkiye’de dünden bugüne katılım bankaları. (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi. İstanbul, 58.
- Şahin, S. (2011). Yabancı sermayenin türk bankacılık sektörünün mali performansı üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. İstanbul. 148.
- Şimşek, H., Atabey, A. Ö. Ve Ateş, N. B. (2019). Türkiye’nin 2023 hedefleri doğrultusunda katılım bankacılığı. Iı. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi Ve Siyaset Kongresi. 71-83.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. Ege Akademik Bakış Dergisi, 11(2), 289-298.
- TBB. 20 Aralık 2020 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7375/Bankalarimiz_2015-tum_kitap.pdf internet adresinden erişildi.
- TBB. 20 Aralık 2020 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7450/Bankalarimiz_2016.pdf internet adresinden erişildi.
- TBB. 20 Aralık 2020 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7678/Bankalarimiz_2019.pdf internet adresinden erişildi.

- TKBB, 2015.
https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf
internet adresinden 21/12/2020 tarihinde erişildi.
- TKBB, yayın no:7, <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/kobiler-baski.pdf>
internet adresinden 24/12/2020 tarihinde erişildi.
- Tenekeci, M. (2017). Katılım bankacılığın finansal istikrara etkisi: Türkiye örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Terzi, A. (2015). katılım bankacılığı: kitaba uymak mı, kitabına uydurmak mı? Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9).
- The Banker's Top Islamic Financial Institutions-2016. (2016). The Banker, 167(1090), 25-60.
- Thomas, A., vd. (2005). Structuring Islamic Finance Transactions. Published by Euromoney Books.
- TMSF. 28/03/2020 tarihinde <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/tarihce.tr> son erişim adresinden erişildi.
- Toprak, M. ve Demir O. (2006). Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar Krizler ve Arayışlar. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2).
- Tutcuoğlu, R. S. (2010). Dünyada ve Türkiye'de bireysel bankacılığın gelişimi nedenleri ve bankacılık sektörü açısından oluşturduğu riskler. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. 24/03/2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>, adresinden erişildi.
- Türker, H. (2010). İslami finans sisteminde finansal aracılık (yeterlilik etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Ankara.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2010). Bankalarımız 2009, İstanbul: TBB, 267, 1-6.
- Türkiye Finans. 20/09/2020 tarihinde <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx> adresinden erişildi.
- Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015- 2025. (2015). TKBB Yayınları (5).

- Türkmenoğlu, R. E. (2007). Katılım bankacılığı ve türkiye'deki finansal yapı. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Tzeng, G.H., Lin, C.W., Opricovic, S.(2005). Multi-Criteria Analysis of Alternative-Fuel Buses for Public Transportation, *Energy Policy*, 33, 1373-1383.
- Uluslararası İslami Finansal Piyasa, 05/04/2020 tarihinde (<https://www.iifm.net/>) adresinden erişildi.
- Uluyol, O. (2019). 1980-2000 döneminde Türkiye'de bankacılığın gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 17, 73 – 107.
- Ustaoglu, D. (2014). Türkiye' de katılım bankacılığı sektöründeki yeri ve önemi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 80.
- Usmani, T. U. (2007). *Sukuk and their Contemporary Applications*. (Translated from the original Arabic by Sheikh Yusuf Talal DeLorenzo), AAOIFI Shari'a Council Meeting, Saudi Arabia.
- Ustasüleyman, T. (2009). Bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin değerlendirilmesi: ahs-TOPSIS yöntemi. *Bankacılar Dergisi*, 69.
- Üçağaç, A. (2013). Middle east yearbook/ortadoğu yıllığı. Birleşik Arap Emirlikleri. 258.
- Ülev, S. vd. Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar. *TKBB Yayınları* (8), 13-72.
- Vakıf katılım. 23/09/2020 tarihinde <https://vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vakif-katilimi-taniyin> adresinden erişildi.
- Venardos, A. M.(2020).İslami bankacılık ve finansta güncel meseleler. *İktisat yayınları*. Ankara.
- Wilson, R. (2002). The evolution of the Islamic financial system. *Islamic Finance, Innovation and Growth*, Euromoney books and AAOIFI (London).Yacuby, (2006).
- Wilson, R. (2006). Innovation in the structuring of Islamic Sukuk securities. *Islamic Banking and Finance*. 1-17.
- Wouters, P. (2007). Katılım bankacılığı gerçek bir ihtiyaç, Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 18-19.
- Wu, H.Y., Chen, J.K., Chen, I.S., (2010), Innovation Capital Indicator Assessment of Taiwanese Universities: A Hybrid Fuzzy Model Application, *Expert Systems with Applications*, 37, 1635-1642.

- Yakar, S., Yılmaz, S. ve Önal, Y. B. (2013). Yeni bir finansman aracı olarak “sukuk-kira sertifikası” ve vergisel boyutunun incelenmesi 2013. Bankacılar Dergisi, 84, 72-75.
- YANPAR, Atila. (2015). İslami Finans. İstanbul: Scala Yayıncılık. 129.
- Yardımcıoğlu, M., Koçarlan, H. Ve Göv, Annaç, S. (2016). İslam Kalkınma Bankası. Sütçü İmam Üniversitesi.
- Yaslıdağ, B. (2007). Kredi Derecelendirme Sistemi SPK Lisanslama Sınavına Hazırlık Soru Örnekleri, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Yatbaz, A. (2020). Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Muhasebe ve Finansal Raporlama İlkeleri. 20/09/2020 tarihinde <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> adresinden erişildi.
- Yazıcı, M. (2015). Bankacılığa Giriş. İstanbul: Beta Yayınları (3. Baskı), 214.
- Yazıcı, M. (2018). Bankacılığa Giriş. İstanbul: beta Yayınları(6. Baskı).
- Yeşilyaprak, M. (2011). Katılım bankalarında kredi derecelendirmesi ve etkin subjektif kriterlerin anket yöntemi ile ölçümü. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 34.
- Yetiz, A. (2009). Ofis mobilyaları ve ofis mobilyalarının tasarımını etkileyen ergonomi faktörünün incelenmesi Adana’da bir banka örneği. (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 107-117.
- Yılmaz, E. (2014). Yeni bir finansal araç olarak sukuk: çeşitleri, Türkiye uygulaması ve vergilendirilmesi. Muhasebe ve Finansman Dergisi. 83.
- Yılmaz, O. N. (2010). Faizsiz bankacılık ilkeleri. İstanbul: TKBB Yayınları, 11-14.
- Yılmaz, O. N. (2018). Katılım bankacılığı krizlere karşı neden dayanıklıdır? Katılım Finans Dergisi, 5, 46-47.
- Yüce, M. Ve Eryılmaz, F. (2018). Türkiye’de katılım bankacılığı’nın gelişim süreci. International Congress Of Islamic Economy, Finance And Ethics.171-180. 24/09/2020 tarihinde https://www.isefe.org/dosyalar/arsiv/2018_2/ISEFE18-AUTUMN-TAM.pdf#page=179 adresinden erişildi.
- Zafar, M. B. (2020). Islamic Banking in Pakistan: Emergence, Growth, and Prospects. Uluslararası İslami Bankacılık Beklentileri, 61-74.

Zaim, S. (2010). İslam kalkınma bankası'nın dünü, bugünü ve geleceği. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 1022.

Zainol, Z., Shaari, R., & Ali, H. M. (2009). A comparative analysis on bankers' perceptions on islamic banking. International Journal of Business and Management, 3(4), 157

Zang, N.ve Wei, G. (2013). Extension of VIKOR method for decision making problem based on hesitant fuzzy set, applied mathematical modelling (37), 4938-4947.

Zhang, H., Gu, C., Gu, L.& Zhang, Y. (2011). The evaluation of tourism destination competitiveness by topsıs & information entropy - a case in the yangtze river delta of china. Tourism Management, 32(2), 443-451.

Ziraat Katılım. 20/09/2020 tarihinde <https://www.ziraatkatilim.com.tr/hakkimizda/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda> adresinden erişildi.

50. Yılında Türkiye bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007". 15 Kasım 2020 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf> adresinden erişildi.

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/bankalar/64> , 20/12/2020 tarihinde erişildi.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>, 24/12/2020 tarihinde erişildi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatma BOSTAN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Karadeniz Teknik Üniversitesi /İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (Bölüm Üçüncüsü olarak mezun olundu).

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi Tezli Yüksek Lisans

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar : Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (Yılmaz TONYALI)

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Kuveyt Türk Katılım Bankası Gümüşhane Şubesi,
Müşteri İlişkileri Yönetmeni (25/03/2013- Devam ediyor)

Tarih : 17/02/2021